

7
Την φωτογραφία από το Ινστιτούτο Επιστημονικής Βολτίτιδας

Μαρέ

105

79

59

56

55

4

ΑΔ. Ι ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

(ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ-ΡΩΜΑΪΚΟΙ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΧΡΟΝΟΙ)

ΔΙΑ ΤΗΝ Β' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΜΕ 15 ΧΑΡΤΑΣΙΚΑΙ 70 ΕΙΚΟΝΑΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ Δ'

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
46-ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ-ΜΕΓΑΡΟΝ ΙΑΡΣΑΚΕΙΟΥ-46

1927

18263

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αριθ. Πρωτ. 16224

Ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Μαΐου 1923

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς

τὸν κ. Ἀδ. Ἀδαμαντέου
τακτικὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου

Γνωστὸν ποιοῦμεν ὑμῖν, ὅτι διὸ ἡμετέρας πράξεως τῇ 21ῃ
τοῦ ληξαντος μηνὸς ἔκδοθείσης καὶ τῇ 14ῃ ἰσταμένου καταχώ
ρηθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 37 δευτέρῳ τεύχει τῆς Ἐφημερίδος
τῆς Κυβερνήσεως ἐνεκριθῆ τὸ πρὸς κρίσιν ἐν χειρογράφῳ ὑπο-
βληθὲν ὑμέτερον βιβλίον «Ρωμαϊκὴ καὶ Βυζαντινὴ Ἰστορία»
διὰ τὴν Β' τάξιν τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων εἰσακτέον εἰς τὰ
οἰκεῖα σχολεῖα ἀπὸ τοῦ ἀρχομένου σχολικοῦ ἔτους 1923—1924.

Ἐντολῇ τοῦ "Υπουργοῦ"

Ο Τμηματάρχης

ΙΩ. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

Α. Αδαμαντέον

Ο Δαοκόσων, θαυμάσιον ἔργον τῆς Ἑλληνικῆς γλυπτικῆς. Εχει μεγάλην συμμετρίαν. Ο γλύπτης παρέστησε μὲ δύναμιν τὸν σωματικὸν πόνον, τὸν διόποιον προξενοῦν οἱ ὅφεις.

πὸν ἥρχισαν νὰ ἀναπτύσσωνται αἱ ἐπιστῆμαι. Δὲν ὑπῆρχον μόνον φιλόσοφοι, ἀλλὰ καὶ λατροί, καὶ μαθηματικοί, καὶ ἀστρονόμοι, καὶ γεωγράφοι.

Οἱ σπουδαιότεροι ἐπιστήμονες ἦσαν οἱ ἀστρονόμοι **Ιππαρχος** καὶ **Πτολεμαῖος**, ὁ γεωγράφος **Ξεραποσθένης**, καὶ ὁ μαθηματικὸς **Ἐνκλείδης**. Αὐτοὶ ἔβιλαν τὰς βάσεις τῆς ἀστρονομίας, τῆς γεωγραφίας καὶ τῆς γεωμετρίας. Τὰς δὲ βάσεις τῆς μηχανικῆς ἔβαλεν ὁ περίφημος **Ἀρχιμήδης**, ὁ δοποῖος ἦζη εἰς τὰς Συρακούσας τῆς Σικελίας.

Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἴδιως διεκδίθησαν καὶ σοφοὶ γραμματικοί, οἱ δοποῖοι ἐτακτοποίησαν καὶ ἔξηγησαν τὰ ἀθάνατα συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων.

Η γλυπτική. — Κατὰ τὴν Ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν ἐδημιουργήθησαν καὶ ὠραίότατα ἔργα εἰς τὴν τέχνην. Οἱ καλλιτέχναι κατεσκεύαζον ἔξαισια ἀγάλματα καὶ ζωγραφίας.

Ζωγραφία τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς. Η ύπνος τῆς Ἰφιγενείας.

Τὰ μικρὰ ταῦτα ἐγχειρίδια ὀποτελοῦν ἔνταῖον σύστημα διδασκαλίας τῆς Ἰστορίας τοῦ Α' κύκλου (διὰ τὴν α', β' καὶ γ' τάξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου). Στηρίζεται δὲ τὸ διδακτικὸν τοῦτο σύστημα ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχικῆς ιδέας καὶ τοῦ αὐτοῦ διαγράμματος.

‘Η θεμελιώδης ίδεα εἶναι ἡ σαφῆς ἔκθεσις τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἔθνους ἡμῶν, τῆς δημιουργίας καὶ τῆς ἔξαπλώσεως τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ, δόποιος ἔγινεν ὁ σημερινὸς Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμός. Υπεράνω δὲ πάντων οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ θυσίαι τῶν προγόνων πρὸς δημιουργίαν καὶ πρόοδον τοῦ ἔθνους ἡμῶν.

‘Η Ἐλληνορωμαϊκὴ περίοδος εἶναι πολυσήμαντος διὰ τὸ ἔθνος ἡμῶν. Διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν γίνεται παγκόσμιος ὁ Ἐλληνικὸς πολιτισμός, θεμελιώνει δὲ τὸν Χριστιανισμὸν καὶ μετ' αὐτοῦ τὴν μεγάλην Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν. Κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐποχὴν ίδονται τὰ θεμέλια τοῦ νέου Ἐλληνισμοῦ.

Τάς ἀρετὰς ταύτας ἔξαίρουν καὶ οἱ κ. κ. κριταί. ‘Ο εἰσηγητής (κ. Π. Γρατσιάτος) λέγει: «Τὸ λεκτικὸν τοῦ συγγραφέως ενδισκομενὸν πλοιοῦν, δυαλὸν καὶ σύμμετρον πρὸς τὴν διανοητικὴν ἀντίληψιν τῶν μαθητῶν, δι’ οὓς τὸ ἔργον προορίζεται καὶ τὴν διήγησιν αὐτοῦ καθ’ ὅλα σαφῆ. Προσπαθεῖ δὲ συγγραφεὺς πάντοτε νὰ εἰναι καταληπτός. Αντὶ οὐτοῦ τὰ διηγήται, παρενείρει ἐνίστε περικοπὰς ἐξ ἀρχαίων συγγραφέων, ίδια τοῦ Πλουτάρχου καλῶς ἔξηγημένας καὶ ἐκλεκτάς, ώστε νὰ συγκινοῦν τοὺς μαθητὰς καὶ νὰ διδάσκουν. Αἱ εἰς τὸ τέλος ἐκάστου τμήματος παρατιθέμεναι κρίσεις εἶναι σύντομοι, εὐληπτοί καὶ δραστικοί. Ίδιας ενδισκομενὸν καλῶς διατυπωμένα τὰ περὶ τοῦ πολιτισμοῦ, περὶ οὖν ἐκάστω μέρει πραγματεύεται χωριστὰ καὶ μὲ ίδιαιτέραν ἐπιγειαφήν».

ΑΔ. ΑΔ.

Μέρος Α'.—Ο Μακεδονικὸς Ἐλληνισμός.

[301—146 π. X.]

» Β'.—Ἡ παλαιὰ ἴστορία τῆς Ρώμης.

[753—146 π. X.]

» Γ'.—Οἱ Ἐλληνορωμαῖκοὶ χρόνοι.

[146 π. X.—325 μ. X.]

» Δ'.—Ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία.

[325—1204 μ. X.]

Ἐκαστον μέρος ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο κεφάλαια, καὶ ἐκαστον κεφάλαιον εἰς μαθήματα.

Μετὰ τὴν ἀφήγησιν ἐκάστου μέρους ἀκολουθεῖ περίληψις, καὶ μετὰ ταύτην Γενικαὶ σκέψεις, εἰς τὰς δύοις ἔξαιρεται ἡ σημασία ἐκάστης περιόδου.

Καὶ ἐκαστον τῶν μερῶν καὶ ἐκαστον τῶν κεφαλαίων ἀποτελεῖ ἐνδιηταὶ εὑκολύνοντα τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν συγκέντρωσιν τῶν γνώσεών των.

Ἡ πλουσιωτάτη εἰκονογράφησις συμπληρώνει τὸ κείμενον. Αἱ εἰκόνες εἰναι ἀπὸ αὐθεντικὰ μνημεῖα ἐρμηνεύονται τὸν βίον καὶ τὸν πολιτισμόν.

Έλληνικόν κόσμημα.

Α'-Ο ΜΑΚΕΔΩΝΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ (301 - 146 π.Χ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α' Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΣ

Άπο τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξανδροῦ ἡ Ἑλληνικὴ ἴστορία ἔχει εὐδύτατον στάδιον. Διότι διεξάγεται καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἥπειρους, εἰς τὴν Εὐρώπην, εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Ἀφρικήν. Ἐφ' ὅτου δὲ Μακεδῶν ἥρως κατέστρεψε τὸ Περσικὸν κράτος, οἱ νικηταὶ Ἑλληνες διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς.

Άπο τότε ἥρχισαν νὰ διαδίωνται εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολὴν ὁ βίος, ἡ γλῶσσα καὶ ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἑλλάδος. Οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐμμιοῦντο τοὺς Ἑλληνας, Ἑλλήνες. Διὰ τοῦτο ὀνομάζομεν τὴν νέαν ταύτην περίοδον Ἑλληνιστικὴν ἔποχὴν (ἴδιως ἀπὸ τὸ 301 π. Χ. καὶ ἔπειτα).

Η Ἑλληνιστικὴ αὐτὴν περίοδος δὲν εἶναι ὀλιγώτερον σπουδαία ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους. Διότι κατ' αὐτὴν δὲ Ελληνισμὸς διαδίδει μακρὰν εἰς τὸν κόσμον τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ ἐκπολιτίζει τοὺς βαρβάρους λαούς. Ο Ἑλληνισμὸς γίνεται τότε παγκόσμιος.

α'. — 'Ο διαμελισμὸς τοῦ Ἑλληνομακεδονικοῦ Κράτους.

Οἱ Διεάδοχοι. — Αἱ χῶραι τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, τὰς ὅποιας κατέκτησεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ἀπετέλεσαν μαζὶ μὲ τὰς

·Ελληνικὰς χώρας· ἐν ἀπέραντον ·Ελληνομακεδονικὸν βασίλειον· Τὸ κράτος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἥρχιζεν ἀπὸ τὸν Δούναβιν καὶ ἔφθανεν ἔως τὰ Ἰμαλάϊα ὅρη καὶ ἔως τὴν ἔοιημον τῆς Σαχάρας. Κανεὶς ὅμως ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου δὲν εἶχεν ἀρκετὴν δύναμιν νὰ κρατήσῃ τὸ ἀπέραντον ἐκεῖνο κράτος.

Οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ μεγιστᾶνες, οἱ δοξασμένοι σύντροφοί του εἰς τὰς μάχας, ἔζητον καθεὶς τὴν ἔξουσίαν διὰ τὸν ἑαυτόν του. Οἱ στρατηγοὶ οὗτοι ὀνομάζονται εἰς τὴν ἴστορίαν *Διάδοχοι*. Οἱ πόλεμοί των εἶναι γνωστοὶ μὲ τὸ ὄνομα *πόλεμοι τῶν διαδόχων*.

·Ο διαιρελεισμός. ·Ο μεγαλύτερος στρατηγός, δ ὁποῖος ἔζητησε νὰ λάβῃ τὴν ἔξουσίαν ὅλου τοῦ Κράτους, ἦτο δ Ἀντίγονος. Ἀλλ ὁ ἄλλοι στρατηγοὶ συνηνώθησαν ἐναντίον του. Εἰς τὴν Ἰψόν, πόλιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἔγινε μεγάλη μάχη, δ Ἀντίγονος ἐφονεύθη, καὶ ἀπὸ τότε κανεὶς πλέον δὲν κατώρθωσε νὰ γίνῃ μόνος κύριος. Τὸ ἀπέραντον κράτος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἔμεινε χωρισμένον δριστικῶς εἰς τοία μεγάλα βασίλεια (301 π. Χ.).

Αἱ χῶραι, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὰ τοία μεγάλα ·Ελληνικὰ βασίλεια, ἀνῆκον· καὶ εἰς τὰς τρεῖς Ἡπείρους :

1ον) Εἰς τὴν *Εὐρώπην* ἰδρύθη τὸ *Βασίλειον τῆς Μακεδονίας* μὲ τὴν Ἐλλάδα. Τὸ Βασίλειον τοῦτο ἐκυβέρνησαν διάφοροι στρατηγοὶ καὶ ἐπὶ τέλους οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀντιγόνου.

2ον) Εἰς τὴν Ἀσίαν τὸ *Βασίλειον τῆς Συρίας*, τὸ ὁποῖον ἐκυβέρνησαν δ Σέλευκος καὶ οἱ ἀπόγονοί του, οἱ *Σελευκίδαι*.

3ον) Εἰς τὴν Ἀφρικὴν τὸ *Βασίλειον τῆς Αιγύπτου*, τὸ δρπιον ἐκυβέρνησαν δ Πτολεμαῖος καὶ οἱ ἀπόγονοί του, οἱ *Πτολεμαῖοι*.

·II Μακεδονία καὶ ἡ Ἐλλάς. — Εἰς τὰ βασίλεια τῆς Ἀνατολῆς ἐστερεώθησαν *Ἐλληνικαὶ Δυναστεῖαι*, δηλαδὴ Ἐλληνες βασιλεῖς ἀπὸ τὴν ἴδιαν οἰκογένειαν. Τὸ *Βασίλειον* ὅμως τῆς *Μακεδονίας* τὸ ἐκυβέρνησαν στρατηγοὶ ἀπὸ διαφόρους οἴκους, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ πολὺν καιρὸν εἶχον πολέμους ἀναμεταξύ των διὰ τὸν θρόνον. Οἱ πόλεμοι διεξήγοντο καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν

καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς Ἑλλάδος. Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἦσαν πότε μὲ τὸ μέρος τοῦ ἐνός, πότε μὲ τὸ μέρος τοῦ ἄλλου στρατηγοῦ. Εἰς τὸ τέλος δὲ ἐκάστου πολέμου ὑφίσταντο τὰς ἐκδικήσεις τοῦ νικητοῦ. Διὰ τοῦτο συνέβησαν τότε μεγάλαι συμφοραὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἴδιως εἰς τὰς Ἀθήνας.

β'. — Δύο μεγάλοι στρατηγοί.

Ἄπὸ τοὺς στρατηγούς, οἵ διποῖοι ἐξῆτησαν τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας, περίφημοι ὑπῆρχαν διὰ τηρίους διὰ τηρίους καὶ διὰ τηρίους, διὰ τηρίους, διὰ τηρίους.

Οἱ δύο αὐτοὶ ἀρχηγοὶ ἐζήλευσαν τὴν δόξαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξανδρου καὶ ἡθέλησαν νὰ κυριαρχήσουν εἰς τὸν κόσμον. Ἄλλος δὲ φιλοδοξία των δὲν τοὺς ἀφινεν ἡσύχους. Διαρκῶς ἐζήτουν νέας κατακτήσεις καὶ διαρκῶς ἐπεδίωκον μεγάλα σχέδια. Δὲν ἦσαν ἵνανοὶ ὅμως νὰ κρατήσουν ὅτι ἐκέρδιζον. Τοὺς ἔλειπεν ἡ σύνεσις καὶ διὰ μέγας νοῦς, τὸν διποῖον εἶχεν διὰ τηρίους.

Δημήτριος διὰ τηρίους. — Οἱ Δημήτριοις ἦτοι οἵδις τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ Ἀντιγόνου καὶ γαμβρὸς τοῦ Πύρρου, τοῦ διποίου τὴν ἀδελφὴν εἶχε σύζυγον. Εἶχε πολεμήσει γενναῖως εἰς τὴν Ἀνατολήν, εἶχε μάλιστα ἐφεύρει πολιορκητικὰς μηχανάς, διὰ νὰ κυριεύῃ τὰς πόλεις καὶ διὰ τοῦτο ἐλέγετο **Πολιορκητής**. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ πατρός του εἰς τὴν Ἰψὸν δὲν ἀπῆλπισθη διὰ τηρίους, ἀλλοὶ ἐρρίφθη εἰς νέους ἀγῶνας. Ἐζήτει καὶ αὐτός, δπως καὶ διὰ πατήρ του, νὰ ἐνώσῃ ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Εὐρώπης ὑπὸ μίαν μόνην κυριεύιαν, τὴν ἴδικήν του (ἥκμασε κατὰ τὸ 300 π. Χ.)

Μετὰ πολλοὺς πολέμους διὰ τηρίους κατώρθωσεν ἐπὶ τέλους νὰ κυριεύῃ τὰς Ἀθήνας καὶ μέγα μέρος τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειτα ἐτρεξεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ κατώρθωσε νὰ γίνῃ βασιλεὺς αὐτῆς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶχεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του ἐν μέγα Βασίλειον, τὸ **Βασίλειον τῆς Μακεδονίας** καὶ τῆς Ἑλλάδος.

Άλλα και πάλιν δ ἀνήσυχος χαρακτήρος του τὸν ἔκαμνεν δλοὲν νὰ ζητῇ και ἄλλας κατακτήσεις. Ἡτοίμασε μέγαν στρατὸν και στόλον διὰ νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἀσίαν. Κατ' ἀρχὰς εἶχεν ἐπιτυχίας, ἀλλ' δ βασιλεὺς τῆς Συρίας Σέλευκος τὸν συνέλαβεν αἰχμάλωτον και τὸν περιώδισεν εἰς μίαν μικρὰν πόλιν, δπου ἀπέθανεν (283 π. Χ.).

ΠΙΘΩΡΟΙΣ.—Ο βασιλεὺς οὗτος τῆς Ἡπείρου ἦτο και αὐτὸς τολμηρότατος στρατηγός. Νέος εἶχε πολεμήσει και αὐτὸς εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἡτο δὲ εἰς διαρκῆ ἀνησυχίαν ἀπὸ τὰ παράτολμα σχέδια (ῆκμασε κατὰ τὸ 280 π. Χ.).

Ο Πύρρος κατώρθωσε νὰ γίνη βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ δὲν ἥδυνατο νὰ μένῃ ἕσυχος. Συνέλαβε μέγα και παράτολμον σχέδιον, νὰ ὑπάγῃ και νὰ πολεμήσῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ο Μέγας Ἀλέξανδρος εἶχε κατακτήσει τὴν Ἀνατόλην, δ Πύρρος ἤθελε νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἰταλίαν και ἔπειτα δλόκληρον τὴν Δύσιν. Ἐκαμε λοιπόν, δπως θὰ ἴδωμεν ὑστερώτερα, μίαν παράτολμον ἐκστρατείαν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλ' ἀπέτυχε και ἡ ναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἡπειρον, κατόπιν ἐπῆγε νὰ πολεμήσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, δπου ἐφονεύθη (272).

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐχάμησαν χωρὶς νὰ ὠφελήσουν τὸν Ἐλληνισμὸν δύο μεγάλοι στρατηγοί. Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Δημητρίου και τοῦ Πύρρου τελειώνουν οἱ μεγάλοι πόλεμοι, οἱ πόλεμοι τῶν Διαδόχων, οἱ δποῖοι ἔγιναν διὰ τὴν κληρονομίαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

Κατὰ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς δποίους ὁ Ἑλληνισμὸς ἔξε-
πνεεν εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδαν, μακρὰν αὐτῆς ἐλάμβανε νέαν
ζωήν. Αἱ χῶραι τῆς Ἀνατολῆς, μετὰ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον,
ἐπλημμύρισαν ἀπὸ Ἑλληνικὴν ζωὴν καὶ Ἑλληνικὸν πνεῦμα.

α'. — *Tὰ Ἑλληνικὰ Βασίλεια.*

Τὸ Βασέλειον τῆς Αἰγύπτου. Οἱ Πτολεμαῖοι. — Ο πρῶτος Ἑλλην βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου ὑπῆρξεν ὁ **Πτολεμαῖος δ Σωτῆρ**, εἰς ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεῖς στρατηγοὺς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ο Πτολεμαῖος διωργάνωσεν ἔξοχα τὸ βασίλειόν του. Επεριποιήθη πολὺ τοὺς Ἰδαγενεῖς, τοὺς Αἰγυπτίους, καὶ ἔδειξε σεβασμὸν πρὸς τὰς συνηθείας των, ἵδιως τὰς θρησκευτικάς.

Ο δεύτερος Πτολεμαῖος ὑπῆρξεν εἰς ἀπὸ τοὺς πλούσιωτερούς καὶ ἴσχυροτέρους βασιλεῖς τοῦ κόσμου. Μὲ τὰ πλούτη, τὰ δποῖα εἶχε συναθροίσει, κατώρθωσε νὰ δημιουργήσῃ τὸν μεγαλύτερον στρατὸν τῆς ἀρχαιότητος. Είχε, λέγουν, 200,000 πεζούς, 40,000 ἵππεῖς, 2,000 πολεμικὰ ἄρματα, 300 ἐλέφαντας καὶ 1500 μεγάλα πολεμικὰ πλοῖα.

Καὶ ὁ τρίτος ἐπίσης ἀπὸ τοὺς Πτολεμαίους ἔκαμε πολλοὺς πολέμους καὶ ἐμεγάλωσε τὸ κράτος του ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Καὶ οἱ τρεῖς πρῶτοι Πτολεμαῖοι ὑπῆρξαν γνήσιοι Ἑλληνες βασιλεῖς, τὸ δὲ Ἑλληνικὸν κράτος τῆς Αἰγύπτου ἀπέκτησε μεγάλην πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἰσχύν.

— Μετὰ τοὺς τρεῖς πρῶτους Πτολεμαίους τὸ μέγα ἐκεῖνο Ἑλληνικὸν βασίλειον ἤρχισε νὰ καταπίπτῃ. Οἱ τελευταῖοι Πτολεμαῖοι ἐσυνήθισαν εἰς τὴν πολυτέλειαν καὶ εἰς τὸν μαλθακὸν βίον.

Ἐν τούτοις διήρκεσεν ἀκόμη πολὺν καιρὸν τὸ βασίλειον τῆς Αἰγύπτου. Ἀπὸ τὸν πρῶτον Πτολεμαῖον ἦως τὸ τέλος διήρκεσεν ἐν δλω τρεῖς αἰώνας (ἦως τὸ 30 π. Χ.).

Τὸ βασέλειον τῆς Συρίας.—Ιδουτὶς τοῦ βασιλείου τῆς Συρίας ἥτο δὲ Σέλευκος ἐπιφανὴς στρατηγὸς καὶ αὐτὸς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Οἱ ἀπόγονοί του λέγονται Σελευκίδαι, καὶ ἐδημιούργησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν Συρίαν, ὅπως καὶ οἱ Πτολεμαῖοι εἰς τὴν Αἴγυπτον, μεγάλην Ἐλληνικὴν δύναμιν.

Ο Σέλευκος κατώρθωσε νὰ γίνῃ κύριος δλων κατακτῆσεων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (ἐκτὸς τῆς Αἴγυπτου καὶ τῆς Μακεδονίας). Κατέκτησεν δλόκληρον τὴν Ἀσίαν ἦως τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν. Πλησίον δὲ τῆς Βαβυλῶνος ἔκτισε μίαν μεγάλην πόλιν, τὴν Σελεύκειαν, τὴν δποίαν ἔκαμε πρωτεύουσάν του.

Ο Σέλευκος εἶχεν ἴσχυρὸν στρατόν, ὃς σπουδαίαν δὲ πολεμικὴν δύναμιν μετεχειρίζετο τοὺς ἐλέφαντας. Ἐπάνω εἰς τὰ μεγάλα αὐτὰ ζῶα ἔκαμναν μικροὺς πύργους, ἀπὸ τοὺς δποίους ἐπολέμουν οἱ στρατιῶται.

Οἱ Σελευκίδαι.—Ο Σέλευκος ἔκτισεν εἰς τὴν Συρίαν, πλησίον εἰς τὸν ποταμὸν Ὁρόντα τὴν Ἀντιόχειαν πρὸς τιμὴν τοῦ πατρός του Ἀντιόχου. Ἡ Ἀντιόχεια ἔγινεν ἡ νέα πρωτεύουσα καὶ πολὺ ταχέως ἀνεδείχθη μεγάλη πόλις.

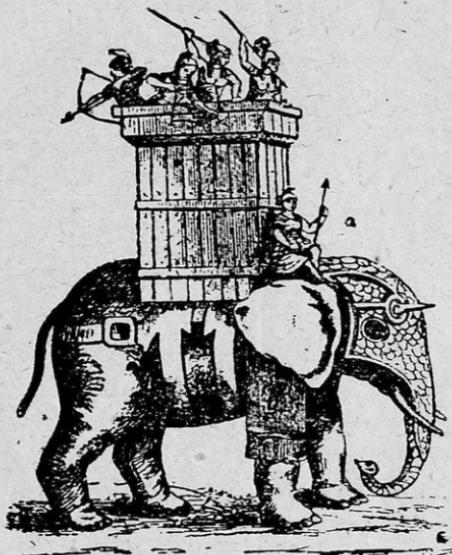
Τὸ Ἐλληνικὸν κράτος τῆς Συρίας εἶχε πολλὰς περιπετείας. Ἀλλοτε ἥκμαζε καὶ εἶχεν ἀπέραντον ἔκτασιν, ἄλλοτε ἔησθένει καὶ τὰ σύνορά του ἐστένευον. Διετηροήθη σχεδὸν δύο καὶ ἥμισυ αἰώνας (301—64 π. Χ.). Οἱ Σελευκίδαι ἔμειναν πάντοτε Ἐλληνες καὶ ἐπέρασαν τὴν ζωῆν των εἰς τὸν πόλεμον. Ο σπουδαιότερος ἥτο δὲ Ἀντίοχος δὲ Μέγας, δὲ δποῖος ἐτόλμησε καὶ ἐναντίον τῶν Ρωμαίων νὰ κάμῃ πόλεμον.

β'. — Τὰ ἐξελληνισθέντα βασίλεια. — Η Ἰουδαία.

Τὰ μικρότερα βασέλεια.—Ἐκτὸς τῶν δύο μεγάλων τούτων βασιλείων ἐδημιούργηθησαν εἰς τὴν Ἀσίαν κατὰ τοὺς

χοόνοις ἔκεινους καὶ πολλὰ ὄλλα μικρότερα κράτη. Ὅλα δὲ τὰ κράτη ἔκεινα τῆς Ἀσίας ἔγιναν σχεδὸν Ἑλληνικὰ κράτη.

Τὸ ἴσχυρότερον ἦτο τὸ **Βασίλειον τῶν Πάρθων**, τὸ ὅποιον

Πολεμικὸς ἐλέφας. — Τὸ σῶμα τοῦ ἐλέφαντος ἦτο προφυλαγμένον μὲ σιδηρᾶν πανοπλίαν. Ἀπὸ τοὺς πύργους ἡκόντιζον οἱ πολεμισταί. Οἱ πολεμικοὶ ἐλέφαντες ἔφερον τὸν τρόμον εἰς τοὺς ἔχθρούς. Μὲ αὐτοὺς ἐνίκησεν ὁ Πύρρος τοὺς Ρωμαίους εἰς τὴν Ἰταλίαν.

περιέλαβε τὰς χώρας τῶν Περσῶν. Ἐπίσης ἴσχυρότατον βασίλειον τῆς Ἀσίας ὑπῆρξε τὸ **Βασίλειον τοῦ Πόντου** εἰς τὰ παραχώρα τοῦ Εὗξείνου Πόντου. Εἰς ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς του, ὁ γενναῖος **Μιθραδάτης**, ἥθέλησε νὰ δημιουργήσῃ ἐν μέγα **Βασίλειον**. Συνεμάχησε μὲ τοὺς Ἑλληνας καὶ ἐκίνησε μέγαν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ρωμαίων.

Εἰς πολὺ δὲ μεγάλην ἀκμὴν ἔφθασε κατ' ἔκεινον τὸν χοόνον

καὶ ἡ νῆσος **Ρόδος**. Ἀπετέλει δὲ αὗτη ἐλεύθερον κράτος, τὸ δῆμοῖον εἶχε μέγα ἐμπόριον καὶ σκουδαῖον στόλον. Ἰδίως περίφημοι ἦσαν οἱ ναυτικοὶ νόμοι τῆς Ρόδου.

Άλλο δὲ σπουδαιότατον Ἐλληνικὸν βασίλειον ὑπῆρξε τὸ **Βασίλειον τῆς Περγάμου** εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ πρωτεύουσα του **Πέργαμος** ἔγινε μέγα κέντρον Ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ βασιλεῖς τῆς Περγάμου, οἱ δῆμοι ἐλέγοντο **Ἄτταλοι** οἱ περισσότεροι, ὑπεστήριξαν πολὺ τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας. Ὁ Ἐλληνισμὸς τόσον πολὺ διεδόθη, ώστε τὸ Βασίλειον ἐκεῖνο ἐθεωρεῖτο ὡς μία νέα Ἐλλὰς (ἡκμασε κατὰ τὸ 200 π. Χ.).

Τὸ κράτος τῆς Ἰουδαίας. — Ό Ιουδαϊκὸς λαὸς ἦτο πολὺ μικρός, ἀλλ' ἔχει μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἴστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Διότι οἱ Ἰουδαῖοι ἐπίστεναν ἔνα **Θεόν**, μόνον αὐτοὶ τὸν καιρὸν ποῦ ὅλος ὁ ἄλλος κόσμος ἐλάττονει τὰ εἴδωλα. Εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐγεννήθη ὁ Κύριος ἥμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

Οἱ Ἰσραηλῖται καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. — Ο σπουδαιότερος ἀρχηγός, **πατριάρχης**, ὃς ἐλέγετο, ὑπῆρξεν ὁ **Αβραάμ**. Ἐπῆγεν ἀπὸ τὴν ἔοιμον καὶ ἐγκατεστάθη μὲ τὸν λαόν του εἰς τὴν **Παλαιστίνην** πλησίον εἰς τὸν ποταμὸν Ἰορδάνην. Ἀπὸ τὴν φυλὴν τοῦ Ἀβραὰμ κατάγονται οἱ **Ισραηλῖται**, ἀπὸ ἄλλας δὲ φυλὰς οἱ **Ιουδαῖοι**. Ολοι δὲ μαζὶ ὀνομάζονται **Ἐβραῖοι**.

Τὸν καιρὸν μιᾶς μεγάλης πείνης οἱ **Ισραηλῖται** εἶχον ὑπάγει εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ βασιλεῖς τῆς Αἴγυπτου, οἱ Φαραώ, τοὺς μετεχειρίζοντο ὡς δούλους. Ὁ **Μωϋσῆς** (κατὰ τὸ 1500 π.Χ.) κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὸν λαόν του ἀπὸ τὴν δουλείαν καὶ νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν **Παλαιστίνην**. Ἐγινε δὲ τότε ὁ μέγας νομοθέτης τῶν **Ισραηλῖτῶν**.

Οἱ βασιλεῖς. — Οἱ **Ισραηλῖται** ἐξέλεξαν ἔνα βασιλέα διὰ νὰ κυβερνῆται αὐτούς. Ο σπουδαιότερος ὑπῆρξεν ὁ **Δαβίδ**, ὁ δῆμοῖς ἰδρυσεν εἰς τὸ ὅρος Σιών τὴν **Ιερουσαλήμ**. Ο δὲ υἱός του ὁ Σολομών, ἔκτισεν ἔνα μεγαλοπρεπῆ ναόν, ὁ δῆμοῖς ἐλέγετο ναὸς τοῦ **Σολομῶντος** (κατὰ τὸ 1000 π. Χ.).

Οἱ προφῆται.—Οἱ μεγάλοι λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς, οἱ Βαβυλώνιοι καὶ ἔπειτα οἱ Πέρσαι, καθηύπεταξαν τοὺς Ἰσραηλίτας καὶ τοὺς Ἰουδαίους (700—500 π. Χ). Τότε ἐφάνησαν θεοσεβεῖς ἀνθρωποί, οἱ δοῦλοι ἐλέγοντο προφῆται, καὶ ἐδίδασκον τὸν λαὸν νὰ λατρεύῃ τὸν ἀληθινὸν Θεόν, τοῦ προανήγγελον δὲ φοβερὰς δυστυχίας, ἀν δὲν ὑπήκουεν.

Ἡ Βέβλος.—Οἱ Ἰουδαῖοι ἐλεγον, ὅτι ἦσαν ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς τοῦ Θεοῦ. Ἐπερίμεναν ἔνα βασιλέα, τὸν δοῦλον ὄντομαζον **Μεσσίαν**, δηλαδὴ ἐλευθερωτήν. Τὴν ἴστορίαν των τὴν διηγήθησαν οἱ Ἰδιοὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου εἰς ἐν βιβλίον τόσον σπουδαῖον, ὥστε λέγεται **Βίβλος**, δηλαδὴ τὸ κατ' ἔξοχὴν βιβλίον. Ἡ Βίβλος ὀνομάζεται καὶ **Παλαιὰ Διαθήκη**, διότι περιέχει τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς Ἐβραίους.

Οἱ Ελληνισμός.—Τὸ Ἰουδαϊκὸν κράτος ἐπεσεν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἑλλήνων βασιλέων, ἀλλοτε τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀλλοτε τῆς Συρίας. Ἀπὸ τὸν καιρὸν ἐκείνον διεδόθη εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἰς πολὺ μέγαν βαθμόν. Πολλοὶ Ἰουδαῖοι ἐπήγαιναν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, ὅπου τοὺς ἐπροστάτευον οἱ Ἑλληνες βασιλεῖς.

Ἡ μετάφρασις τῶν ἐβδομήκοντα.—Εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν μάλιστα πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ἀπέκτησαν πλούτη καὶ δύναμιν, ἐλησμόνησαν τὰ ἥμη καὶ τὴν γλῶσσάν των καὶ προσέλαβον τὰ Ἑλληνικά. Εἰς τόσον δὲ μέγαν βαθμὸν εἶχον ἐξελληνισθῆ, ὥστε δὲν ἐνόουν τὸ ιερὸν βιβλίον των εἰς τὴν Ἐβραϊκὴν γλῶσσαν. Καὶ διὰ τοῦτο δὲ δεύτερος Πτολεμαῖος διέταξε νὰ μεταφρασθῇ ἡ Βίβλος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἡ μετάφρασις ἔγινεν ἀπὸ 70 σοφοὺς καὶ ὀνομάζεται μετάφρασις τῶν Ο' (τῶν Ἐβδομήκοντα). Ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτὴν μετάφρασιν ἐγγνώρισαν ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης τὴν Παλαιὰν Διαθήκην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

“Εως τὸν Ἀλέξανδρον τὸ κέντρον τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἦσαν αἱ Ἀθῆναι. Ἄλλ’ ὅταν ἥρχισαν οἱ Ἑλληνες νὰ διασπείρωνται εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, δὲ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐπεξετάθη ἀπὸ τὰς χώρας τοῦ Νείλου, ἔως τὰς ὄχθας τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὰς μεγάλας ἔκεινας χώρας τῆς Ἀνατολῆς ἔλαβεν νέον χαρακτῆρα, καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζεται Ἑλληνιστικὸς πολιτισμός. Κέντρον τοῦ Ἑλληνιστικοῦ πολιτισμοῦ ἔγινεν ἡ μεγάλη πόλις Ἀλεξάνδρεια, ἣ ὅποια διεδέχθη τὰς Ἀθήνας.

Η φιλοσοφία.—Πολὺν καιρὸν ἀκόμη ἔξηκολούθησαν καὶ αἱ Ἀθῆναι, ἀν καὶ εἶχον καταπέσει, νὰ εἶναι ἡ πόλις τῶν γραμμάτων καὶ τῆς σοφίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ δόξα τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ἡ φιλοσοφία. Οἱ δύο μεγάλοι φιλόσοφοι, δὲ Πλάτων καὶ δὲ Ἀριστοτέλης, ἀφῆκαν σπουδαίους μαθητάς. Ἀλλοι ἡκολούθησαν τὰ διδάγματα τοῦ Πλάτωνος, ἄλλοι τοῦ Ἀριστοτέλους. Τότε ἤκμασαν αἱ **Φιλοσοφικαὶ σχολαῖ**, εἰς τὰς ὅποιας συνεζητοῦντο τὰ μεγάλα φιλοσοφικὰ ζητήματα. Αἱ Φιλοσοφικαὶ σχολαὶ τῶν Ἀθηνῶν ἔγιναν περίφημοι εἰς τὸν κόσμον.

Οἱ σπουδαιότεροι φιλόσοφοι ἦσαν οἱ **Στωϊκοί**, οἱ ὅποιοι ἔλαβον τὸ ὄνομα ἀπὸ μίαν **στοάν**, δπου ἐδίδασκεν διδάσκαλός των δ **Ζήνων**. Οἱ μέγας οὗτος φιλόσοφος ἔλεγεν, ὅτι ὁ φρείλομεν ν' ἀγαπῶμεν καὶ νὰ βοηθῶμεν ἀλλήλους. Ἀλλοι σπουδαῖοι φιλόσοφοι ἦσαν οἱ **Ἐπικούρειοι**, οἱ ὅπαδοὶ τοῦ Ἐπικούρου. Ἐπίστευε δὲ οὗτος ὅτι δὲ ἀνθρωπος πρέπει νὰ ἀπολαύῃ ὅλας τὰς εὐχαριστήσεις τοῦ βίου.

Οἱ σοφοὶ καὶ ἐπιστήμονες.—Μὲ τὰς κατακτήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔγιναν γνωσταὶ ἀπέρροιτοι χῶραι. Οἱ σοφοὶ ἥδυνθησαν νὰ μελετήσουν περισσότερον τὰ διάφορα ζητήματα, τὰ ὅποια σχετίζονται μὲ τὸν ἀνθρωπὸν ἢ τὴν φύσιν. Ἀπὸ τότε λοι-

Οι σπουδαιότεροι γλύπται είδρυσαν την Μικράν¹ Ασίαν. Ο **Λύσιππος** ήτη κατά τοὺς χρόνους τοῦ Αλεξανδρού καὶ ἦτο ὁ ἀγαπητός του γλύπτης. Έκαμεν, ὡς λέγουν, 1500 ἀγάλματα. Τὰ ὅραιότερα ἔργα τῆς γλυπτικῆς, κατά τοὺς Ἑλληνιστικοὺς χρόνους, ἦσαν ὁ **βωμὸς τῆς Περγάμου** καὶ ὁ **Κολοσσὸς τῆς Ρόδου**, ὁ δοποῖος παρίστανεν ἄγαλμα τοῦ θεοῦ Ἡλίου. Εἶχεν ὑψος 36 μέτρα, καὶ ἐθεωρεῖτο ἐν ἀπὸ τὰ ἑπτὰ θαύματα τοῦ κόσμου.

11 Ζωγραφική.—Κατὰ τὴν Ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν ἤκμασε πολὺ καὶ ἡ ζωγραφικὴ τέχνη. Ο διασημότερος ζωγράφος τῆς ἀρχαιότητος ἦτο ὁ **Ἀπελλῆς**, ἵδιαιτερος ζωγράφος τοῦ μεγάλου Αλεξανδρού, ὅπως καὶ ὁ Λύσιππος ἦτο ὁ γλύπτης αὐτοῦ. Οἱ Ἑλληνες ζωγράφοι ἔξηκολούθησαν πάντοτε νὰ κάμνουν ὅραιοτάτας ζωγραφίας ἵδιως εἰς τὴν Αλεξανδρειαν.

Ακόμη δὲ καὶ κατὰ τὴν ἐποχήν, κατὰ τὴν δοποίαν ἡ Ἑλλὰς καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ χῶραι τῆς Ἀνατολῆς ἔπεσαν εἰς τὴν ἔξουσίαν τῶν Ρωμαίων, οἱ Ἑλληνες γλύπται καὶ ζωγράφοι δὲν ἔπαυσαν ἐπὶ πολὺν καιρὸν νὰ κάμνουν ὅραιοτάτατα ἄγαλματα καὶ ζωγραφίας.

Ψηφιδωτὸν τοῦ ἐδάφους, δηλαδὴ ζωγραφία μὲ μικρὰ χρωματιστὰ λιθάρια.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οι Πτολεμαῖοι καὶ οἱ Σελευκῖδαι. — Ἡ δημιουργία τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς ὀφείλεται κυρίως εἰς τοὺς Πτολεμαίους, τοὺς Ἐλληνας βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου. Ὁ πρῶτος Πτολεμαῖος ἦτο συνετὸς βασιλεύς, καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὴν χώραν του λοιπῷ διοίκησιν καὶ δικαιοσύνην. Ὅλοι οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Κράτους ἦσαν Ἐλληνες. Οἱ Αἰγύπτιοι ἦναγκάσθησαν νὰ μάθουν τὰ Ἑλληνικὰ καὶ νὰ μιμοῦνται εἰς ὅλα τοὺς Ἐλληνας, οἱ δποῖοι εἶχον ἀνώτερον πολιτισμόν.

Τὰ Ἑλληνικὰ Βασίλεια τῆς Ἀνατολῆς (συνεπτινός χάρτης). Τὰ δύο μεγάλα, τῆς Αἰγύπτου, τῆς Συρίας, καὶ τα ἄλλα μικρότερα.

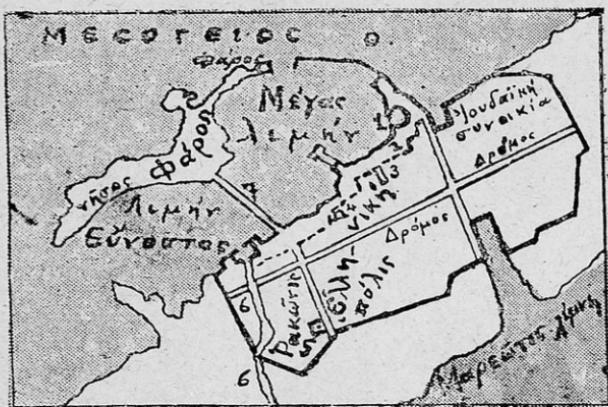
Τὸ ἐμπόριον.—Ο Νεῖλος ἔκαμνεν, ὅπως καὶ σήμερον, εὐφοριούτην χώραν ὅλην τὴν Αἴγυπτον, παρῆγε δὲ τότε τόσον πολὺν σῖτον, ὃστε ἔτρεφεν ὀλόκληρον τὴν Ἀνατολήν, ἀκόμη δὲ καὶ τὴν Ρώμην. Μὲ τὸ μέγα ἐμπόριον συνηθροίσθησαν ἀπειρα πλούτη εἰς τὰ βασίλεια τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας. Ἀπὸ τὴν Ἀραβίαν καὶ τὴν Αἰθιοπίαν ἥρχοντο πολύτιμα ἐμποδεύματα, θυμιάμα, δοσοῦν ἐλέφαντος καὶ ἄλλα. Ἀπὸ τὰς Ἰνδίας πολύτιμα ἀρώματα, καὶ ἀπὸ τὴν Κίναν μεταξωτὰ ὑφάσματα. Διὰ νὰ διευκολύνουν δὲ οἱ Ἐλληνες βασιλεῖς τὸ ἐμπόριον κατεσκεύασαν μεγάλας ἐμπορικὰς δόδοντας καὶ ἔκτισαν πολὺ μακρὰν Ἐλληνικὰς πόλεις. Μὲ τὸ ἐμπόριον διεδίδετο εἰς πολὺ μακρινὰς χώρας καὶ ὁ Ἐλληνικὸς πολιτισμός.

Τὸ Ἀλεξανδρεῖα.—Τὸ μέγα κέντρον τοῦ ἐμπορίου καὶ ὅλου τοῦ κόσμου ἦτο ἡ Ἀλεξανδρεία, ἡ ὅποια ενδίσκετο εἰς ἔξοχον θέσιν, διὰ νὰ γίνη μεγάλη πόλις. Ἡτο κτισμένη εἰς τὸ μέσον τριῶν ἡπείρων, τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, εἶχε θαυμάσιον σχέδιον, δύο λαμπροὺς λιμένας, μεγάλας καὶ πλαιτείας δόδοντας. Οἱ Πτολεμαῖοι ἐστόλισαν τὴν πόλιν μὲ λαμπρὰ κτίρια καὶ μνημεῖα. Ἐμπρός εἰς τοὺς λιμένας, ἐπάνω εἰς μίαν μικρὰν νήσον, ἡ ὅποια ὠνομάζετο Φάρος, ὑψώνετο εἰς ὑψηλότατος πύργος, ὁ **Φάρος**. Εἰς τὴν κορυφήν του τὴν νύκτα ἦτο πάντοτε ἀναμμένον πῦρ ἀπὸ φητινώδης ξύλα. Ὁ Φάρος ἐθεωρεῖτο ἐν ἀπὸ τὰ ἐπτὰ θαύματα τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τότε ἥρχισαν νὰ κτίζωνται οἱ **φάροι**, οἱ ὅποιοι διδηγοῦν τοὺς ναυτιλούμενους τὴν νύκτα.

Τὸ Μουσεῖον.—Οἱ Πτολεμαῖοι ἵδρυσαν ἐν ἀπέραντον οἰκοδόμημα, τὸ ὅποιον συνείχετο μὲ τὸ Παλάτιον τῶν βασιλέων. Ἐλέγετο **Μουσεῖον** καὶ ἦτο ἱερὸν ἀφιερωμένον εἰς τὰς Μούσας, αἱ ὅποιαι ἐπροστάτευον τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας.

Τὸ Μουσεῖον περιείχε μεγάλην βιβλιοθήκην, αἰθούσας, εἰς τὰς ὅποιας ἐγίνετο διδασκαλία, καὶ διάφορα ἄλλα ἐπιστημονικὰ ἰδρύματα. Ἐκεῖ μάλιστα κατῷκουν οἱ σοφοί καὶ οἱ ἐπιστήμονες μὲ ἔξοδα τοῦ βασιλέως, ὁ ὅποιος, διὰ νὰ τοὺς τιμήσῃ, ἐπήγαινε

συχνὰ καὶ ἔτοιμε μαζί των. Οἱ σοφοὶ ἐκεῖνοι ἔκαμιναν μαθήματα εἰς τὸ Μουσεῖον. Οἱ νέοι ἥρχοντο ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου διὰ νὰ διδαχθοῦν. Τὸ Μουσεῖον ἦτο συγχρόνως βιβλιο-

Η Αλεξάνδρεια.—Η μεγάλη πόλις ἦτο κανονικώτατα ρυμοτομημένη. Δύο πλατύτατοι δρόμοι διεσταυρώνοντο εἰς τὸ μέσον αὐτῆς· ἵσαν δὲ δρόμοις.

- 1) Λιμὴν τοῦ Πολατίου.
- 2) Τὰ Ηπαλάτια τῶν Πτολεμαίων.
- 3) Τὸ Μουσεῖον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη.
- 4) Τὸ Θέατρον.
- 5) Τὸ Σαραπεῖον, μέγας ναὸς τοῦ θεοῦ Σαράπιδος.
- 6) Διώρυξ τοῦ Νείλου.
- 7) Τὸ Ελταστάδιον, μεγάλη προκυμαία (μύλος), ἡ δοπία ἔχωρις τοὺς δύο λιμένας καὶ εἰχε μῆκος 7 σταδίων.

Θήκη καὶ πανεπιστήμιον καὶ ἀκαδημία. Ἀπὸ τὸ ὄνομά του δὲ ὀνομάσθησαν τὰ σημερινὰ μουσεῖα, ὅπου συγκεντρώνομεν τὰ ἀρχαῖα ἔργα τῆς τέχνης. Τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπῆρχε τὸ πρῶτον ἐπιστημονικὸν ἴδρυμα τοῦ κόσμου.

Η βιβλιοθήκη καὶ οἱ πάπυροι —Εἰς τὸ Μουσεῖον συνεκέντρωσαν οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου πᾶν ὃ, τι ἔχοιειάζετο εἰς

τοὺς σοφοὺς καὶ τὸν ἐπιστήμονας. Ὁκεῖ κατηρίσθη μία μεγάλη βιβλιοθήκη ἀπὸ 700,000 χειρόγραφα (βιβλία γραμμένα μὲν τὸ χέρι), ἀριθμὸς κολοσσιαῖος διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, κατὰ τοὺς δῆμούς δὲν ἦτο γνωστὴν ἡ τυπογραφία.

Οἱ χάρτης, τὸν δῆμον μεταχειριζόμεθα σήμερον, ἥτο τότε ἄγνωστος. Μὲ τὸν φλοιὸν ἐνὸς φυτοῦ, τὸ δῆμον φυτῷσθε εἰς τὰς ὅχθας τοῦ Νείλου, κατεσκεύαζον ἐν εἴδος χάρτου, διὰ τοῦτος ἐλέγετο ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ φυτοῦ **πάπυρος**. Εἰς τὸ Μουσεῖον εἰργάζοντο ἴδιαιτεροι ἀντιγραφεῖς, οἵ δῆμοι ἀντέγραφον κάθε βιβλίον ποῦ εὑρίσκετο. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ὅλα τὰ ἔργα τῶν Ἐλλήνων συγγραφέων, τὰ δόπια ἔως τότε ἥσαν σκοοπισμένα καὶ ἐκινδύνευον νὰ χαθοῦν, συνεκεντρώθησαν εἰς ἀσφαλῆ τόπον.

Εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν συνηθροίζοντο ἀνθρώποι ἀπὸ δῆμην τὴν Ἀνατολήν, Ἐλληνες, Αἰγύπτιοι, Σύροι, Ιουδαῖοι. Ὅλοι οἱ βάρβαροι, δηλαδὴ ὅσοι δὲν ἥσαν Ἐλληνές, ἐλησμόνουν τὰς συνηθείας τοῦ τόπου των, ἐλάμβανον τὰς Ἐλληνικὰς καὶ δωμάτους τὴν Ἐλληνικὴν γλῶσσαν. Εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν ἤκμασαν σπουδαῖοι ἐπιστήμονες, ποιηταί, φιλόσοφοι, καλλιτέχναι.

II Πέρι γραμμος.—"Ἄλλο σπουδαῖον κέντρον τοῦ Ἐλληνισμοῦ ἦτο ἡ Πέρι γραμμος εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Καὶ εἰς τὴν Πέρι γραμμον ἔζησαν σοφοί καὶ καλλιτέχναι, καὶ ἐκεῖ ἰδρύθη μεγάλη βιβλιοθήκη, ὅπου συνηθροίσθησαν ἀπειρα χειρόγραφα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων.

Οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου εἶχον ἀπαγορεύσει νὰ ἔξαγεται ἀπὸ τὴν χώραν των διὰ **πάπυρος**. Τότε οἱ βασιλεῖς τῆς Περιγάμου ἐσκέφθησαν νὰ κετασκευάσουν χάρτην ἀπὸ δέρματα ζώων. Τὸ νέον αὐτὸν εἶδος χάρτου ὠνομάσθη **περγαμηνὴ** (χάρτης τῆς Περιγάμου). Τὰ περισσότερα ἀρχαῖα χειρόγραφα εἶναι γραμμένα εἰς περγαμηνήν, ἡ δῆμοια διατηρεῖται καλύτερα.

III Αντιόχεια.—"Αργότερα ἔφθασεν εἰς πολὺ μεγάλην ἀκμὴν καὶ ἡ Ἀντιόχεια, ἡ πόλις, τὴν δῆμον ἔκτισεν ὁ Σέλευκος εἰς τὴν Σύριαν. Εἰς τὴν Ἐλληνικὴν ἐκείνην πόλιν συνέρρεον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἀσίας Ἐλληνες καὶ Ἀσιαται. Ἡ Αντιό-

χεια ἔκοσμεῖτο μὲ δραῖα ἀγάλματα καὶ κτίσια, εἶχε πλουσίαν βιβλιοθήκην. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔφθασαν καὶ ἐκεῖ εἰς μεγάλην λάμψιν.

Αἱ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις. — Δὲν ἦσαν δὲ μόνον αἱ τρεῖς αὐταὶ μεγάλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε κτίσει πολλὰς πόλεις, οἵ δὲ διάδοχοί του, Ἰδίως οἱ Πτολεμαῖοι καὶ οἱ Σελευκίδαι, ἔκτισαν πάρα πολλὰς ἀκόμη. "Εως τὰς Ἰνδίας ἔφθασαν αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις." Άλλας ἔκτισαν διὰ νὰ διευκολύνουν τὸ ἐμπόριον μὲ τὰς μακρινὰς χώρας τῆς Ἀσίας, ἃλλας διὰ νὰ στηρίξουν τὸν Ἑλληνισμόν. Τούλαχιστον 200 πόλεις Ἑλληνικαὶ ἔκτισθησαν τότε εἰς τὴν Ἀνατολήν. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὑπῆρχον πολλαὶ Ἑλληνικαὶ πόλεις εἰς τὴν Ἀνατολήν, αἱ δποῖαι εἶχον 100 χιλ. κατοίκους. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔγινεν ἡ κοινὴ γλῶσσα τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὸν Νεῖλον ἕως τὸν Εὐφράτην ποταμόν, ὁ Ἑλληνικὸς βίος καὶ πολιτισμὸς διεδόθησαν εἰς τόσον μέγαν βαθμόν, ὥστε διλόκληρος ἡ ἀπέραντος Ἀνατολὴ ἔπαισε νὰ είναι Ἀσιατικὴ καὶ ἔγινεν Ἑλληνική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ. Η ΑΧΑΪΚΗ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑ

~~α'. Ἡ παρακμή.—Ἡ Ἀχαικὴ Συμπολιτεία.~~

Κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα, κατὰ τὸν δποῖον ἐσχηματίσθησαν καὶ ἥκμαζον τὰ Ἑλληνικὰ βασίλεια τῆς Ἀνατολῆς, ἡ πάτριος χώρα, ἡ κυρίως Ἑλλάς, ενδισκεται εἰς μεγάλην δυστυχίαν.

Οἱ τρεῖς σπουδαῖοι λαοὶ τῆς Ἑλλάδος, οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ Θηβαῖοι, ματαίως εἶχον προσπαθήσει νὰ

ἐπιβάλουν τὴν ἡγεμονίαν των εἰς δλους τοὺς "Ἐλληνας. "Οταν οἱ Μακεδόνες ἀνέλαβον τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἐλληνικοῦ κόσμου, ἐπερίμενε κανεὶς ὅτι ἡ Ἐλλάς, ἡ νωμένη τώρα, θὰ εἶχε μεγαλυτέραν ἡσυχίαν. Ἡ δυστυχία ὅμως ηὔξησε, διότι καὶ αἱ πόλεις ἔξηκολούθησαν νὰ εἶναι χωρισμέναι, καὶ εἰς κάθε πόλιν οἱ πολῖται ἥσαν χωρισμένοι εἰς κόμματα, τὰ διοικήσιμα μὲ πεῖσμα ἔναντιον ἀλλήλων.

Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι.—Τὸ ἐν κόμμα ἀπετέλουν οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ πλούσιοι. Τὸ δὲ ἄλλο οἱ πτωχοί, οἱ διοικηταὶ, οἱ δημοκρατικοί, οἱ διαφορεῖς ἀγῶνας ἀναμεταξύ των. Εἰς μερικὰς δὲ πόλεις φιλόδοξοὶ ἀνθρώποι εὑρισκον τὴν εὐκαιρίαν νὰ καταλάβουν τὴν ἔξουσίαν μὲ μισθοφόρους. Τότε ἐγίνοντο **τύραννοι**, ἐκυβέρνων δπως ἥθελον, καὶ κατεπίζον τοὺς πολίτας.

"Ἀπὸ τὰς διαφόρους αὐτὰς αἰτίας εἰς δλας τὰς πόλεις τῆς Ἐλλάδος ἔξήφθησαν τὰ πάθη. "Οσοι ὑπερίσχυον ἔσφαζον τοὺς ἔχθρούς των, ἄλλους ἔξωριζον, ἄλλων ἔπαιρον τὰς περιουσίας. Τὰς μεγάλας δὲ αὐτὰς δυστυχίας ἡκολούθησαν, δπως πάντοτε, καὶ αἱ κακίαι. Ἡ ἀγάπη τῆς ἐλευθερίας, ἡ φιλοπατορία καὶ δλαι αἱ ἀρεταὶ ἐνὸς καλοῦ πολίτου ἥρχισαν νὰ ἔξασθενοῦν. Αἱ παλαιαὶ ἀρεταὶ τῶν Ἐλλήνων, αἱ δόποιι εἶχον κάμει μεγάλην τὴν Ἐλλάδα, ἥρχισαν νὰ χάνωνται, ἥρχισε λοιπὸν καὶ ἡ Ἐλλὰς νὰ παρακμάῃ.

III ἐπιδρομὴ τῶν Γαλατῶν.—Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἔγινε καὶ μία καταστρεπτικὴ ἐπιδρομὴ βαρβάρων πολεμιστῶν, οἱ διοικοῦσαν τοῦ Γαλάται. Ἡσαν τῆς Ἰδίας φυλῆς μὲ τοὺς Γαλάτας, οἱ διοικοῦσαν εἰς τὴν Γαλατίαν (τὴν σημερινὴν Γαλλίαν). Οἱ Γαλάται οὗτοι ἔμενον εἰς τὰς ὅχθας τοῦ Δουνάβεως καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἔκινησαν πρὸς Νότον. Εἶσώδημησαν πολυάριθμοι (250,000) εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ κατέβησαν εἰς τὴν

Έλλαδα. Μὲ ἀγορίτητα ἐλεηλάτουν, ἔκαιον καὶ κατέστρεφον δόλας τὰς χώρας, ἀπὸ τὰς διοίας διήρχοντο.

Οἱ Ἑλληνες ἐπροσπάθησαν νὰ ἀντισταθοῦν, ἀλλ᾽ οἱ Γαλάται τοὺς ἐνίκησαν καὶ ἐπροχώρησαν εἰς τοὺς Δελφούς, διὰ νὰ λα-
φυραγωγήσουν τοὺς θησαυροὺς τοῦ μεγάλου ἰεροῦ. Κατὰ τὴν
ῶραν, ποῦ ἐλαφυραγώγουν οἱ ἐπιδρομεῖς τὸν ναόν, ἔξερράγη
φοβερὰ θύελλα καὶ συγχρόνως ἔγινε σεισμός. Οἱ Ἑλληνες ἐθεώ-
ρησαν, ὅτι ἦσαν ταῦτα σημεῖον προστασίας τοῦ Ἀπόλλωνος,
ἐπῆραν θάρρος, ἐρούφθησαν ἐναντίον τῶν Γαλατῶν καὶ τοὺς
κατέστρεψαν (279).

Οἱ Μακεδόνες. — Καθ' ὅλον τὸν χρόνον τοῦτον οἱ Μα-
κεδόνες δὲν ἔπαιναν νὰ ζητοῦν πάλιν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλά-
δος, ὅπως ἐπὶ Φιλίππου καὶ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου. Οἱ δραστήριοι
βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας **Ἀντίγονος Γονατᾶς** καθυπέταξε σχε-
δὸν ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔβαλε Μακεδονικὰς φρουρὰς εἰς τὰς
περιοστοτέρας Ἑλληνικὰς πόλεις.

Αἱ Συμπολιτεῖαι. — Συγχρόνως ὅμως οἱ Ἑλληνες ἔκα-
μαν πολλὰς προσπαθείας διὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς των.
Ἐνόησαν ὅτι ὥφειλον νὰ ἔχουν σύμπνοιον μεταξύ των διὰ νὰ
ὑπερασπισθοῦν ἥνωμένοι τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ τε-
λευταῖοι αὐτοὶ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων πρὸς διατήρησιν τῆς ἐλευ-
θερίας των ἀποτελοῦν ὡραῖον καὶ συγκινητικὸν μέρος τῆς ἴστο-
ρίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγιναν αἱ **Συμπολιτεῖαι**, δηλαδὴ
ἐνώσεις πόλεων, ὑπὸ τῶν **Αἰτωλῶν** καὶ τῶν **Ἀχαιῶν**. Καὶ αἱ
δύο αὐταὶ Ἑλληνικαὶ φυλὴ δὲν εἶχον ἀκόμη ἔως τώρα ἀκουσθῆ-
εις τὴν Ἑλληνικὴν ἴστορίαν.

Ἡ Αἴτωλικὴ Συμπολιτεία. — Εἰς τὰ δρεινὰ μέον,
πρὸς B. τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, οἱ **Αἰτωλοὶ** ἔδρυσαν τὴν **Αι-
τωλικὴν Συμπολιτείαν**. Ἡ κοινὴ συνέλευσις ἐλέγετο **Παναι-
τωλικὸν** καὶ ἐγίνετο εἰς τὴν πόλιν **Θέρμον**, ὅπου ἦτο καὶ ἡ
διοίκησις. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ. (κατὰ τὸ 250 π. Χ.)

ἡ Αἰτωλικὴ Συμπολιτεία περιελάμβανε σχεδὸν ὅλην τὴν Στερεάν Ελλάδα, ἐκτὸς τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Ἀττικῆς.

III. Ἀχαιϊκὴ Συμπολιτεία. — Πολὺ σπουδαιοτέρα ἦτο ἡ Ἀχαιϊκὴ Συμπολιτεία. Εἰς τὸ πρός τὴν Πελοπόννησον μέρος τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς, ἦτο ἡ χώρα τῶν Ἀχαιῶν. Αἱ Ἀχαιῖαι πόλεις συνηνώθησαν καὶ ἰδρυσαν τὴν Ἀχαιϊκὴν Συμπολιτείαν (280 π. Χ.).

Οἱ πολῖται ὅλων τῶν πόλεων, αἱ δποῖαι ἀνῆκον εἰς τὴν Ἀχαιϊκὴν Συμπολιτείαν, συνήρχοντο δύο φοράς τὸ ἔτος εἰς τὸ Αἴγιον. Ἡ γενικὴ αὐτὴ συνέλευσις συνεσκέπτετο διὰ τὴν εἰρήνην καὶ τὸν πόλεμον, ἐξέλεγε τοὺς ἀρχοντας, οἱ δποῖοι ἀπετέλουν τὴν Κυβέρνησιν. Οἱ σπουδαιότεροι ἦτοι ὁ στρατηγός, ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ καὶ κυβερνήτης ὅλης τῆς Συμπολιτείας.

Κάθε πόλις, ἀπὸ δσας ἀνῆκον εἰς τὴν Συμπολιτείαν, εἶχε τὴν αὐτονομίαν της, δηλαδὴ τὴν ἴδιαιτέραν διοίκησιν καὶ τοὺς ἴδιους τῆς νόμους. Κάθε μία ὅμως ἔστελλεν ἀντιπροσώπους, οἱ δποῖοι ἐσχημάτιζον ἐν συνέδριον, τὸ δποῖον ὅμοιαζε μὲ τὴν Βουλὴν, ποῦ ἔχομεν σήμερον. Ἡ Ἀχαιϊκὴ Συμπολιτεία ἦτο ὡς μία ὅμοσπονδία τῶν μικρῶν κρατῶν τῆς Ελλάδος, ὅπως περίπου εἶναις ἡ Ἐλβετικὴ ὅμοσπονδία καὶ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς. Ἀν ἡ Ἀχαιϊκὴ Συμπολιτεία κατώρθωνε νὰ μεγαλώσῃ καὶ νὰ περιλάβῃ ὅλας τὰς Ελληνικὰς πόλεις, οἱ Ἐλληνες θὰ διετήρουν ἥνωμένας τὰς δυνάμεις των καὶ ἡ Ελλάς θὰ ἐσώζετο.

Ο. Ἀρατος. — Ἡ Ἀχαιϊκὴ Συμπολιτεία ἤρχισεν ἴδιως νὰ μεγαλώνῃ ἀπὸ τότε ποῦ ἔγινε στρατηγὸς αὐτῆς ὁ Ἀρατος ὁ Σικυώνιος. Ἀφοῦ ἥλευθέρωσεν ὁ Ἀρατος τὴν πατρίδα του Σικυῶνα ἀπὸ τοὺς τυράννους, τὴν ἔκαμεν νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν Ἀχαιϊκὴν Συμπολιτείαν (κατὰ τὸ 250).

Ἀπὸ τότε ἡ Ἀχαιϊκὴ Συμπολιτεία ἔγινεν ἰσχυρά. Οἱ Ἀχαιοὶ ἐξέλεγον τακτικὰ τὸν Ἀρατον στρατηγόν, δ ὁ δποῖος ἦτο ἡ ψυχὴ τῆς Συμπολιτείας. Δὲν ἐφόρντιζεν οὔτε διὰ πλοῦτον, οὔτε διὰ δόξαν, ἡ μόνη του σκέψις ἦτο τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἀχαιϊκῆς Συμπολιτείας καὶ ἡ σωτηρία τῆς Ελλάδος.

Η Πελ. πόνησος (διά την ιστορίαν της Ἀχαικῆς Συμπολιτείας καὶ της Σπάρτης).

**β'. Ἡ Σπάρτη.—Ἡ υποδούλωσις εἰς τοὺς
Ρωμαίους.**

•III κατάπτωσις τῆς Σπάρτης. — Κατὰ τοὺς ἵδιους χρόνους εἰς τὴν Σπάρτην δύο μεγαλόψυχοι βασιλεῖς, ὁ Ἄγις καὶ ὁ Κλεομένης, ἔκαμαν καὶ αὗτοὶ μεγάλας προσπαθείας, διὰ νὰ σώσουν τὴν πατρίδα των.

Ἡ Σπάρτη εἶχε καταπέσει ἀπὸ τὴν παλαιὰν ἴσχύν, διότι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ χρῆμα εἶχε φέρει μεγάλην παραλυσίαν. Μερικοὶ Σπαρτιᾶται εἶχον γίνει πολὺ πλούσιοι, οἱ ἄλλοι ἦσαν πολὺ πτωχοί. Οἱ Σπαρτιᾶται κατὰ τὴν ἐποχὴν ἔκεινην ἦσαν μόνον 700, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς οἱ 100 εἶχον κτήματα.

Καὶ οἱ πλούσιοι ἀπὸ τὴν καλοπέρασιν καὶ οἱ πτωχοὶ ἀπὸ τὴν δυστυχίαν εἶχον χάσει τὰς μεγάλας ἀρετὰς τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν. Δὲν ἦσαν πλέον οἱ ἀτρόμητοι ἔκεινοι στρατιῶται, οἱ δοποῖ οἱ εἶχον κάμει σεβαστὴν τὴν Σπάρτην εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Οἱ περιφημοὶ νόμοι τοῦ Λυκούργου εἶχον πέσει εἰς ἀχροντίαν.

•IV Ἅγις. — Ο πρῶτος, ὁ δοποῖος ἀνέλαβε μὲν θάρρος τὴν διόρθωσιν τοῦ κακοῦ, ἥτο δ βασιλεὺς Ἄγις. Εἶχεν ἀνατραφῆ εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πολυτέλειαν, διότι ἡ οἰκογένειά του ἦτο μεγίλη. Ἐν τούτοις ἔζη μὲν ἀπλότητα, ἔτρωγεν δλίγον, ἔφρόει ἔνα μόνον μανδύαν, διὰ νὰ δμοιάζῃ περισσότερον μὲ τοὺς ἀρχαίους Σπαρτιάτας. Ο Ἄγις ἀπεφάσισε νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου, δηλαδὴ τὰ παλαιὰ ἔθιμα καὶ τὸν παλαιὸν τρόπον τῆς ζωῆς (κατὰ τὸ 244). Ἡ μήτηρ καὶ ἡ μάμμη του εἶχον μεγάλα κτήματα καὶ περιουσίαν. Τὰς ἔπεισε νὰ τὰ θυσιάσουν δλα διὰ νὰ ἀννψωθῇ ἡ πατρίς. Ἐπειτα ἦνάγκασε καὶ τοὺς ἄλλους πλουσίους νὰ κάμουν τὸ ἵδιον.

Οἱ περισσότεροι δμως εἰς τὴν Σπάρτην εἶχον συνηθίσει εἰς τὴν εὐμάρειαν καὶ δὲν ἥθελον νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν παλαιὰν αὐτηρότητα καὶ τὸν παλαιὸν σκληρὸν βίον. Ἰδίως οἱ πλούσιοι, οἱ

δποῖοι θὰ ἔχανον τὰ κτήματά τω , ἐξήτησαν νὰ ματαιώσουν τὴν ἀνόρθωσιν. Ὁ Ἀγις ἐπέμενε καὶ ἔλεγεν : « Ἄρκεῖ μόνον νὰ ὠφελήσῃ τὴν Σπάρτην διάνατός μου », καὶ οὕτως ἐθυσίασε καὶ τὰ πλούτη του καὶ τὴν ζωήν του. Οἱ ἔχθροι του συνέλαβον τὸν Ἀγιν, ἐστραγγάλισαν καὶ αὐτὸν καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν μάμμην του.

• Κλεομένης. — Ταχέως δμως ενδέθη ὁ ἄξιος νὰ διαδεχθῇ εἰς τὸ ἔογον τὸν Ἀγιν. Ἡτο δικλεομένης, διόποιος ἐθαύμαζεν αὐτόν, ἂν καὶ ἦτο υἱὸς τοῦ μεγαλυτέρου ἔχθροῦ του. Ὅταν ἔγινε βασιλεὺς δικλεομένης, ἥσχισε νὰ διανέμῃ τὰς περιουσίας τῶν πλουσίων εἰς τοὺς πτωχούς. Ἐπειτα ἐπανέφερε τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου. Οἱ σπουδαιότεροι ἥσαν τὰ περίφημα συσσίτια, ἡ ἀνατροφὴ τῶν νέων ἀπὸ τὸ Κράτος, καὶ αἱ στρατιωτικαὶ ἀσκήσεις. Ὁ ἕδιος δικλεομένης ἔδωκεν δλα τὰ πλούτη του διὰ τὸ κοινὸν καλόν, διέδιος ἔδιδε καὶ τὸ παράδειγμα τῶν παλαιῶν αὐστηρῶν ἥθῶν.

• Σπάρτη καὶ οἱ Ἀχαιοί. — Ο Κλεομένης ἐξήτησεν ἀπὸ τὴν Ἀχαϊκὴν Συμπολιτείαν νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἥγεμονίαν τῆς Σπάρτης. Ἀλλος οἱ Ἀχαιοὶ δὲν ἔδεχθησαν τὴν ἔνωσιν, ἡ δποία θὰ ἔφερε τὴν δύναμιν, καὶ περιῆλθον εἰς πόλεμον μὲ τὴν Σπάρτην. Τότε δικλεομένης ἔκαμε τὸ λάθος νὰ καλέσῃ εἰς βοήθειαν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας, τὸν δποῖον οἱ Ἀχαιοὶ ἐξέλεξαν ἀρχιστράτηγόν των.

Οἱ περισσότεροι Ἑλλήνικοὶ λαοὶ συνηνώθησαν μὲ τὸν Μακεδονικὸν στρατόν, διόποιος εἰσώδημησεν εἰς τὴν Πελοπόννησον.

• Η μάχη τῆς Σελλασίας. — Ο Κλεομένης ὑπερησπίσθη τὴν πατρίδα του ἐπὶ δύο ἔτη γενναιότατα. Ἐπὶ τέλους ἐποδοσπάθησε νὰ ἀντιτάξῃ ἀμυναν εἰς μίαν δρεινὴν θέσιν, ἡ δποία λέγεται Σελλασία. Ἀπὸ ἐκεῖ εἶναι ἡ εἰσόδος εἰς τὴν Λακωνίαν, δταν πηγαίνωμεν ἀπὸ τὴν Ἀρκαδίαν. Εἰς τὴν Σελλασίαν συνεχορτήθη φονικὴ μάχη (221), κατὰ τὴν δποίαν δικλεομένης ἐπολέμησε γενναίως, ἀλλ ἐνικήθη καὶ δλοι σχεδὸν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐφονεύθησαν.

Δρομαῖος ἔφυγεν δικλεομένης ἐπὶ τοῦ ἵππου καὶ ἔφθασε μὲ

δλίγους φίλους εἰς τὴν Σπάρτην. Ἐκεῖ ἔμεινεν δλίγας στιγμάς. Ούτε νὰ φάγῃ οὔτε νὰ πίη, οὔτε νὰ καθίσῃ ἡθέλησεν. Ἀμέσως ἐπήδησεν ἐπάνω εἰς ἕνα ἵππον καὶ ἔφυγε μὲ τοὺς φίλους του εἰς τὸ Γύθειον, καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Αἴγυπτον διὰ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν ἀπὸ τὸν Ἑλληνα βασιλέα. Ἐκεῖ δὲν ἦδυνήθη νὰ κατορθώσῃ τίποτε καὶ ἀπὸ τὴν ἀπελπισίαν του ηὗτοκτόνησεν.

Μετὰ τὴν μάχην τῆς Σελλασίας ἡ Σπάρτη ἐταπεινώθη πλέον διὰ παντός. Ο βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας εἶχεν εἰς τὴν ἔξουσίαν του τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλος ἡ Ἀχαικὴ Συμπολιτεία ἀνέλαβε πάλιν τὴν δύναμιν της, δτε, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀράτου, ἔξελεε στρατηγὸν τὸν ἐνάρετον καὶ ἀνδρεῖον Φιλοποίμενα.

• ① Φιλοποίμην. — Ἀπὸ μικρὰν ἥλικίαν δ Φιλοποίμην κατεγίνετο εἰς τὰ ὅπλα. Ἀνεγίνωσκε δὲ καὶ βιβλία τῶν φιλοσόφων, «τὰ δοποῖα διεγείρουν τὸ θάρρος καὶ τὴν περιφρόνησιν πρὸς τὸν θάνατον». Διὰ νὰ συνηθίζῃ εἰς τοὺς κόπους καὶ τὰς στερήσεις, ἐκαλλιέργει μόνος του τὴν γῆν, ἐνεδύτο μὲ ἀπλᾶ ἐνδύματα καὶ ἐκοιμᾶτο εἰς σκληρὰν στρωμνήν. «Οταν ἔξελέγη στρατηγός, διωργάνωσε τὸν στρατὸν καὶ ἔμαθε τοὺς στρατιώτας νὰ μάχωνται σφιγμένοι πλησίον ἀλλήλων, ὥστε νὰ δομοιάζουν μὲ τὴν Μακεδονικὴν φάλαγγα.

Ο Φιλοποίμην εἶχε κατορθώσει νὰ ἐνώσῃ μὲ τὴν Ἀχαικὴν Συμπολιτείαν σχεδὸν ὅλην τὴν Πελοπόννησον, ἀκόμη καὶ τὴν Σπάρτην. Ἡ μεγάλη δὲ πόλις τῆς Συμπολιτείας ἦτο τότε ἡ Μεγαλόπολις. Εἰς τὸ ἔργον του ἐπροχώρει μὲ φρόνησιν, ἀλλ᾽εἰς μίαν μάχην μὲ τοὺς Μεσσηνίους συνελήφθη καὶ ἐρρίφθη εἰς σκοτεινὴν φυλακὴν, εἰς ἥλικίαν δὲ 70 ἔτῶν ἔξηναγκάσθη νὰ πίῃ δηλητήριον. Οἱ Ἀχαιοὶ ἀπηλπισμένοι φθάνουν εἰς τὴν Μεσσηνίαν, καίουν τὸ πτῶμα τοῦ Φιλοποίμενος, βάζουν εἰς μίαν ὑδρίαν τὴν τέφραν καὶ τὴν φέρουν μὲ μεγάλην πομπὴν εἰς τὴν Μεγαλόπολιν. «Δὲν ἔβαδιζον δὲ ἀτάκτως καὶ ὅπως ἔτυχεν. Ἄλλος ἐν πομπῇ, ὡς νὰ ἔκαμνον θρίαμβον. Διότι ἔβλεπες ἄλλους νὰ είναι στεφανωμένοι, ἄλλους νὰ χύνουν δάκρυα. Ἡ δὲ ὑδρία δὲν ἔφασεντο ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν στεφάνων. Καὶ ἀπὸ ὅσας πόλεις διήρ

χοντο, ἔβγαινεν ὅλος ὁ κόσμος εἰς προϋπάντησιν, καὶ ἔπειτα συνώδευον ὅλοι τὴν πομπὴν ἔως τὴν Μεγαλόπολιν ὁδυρόμενοι» (¹).

‘**III ἀνάμεξες τῶν Ρωμαέων** (κατὰ τὸ 200 π. Χ.).— Οἱ τελευταῖοι μεγάλοι ἄνδρες τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ἱερομένης, ὁ Ἀρατος καὶ ὁ Φιλοποίμην, ἔκαμαν μεγάλην προσπάθειαν νὰ ἐνώσουν ὅλους τοὺς Ἕλληνας διὰ νὰ σώσουν τὴν Ἑλλάδα. Φοβερὸς ὅμως ἔχθρος ἦρχετο τώρα ἀπὸ τὴν Δύσιν. Κατὰ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς δρόμους δὲ Ἀλέξανδρος ἤνοιγε τὴν Ἀνατολὴν εἰς τὸν Ἑλληνισμόν, εἰς ἄλλοι, ἀγνωστος ἔως τότε λαὸς τῆς Δύσεως, εἶχεν ἀρχίσει νὰ γίνεται δυνατός. Ἡσαν οἱ **Ρωμαῖοι**, οἱ δρόποιοι ἀφοῦ καθυπέταξαν τὴν Ἰταλίαν, ἔπειτα ὥρμησαν νὰ καθυποτάξουν ὅλον τὸν κόσμον. Πρὸιν ἵδωμεν τοὺς ἀπηλπισμένους ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ κινδύνου, πρέπει νὰ γνωρίσωμεν τὸν μέγαν ἔκεινον λαὸν τῆς Δύσεως.

Μακεδονικὴ πανοπλία.

(1) Κατὰ τὸν **Πλούταρχον** εἰς τὸν βίον τοῦ Φιλοποίμενος.

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

ΜΕΡΟΣ Α'.--Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Α'. **Η Μακεδονές καὶ ἡ Εὐλάξ.**— Μετὰ τὰς κατακτήσεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἡ Ἑλληνικὴ ιστορία ἔχει εὐρύτατον στάδιον, διεξάγεται καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἥπερίους, εἰς τὴν Εὐρώπην, εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Ἀφρικήν.

Τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπηκολούθησαν μεγάλοι πόλεμοι τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ, οἱ δποῖοι λέγονται **Διάδοχοι**. Μετὰ τὴν μάχην εἰς Ἰψόν (301 π. Χ.) διεμελίσθη δριστικῶς τὸ ἀπέραντον Ἑλληνομακεδονικὸν κράτος εἰς πολλὰ βασίλεια. Τὰ τοία μεγάλα Ἑλληνικὰ βασίλεια ἦσαν: 1ον) τὸ **Βασίλειον τῆς Μακεδονίας**. — 2ον) τὸ **Βασίλειον τῆς Αἰγύπτου** εἰς τὴν Ἀφρικήν, καὶ 3ον) τὸ **Βασίλειον τῆς Συρίας** εἰς τὴν Ἀσίαν.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Διαδόχων ἀνεδείχθησαν δύο σπουδαῖοι στρατηγοί, δ **Δημήτριος δ Πολιορκητὴς** καὶ δ βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου **Πύρρος**. Καὶ οἱ δύο ἐπροσπάθησαν νὰ κάμουν μεγάλας κατακτήσεις καὶ νὰ μιμηθοῦν τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν.

Β'. **Η Ἑλληνικὴ Ἀνατολή** — Ο Ἑλληνισμὸς ἔλαβεν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἔκεινην μεγάλην ζωὴν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἡ δποία ἔγινεν ἐντελῶς Ἑλληνική. Τὸν Ἑλληνισμὸν διέδιδον τὰ μεγάλα Ἑλληνικὰ βασίλεια καὶ

πολλὰ μικρότερα, τὰ δποῖα διήρκεσαν δύο ἔως τρεῖς αἰῶνας (περίπου ἀπὸ τὸ 300 π. Χ. ἔως τοὺς χρόνους τοῦ Χριστοῦ).

Τὸ *Βασίλειον τῆς Αἰγύπτου* τὸ ἐκυβέρνησαν δ *Πτολεμαῖος*, στρατηγὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ. Μὲ τὴν καλὴν διοίκησιν τῶν Πτολεμαίων τὸ Ἑλληνικὸν τοῦτο κράτος ἔγινε πολὺ ἴσχυρὸν καὶ πλούσιον. Ἐπίσης καὶ τὸ *Βασίλειον τῆς Συρίας*, εἰς τὸ δποῖον ἐβασίλευσεν δ στρατηγὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου *Σέλευκος* καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ. *Σελευκίδαι*, ἔγινε καὶ αὐτὸ μέγα καὶ ἴσχυρόν. Οἱ βασιλεῖς *Πτολεμαῖοι* τῆς Αἰγύπτου καὶ οἱ *Σελευκίδαι* τῆς Συρίας ἔμειναν ἔως τὸ τέλος ἀληθινοὶ Ἑλληνες βασιλεῖς.

Πολλὰ δὲ ἦσαν καὶ τὰ μικρότερα Ἑλληνικὰ ἢ ἔξελληνισθέντα *Βασίλεια*. Ἰδίως πρόπει νὰ ἐνθυμούμεθα τὸ *Βασίλειον τῆς Περγάμου*. Σπουδαῖος λαὸς διὰ τὴν ιστορίαν ὑπῆρξαν οἱ *Ιουδαῖοι*, διότι εἰς τὴν Ιουδαίαν ἐγεννήθη δ *Σωτὴρ* ἡμῶν. Καὶ δ λαὸς οὗτος ὑπέστη πολὺ δυνατὴν ἐπίδρασιν ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμόν.

Γ' Ο' Ελληνιστικῆς πολιτισμός. — Αἱ κατακήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔφεραν πολὺ μακρὰν τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Ο πολιτισμὸς οὗτος λέγεται *Ἑλληνιστικὸς πολιτισμός*. Διότι εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς ἀκόμη καὶ οἱ βάρβαροι *ελλήνιζον*, δηλαδὴ ἐμιμοῦντο τοὺς Ἑλληνας.

Εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα αἱ *Αθῆναι* ἐξηκολούθουν νὰ εἶναι μὲ τοὺς φιλοσόφους των ἥ πόλις τῆς σοφίας. *Ἀδαμαντίου Ελλ.* *Ιστορία διὰ τὴν Β' τοῦ Ἑλλην.* ἔκδ. δ'. 3

‘Η τέχνη ὅμως ἥκμασεν ιδίως εἰς τὴν Ἐλληνικὴν Ἀνατολὴν μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον. Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἔγιναν ὠραιότατα ἀγάλματα καὶ ζωγραφίαι.

‘Η δημιουργία τοῦ Ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς ὀφείλεται πρὸ παντὸς εἰς τοὺς **Πτολεμαίους**, τοὺς Ἐλληνας βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου. ‘Η διοίκησις τοῦ Βασιλείου των, ὅπως καὶ τοῦ Βασιλείου τῶν Σελευκιδῶν εἰς τὴν Συρίαν, ἦτο ἐντελῶς Ἐλληνική. ‘Η πρωτεύουσα τῶν Πτολεμαίων, ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἔγινε τὸ κέντρον τοῦ παγκοσμίου Ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡτο μεγάλη καὶ λαμπρὰ πόλις, τὴν ἐλάμπουνε δὲ τὸ **Μουσεῖον** καὶ ἡ πλουσιωτάτη **Βιβλιοθήκη** αὐτῆς.

‘Αλλο σπουδαῖον κέντρον τοῦ Ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἦτο ἡ **Πέργαμος**, ἀργότερα δὲ ἔφθασεν εἰς μεγάλην λάμψιν καὶ ἡ **Ἀντιόχεια**. πρωτεύουσα τοῦ Ἐλληνικοῦ κράτους τῆς Συρίας. Ἐπίσης καὶ αἱ ἄλλαι πολυάριθμοι Ἐλληνικαὶ πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, τὰς διοίκειν δὲ Ἀλέξανδρος καὶ οἱ Διάδοχοι, ἵσαν φωτοβόλοι ἔστιαι τῶν Ἐλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης. Μὲ τὴν δύναμιν ἐκείνην τοῦ Ἐλληνισμοῦ καὶ οἱ Ἀσιαται ἐξελληνίσθησαν, δηλαδὴ ἐδέχθησαν τὰ ἔθιμα, τὴν θρησκείαν καὶ τὴν γλώσσαν τῶν Ἐλλήνων. ‘Η Ἀνατολὴ ἔπαινε νὰ εἴναι Ἀσιατικὴ καὶ ἔγινεν **Ἐλληνική**.

Δ'. **Οἱ τελευταῖοι ἀγῶνες τῆς Ἐλλάδος.** — Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον, κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα π. Χ. ἡ παλαιὰ Ἐλλὰς εὑρίσκετο εἰς μεγάλην δυστυχίαν. Διότι ἐξηκολούθουν πάντοτε αἱ διαιρέσεις καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Οἱ πολῖται ἥσαν χωρισμένοι εἰς δύο κόμματα, τοὺς

δλιγαρχικούς καὶ τοὺς **δημοκρατικούς**. Οἱ δὲ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας ὑπέθαλπον τὰς διαιρέσεις αὐτάς, διότι ἥθελον νὰ ἔξασθενῇ ἡ Ἑλλὰς καὶ νὰ λάβουν αὐτοὶ πάλιν τὴν ἡγεμονίαν.

Κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτὴν ἐποχὴν τῆς ἀρχαίας ἴστορίας των ἔκαμαν οἱ Ἑλληνες πολλὰς προσπαθείας διὰ νὰ συνενωθοῦν καὶ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς των. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἴδρυθησαν αἱ λεγόμεναι **Συμπολιτεῖαι**, ἡ **Αιτωλικὴ** καὶ ἡ **Ἀχαικὴ Συμπολιτεία**. Αἱ Συμπολιτεῖαι αὐταὶ περιελάμβανον πολλὰς Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ ἔγιναν ἰσχυραὶ (ἥκμασαν ἵδιως κατὰ τὸ 250 π. Χ.). Ἡ σπουδαιοτέρα ἦτο ἡ **Ἀχαικὴ Συμπολιτεία**, ἀφ' ὅτου μάλιστα ἔγινε **στρατηγός**, δηλαδὴ κυβερνήτης αὐτῆς ὁ **Ἄρατος** ὁ **Σικυώνιος**.

Κατὰ τοὺς ἱδίους χρόνους εἰς τὴν Σπάρτην οἱ βασιλεῖς **Ἀγις** καὶ ἔπειτα ὁ **Κλεομένης** ἐπροσπάθησαν νὰ ἐπαναφέρουν τὴν πατρίδα των εἰς τὴν παλαιὰν εὔκλειαν καὶ ἰσχύν. Ἡ Σπάρτη εἶχε πολὺ καταπέσει, διότι οἱ Σπαρτιᾶται εἶχον ἐγκαταλείψει τὸν παλαιὸν αὐστηρὸν βίον. Οἱ πλούσιοι ὅμως δὲν ἥθελον νὰ λάβουν πάλιν ἰσχὺν οἱ νόμοι τοῦ Λυκούργου, οἱ δποῖοι εἶχον κάμει μεγάλην τὴν Σπάρτην. Κατόπιν καὶ ὁ Κλεομένης δὲν κατώρθωσε τίποτε, διότι ὁ **Ἄρατος** δὲν ἥθελε νὰ λάβῃ ἡ Σπάρτη τὴν ἡγεμονίαν καὶ οἱ Ἀχαιοὶ περιῆλθον εἰς πόλεμον μὲ τὴν Σπάρτην. Τότε οἱ Ἀχαιοὶ συνεμάχησαν μὲ τοὺς Μακεδόνας καὶ κατετόπωσαν τὸν Κλεομένην εἰς τὴν **Σελλασίαν** (222). Τὸν **Ἄρατον** διεδέχθη εἰς τὴν ἀρχηγίαν τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας ὁ **Φοιλο-**

ποίμην, δ ὁποῖος ἔβαλεν ὅλην τὴν δύναμιν του εἰς τὸν
νὰ τὴν κάμη ίσχυράν. Ἀλλὰ συνελήφθη αἰχμάλωτος εἰς
μίαν μάχην ἐναντίον τῶν Μεσσηνίων καὶ ἐφονεύθη, ἀπὸ
τότε δὲ ἡ Συμπολιτεία ἔχασε τὴν δύναμιν της. Ἀπὸ τὴν
ἐποχὴν ἐκείνην (κατὰ τὸ 200 π.Χ.) ἥρχισε νέαν αναμιγνύε-
ται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἑλλάδος εἰς μέγας λαὸς ἀπὸ
τὴν Δύσιν, οἱ **Ρωμαῖοι**, οἱ ὁποῖοι ἔμελλον νὰ τὴν καθυ-
ποτάξουν.

·Ο· Ορφεὺς παίζων τὴν λύραν καὶ ἔξημερώνων τὰ Κῦπρο-

ΓΕΝΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

1. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου τὸ ἀπέραντον Ἑλληνομακεδονικὸν κράτος διεμελίσθη εἰς πολλὰ Ἑλληνικὰ βασίλεια. Τὰ σπουδαιότερα ἦσαν τὸ **Βασίλειον τῶν Πτολεμαίων** εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὸ **Βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν** εἰς τὴν Συρίαν.

Τὰ Ἑλληνικὰ Βασίλεια τῆς Ἀνατολῆς ὑπῆρξαν πολὺ ἔνδοξα καὶ ἀπέκτησαν μεγάλην δύναμιν καὶ πλοῦτον. **Ἡ Ἑλληνικὴ λοιπὸν ίστορία μετὰ τὰς νίκας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἔχει ἀπέραντον στάδιον ἐνεργείας.** Οἱ Ἑλληνες ἔξαπλώνονται ἔξω ἀπὸ τὴν μικρὰν Ἑλλάδα εἰς δῆλην τὴν Ἀνατολήν.

2. Τὸ μέγα ἀποτέλεσμα ἦτο, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ δὲ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔκαμαν δῆλην τὴν Ἀνατολὴν **Ἑλληνικήν.** Οἱ Ἀλέξανδρος, ἐπειτα οἱ Πτολεμαῖοι καὶ οἱ Σελευκίδαι βασιλεῖς, ἔκτισαν πολυάριθμους πόλεις καὶ κατεσκεύασαν μεγάλας ὁδούς. Τὸ ἐμπόριον διεδόθη μακράν. Μὲ τὸ ἐμπόριον διεδίδετο καὶ τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα. Οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς προσέλαβον τὰς συνηθείας τῶν Ἑλλήνων, ὡμίλουν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τὰ γράμματα, ἡ τέχνη ἡ Ἑλληνικὴ ἔλαβον νέαν ἀνάπτυξιν καὶ διεδόθησαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. **Ἡ μεγάλη Ἀλεξάνδρεια** διεδέχθη τὰς

Αθήνας καὶ ἔγινεν ἡ πνευματικὴ πρωτεύουσα τοῦ κόσμου. Αἱ κατακτήσεις τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐχάḍησαν, ἀλλ' ὁ Ἐλληνικὸς πολιτισμός, ὁ δποῖος διεδόθη εἰς τὸν κόσμον μὲ τὰς κατακτήσεις του, ἔζησε πολλοὺς αἰῶνας καὶ παρεσκεύασε τὸν σημερινὸν Εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν.

3. Εἰς δὲ τὴν Ἐλλάδα ἐξηκολούθησαν αἱ διχόνοιαι μεταξὺ τῶν πόλεων αὐτῆς. Ἡ Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία, ἐπίσης καὶ ἡ Σπάρτη, ἔδωκαν ἀκόμη ὠραῖα παραδείγματα πατριωτισμοῦ καὶ ἡρωϊσμοῦ. Ἀλλ' ἡ Ἐλλὰς εἶχεν ἐξασθενήσει, καὶ εἰς μέγας ξένος λαός, οἱ Ρωμαῖοι, εὑροῦν εὐκαιρίαν καὶ τὴν καθυπέταξαν.

Ἡ Ἐλλὰς ἔχασε τὴν ἐλευθερίαν της ἀπὸ τὴν διχόνοιαν. Οσάκις συνήνωσε τὰς δυνάμεις της, δπως εἰς τοὺς Περσικοὺς πολέμους, καὶ ἔπειτα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔκαμε θαύματα. Ἀλλ' ὅσάκις αἱ πόλεις αὐτῆς ἦσαν εἰς διχόνοιαν καὶ μάλιστα εἰς πολέμους, ἔχανε τὰς δυνάμεις, τώρα δὲ ἔχασε καὶ τὴν ἐλευθερίαν της. Ομως, καὶ ὅταν ἦτο νικητὴς καὶ ὅταν ἔγινεν ὑπόδουλος, ὁ Ἐλληνισμὸς κατέκτησε τοὺς λαοὺς μὲ τὸν ἀδάνατον πολιτισμόν του.

Β' - Η ΠΑΛΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

(753—146 π. Χ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α' ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΙΩΝΕΣ

Κατὰ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς δποίους οἱ Ἔλληνες εἶχον ἀοχίσει νὰ προχωροῦν εἰς τὸν πολιτισμόν, ἢ Ρώμη δὲν ὑπῆρχεν ἄκουμη. Εἰς δὲ τὴν θέσιν, δποι ἔγινεν ἡ Ρώμη, ἥσαν τότε μερικαὶ καλύβαι καὶ πτωχοὶ βοσκοί. Μὲ τὸν καιρὸν δμως οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὴν Ἰταλίαν. Ἐπειτα ἄλλους λαούς, καὶ ἐπὶ τέλους ὅλας τὰς χώρας τῆς Μεσογείου θαλάσσης, δηλαδὴ ὅλον τὸν ἀρχαῖον κόσμον.

α'. — Ἡ Ἰταλία - Οἱ βασιλεῖς τῆς Ρώμης.

Ἡ Ἰταλικὴ Χερσόνησος — Πολὺ ὑψηλὰ ὅρη, τὰ **Ἀπέννινα**, διασχίζουν τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ Β. πρὸς Ν. Πρὸς τὸ Δυτικὸν μέρος σχηματίζονται εὐφοροὶ πεδιάδες, ὡς ἡ **Ἐτρουρία** καὶ πρὸς Ν. τὸ **Λάτιον**. Εἰς τὰς εὐφόρους πεδιάδας αντάς ἔγκατεστάθησαν ἀπὸ τοὺς παλαιοτάτους χρόνους δύο σπουδαῖοι λαοί, εἰς τὴν Ἐτρουρίαν οἱ **Ἐτροῦσκοι** καὶ εἰς τὸ Λάτιον οἱ **Λατῖνοι**.

Εἰς δὲ τὸ Ν. μέρος ἐπῆγαν ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς χρόνους οἱ Ἔλληνες. Ἀπέναντι εἶναι ἡ ὡραία νῆσος **Σικελία**, ἢ δποία καὶ ἔκεινη εἶχε σπουδαίας Ἑλληνικὰς πόλεις.

Οἱ πρώτοι κάτοικοι — Εἰς πολὺ ἀρχαῖους χρόνους (800 — 700 π. Χ) κατώκουν τὴν Ἰταλικὴν χερσόνησον τρεῖς κυρίως λαοί, οἱ **Ἐτροῦσκοι**, οἱ **Ιταλοὶ** καὶ οἱ **Ἔλληνες**.

Οἱ Ἐτρούσκοι. — Ἡ χώρα τῶν Ἐτρούσκων ἦτο ἡ εὔφορος πεδιὰς πρὸς Β. τῆς Ρώμης. Οἱ Ἐλληνες τοὺς ὀνόμαζον **Τυρρηνούς**, καὶ διὰ τοῦτο ἡ θάλασσα πρὸς Δ. τῆς Ἰταλίας ὀνομάζεται **Τυρρηνικὸν πέλαγος**.

Δὲν γνωρίζομεν οὕτε ἀπὸ ποῦ ἦλθεν ὁ λαὸς αὐτός, οὕτε ποίαν γλῶσσαν ὅμιλει. Γνωρίζομεν ὅμως ὅτι εἶχε προοδεύσει εἰς τὸν πολιτισμόν. Μεταξὺ τῶν Ἐτρούσκων καὶ τῆς Ἐλλάδος εἶχεν ἀναπτυχθῆ μέγα ἐμπόριον. Ἀπὸ τοὺς Ἐλληνας εἶχον μάθει νὰ κατασκευάζουν μικρὰ ἀγάλματα, διάφορα ἀγγεῖα καὶ κοσμήματα. Οἱ Ἐτρούσκοι μὲ τὸ ἐμπόριον ἔγιναν ἰσχυρὸις καὶ πλούσιοις λαός.

Οἱ Λατῖνοι. — Εἴς ἀπὸ τοὺς Ἰταλικοὺς λαοὺς ἦσαν καὶ οἱ Λατῖνοι. Ἡ χώρα τῶν Λατίνων ἦτο τὸ **Λάτιον**, εἰς τὴν πεδιάδα, τὴν δυοῖν ποτίζει ὁ ποταμὸς Τίβερις. Ἡσαν λαὸς ποιμένων καὶ γεωργῶν. Εἴς τὸ κάτω μέρος τοῦ Λατίου, πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τιβέρεως, ἐκτίσθη ἡ μικρὰ πόλις Ρώμη, ἀπὸ τὴν δυοῖν προηλθε τὸ μέγα **Ρωμαϊκὸν κράτος**.

Οἱ Ἐλληνες. — Ἡ Νοτία Ἰταλία ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν Ἐλληνικῶν ἀποικιῶν ἔλαβε τὸ ὄνομα **Μεγάλη Ἐλλάς**. Αἱ Ἐλληνικαὶ πόλεις τῆς Ἰταλίας εἶχον φθάσει εἰς μέγαν πολιτισμὸν τὸν καὶ ὅρον ποῦ ἡ Ρώμη ἦτο ἀκόμη μικρὰ καὶ βάρβαρος. Οἱ κάτοικοι τῶν πλουσίων ἔκεινων πόλεων εἶχον τὴν ἴδιαν ἀγάπην διὰ τοὺς ἀγῶνας, τὴν ἴδιαν θρησκείαν, τὴν ἴδιαν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος μὲ τοὺς Ἐλληνας τῆς μητρὸς πατορίδος.

Οἱ Ρωμαῖοι προώδευσαν, διότι ἦσαν εἰς τὸ μέσον πολιτισμένων λαῶν, τῶν Ἐτρούσκων πρὸς Β. καὶ τῶν Ἐλλήνων πρὸς Ν. Ἀπὸ τοὺς Ἐτρούσκους ἐπῆραν τὴν λατρείαν καὶ πολλὰς ἄλλας συνηθείας τοῦ βίου. Ἀπὸ δὲ τοὺς Ἐλληνας ἐδιδάχθησαν τὴν ἀγάπην εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας. Ἰδίως ὁ Ἐλληνικὸς πολιτισμὸς ἔκαμε μεγάλην τὴν Ρώμην.

Αἱ παραδόσεις. — Κατὰ τὰς παραδόσεις, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Τροίας, ὁ **Ἀινείας**, υἱὸς τῆς θεᾶς Ἀφροδίτης, κατέφυγεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Εἴς ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους του ἔγεννησ-

δύο δίδυμα τέκνα, τὸν **Ρωμύλον** καὶ τὸν **Ρῶμον**, οἵ δποιοι ἔγιναν οἱ ἰδρυταὶ τῆς Ρώμης.

Ἡ ἔδρυσις τῆς Ρώμης. — "Οταν ἐμεγάλωσαν οἱ δύο ἀδελφοί, ἔγιναν ὁνομαστοὶ μὲ τὴν ἀνδρείαν των εἰς ὅλους τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἰδρύσουν μίαν πόλιν. Τότε ἔκτισαν τὴν Ρώμην. Ἡ ἡμέρα τῆς κτίσεως τῆς Ρώμης ἦτο ἡ μεγάλη ἑορτὴ τοῦ Ρωμαϊκοῦ λαοῦ, ἡ ἐθνική του ἑορτή, ἃς εἴπωμεν (753 π. Χ.).

"Αλλ' ἡ νέα πόλις δὲν εἶχεν ἀρκετοὺς κατοίκους, καὶ ὁ Ρωμύλος ἐπροσκάλεσεν εἰς τὴν πόλιν του ὅλους ὅσοι δὲν εἶχον ποῦ νὰ ὑπάγουν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἔλειπον αἱ γυναικες. Ἡ ορπασαν τὰς γυναικας τῶν Σαβίνων, καὶ τότε ἥρχισεν ἄγριος πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο λαῶν. Αἱ κόραι τῶν Σαβίνων, αἱ δποιαι τώρα ἦσαν Ρωμαῖαι, ἐροῖφθησαν εἰς τὸ μέσον τῶν πατέρων καὶ τῶν συζύγων καὶ ἐσταμάτησαν τὴν μάχην. Οἱ δύο λαοὶ ἡνωθησαν, ἐσχημάτισαν ἐν μόνον βασίλειον καὶ εἶχον βασιλέα τὸν Ρωμύλον,

Οἱ ἄλλοι βασιλεῖς. — Αἱ παλαιαὶ διηγήσεις λέγουν ὅτι διεδέχθησαν τὸν Ρωμύλον ἄλλοι ἔξι βασιλεῖς. Ἡ ἴστορία τῶν Ἐπτὰ βασιλέων τῆς Ρώμης εἶναι γεμάτη ἀπὸ μυθικὰς παραδόσεις.

Διάδοχος τοῦ Ρωμύλου ἦτο ὁ **Νουμᾶς**, σοφὸς καὶ δίκαιος βασιλεὺς, ἀγαπητὸς εἰς τοὺς θεοὺς διὰ τὰς ἀρετὰς του. Ὁ τελευταῖος βασιλεὺς **Ταρκύνιος** ἦτο πολὺ ὑπερήφανος καὶ ὑπῆρξε σκληρός. Διὰ τοῦτο ὁ λαὸς ἐπανεστάτησε καὶ τὸν ἐδίωξεν.

Ἡ ἡληθεύη ἐστορέα. — Προέπει νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι ἡ Ρώμη ἔκεινη ἦτο ἐν μικρὸν χωρίον κτισμένον εἰς τὸν λόφον **Παλατῖνον**. Ἐκεῖ εἶχεν ὁ βασιλεὺς τὸ παλάτιόν του. Τριγύρῳ εἰς τὸ ὅρος Παλατίνον ὑπῆρχον ἄλλοι ἔξι λόφοι. Ὁλίγον κατ' ὅλιγον ἡ πόλις ἔξετάθη καὶ εἰς τοὺς ἄλλους λόφους, καὶ διὰ τοῦτο ἡ Ρώμη ἐλέγετο **Ἐπτάλοφος**. Οἱ κάτοικοι ὅλιγον κατ' ὅλιγον ἔγινοντο περισσότεροι, καὶ ἡ Ρώμη ἥρχισε νὰ μεγαλώνῃ.

Τὸ Καπιτώλιον. — "Ο σπουδαιότερος λόφος ἦτο τὸ Καπιτώλιον, τὸ δποιον περιετεχίσθη ὡς φρούριον. Ἐκεῖ ἴδρυ-

σαν οἱ Ρωμαῖοι μεγαλοπρεπῆ ναὸν εἰς τιμὴν τοῦ Διός, ὁ ὅποῖος ἦτο ὁ προστάτης τῆς πόλεως.

Εἰς τὸ Καπιτώλιον ἔφυλάσσοντο οἱ θησαυροὶ τῆς Ρώμης καὶ τὰ ἱερά της βιβλία, τὰ ὅποια ἔλεγον, δτὶ ἡ Ρώμη θὰ ἐγίνετο αἰωνία πόλις. Ἐκεῖ ἐτελοῦντο αἱ μεγάλαι ἕορταὶ τοῦ Ρωμαϊκοῦ λαοῦ. Τὸ Καπιτώλιον ἦτο, δπως καὶ ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν, ὁ ἱερὸς τόπος τῆς Ρώμης.

Διὰ νὰ αὐξήσῃ τὸ ἔδαφός της ἡ Ρώμη ἔκαμεν ἀδιακόπους πυλέμους μὲ τοὺς ἄλλους γειτονικούς λαούς. Ἡ παλαιά της ἴστορία εἶναι πολὺ σκοτεινή. Τὸ βέβαιον εἶναι δτὶ οἱ βασιλεῖς κατηργήθησαν ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, δπως καὶ εἰς τὰς ἀρχαίας Ἑλληνικὰς πόλεις. Τοῦτο συνέβη τὸν καιρόν, ποῦ ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι ἐγίνοντο μεγάλαι μὲ τὰς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου καὶ τοῦ Σόλωνος (κατὰ τὸ 500 π. Χ.)

Ἡ Θρησκεία. —Κάθε οἰκογένεια εἰς τὴν Ρώμην ἐλάτευε τὰ πνεύματα τῶν προγόνων· εῖχε λοιπὸν τοὺς ἴδιους της θεούς. Σπουδαιοτάτη θεὰ ἦτο ἡ θεὰ τοῦ οἴκου, ἡ Ἔστία, διότι ἡ ἐστία ἦτο τὸ κέντρον τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου. Ἡ Ρώμη ἦτο μία μεγάλη οἰκογένεια. Ἡ θεὰ λοιπὸν Ἔστία (Vesta) ἐτιμᾶτο εἰς μέγαν βαθμόν, διότι ἐπροστάτευεν ὅλας τὰς οἰκογενείας τῆς πόλεως, δηλαδὴ αὐτὴν τὴν Ρώμην. Εἰς τὸν βωμόν της ἔκαιε τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς πόλεως, τὸ δποῖον δὲν ἐπρεπε ποτὲ νὰ σβύσῃ. Τὸ ἔφυλαττον κόραι εὐγενῶν οἰκογενειῶν, αἱ δποῖαι ἐλέγοντο Ἔστιάδες παρθένοι. Αἱ Ἔστιάδες ὠφειλον νὰ μὴ πέσουν εἰς καμμίαν ἀμαρτίαν εἰδὲ μὴ ἐθάπτοντο ζωνταναί. Ἐπίσης σπουδαῖος θεὸς ἦτο ὁ Ἰανός, ὁ θεὸς τοῦ χρόνου, τὸν δποῖον ἐφαντάζοντο μὲ δύο πρόσωπα, μὲ τὸ ἐν ἐβλεπε τὸ παρελθόν, μὲ τὸ ἄλλο τὸ μέλλον⁽¹⁾.

Οἱ θεοὶ καὶ ἡ λατρεία. Οἱ Ρωμαῖοι ἐπίστευον, δτὶ εἰς ὅλην τὴν φύσιν ὑπῆρχον δυνάμεις, αἱ δποῖαι ἥσαν θεοί. Ἐλάτευσον λοιπὸν μέγα πλῆθος θεῶν. Αἱ δυνάμεις αὐταὶ ἥδύναντο νὰ ὠφελήσουν ἢ νὰ βλάψουν τὸν ἄνθρωπον. Διὰ τοῦτο οἱ Ἄρ-

(1) Διὰ τοῦτο ὁ πρῶτος μὴν τοῦ ἔτους λέγεται Ἰανουάριος.

μαῖοι, διὰ νὰ ἔχουν τὴν εὔνοιαν τῶν θεῶν, ἐπρόσεχον πολὺ εἰς τὴν λατρείαν αὐτῶν. Ἡσαν δὲ καὶ πολὺ δεισιδαίμονες καὶ δὲν ἔκαμναν τίποτε σπουδαῖον εἰς τὸν βίον των, ἀν δὲν ἐμάνθανον τὴν θέλησιν τῶν θεῶν. Τὴν ἐμάνθανον δὲ ἀπὸ τὰ σπλαγχνα τῶν ζώων, ἀπὸ τὰς βροντάς, τὰς ἀστραπάς, ἀπὸ τὴν φωνὴν καὶ τὸν τρόπον ποῦ ἐπέτων τὰ πτηνὰ (τὰ δποῖα ἐλέγοντο οἰωνοί).

Ἄργοτερα οἱ Ρωμαῖοι παρεδέχθησαν τοὺς θεοὺς τῶν Ἑλλήνων, καὶ οὕτως οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν : ὁ Ζεὺς (Jupiter) καὶ ἡ Ἡρα (Juno) θεοὶ τοῦ οὐρανοῦ, ὁ Ἀρης (Mars) θεὸς τοῦ πολέμου, ἡ Ἀθηνᾶ (Minerva) θεὰ τῆς σοφίας. Ἀλλ' οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν ἄνθρωποι χωρὶς φαντασίαν καὶ δὲν ἐπλασάν τοὺς ὁραίους μύθους, οἱ δποῖοι ἐνέπνευσαν τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας ποιητὰς καὶ καλλιτέχνας.

β'. — Ἡ Ρωμαϊκὴ Δημοκρατία.

Οἱ ὕπατοι. — Μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας εἰς τὴν θέσιν ἐνὸς βασιλέως ἐξελέγοντο δύο ἀνώτατοι ἀρχοντες, οἱ δποῖοι ὀνομάζοντο ὕπατοι. Οὕτως ἰδούθη ἡ *Ρωμαϊκὴ Δημοκρατία*.

Οἱ ὕπατοι ἐκυβέρνων τὴν Ρώμην καὶ ἦσαν συγχρόνως ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ. Ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι ὁ βασιλεὺς ἦτο μόνον εἰς καὶ ἐκυβέρνα δῆλην του τὴν ζωήν, οἱ ὕπατοι ἦσαν δύο καὶ ἐκυβέρνων μόνον ἐν ἔτος. Ἐπειτα ἐξελέγοντο ἄλλοι εἰς τὴν θέσιν των.

Εἰς δσας δὲ περιστάσεις ἐπαρουσιάζετο μέγας κίνδυνος διὰ τὸ κράτος, ἐξελέγετο δι^ι δλίγον χρόνον εἰς μόνον ἀρχων, ὁ δποῖος εἶχε πολὺ μεγάλην ἐξουσίαν καὶ ἐλέγετο *δικτάτωρ*.

Ἡ σύγκλητος. — Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν ἀπετέλουν ἐν συμβούλιον, τὸ δποῖον ἔδιδε γνώμην διὰ σπουδαίας ὑποθέσεις. Τὸ συμβούλιον αὐτὸ ὀνομάζετο *Σύγκλητος* (Senatus, δηλαδὴ συνέδριον γερόντων, δπως ἦτο ἡ Γερουσία τῆς Σπάρτης).

Μὲ τὸν καιρὸν ἡ Σύγκλητος ἔγινε πολὺ σοβαρὸν καὶ σπου-

δαῖον συμβούλιον. Εἰς τὴν Σύγκλητον ἡ Ρώμη ὀφείλει κατὰ μέγα μέρος τὸ μεγαλεῖόν της.

Οἱ πατρέκιοι καὶ οἱ πληθεῖοι.— Οἱ ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν οἰκογενειῶν ἦσαν οἱ πρῶτοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως καὶ ὠνομάζοντο **πατρέκιοι**, διότι ἀνῆκον εἰς τοὺς πατέρας (patres). Οἱ πατρίκιοι ἦσαν οἱ εὐγενεῖς, ὅπως εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἀθηναίους οἱ εὐπατρίδαι.

Κάτω ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς ἐκείνους. Ρωμαίους ὑπῆρχε πλῆθος ἀνθρώπων, οἱ δποῖοι δὲν ἀνῆκον εἰς καμμίαν παλαιάν οἰκογένειαν. Ἡσαν οἱ ξένοι καὶ οἱ νικημένοι. Ὅλοι οἱ ἀνθρώποι ἐκεῖνοι ἦσαν τὸ πλῆθος (plebs) καὶ ὠνομάζοντο **πληθεῖοι**.

Ἡ ἀγεσάτης τῶν τάξεων.— Σήμερον εἰς τὰ πολιτισμένα κράτη εἴμεθα ὅλοι οἱ πολῖται ἵσοι. Ὅλοι ἔχομεν δικαίωμα νὰ ψηφίζωμεν καὶ νὰ βάλωμεν ὑποψηφιότητα εἰς τὰς ἐκλογάς· κάθε ἔνας ἡμπορεῖ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὰς ὑψηλοτέρας θέσεις, ἀρκεῖ νὰ εἶναι ἀξιος. Ἄλλος εἰς τὴν ἀρχαίαν Ρώμην δὲν συνέβαινε τὸ ἕδιον. Ἐκεῖ οἱ ἀνθρώποι ἦσαν διηρημένοι εἰς δύο χωριστὰς τάξεις· εἰς τὴν μίαν τάξιν ἀνῆκον οἱ **πατρέκιοι**, εἰς τὴν ἄλλην οἱ **πληθεῖοι**.

Οἱ **πατρέκιοι** εἶχον τὰ κτήματα καὶ ἐλάμβανον ὅλας τὰς θέσεις, οἱ **πληθεῖοι** δὲν εἶχον καμμίαν θέσιν εἰς τὸ κράτος. Διὰ τοῦτο ἔζητησαν νὰ ἔχουν καὶ αὐτοὶ δικαιώματα. Ἄλλοι οἱ πατρέκιοι διὰ νὰ μὴ χάσουν τὴν δύναμίν των ἀντεστάθησαν.

Οἱ ἀγών τῶν πληθείων καὶ πατρικέων.— Ἀπὸ τότε ἥρχισε μέγας ἀγών μεταξὺ τῶν δύο τάξεων τῆς κοινωνίας. Οἱ πατρέκιοι καὶ οἱ πληθεῖοι ἐπάλαισαν μὲ πεῖσμα πολὺν καιρόν, δύο διοκλήρους αἰῶνας.

Οἱ πληθεῖοι κατώρθωσαν ὅλίγον κατ’ ὅλίγον νὰ λαμβάνουν δικαιώματα. Κατ’ ἀρχὰς ἔλαβον τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγονται καὶ αὐτοὶ δύο ἀρχοντας, οἱ δποῖοι ἐλέγοντο **δήμαρχοι**. Οἱ ἀρχοντες οὗτοι ἦσαν οἱ προστάται τῶν πληθείων· τοὺς ἐπροστάτευον ἀπὸ τὰς αὐθαιρεσίας τῶν πατρικίων. Κατόπιν οἱ πληθεῖοι ἥρχισαν

νὰ ζητοῦν καὶ ἄλλα δικαιώματα. Ὅτι μελον νὰ ἔχουν καὶ αὐτοὶ κτήματα ἀπὸ τὰς χώρας ποὺ ἐκέρδιζον εἰς τὸν πόλεμον. Ὅπειτα ἔξήτησαν νὰ ἔχουν γραπτοὺς νόμους. Ὅσταλησαν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις (εἰς τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας) ἀνδρες, διὰ νὰ σπουδάσουν τοὺς Ἑλληνικοὺς νόμους. Οἱ νόμοι οὗτοι τῆς Ῥώμης ἐγράφησαν εἰς δώδεκα χαλκᾶς πλάκας.

III ἐσότης. — Ἐπειδὴ οἱ πληβεῖοι ἀπετέλουν μέγα μέρος τοῦ στρατοῦ καὶ ἡ Ῥώμη εἶχεν εἰς τοὺς πολέμους τὴν ἀνάγκην των, διὰ τοῦτο ἐπὶ τέλους ἐνίκησαν. Οἱ πληβεῖοι ἔγιναν ἐντελῶς ἴσοι μὲ τοὺς πατρικίους. Εἴς πληβεῖος ἦδύνατο ν̄ ἀποκτῷ ὅλας τὰς θέσεις, εἶχεν ὅλα τὰ προνόμια, ἦδύνατο μάλιστα καὶ νὰ νυμφεύεται μίαν πατρικίαν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον (ἀπὸ τὸ 300 π. Χ.) δὲν ὑπῆρχον πλέον πατρικοί καὶ πληβεῖοι, ἀλλ᾽ εἰς λαός. Ὅλοι οἱ πολῖται ἴσαν ἴσοι, λοιπὸν ὅλοι οἱ πολῖται μὲ τὸν ἴδιον ἐνθουσιασμὸν εἰργάζοντο διὰ τὴν πρόοδον τῆς πατρίδος. Ἀπὸ τότε ἡ Ῥώμη ἥρχισε νὰ γίνεται ταχέως μεγάλη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

510 - 146 π. Χ.

Ἄμεσως μόλις ἐκτίσθη ἡ Ῥώμη, ἥρχισαν οἱ Ρωμαῖοι τοὺς πολέμους, καὶ δὲν ἐπαυσαν νὰ πολεμοῦν ἐπὶ αἰῶνας. Ὅλιγον κατ' ὅλιγον ἔξηπλωσαν τριγύρῳ τὴν κυριαρχίαν των, καὶ εἰς τὸ τέλος ἐκυρίευσαν ὅλον τὸν ἀρχαῖον κόσμον, δηλαδὴ ὅλας τὰς χώρας, τὰς ὁποίας βρέχει ἡ Μεσόγειος θάλασσα.

a' — *Ἡ κατάκτησις τῆς Ἰταλίας.*

Αἱ πορώται κατακτήσεις. — Οἱ βασιλεῖς τῆς Ῥώμης δὲν ἐπαυσαν νὰ πολεμοῦν μὲ τοὺς γειτονικοὺς λαούς. Ἀλλοτε ἐνίκων,

ἀλλοτε ἐνικῶντο. Κατέκτησαν μερικὰ γειτονικὰ χωρία, ἀλλὰ πάλιν τὰ ἔχαναν. Ἐπέρασαν 250 ἔτη ἔως ὅτου κατορθώσῃ ἡ Ρώμη νὰ κυριεύσῃ τὸ **Δάτιον**.

³Ιδίως ὅμως οἱ τακτικοὶ πόλεμοι τῆς Ρώμης ἥρχισαν ἀπὸ τότε ποῦ ἔξεδιώχθησαν οἱ βασιλεῖς καὶ ἔγινεν ἡ **Ρωμαϊκὴ Δημοκρατία** (ἀπὸ τὸ 510 π. Χ).

ΕΠÓΛΕΜΟΣ ἐΝΑΝΤÉΩΝ ΤῶΝ ἘΤΡΟΥΣΚΩΝ.—Οἱ Ἐτροῦσκοι, ως γνωρίζομεν, ἦσαν πολιτισμένος λαὸς καὶ πολὺ ἰσχυρός. Ὅταν εἶδον ὅτι ἡ Ρώμη ἐμεγάλωσεν, ἐπετέθησαν ἐναντίον αὐτῆς καὶ μάλιστα τὴν ἐκυρίευσαν. ³Αλλ' αἱ μεγάλαι Ἐλληνικαὶ ἀποκίαι τῆς Νοτίας Ἰταλίας ἐφοβήθησαν τὰς προόδους τῶν Ἐτρούσκων, διὰ τοῦτο ἐβοήθησαν καὶ ἀπῆλευθέρωσαν τὴν Ρώμην.

Ἐπειτα πάλιν οἱ Ρωμαῖοι ἥρχισαν τὸν πόλεμον ἐναντίον ὅλων τῶν πέριξ λαῶν, ἐναντίον τῶν Λατίνων, τῶν Ἐτρούσκων καὶ ἄλλων. Πολλὰς φοράς ἐφθασεν ἡ Ρώμη εἰς μέγαν κίνδυνον.

Ἄπὸ τοὺς πολέμους ἐκείνους δὲ σπουδαιότερος ἔγινεν ἐναντίον μιᾶς μεγάλης Ἐτρούσκικης πόλεως, ἡ ὁποία ἐλέγετο **Βήϊοι** καὶ ἦτο πολὺ πλησίον τῆς Ρώμης. Διὰ νὰ κυριεύσουν οἱ Ρωμαῖοι τοὺς Βήϊους, τοὺς ἐποιούρκησαν δέκα δλόκληρα ἔτη (396). ³Απὸ τότε οἱ Ἐτροῦσκοι ἔχασαν τὴν δύναμίν των καὶ ἐπαυσαν νὰ εἰναι ἐπίφοβοι.

III ἐΠΙΔΡΟΜὴ ΤῶΝ ΓΑΛΑΤῶΝ.—Ἐνῷ ἡ Ρώμη ενδιέσκετο εἰς τὴν χαρὰν τοῦ θριάμβου της, μία αἰφνιδία συμφορὰ παρὸ δλίγον νὰ τὴν καταστρέψῃ. Εἰς πολεμικώτατος λαός, οἱ Γαλάται, ἔκαμαν φοβερὰν ἐπιδρομὴν ἐναντίον αὐτῆς. ³Ησαν δὲ ἴδιος φιλοπόλεμος λαός μὲ τοὺς Γαλάτας ἐκείνους, οἱ δποῖοι ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς Ἐλλάδος. Οἱ Γαλάται κατέβησαν ἀπὸ τὸν βιοροῦν καὶ ἐβάδισαν ἐναντίον τῆς Ρώμης καὶ κατέστρεψαν δλόκληρον τὸν Ρωμαϊκὸν στρατόν.

Χωρὶς κόπον ἐπειτα οἱ Γαλάται ἐκυρίευσαν τὴν Ρώμην. ³Ολοι οἱ κάτοικοι εἶχον φύγει. Μόνον εἰς τὴν πλατεῖαν ἐκάθηντο οἱ **Συγκλητικοί**, ἀρχοντες σεβαστοί, οἱ δποῖοι εἶχον ἀποφασίσει νὰ θυσιασθοῦν ὑπὲρ τῆς πατρίδος των, διότι οἱ θεοὶ θὰ ἔξεδικοῦντο

τὸν θάνατον αὐτῶν. Οἱ Γαλάται τοὺς κατέσφαξαν, ἔβαλαν πῦρ καὶ κατέκαυσαν τὴν πόλιν (390 π. Χ.). Ἐπειτα ἐπολιόρκησαν τὸ Καπιτώλιον καὶ ἦνάγκασαν τοὺς Ρωμαίους νὰ συνθηκολογήσουν

[“]Η αὐξησις τῆς Ρώμης. — 1. Τὸ ἔδαφος τῆς Ρώμης κατὰ τὸ 500 π. Χ.—
2. Τὸ κράτος αὐτῆς μετὰ τὸ 300 π. Χ. (μετὰ τὸν Πύρρον)—3. Ὁλόκληρος ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Σικελία ἀνήκει εἰς τὴν Ρώμην κατὰ τὸ 200 π. Χ.

Οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Σαμνῖται.— Μόλις ἀπηλευθερώθη ἡ Ρώμη ἀπὸ τοὺς Γαλάταις, ἥρχισε πάλιν τοὺς πολέμους. Φοβερὰν ἀντίστασιν εὗρον ἀπὸ ἔνα δρεινὸν λαόν, τοὺς Σαμνῖτας. Οἱ πόλεμοι ἐκεῖνοι μεταξὺ τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Σαμνι-

τῶν ἥσαν πολὺ σκληροὶ καὶ διήρκεσαν 50 ἔτη χωρὶς διακοπήν. Μὲ πολὺν κόπον κατώρθωσαν οἱ Ρωμαῖοι νὰ νικήσουν τοὺς Σαμνίτας.

Απὸ τότε (ἀπὸ τὸ 300 π. Χ. περίπου) ἡ Ρώμη εἶχεν εἰς τὴν ἔξουσίαν της ὅλην τὴν Βορείαν καὶ τὴν Κεντρικὴν Ἰταλίαν. Δὲν ἔμενε πλέον παρὰ τὸ Νότιον μέρος, ὃπου ἥσαν αἱ πλούσιαι Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι.

β'.—Οἱ παλαιοὶ Ρωμαῖοι.—Οἱ βίοις των.

Οἱ πόλεμοι καὶ αἱ κατακτήσεις. — Η Ρώμη ἐπέρασεν ὅλην σχεδὸν τὴν ἴστορίαν της εἰς ἀδιακόπους πολέμους. Μὲ ἀξιοθαύμαστὸν ἡρωϊσμὸν καὶ ἐπιμονὴν ἤρχισε νὰ καθυποτάσσῃ μὲ τὴν σειρὰν τοὺς λαοὺς τῆς Ἰταλίας, τὸν ἕνα ὑστερὸν ἀπὸ τὸν ἄλλον. Κατόπιν μετὰ τὸ 300 π.Χ. ἤρχισε τὴν κατάκτησιν τοῦ κόσμου. Τώρα δὲν ἔδυσκολεύθη πλέον ἀπὸ τὸν χωρισμὸν τῶν πατρικίων καὶ πληθείων ὅλοι οἱ πολῖται ἥσαν ἵσοι καὶ ἡγωμένοι. Η ἔνωσις ἔφερε τὴν δύναμιν. Δὲν ἔχειάσθη πλέον ἀπὸ τότε παρὰ μόνον ἕνα καὶ ἡμισυν αἰῶνα διὰ νὰ κυριεύσῃ τὰς χώρας τῆς Μεσογείου.

Οἱ παλαιοὶ Ρωμαῖοι. — Τὰ θαυμάσια κατορθώματα δόφείλονται εἰς τὰ μεγάλα προτερήματα καὶ τὰς ἀρετὰς τῶν παλαιῶν Ρωμαίων. Οἱ παλαιοὶ χρόνοι τῆς Ρώμης ἥσαν οἱ καλοὶ χρόνοι τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ἡρωϊσμῶν.

Χάριν τῆς πατρίδος οἱ Ρωμαῖοι εἶχον τυφλὴν ὑπακοὴν εἰς τοὺς ἀρχοντάς των. Ἐχομεν παραδείγματα μεγάλων Ρωμαίων, οἵ δποῖοι κατεδίκασαν εἰς θάνατον τοὺς υἱούς των, διότι παρήκουσαν τὰς διαταγάς των. Κατὰ τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Ἰταλικῶν λαῶν, πολλάκις ἐπαθον μεγάλας ἀτυχίας, καὶ οἱ ἔχθροι ἔφθανον ἔως τὴν Ρώμην. Ἀλλ᾽ ἡ φιλοπατρία ἔδιδε πάντοτε νέας δυνάμεις εἰς τοὺς Ρωμαίους.

Οἱ ἡρωϊσμοὶ τῶν Ρωμαίων. — Οἱ ἀρχαῖοι ἴστορικοὶ τῆς

Ρώμης, διὰ νὰ ἐμπνεύσουν τὸν θαυμασμὸν πρὸς τὴν μεγάλην πόλιν, διηγοῦνται ἴστορίας γεμάτας ἀπὸ ἡρωϊσμοὺς καὶ θυσίας ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Εἰς Ρωμαῖος, ὁ Μούκιος Σκεβόλας, συνελήφθη αἰχμάλωτος. Διὰ νὰ δεῖξῃ εἰς τὸν ἔχθρον ὅτι δὲν φοβεῖται τὸν θάνατον, βάλλει τὴν χεῖρα εἰς τὸ πῦρ καὶ τὴν ἀφίνει νὰ καῆ δλόκληρος, χωρὶς νὰ διμιλήσῃ. Ἀλλοι πάλιν φίπτονται πάνοπλοι εἰς τὸ μέσον τοῦ ἔχθροῦ, διότι ή θυσία των θὰ ἔκαμνε τοὺς θεοὺς νὰ ἐκδικηθοῦν καὶ ή Ρώμη θὰ ἐσώζετο.

Ο βέος τῶν παλαιῶν Ρωμαίων.— Εἰς τὸν βίον των οἱ παλαιοὶ Ρωμαῖοι ἦσαν πολὺ σκληραγγημένοι, καὶ ὡς μόνας ἀσχολίας εἶχον τὴν γεωργίαν καὶ τὸν πόλεμον. Ἀκόμη καὶ οἱ σπουδαιότεροι Ρωμαῖοι, μόλις ἀφιναν τὰ ὅπλα, ἐπήγαιναν εἰς τοὺς ἄγρους των ὅπου οἱ Ἰδιοί ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματά των. Ο βίος των ἦτο βίος χωρικῶν.

Εἰς μίαν πολὺ δύσκολον περίστασιν μόνον ὁ **Κιγκιννᾶτος** ἥδυνατο νὰ σώσῃ τοὺς Ρωμαίους. Ἐστειλαν λοιπὸν εἰς αὐτὸν πρέσβεις διὰ νὰ τὸν παρακαλέσουν νὰ γίνῃ δικτάτωρ καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ. Οἱ ἀπεσταλμένοι τὸν εὔρον νὰ δοργώνῃ τὴν γῆν μὲ τὸ ἀροτρόν του. Ο Κιγκιννᾶτος ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν, ἐνίκησε τοὺς ἔχθρούς, ἐπειτα ἐπέστρεψεν ἀμέσως πάλιν εἰς τὴν ἔξοχήν.

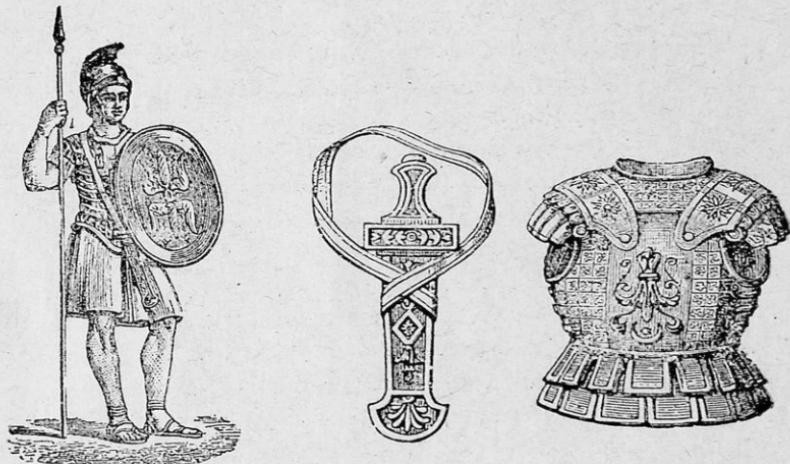
Εἰς τὸ φαγητὸν καὶ τὸ ποτὸν οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν πολὺ ὀλιγαρκεῖς. Εἰς ἀπλοῦς ζωμός, δλίγα λάχανα καὶ καρποὶ ἦσαν ἡ τροφή των. Τὸ ἔνδυμα των δὲν διέφερε πολὺ ἀπὸ τὸ ἔνδυμα τῶν Ἑλλήνων. Ἐφόρουν ἔνα χιτῶνα, ὁ δοποῖος ὠμοίαζε μὲ νποκάμισον, οἱ ἀνώτεροι ἐφόρουν καὶ ἔνα μανδύαν ὡς ἐπανωφόριον. Πολὺ δὲ πτωχικαὶ ἦσαν καὶ αἱ οἰκίαι των.

Ο Ρωμαϊκὸς στρατός.— Ο στρατὸς τῆς Ρώμης ἦτο λαμπρὰ κατηρτισμένος. Ὁλοὶ οἱ πολῖται ἦσαν διηρημένοι εἰς τάξεις (λόχους), καὶ ἀφοῦ ἐγνώριζον δλοὶ ἀπὸ ποὺν τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν εἶχον εἰς τὸν στρατόν, τὴν ἡμέραν ποῦν ἐδίδετο τὸ σημεῖον, ἔτρεχον μὲ τὰ ὅπλα καὶ ἔπαιρον τὴν ὠρισμένην τάξιν των.

Ο στρατὸς ἦτο διηρημένος εἰς **λεγεῶνας**. Ο λεγεὼν περιε-
Ἀδαμαντίου Ἑλλ. Ιστορία διὰ τὴν Β' τοῦ Ἑλλ. ἐκδ. δ'

λάμβανε 5.000 περίπου ἄνδρας, ἦτο εἰς μικρὸς στρατὸς μὲ πεζικὸν καὶ ἵππικόν. Ὡς σημαίαν εἶχεν δὲ λεγεὼν ἓνα κοντάρι, ἐπὶ τοῦ ὅποιου ἦτο εἰς ἀετός. Ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ ἦτο εἰς ὑπατος.

Τὰ γυμνάσια καὶ ἡ πειθαρχία.— Ὁ δπλισμὸς τῶν Ρωμαίων στρατιωτῶν δὲν διέφερεν ἀπὸ τὸν δπλισμὸν τῶν Ἐλ-

Ρωμαῖος στρατιώτης

"Οπλα Ρωμαϊκὰ (θώραξ καὶ ξίφος)."

λήνων. Ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἔκαμνε τοὺς Ρωμαίους ἀκατανικῆτοις, ἥσαν τὰ τακτικὰ γυμνάσιά των καὶ ἡ σκληρὰ πειθαρχία. Ὁ στρατηγὸς εἶχε δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τῶν στρατιωτῶν του.

Εἰς τὴν Ρώμην ὑπῆρχε μία μεγάλη πλατεῖα, τὸ **Πεδίον τοῦ Άρεως**, ὃπου ἐγυμνάζοντο οἱ Ρωμαῖοι. Οἱ νέοι ἔκαμνον πορείας, ἔτρεχον, ἐπήδων μὲ τὰ ὅπλα των. Πολλάκις οἱ μεγαλύτεροι ἄνδρες τῆς Ρώμης, καὶ οἱ στρατηγοὶ ἀκόμη, ἀνεμιγνύοντο μὲ τοὺς νέους καὶ ἐγυμνάζοντο καὶ αὐτοί. Ἡθελον νὰ δείξουν ὅτι καὶ οἱ στρατηγοὶ ἥσαν ἄξιοι νὰ εἶναι στρατιῶται.

• Θρέψιμος. — Ο νικητής στρατηγὸς ἐλάμβανεν ἀπὸ τὴν Σύγκλητον τὸ δικαίωμα νὰ τελέσῃ **θριαμβον**. Ἡτο ἥ μεγαλυτέρα τιμή, τὴν δποίαν ἡδύνατο νὰ ἐπιθυμήσῃ κανείς.

Ο θριαμβεύων στρατηγὸς εἰσῆρχετο μὲ τὸν στρατόν του εἰς τὴν πόλιν. Ἐπορεύοντο οἱ Συγκλητικοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχοντες, ἔπειτα ἦρχοντο οἵ αἰχμάλωτοι καὶ τὰ λάφυρα, καὶ τέλος δ νικητὴς ἐπάνω εἰς ἐν μέγα ἄρμα, τὸ δποίον ἔσυρον τέσσαρες λευκοὶ ὕπαι. Ὅπισθεν τὸν ἡκολούθουν οἱ στρατιῶται του. Η παρέλασις ἦτο τόσον μεγάλη, ὡστε ἐνίστε διήρκει δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας. Η πομπὴ διήρχετο τὴν πόλιν καὶ ἀνέβαινεν εἰς τὸ Καπιτώλιον, δπου ἐγίνοντο αἱ εὐχαριστήριοι θυσίαι εἰς τοὺς θεούς.

Ρωμαῖς ἀξιωματικός. Παραπλεύρως
ἡ σημαία τοῦ λεγεῶνος.

Η Λατινικὴ γλῶσσα. — Οιαν ἥ Ρώμη κατέκτησε τὴν Ἰταλίαν, ἥ γλῶσσα τῶν Ρωμαίων διεδόθη εἰς δλην τὴν Ἰταλικὴν χερσόνησον. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ρωμαῖοι ἤσαν Λατῖνοι, ἥ γλῶσσά των λέγεται **Λατινικὴ γλῶσσα**. Ἀργότερα, μὲ τὰς κατακτήσεις τῶν Ρωμαίων, ἥ Λατινικὴ γλῶσσα διεδόθη εἰς δλην τὴν Δύσιν. Πολλαὶ σημεριναὶ γλῶσσαι τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης (ἥ Ἰταλική, ἥ Γαλλική, ἥ Ἰσπανική κτλ.) κατάγονται ἀπὸ τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν.

Η διοίκησις τῆς Ἰταλίας. — Η Ρώμη δὲν ἤξευρε μόνον νὰ νικᾷ, ἀλλ᾽ ἤξευρε καὶ νὰ κρατῇ τὰς κατακτήσεις της,

διότι, ὅταν κατέκτησε τὴν Ἰταλίαν, εἰργάσθη πολὺ διὰ νὰ τὴν διοικήσῃ καλῶς. Ὁλους τοὺς λαοὺς τοὺς ἐκυβέρνησε μὲ αὐστηρότητα, ἀλλὰ καὶ μὲ σύνεσιν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Ἰταλία

Θείαμβος Ρωμαίου Στρατηγοῦ. Ἡ Νίκη τὸν στεφανώνει
(ἀπὸ ὁρχαῖον ἄναγλυφον).

ἔμεινεν ἦνωμένη δλόκληρος ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν τῆς Ρώμης. Οὔτε αἱ Ἀθῆναι, οὔτε ἡ Σπάρτη δὲν εἶχον κατορθώσει νὰ ἔνωσουν ἕλην τὴν Ἑλλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΗΣ ΔΥΣΕΩΣ

Τὸν χρόνον[¶] κατὰ τὸν ὅποιον οἱ Ἐλληνες εἶχον ἔξαπλωθῆ[¶] εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν, μετὰ τὰς γατακτήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου,

οἱ Ρωμαῖοι ἔξηκολούθουν ἀκόμη τοὺς ἀγῶνας τῶν πρὸς κατάκτησιν τῆς Ἰταλίας (κατὰ τὸ 300 π. Χ.). Εἶχον κυριεύσει τὴν Βορείαν καὶ τὴν Κεντρικὴν Ἰταλίαν, ἐπλησίαζον ἡδη εἰς τὴν Νοτίαν Ἰταλίαν, ὅπου ἥκμαζον ἀπὸ πολλοὺς χρόνους αἱ μεγάλαι Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι.

α' — Ἡ Μεγάλη Ἐλλάς. — Ἡ Σικελία.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες, ὡς γνωρίζομεν, εἶχον γεμίσει τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου μὲ τὰς ἀποικίας των. Οἱ Ἑλληνες τῆς Δύσεως ἀπέκτησαν μεγάλην λάμψιν εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ εἰσήγαγον αὐτὸν εἰς τὸν βαρβάρους λαοὺς τῆς Δύσεως.

Αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας εἶχον ἀποκτήσει μὲ τὸ ἐμπόριόν των κολοσσιαῖς πλούτη καὶ δύναμιν, μεγάλην δὲ λάμψιν ἔφειραν εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Πολλοὶ μεγάλοι ἀνδρες, οἱ δποῖοι ἐδόξασαν τὴν Ἑλλάδα, κατήγοντο ἀπὸ τὰς ἀρχαῖας ἐκείνας ἀποικίας.

Ἡ Σικελία. — Ἡ Σικελία εἶναι μεγάλη καὶ ὡραία νῆσος, ἡ δποία ἐγγίζει σχεδὸν τὴν Ἰταλίαν. Οἱ Ἑλληνες τῆς Σικελίας εἶχον πρὸς Βορρᾶν τοὺς Ρωμαίους, οἱ δποῖοι ἦσαν κύριοι τῆς Ἰταλίας, πρὸς Νότον δὲ ἔνα ισχυρὸν λαόν, τοὺς Καρχηδονίους, οἱ δποῖοι ἦσαν κύριοι εἰς τὴν Ἀφρικήν. Ἡ εὔφορος Σικελία ἦτο τὸ μῆλον τῆς ἔριδος τῶν δύο μεγάλων λαῶν. Πρῶτοι οἱ Καρχηδόνιοι ἀπὸ παλαιοὺς χρόνους ἥρχισαν νὰ κάμνουν ἐκστρατείας διὰ νὰ κυριεύσουν τὴν Σικελίαν. Ἄλλ' οἱ Ἑλληνες ὑπερηφίζοντο γενναίως τὴν ἔλευθερίαν των.

Ἄξιορακοῦσας. — Εἰς τὴν Σικελίαν τὴν μεγαλυτέραν δύναμιν εἶχεν ἡ παλαιὰ Ἑλληνικὴ πόλις **Συρακοῦσα**. Τὴν ἔκαμε μεγάλην δ τύραννος **Γέλων** ἀπὸ τὴν ἡμέραν, ποῦ ἐνίκησε τοὺς Καρχηδονίους πλησίον τῆς Ἑλληνικῆς πόλεως **Ιαέρα** (480). Καθ' ὅμιον τρόπον καὶ αἱ Ἀθῆναι, ὅταν ἥλευθερώθησαν ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἥρχισαν νὰ μέγαλώνουν.

Αργότερα οι Καρχηδόνιοι πολλάς φοράς ἐφάνησαν καὶ πάλιν εἰς τὴν Σικελίαν, διὰ νὰ τὴν κατακτήσουν. Οἱ Συρακούσιοι τοὺς ἀπέκρουσαν μὲ γενναιότητα. Ἀπὸ δὲ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν ἴστορίαν ἐνθυμούμεθα ὅτι εἰς τὸν καιρὸν τῶν Πελοποννησιακῶν πόλεμων οἱ Ἀθηναῖοι ἔκαμαν μίαν μεγάλην, ἀλλὰ ἀτυχῆ ἐκστρατείαν διὰ νὰ κυριεύσουν τὴν Σικελίαν. Ἐπειτα ἐνθυμούμεθα τὸν σκληρὸν τύραννον Διονύσιον καὶ μετ' αὐτὸν τὸν ἐνάρετον Τιμολέοντα, ὃ διποῖος ἐφερε τὴν τάξιν εἰς τὰς Συρακούσιας.

Οἱ Ἀγαθοκλῆς.—Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Διαδόχων, ὅτε ἔζων οἱ δύο μεγάλοι στρατηγοί, ὁ Δημήτριος δι Πολιορκητῆς καὶ ὁ Πύρρος, ἀνεφάνη εἰς τὰς Συρακούσιας καὶ εἰς ἄλλος ἵκανώτατος στρατηγός, ὁ Ἀγαθοκλῆς. Ἡτο ἀνθρωπος τοῦ λαοῦ, ἔλαβε δύναμιν καὶ ἔγινε τύραννος, ἥτο δῆμος ἵκανὸς καὶ ἀνδρεῖος. Μικρὸν κατὰ μικρὸν κατώρθωσε νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν κυριαρχίαν τῶν Συρακουσῶν εἰς ὅλην τὴν Σικελίαν. Τότε πάλιν οἱ Καρχηδόνιοι ἐπεβίβασαν στρατὸν εἰς τὴν Σικελίαν, ἐνίκησαν τοὺς Ἑλληνας καὶ ἐπολιόρκησαν τὰς Συρακούσιας.

Οἱ Ἀγαθοκλῆς εἰς τὴν Ἀφρικήν.—Διὰ νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς ἔχθροὺς ν ἀπομακρυνθοῦν, ὁ Ἀγαθοκλῆς ἀπεφάσισε νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον εἰς τὴν χώραν αὐτῶν. Μόλις ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀφρικήν, ἔκαυσε τὰ πλοῖά του, διὰ ν ἀναγκασθοῦν οἱ στρατιῶται του νὰ νικήσουν, ἀφοῦ δὲν τοὺς ἔμενε καμμία ἑλπὶς σωτηρίας. Οἱ Ἀγαθοκλῆς ἐνίκησε πολλὰς φοράς τοὺς Καρχηδονίους καὶ κατέκτησε μέγα μέρος τοῦ κράτους των εἰς τὴν Ἀφρικήν. Ἐπὶ τέλους ἔκαμεν εὔνοϊκὴν εἰρήνην μὲ τοὺς Καρχηδονίους καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Σικελίαν. Ἀπὸ τότε δ Ἀγαθοκλῆς ἐστερέωσε τὴν ἔξουσίαν του καὶ ἡ Σικελία ἤκμασε κατὰ τὸν καιρὸν τῆς βασιλείας τοῦ (κατὰ τὸ 300 π. Χ.).

β'. — Oι Ρωμαῖοι καὶ ὁ Πύρρος.

Οἱ Ταραντῖνοι. — Ἀφοῦ δὲ Ρώμη κατέκτησε τὴν Ἰταλίαν, ἥρχισε νὰ κυριεύῃ μὲν εὐκολίαν τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας, αἵ δποῖαι ἦσαν εἰς τὰ Νότια. Δὲν ἀντεστάθη παρὰ μόνον δὲ πλουσία πόλις **Τάρρας**, ἥ δποία ἦτο ὑπερήφανος διὰ τὰ πλούτη καὶ τὸν στόλον τῆς. Ἀλλ' οἱ Ταραντῖνοι ἦσαν συνηθισμένοι εἰς τὴν καλοπέρασιν καὶ δὲν ἤθελον νὰ χάσουν τὴν ἡσυχίαν των. Ἐξέλεξαν λοιπὸν στρατηγὸν τὸν γνωστὸν εἰς ἡμᾶς βασιλέα τῆς Ἡπείρου Πύρρον, ὃ δποῖος ἦτο δοξασμένος. Μὲ προθυμίαν ἐδέχθη ὁ Πύρρος, διότι δὲ πρόσκλητις τῶν Ταραντίνων τοῦ ἔδιδεν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδιώξῃ τὰ μεγάλα σχέδιά του. Ἐζήτει νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἰταλίαν καὶ νὰ κάμη εἰς τὴν Δύσιν ἐν μέγα κράτος δῆμοιν μὲ τὰ κράτη τῶν Διαδόχων εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ο φίλος καὶ σύμβουλος αὐτοῦ ορήτωρ Κινέας τὸν ἀπέτρεψεν ἀπὸ τὸ παράτολμον σχέδιον, ἀλλ' ὁ Πύρρος δὲν ἤθέλησε νέαν ἀκούσῃ τὰς φρονίμους συμβουλάς του.

Αἱ νέκας τοῦ Πύρρου. — Μόλις ἐφθασεν ὁ Πύρρος εἰς τὸν Τάραντα, ἔκλεισε τὰ θέατρα καὶ ἤναγκασεν δῆμους τοὺς νέους νὰ κάμνουν στρατιωτικὰ γυμνάσια. Οἱ Ταραντῖνοι εἶχον νομίσει ὅτι θὰ ἔκαμνε τὸν πόλεμον ὁ Πύρρος μὲ τὸν στρατὸν του καὶ αὐτοὶ θὰ ἔξηκολούθουν τὰς διασκεδάσεις των.

Εἰς τὰς ἀοχὰς ὁ Πύρρος ἐκέρδισε δύο νίκας. Κατὰ τὴν πρώτην μάχην οἱ Ρωμαῖοι ἐφοβήθησαν τοὺς ἐλέφαντας, τοὺς δποίους εἶχεν εἰς τὸν στρατὸν του. Ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ κατεκερματίσθησαν. Μετὰ τὴν δευτέραν μάχην ὁ Πύρρος ἐφθασε πολὺ πλησίον εἰς τὴν Ρώμην. Η μεγάλη πόλις, ἥ δποία ἔμελλε νὰ κατακτήσῃ τὸν κόσμον, παρὰ δλίγον νὰ ἔξαφανισθῇ τότε ἀπὸ τὴν ἴστορίαν.

Ο Πύρρος ἔμεινε νικητής, ἀλλ' εἶχεν ὑποστῆ μεγάλας ἀπολείας. Ἐστειλε λοιπὸν εἰς τὴν Ρώμην τὸν φίλον του Κινέαν διὰ νὰ ζητήσῃ ἔντιμον εἰρήνην. Ο Κινέας ἔφερε πολλὰ δῶρα εἰς

τοὺς Συγκλητικοὺς διὰ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των. Οἱ Συγκλητικοὶ ἀπήντησαν μὲν ὑπερηφάνειαν : «Νὰ φύγῃ ἀμέσως ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν ὁ Πύρρος καὶ τότε θὰ ἴδωμεν». Ὁταν ὁ Κινέας ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Πύρρον, τοῦ εἶπεν : «Ἡ Σύγκλητος μοῦ ἐφάνη δῶς ἐν συνέδριον βασιλέων».

Ο Πύρρος καὶ ὁ Φαβρίκιος. — Κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον οἱ Ρωμαῖοι ἔγιναν δονομαστοὶ διὰ τὴν φιλοπατρίαν των. Πρὸ παντὸς διεκρίθη ὁ Ρωμαῖος Φαβρίκιος, ὁ δοποῖος εἶχεν ἀποσταλῆ εἰς τὸν Πύρρον δι᾽ ἀνταλλαγὴν αἰχμαλώτων. Ὁ βασιλεὺς τοῦ ἐπρόσφερε πολὺν χρυσόν. Ὁ Φαβρίκιος εἶπεν ὅτι δὲν χρειάζεται τίποτε. Ἐπειτα ὁ Πύρρος ἥθελησε νὰ τὸν τρομάξῃ μὲν ἔνα ἐλέφαντα. Ὁ Φαβρίκιος εἶπε πρὸς τὸν βασιλέα : «Οὔτε χθὲς διχρυσός σου, οὔτε σήμερον τὸ θηρίον μὲν ἐτρόμαξεν».

Οἱ ιατρὸς τοῦ Πύρρου ἔστειλε γράμμα εἰς τὸν Φαβρίκιον, ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ δηλητηριάσῃ τὸν βασιλέα του. Ἀλλ᾽ ὁ Φαβρίκιος ἔδωκε τὸ γράμμα εἰς τὸν Πύρρον, ὁ δοποῖος ἔθαύμασε τὴν μεγαλοφροσύνην αὐτοῦ καὶ ἀπῆλευθέρωσε χωρὶς λύτρα τοὺς αἰχμαλώτους. Ὁ Φαβρίκιος τότε ἀπέστειλεν ίσαριθμούς Ἑλληνας αἰχμαλώτους καὶ τοῦ παρήγγειλεν, ὅτι οἱ Ρωμαῖοι δὲν κατεδέχοντο νὰ ἐπωφελοῦνται ἀπὸ συνωμοσίας, ἀλλ᾽ ἥγωνται νὰ νικοῦν φανερὰ τοὺς ἐχθρούς των.

Ο Πύρρος εἰς τὴν Σικελίαν. — Ὁ Πύρρος ενδρέθη εἰς στενόχωρον θέσιν μὲν τὴν καρτερίαν τῶν Ρωμαίων, διὰ τοῦτο ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν τῶν Συρακουσίων νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Σικελίαν. Ἡτο ἀνάγκη νὰ προστατεύσῃ τοὺς Ἑλληνας ἐναντίον τῶν Καρχηδονίων. Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τὸν ἔξελεξαν ἀρχηγόν, ἔλαβε δὲ καὶ τὸν τίτλον **βασιλεὺς τῆς Σικελίας**. Πολλὰς νίκας ἐκέρδισεν ἐναντίον τῶν Καρχηδονίων, εἶχε μᾶλιστα σκοπὸν νὰ περάσῃ εἰς τὴν Ἀφρικὴν διὰ νὰ κατακτήσῃ τὸ κράτος τῆς Καρχηδόνος.

Ἄλλ᾽ εἰς τὸ τέλος ὁ Πύρρος, εὑρίσκων πολλὰς δυσκολίας, ἐβαρύνθη καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Οἱ Ρωμαῖοι ὅμως τὸν

ἐπερίμεναν ἔτοιμοι καὶ τὸν ἐνίκησαν. Τότε ἦναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἡπειρον.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πύρρου οἱ Ἐλληνες τῆς Νοτίας Ἰταλίας καὶ Σικελίας ἔμειναν ἀβοήθητοι εἰς τὴν τύχην των, καὶ δὲν κατώρθωσαν ν ἀντισταθοῦν εἰς τὴν δύναμιν τῶν Ρωμαίων. Ὁλίγον καιρὸν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πύρρου δὲ Τάρας καὶ αἱ ἄλλαι Ἐλληνικαὶ πόλεις τῆς Ἰταλίας ἔπεσαν εἰς τὴν ἔξουσίαν τῶν Ρωμαίων (τὸ 272 π. Χ.).

Ἡ κατάκτησις τῆς Σικελίας. Ὁ Ἀρχιμήδης. — Αργότερα οἱ Ρωμαῖοι ἔκυρίευσαν τὴν Σικελίαν. Οἱ Συρακούσιοι ἐπολέμησαν γενναίως διὰ τὴν ἐλευθερίαν των καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἔχρειάσθησαν δύο ἔτη διὰ νὰ τοὺς ὑποδουλώσουν. Ἡ μεγάλη ἔκεινη Ἐλληνικὴ πόλις, ἡ δποία εἶχεν ἀντισταθῆ εἰς τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Καρχηδόνος, ὑπέκυψεν εἰς τὴν δύναμιν τῆς Ρώμης (212).

Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Συρακουσῶν δὲ μέγας μηχανικὸς Ἀρχιμήδης ἐφεύρισκε μηχανάς, αἱ δποῖαι ἔξηκόντιζον κατὰ τῶν ἔχθρων πλοίων μεγάλους βράχους. Μὲ τεράστια δὲ κάτοπτρα κατώρθωντε νὰ συγκεντρώνῃ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἥλιου καὶ νὰ καίη τὰ ἔχθρικὰ πλοῖα. Ὅτε δὲ οἱ Ρωμαῖοι ἔκυρίευσαν τὴν πόλιν, δ σοφὸς ἔκεινος ἦτο τόσον ἀπερροφημένος ἀπὸ τὴν μελέτην, ὥστε δὲν ἐγνώριζε τὶ συνέβαινεν. Εἴς Ρωμαῖος στρατιώτης εἰσώρμησεν εἰς τὸ δωμάτιόν του καὶ ἔκεινος ἦτο ἐφώναξε : «μή μου τὸν κύκλους τάραττε». Ο Ρωμαῖος μὴ ἐννοῶν τὸν ἐφόνευσεν.

γ'. — Οἱ Καρχηδονιακοὶ πόλεμοι.

Ἡ Καρχηδὼν καὶ ἡ Ρώμη. — Οταν ἡ Ρώμη ἔκυρε τὴν Ἰταλίαν, ἔγινε πολὺ μεγάλη δύναμις. Ἐπειτα ἔξηκολούθησε τὰς κατακτήσεις τῆς εἰς τὴν Μεσόγειον. Ἡ κατάκτησις τοῦ κόσμου ἥρχισε μὲ τοὺς μεγαλυτέρους πολέμους τῆς ἀρχαιότητος, οἱ δποῖοι ὀνομάσθησαν **Καρχηδονιακοὶ πόλεμοι**.

Ἀπέναντι τῆς Σικελίας, εἰς τὴν Ἀφρικήν, ὑπῆρχε μία με-

γάλη καὶ ἵσχυρὰν πόλις, ἡ **Καρχηδών**. Τὴν εἶχον κτίσει εἰς παλαιοὺς χρόνους οἱ Φοίνικες. Ἡ Ρώμη δὲν ἥδυνατο νὰ μεγαλώσῃ, ἀν δὲν κατέστρεψε πρωτύτερα τὴν Καρχηδόνα.

Ἡ Καρχηδὼν εἶχε γίνει μεγάλη καὶ ἵσχυρὰν πόλις· εἶχε συγκεντρώσει μὲ τὸ ἐμπόριον ἄπειδα πλούτη. Ἀλλ' οἱ Καρχηδόνιοι δὲν διεκρίνοντο διὰ τὴν μεγάλην φιλοπατρίαν τῶν. Ὁ καθεὶς ἐσκεπτετο περισσότερον τὸν ἔαυτόν του παρὰ τὸ κοινὸν συμφέρον τῆς πατρίδος. Τὸ ἐναντίον, εἰς τὴν Ρώμην οἱ πολῖται ἦσαν ἡνωμένοι, ἡγάπων τὴν πατρίδα τῶν καὶ ἐμάχοντο μὲ ἐνθουσιασμὸν δι^τ αὐτήν.

Ο πρώτος Καρχηδονιακὸς πόλεμος. — Ἡ ἀρχὴ τοῦ πολέμου ἔγινεν εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν δόποίαν. ἐπειδύμουν νὰ ἀποκτήσουν καὶ οἱ δύο λαοί. Οἱ Καρχηδόνιοι εἶχον μέγαν στόλον καὶ ἐλεημάτουν τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας. Τότε οἱ Ρωμαῖοι, οἱ δποῖοι ἦσαν πολεμισταὶ τῆς Ἑηρᾶς, ἐνόησαν δτὶ ἐπορεπε νὰ κάμουν καὶ αὐτοὶ στόλον. Κατεσκεύασαν πλοῖα, ἐγυμνάσθησαν καὶ κατώρθωσαν νὰ καταστρέψουν τὸν στόλον τῶν Καρχηδονίων εἰς τὰ παράλια τῆς Σικελίας (260).

Ἐξακολούθησες τοῦ πολέμου. — Ἐνθουσιασμένοι οἱ Ρωμαῖοι ἔστειλαν στρατὸν εἰς τὴν Ἀφρικήν, δ ὅποῖος ἐποιιόρκησε τὴν Καρχηδόνα. Ἡτο ἀπελπιστικὴ ἡ θέσις τῶν Καρχηδονίων, καὶ διὰ τοῦτο ἐπῆραν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Σπαρτιάτην στρατηγὸν **Ξάνθιππον**, δ ὅποῖος ἐγύμνασε τὸν Καρχηδονιακὸν στρατόν. Τότε ὅλος σχεδὸν ὁ Ρωμαϊκὸς στρατός, δ ὅποῖος ἦτο εἰς τὴν Ἀφρικήν, κατεστράφη, συνελήφθη μάλιστα αἰχμάλωτος δ στρατηγὸς τῶν Ρήγουλος. Οἱ Καρχηδόνιοι ἔστειλαν τὸν Ρήγουλον εἰς τὴν Ρώμην διὰ νὰ φέρῃ προτάσεις εἰδοήνης. Ἄλλα μὲ ἥρωϊσμον συνεβούλευσεν οὗτος τὴν Σύγκλητον νὰ μὴ δεχθῇ τὰς προτάσεις. Κατόπιν, διὰ νὰ μείνῃ πιστὸς εἰς τὸν λόγον του, ἐπέστρεψε νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν ἔχθρον, οἱ δποῖοι τὸν ἐθιανάτωσαν μὲ φρικτὰ βασανιστήρια.

Ο πόλεμος ἐπειτα ἐξηκολούθησεν εἰς τὴν Σικελίαν. Ἐπὶ τέλους οἱ Καρχηδόνιοι ἐφοβήθησαν μήπως χάσουν τὸ ἐμπόριόν των,

καὶ ἐξήτησαν εἰρήνην. Ὅναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Σικελίαν καὶ νὰ πληρώσουν μεγάλην ἀποξημίωσιν (241).

•**Ο Ἀννέθας.** Εἰς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους στρατηγοὺς τοῦ κόσμου ὑπῆρξεν δ Ἀννιβας δ Καρχηδόνιος, δ ὁποῖος εἶχε τὴν φιλοδοξίαν νὰ ἐκδικηθῇ τὴν πατρίδα του καὶ νὰ τὴν μεγαλώσῃ, Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ Ρωμαῖοι τὸν ἔθαυμαζον καὶ τὸν ἐφοβοῦντο : «Δὲν ὑπῆρχε κόπος, ἔλεγον, δ ὁποῖος νὰ κονδάξῃ τὴν ψυχὴν ἦτο σῶμά του. » Εζη μαζὶ μὲ τοὺς στρατιώτας του καὶ ὑφίστατο δλους τοὺς κινδύνους, δπως καὶ ἐκεῖνοι. Ἡτο δ πρῶτος ἀπὸ τοὺς πεζοὺς καὶ δ πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἵππεῖς».

Δεύτερος Καρχηδονιακὸς πόλεμος. — Ο Ἀννίβας ἥθελησε νὰ κτυπήσῃ εἰς τὴν κεφαλὴν τὴν δύναμιν τῆς Ρώμης. Ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ νὰ πολεμήσῃ ἐκεῖ τοὺς Ρωμαίους. Ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν διὰ ξηρᾶς. Ἐπέρασε τὰ Πυρηναῖα ὅρη, ἔπειτα τὰς Ἀλπεις μὲ 50,000 ἄνδρας, καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ διάβασις τῶν Ἀλπεων ἦτο μέγα κατώρθωμα. Ἡ Ρώμη δολοὲν ἔστελλε στρατοὺς ἐναντίον τοῦ Ἀννίβα, ἀλλ᾽ ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον δλοι κατεστράφησαν. Εἰς τὴν πόλιν **Κάρνναι** τῆς Ἰταλίας συνεκροτήθη μεγάλη μάχη· δ στρατὸς τῶν Ρωμαίων, ἀν καὶ ἦτο διπλάσιος, κατεστράφη καθ' δλοκληρίαν (216 π. X.).

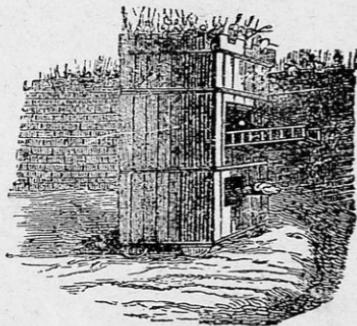
Ο Ἀννίβας δὲν ἐβάδισεν ἀμέσως ἐναντίον τῆς Ρώμης, ἐφοβήθη τὴν μεγάλην πόλιν. Ἐπῆγεν εἰς τὰ Νότια μέρη τῆς Ἰταλίας καὶ ἐκεῖ ἔμεινε πολὺν καιρόν. Ἄλλος οὔτε συμμάχους εὗρισκεν, οὔτε βοήθειαν ἐλάμβανεν ἀπὸ τὴν Καρχηδόνα. Κατὰ τὸν ἴδιον δὲ χρόνον ἦταν Ρώμη ἀνηγείρετο ἀπὸ τὴν φοβερὰν καταστροφὴν τῆς, καὶ μὲ τὸν φλογερὸν πατριωτισμὸν τῆς κατώρθωσε θαύματα.

•**Το Σκιτέων εἰς τὴν Αφρικήν.** — Οἱ Ρωμαῖοι ἔστειλαν εἰς τὴν Αφρικὴν ἔνα νεαρὸν στρατηγόν, δ ὁποῖος ὠνομάζετο **Σκιτέων**. Οἱ Καρχηδόνιοι ἐφοβήθησαν καὶ ἐκάλεσαν τὸν Ἀννίβαν νὰ ἐπιστρέψῃ. Δέκα ἔπτυ ἔτη εἶχε μείνει δ μέγας στρατηγὸς καὶ

εἶχε κάμει τοὺς Ρωμαίους νὰ τρέμουν· δὲν εἶχε νικηθῆ οὕτε μίαν φοράν.

Οἱ δύο στρατοὶ συνηντήθησαν εἰς τὴν **Ζάμαν** πέραν ἀπὸ τὴν Καρχηδόνα (202). Δύο μεγάλοι στρατηγοὶ ἦσαν ἀντιμέτωποι, δι εῖς ἥτο γέρων, δ ἄλλος νέος. Καὶ οἱ δύο ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν πατρίδα τῶν. Συνεκροτήθη μεγάλη μάχη, εἰς τὴν δποίαν ἐνίκησεν δ Ρωμαῖος στρατηγός. Ἡ Καρχηδὼν ἦναγκάσθη νὰ ζητήσῃ πάλιν εἰρήνην, οἱ Καρχηδόνιοι ὑπεχρεώθησαν νὰ δώσουν τὰ δπλα, τὸν στόλον τῶν καὶ μεγάλην ἀποζημίωσιν.

Η καταστροφὴ τῆς Καρχηδόνος. — Πεντήκοντα

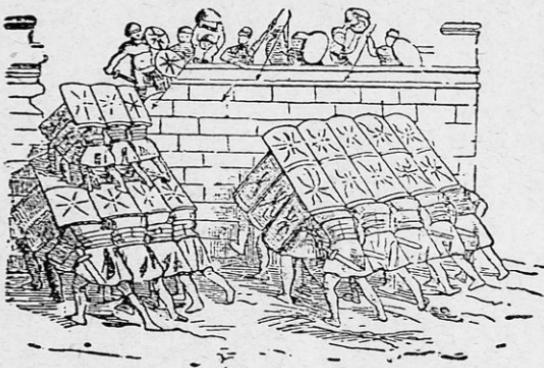

Πολιορκητικὸς πύργος. — Κατὰ τὰς πολιορκίας τῶν ἔχθρικῶν πόλεων οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι κατεσκεύαζον ὑψηλοὺς πύργους διὰ νὰ δύνανται νὰ φθάνουν ἐως τὸ ὕψος τῶν τειχῶν.

μόλις ἔτη μετὰ τὴν εἰρήνην ἥ Καρχηδὼν εἶχεν ἀνακτῆσει καὶ πάλιν τὴν δύναμίν της. Οἱ Ρωμαῖοι δμως ἦσαν πάντοτε ἀνήσυχοι. Μίαν ἡμέραν αἰφνιδίως δ Ρωμαϊκὸς στρατὸς ἐμφανίζεται επὸδ τῆς Καρχηδόνος καὶ πολιορκεῖ αὐτήν.

Ἀπελπισία κατέλαβε τοὺς Καρχηδονίους. Κατηδάφιζον τὰς οἰκίας τῶν διὰ νὰ πάρουν τὰ ἔύλα καὶ νὰ κατασκευάσουν πλοῖα. Αἱ γυναικεῖς ἔδιδον τὴν κόμην τῶν διὰ νὰ κατασκευασθοῦν σχοινία τῶν πλοίων. Ἐπὶ τοία ἔτη οἱ Ρωμαῖοι δὲν κατώρθωναν νὰ κυριεύσουν τὴν πόλιν. Ἐπὶ τέλους δ Ρωμαϊκὸς στρατὸς εἰσώρ-

μησεν εἰς τὴν πόλιν· ἔξη ἡμέρας καὶ ἔξη νύκτας διήρκεσεν ἥ φοβερὰ μάχη. Φρικώδης ἦτο ἡ σφαγή. Ἐπάνω δὲ εἰς τὰ ἐρείπια τῆς ἀλλοτε πλουσίας πόλεως οἱ Ρωμαῖοι ἐπέρασαν τὸ ἄροτρον, διὰ

Ἐπίθεσις Ρωμαίων δόπλιτῶν ἐναντίον τοῦ τείχους. Ἐσκεπάζοντο μὲ τὰς στερεὰς ἀσπίδας των διὰ νὰ εἶναι προφύλαγμένοι.]

νὰ μείνῃ αἰωνίως ἔρημον τὸ μέρος, εἰς τὸ δόποιον ἦτο κτισμένη **ἡ Καρχηδὼν** (146 π. Χ.).

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Καρχηδόνος δὲν ὑπῆρχε πλέον ἄλλη δύναμις ἵκανη τὰ σταματήσῃ τὴν Ρώμην. Ἡ μεγάλη πόλις προχωρεῖ πλέον χωρὶς σπουδαῖα ἐμπόδια εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ κόσμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Μετὰ τὴν ἥτταν τοῦ Ἀννίβα οἱ Ρωμαῖοι ἔρριψαν τὰ βλέμματά των εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὅπου ὑπῆρχον τὰ μεγάλα Ἑλληνικὰ κοράτη καὶ ἀπειράσιμα πλούτη.

α'.—Τὰ Ἑλληνικὰ Βασίλεια τῆς Ἀνατολῆς

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολή.—^ο Ή Ελλὰς δὲν εἶχε πλέον δυνάμεις. Οἱ μόνοι οἱ δρόποι οὐ περηφεύσαντο τὴν Ἑλλάδα, ἥσαν οἱ Ἀχαιοί. Μεγάλην δύναμιν εἶχον ἀκόμη τὰ Ἑλληνικὰ Βασίλεια τῆς Μακεδονίας, τῆς Συρίας καὶ τῆς Αιγύπτου. Τὰ μεγάλα ἔκεινα βασίλεια ἥσαν πολὺ ἔνδοξα καὶ πολὺ πλούσια. Οἱ Ρωμαῖοι ἥθελον νὰ συναθροίσουν πλούτη καὶ ἥρχισαν νὰ ἐποφθάλμιοῦν τὰς πλουσίας Ἑλληνικὰς χώρας.

Ἡσθάνοντο δύως ὅτι δὲν εἶχον ἀκόμη ἀρκετὰς δυνάμεις διὰ νὰ κατακτήσουν τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Διὰ τοῦτο ἥρχισαν μικρὸν κατὰ μικρὸν ν' ἀναμιγνύωνται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν Ἑλλήνων. Ἐν πρός ἓν ἐκυρίευνον τὰ Ἑλληνικὰ βασίλεια, καὶ ἔχρειάσθησαν δύο διλοκλήρους αἰῶνας διὰ νὰ κατακτήσουν τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν (τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας π. Χ.).

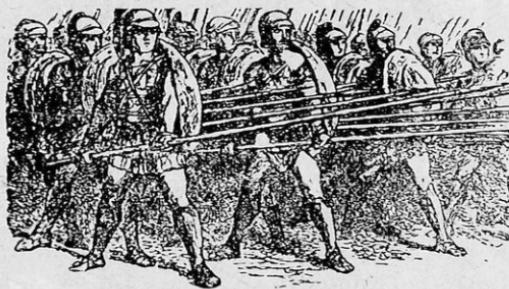
Τὰ Βασέλειον τῆς Μακεδονίας.—^ο Η πλουσιωτέρα χώρα τοῦ κόσμου ἦτο ἡ Μακεδονία. Ἐκεῖ εἶχον οἱ Ἑλληνες συναθροίσει ἀνεξάντλητα πλούτη ἀπὸ τὰς κατακτήσεις των. Πρώτη λοιπὸν ἡ Μακεδονία προσείλκυσε τοὺς Ρωμαίους.

Οἱ Ρωμαῖοι εὑρῆκαν εὐκαιρίαν καὶ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε', βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Ἄλλος πόλεμος αὐτὸς ἦτο δύσκολος διὰ τοὺς Ρωμαίους. Διὰ νὰ νικήσουν τὸν Φίλιππον εὔκολώτερα, ἔσπευσαν νὰ κηρύξουν ὅτι εἶναι φίλοι καὶ προστάται τῆς Ἑλλάδος.

Ο πόλεμος τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Μακεδόνων.

—Ἐπὶ ἐννέα ἔτη ἐπολέμει ὁ Φίλιππος ἐναντίον τῆς Ρώμης, κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον ποῦ ἐπολέμει καὶ ὁ Ἀννίβας εἰς τὴν Ἰταλίαν.

“Οταν ἐνίκησε τὸν Ἀννίβαν, ἡ Ρώμη ἐστειλε πολυάριθμον στρατὸν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἄλλος δύο ἔτη οἱ λεγεῶνες τῆς Ρώμης δὲν ἥδυναντο νὰ κατορθώσουν τίποτε. Ἐπὶ τέλους οἱ δύο στρατοὶ συνηντήθησαν εἰς μίαν θέσιν τῆς Θεσσαλίας, ἢ δποίᾳ ἐλέγετο **Κυνδροκόπειον**, διότι εἶχε πολλοὺς μικροὺς λόφους. Οἱ Ρωμαῖοι οἱ δποῖοι εἶχον ἀρχηγὸν τὸν Φλαμινῖνον, κα-

Η Μακεδονικὴ φάλαγξ

τώρθωσαν καὶ διέσπασαν τοὺς Μακεδόνας (197). Ὁ Φίλιππος ἥναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ σχέδιά του.

Τὸ τέλος τοῦ Μακεδονικοῦ βασιλεέοντος.— Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φίλιππου ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ **Περσεὺς** ἔξηκολούθησε τὸν πόλεμον. Συνήθοισεν ἀπειρα χρήματα καὶ πολυάριθμον στρατὸν, διὰ ν̄ ἀνακτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος του. Ἐπὶ δύο ἔτη καὶ δ Περσεὺς ἀντεστάθη νικηφόρως εἰς τὸν στρατὸν τῆς Ρώμης. Ἐπὶ τέλους οἱ Ρωμαῖοι ἐστείλαν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἕνα ἵκανὸν στρατηγὸν τὸν **Παῦλον Αιμίλιον**. Ἰδεγάλη μάχη συνεκροτήθη εἰς τὴν **Πύνδαν** τῆς Μακεδονίας, εἰς τῶν δποίαν καὶ πάλιν ἐνικήθησαν οἱ Μακεδόνες, ἀν καὶ ἐπολέμαν, ὅπως πάντοτε, μὲ μεγάλην ἀνδρείαν (168 π. X.).

Ο θρέαμβος του Παύλου — Εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εἶχε μείνει ζωηρὰ ἡ ἐντύπωσις ἀπὸ τὴν δόξαν τῆς Μακεδονίας. Οἱ Ρωμαῖοι λοιπὸν εἶχον νικήσει τὸ ἰσχυρότερον βασίλειον τοῦ κόσμου, καὶ εἶχον κατακτήσει τὴν πλουσιωτέραν χώραν τοῦ κόσμου. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος Αἰμίλιος. ὅταν ἐπέ-

Ο Ρωμαϊκὸς λεγεών.

στρεψεν, ἔτέλεσε μέγαν θρίαμβον διὰ τὴν νίκην του. Τρεῖς ἡμέραι ἔχοιειάσθησαν διὰ νὰ περάσουν τὰ λάφυρα, οἱ αἰχμάλωτοι καὶ ὁ Περσεὺς μὲ τὸν μεγιστᾶνάς του. Τὸ δημόσιον ταμεῖον τῆς Ρώμης ἐγέμισεν ἀπὸ τόσον πολὺ χρῆμα, ὥστε οἱ Ρωμαῖοι ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὸν πολεμικὸν φόρον.

Η κατάκτησις τῶν Ἐλληνικῶν βασιλείων. — Μετὰ τὴν καθυπόταξιν τῆς Μακεδονίας οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν οἱ κύριοι εἰς τὴν Ἀνατολήν. Τὰ Ἐλληνικὰ βασίλεια δὲν εἶχον πλέον δύναμιν ν' ἀντισταθοῦν.

Ο τελευταῖος σπόνδαίος βασιλεὺς εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἦτο διασιλεὺς τῆς Συρίας **Ἀντίοχος δ' Μέγας**. Ο Ἀντίοχος εἶχε δώσει ἄσυλον εἰς τὸν Ἀννίβαν, παρακινούμενος δὲ ἀπὸ τὸν μέγαν στρατηγὸν τῶν Καρχηδονίων, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ρωμαίων. Ἄλλο ἐνικήθη καὶ ἦναγκάσθη νὰ δεχθῇ σκληροὺς δρους εἰδήνης (190 π. Χ.). Ἐπειτα μικρὸν κατὰ μικρὸν οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν καὶ τὰ ἄλλα μικρότερα Ἐλληνικὰ βασίλεια τελείωσαν τὴν Ασίαν.

Η κατάκτησις τῆς Ἑλλάδος.

Μεγάλην δυσκολίαν εὗρον οἱ Ρωμαῖοι διὰ νὰ κατακτήσουν τὴν ἔνδοξον χώραν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Δὲν ἦτο εὔκολον εἰς αὐτοὺς νὰ τὴν νικήσουν ἀμέσως μὲ τὰ ὅπλα. Διὰ τοῦτο ἔβαλαν εἰς ἐνέργειαν ὅλα τὰ μέσα, διὰ νὰ φθάσουν ἡσυχα εἰς τὸν σκοπόν των.

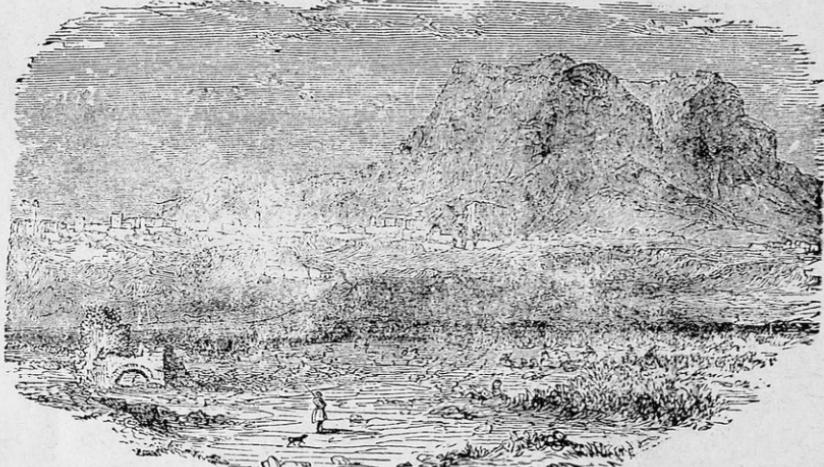
Οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ "Ἐλληνες". — "Οταν δὲ Ρωμαῖος στρατηγὸς **Φλαμινῖνος** ἐνίκησε τὸν Φύλιππον, ἥλθεν εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς Κορίνθου καὶ ἔκει ἐνώπιον τοῦ πλήθους ἐκήρυξε μὲ μεγάλην ἐπισημότητα : «*Ἡ Ρωμαϊκὴ Σύγκλητος ἀφίνει ὅλους τοὺς Ἑλληνας ἐλευθέρους ἀπὸ κάθε φόρου καὶ ἐλευθέρους νὰ κυβερνῶνται κατὰ τοὺς νόμους των*». Μέγας ἐνθουσιασμὸς κατέλαβε τοὺς Ἑλληνας, ὅλοι ἔκλαιον ἀπὸ τὴν χαράν των. Οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἔκαμνον τοῦτο ἀπὸ καλωσύνην των, ἀλλ' ἐζήτουν ν' ἀποκτήσουν φίλους εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ τὴν κατακτήσουν εὐκολῶτερον.

Τὰ ἀγάμιμα τῶν Ρωμαίων. — "Ἄλλος δὲν ἦτο ἡσυχος, οὔτε ἡνωμένη. Τὴν μεγαλυτέραν δύναμιν εἶχεν ἡ Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία, ἐφ' ὅσον ἔζη ὁ Φιλοποίητην. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου ἔκείνου πατριώτου καὶ ἡ Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία εἶχεν ἀρχίσει νὰ καταπίπτῃ. Ἀπὸ τότε οἱ Ρωμαῖοι ἥθισαν νὰ κάμνουν πολλοὺς δπαδοὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ καὶ δημοκρατικοὶ ἔξηκολούθουν τὰς ἔριδάς των, οἱ Ρωμαῖοι ὑπεστήριξαν τὸ κόμμα τῶν πλουσίων καὶ ἔφερον τρομοκρατίαν. Ἐτιμώρησαν δὲ τοὺς Ἑλληνας οἱ δποῖοι εἴχον βοηθήσει τοὺς Μακεδόνας. Περισσότεροι ἀπὸ 150,000 ἄνθρωποι ἔχαθησαν τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ "Ἀχαιοί". — "Απὸ τὰς πολλὰς καταδιώξεις οἱ Ἑλληνες, ιδίως οἱ δημοκρατικοί, ἔφθασαν εἰς ἀπελπισίαν. Ἐξηγέρθησαν ἐναντίον τῶν Ρωμαίων καὶ ἐπροσπάθησαν νὰ ἐλευθερωθοῦν. Οἱ τελευταῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς Ἑλλάδος ἦσαν οἱ Ἀχαιοί, τὸ κέντρον δὲ τῆς ἀντιστάσεως ἔγινεν ἡ πλουσία πόλις Κόρινθος, ἡ δποία ἦτο τότε ἡ μεγαλυτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος. Ό στρατηγὸς τῶν Ἀχαιῶν Δίαιος ἐπῆρε τὰ χοήματα τῶν πλουσίων καὶ κατώρθωσεν τὸν Ελλ. Ιστ. διὰ τὴν Β' τοῦ Ἑλλ. ἐκδ. δ'

θωσε νὰ κάμη στρατόν. Ἐπῆγε καὶ ἐστάθη εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Ρωμαϊκὸν στρατὸν νὰ περάσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἡ τελευταία μάχη.—[¶]Η θέσις ἐκείνη ὠνομάζετο **Λευκόπετρα**. Αἱ γυναικες καὶ τὰ παιδία ἔβλεπον τὴν μάχην ἀπὸ τοὺς λόφους τοιγύρω. Ο Ρωμαῖος στρατηγὸς **Μόδιμιος** εἶχε

Ἡ ἀρχαία Κόρινθος (τὰ ἔρείπια). Ο Ἀκροκόρινθος.

πολυάριθμον στρατόν. Οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν μὲν γενναιότητα, ἀλλὰ ἥσαν ὅλιγοι καὶ διεσκορπίσθησαν, ὃ δὲ Δίαιος ἐφόρευσε τὴν σύγνοιό του καὶ ἐπειτα ηὗτοκτόνησεν. Οἱ Ρωμαῖοι εἰσῆλθον εἰς τὴν Κόρινθον, ἐσφράξαν τοὺς κατοίκους, ἐλαφυροαγώγησαν τὴν πόλιν καὶ ἐπειτα τὴν ἔκαυσαν (146 π. Χ.). Τὸ ἴδιον ἔτος εἶχε καταστραφῆ καὶ ἡ Καρχηδὼν. Ἀργότερα ἡ Ἑλλὰς ἀπετέλεσε μίαν Ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν μὲν τὸ δύνομα **Ἀχαΐα**.

Ο τελευταῖος αὐτὸς ἄγων, τὸν δποῖον ἀνέλαβον οἱ Ἕλληνες ἐναντίον τῶν Ρωμαίων ἦτο ἄγων χωρὶς ἐλπίδα. Διότι ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἔξασθενήσει καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἥσαν ἰσχυροί. Ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν δμονοίας καὶ ἐνώσεως ἡ Ἑλλὰς ἔχασε τὴν ἐλευθερίαν της. Ο ἄνισος δῆμος ἐκεῖνος ἄγων δίδει μεγάλην τιμὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ λαμπρύνει τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ἐλευθερίας της.

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

ΜΕΡΟΣ Β'. — Η ΠΑΛΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

Α'. **Ωἱ πρώτοι αἰῶνες.** — Ἡ Ρώμη ἦτο ἐν μικρὸν χωρίον, εἰς τὸ δποῖον κατώκουν μερικοὶ γεωργοὶ καὶ ποιμένες. Λέγεται, ὅτι τὴν ἔκτισαν ὁ Ρωμύλος καὶ ὁ Ρῶμος (753 π. Χ.). Ἀμέσως ἥρχισεν ἀγῶνας μὲ τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς διὰ ν' αὐξήσῃ τὸ ἔδαφός της. Μὲ πολλοὺς ἀγῶνας καὶ πολὺ ἀργά ἐμεγάλωνεν ἡ Ρώμη.

Κατὰ τὰς παραδόσεις εἰς τὴν Ρώμην ἐβασίλευσαν ἑπτὰ βασιλεῖς. Μετ' αὐτοὺς κατηργήθη ἡ βασιλεία, ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀντὶ ἐνὸς βασιλέως ἐξελέγοντο δύο ὑπατοί. Οἱ εὐγενεῖς ἀπετέλουν ἐν συμβούλιον, τὸ δποῖον ἐλέγετο **Σύγκλητος**.

Εἰς τὴν παλαιὰν Ρώμην οἱ κάτοικοι δὲν ἦσαν ἴσοι. Αἱ δύο τάξεις, οἱ **πατροίκιοι** καὶ οἱ **πληρεῖοι**, ἐπάλαισαν μὲ πεῖσμά. Ἐπὶ τέλους οἱ πληρεῖοι ἀπέκτησαν δλα τὰ δικαιώματα καὶ τὰ προνόμια ποῦ εἶχον οἱ πατρίκιοι καὶ ἡ ισότης τῶν τάξεων ἔγινε τελεία (300 π. Χ.).

Β'. **Αἱ κατακτήσεις τῆς Ρώμης.** — Τρεῖς αἰῶνας ἐχρειάσθησαν οἱ Ρωμαῖοι διὰ νὰ κατακτήσουν τὴν Ἰταλίαν. Ἀπὸ τότε ποῦ ἔγινεν ἡ ισότης τῶν τάξεων ἥρκεσε μόνον εἰς καὶ ἥμισυς αἰώνων διὰ νὰ κυριεύσουν δλας τὰς χώρας τῆς Μεσογείου.

Ἡ μεγάλη ἀντίπαλος τῆς Ρώμης ὑπῆρξεν ἡ **Καρχηδὼν** εἰς τὴν Ἀφρικήν. Οἱ πόλειμοι μεταξὺ τῆς Ρά-

μης καὶ τῆς Καρχηδόνος εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους πολέμους τῆς ἀρχαίας ἴστορίας καὶ ώνομάσθησαν **Καρχηδονιακοὶ πόλειοι**. Ὁ μέγας στρατηγὸς τῶν Καρχηδονίων Ἀννίβας ἔφερε τὴν Ρώμην εἰς κίνδυνον. Ἐπὶ τέλους οἱ Ρωμαῖοι κατέστρεψαν δλοσχερῶς τὴν Καρχηδόνα (146 π. Χ.).

Γ. Οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ "Ελληνες τῆς Δύσεως. —Οἱ Ρωμαῖοι ἥθέλησαν νὰ κυριεύσουν τὰς μεγάλας Ἐλληνικὰς ἀποικίας, αἱ δοποῖαι ἦσαν εἰς τὰ Νότια. Οἱ Ταραντῖνοι ἐκάλεσαν εἰς βοήθειαν τὸν Πύρρον. Κατ’ ἀρχὰς ἐνίκησεν οὗτος, ἀλλ’ εἰς τὸ τέλος ἤναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἡπειρον. Οἱ Ρωμαῖοι ἐκυρίευσαν τότε δῆλας τὰς Ἐλληνικὰς ἀποικίας, καὶ τέλος ἐκυρίευσαν τὰς Συρακούσας. "Ολαι λοιπὸν αἱ λαμπραὶ Ἐλληνικαὶ πόλεις εἰς τὴν Δύσιν ἔπεσαν εἰς τὴν ἔξουσίαν τῶν Ρωμαίων.

Δ'. Οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ "Ελληνες τῆς Ἀνατολῆς. —Κατὰ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν δόποῖον οἱ "Ελληνες ἐκυριάρχουν εἰς τὴν Ἀνατολὴν μετὰ τὰς κατακτήσεις Ἀλεξανδρού (κατὰ τὸ 300 π. Χ.), ἡ Ρώμη ἐπάλαιεν ἀκόμη διὰ νὰ καθυποτάξῃ τὴν Ἰταλίαν. Ἀπὸ τὸ 200 π. Χ. οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν κύριοι εἰς τὴν Δύσιν. Τότε τοὺς ἥλθεν ὅρεξις νὰ κατακτήσουν τὰ πλούσια Ἐλληνικὰ βασίλεια τῆς Ἀνατολῆς. Πρῶτον καθυπέτεαξαν τὸ ἔνδοξον Βασίλειον τῆς Μακεδονίας, ἀργότερα δὲ καὶ τὰ ἄλλα Ἐλληνικὰ βασίλεια. Τότε ἥρχισαν ν’ ἀναμιγνύωνται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Ἀχαιοὶ ἀντεστάθησαν, ἀλλ’ ἐνικήθησαν, καὶ ἡ Ἑλλὰς ἔγινε Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία μὲ τὸ δόνομα Ἀχαΐα (146 π. Χ.).

ΓΕΝΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Η ΠΑΛΑΙΑ ΡΩΜΗ

1. Ἀπὸ ἐν μικρὸν χωρίον ποῦ ἦτο ἡ **Ρώμη** εἰς τὴν ἀρχήν, ἔγινε μὲ τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὸν ἡρωϊσμὸν τῶν κατοίκων τῆς κοσμοκράτειρα πόλις.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐπὶ αἰῶνας ἥγωνται οὐτοὶ νὰ νικήσουν τοὺς γειτονικοὺς λαούς, διὰ νὰ μεγαλώσουν. Αἱ μεγάλαι στρατιωτικαὶ ἀρεταὶ τῶν παλαιῶν Ρωμαίων ἔμειναν παράδειγμα καὶ ἔκαμψαν μεγάλην τὴν Ρώμην.

2. Συγχρόνως ἥρχισεν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τῶν τάξεων, ὁ δόποῖος διήρκεσε δύο αἰῶνας (500—300 π. X.). Κατὰ τοὺς δύο αὗτοὺς αἰῶνας ἡ Ρώμη δὲν κατώρθωσε νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἰταλίαν. Διότι ἐπολέμει κατὰ τῶν ἔχθρῶν, ἀλλ᾽ εἶχε καὶ τοὺς ἐσωτερικοὺς ἀγῶνας. Ἀπὸ τότε ποῦ οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἔγιναν εἰς λαὸς ἥρκεσεν εἰς τὴν Ρώμην εἰς καὶ ἥμισυς αἰών, διὰ νὰ κατακτήσῃ τὸν κόσμον.

3. Ἡ σπουδαιοτέρα δύναμις, τὴν δόποίαν εἶχον ἀντίπαλον οἱ Ρωμαῖοι, ἥσαν οἱ Καρχηδόνιοι. Ἐνίκησαν δῆμος οἱ Ρωμαῖοι, διότι εἶχον ἐνθουσιασμὸν διὰ τὴν πατρίδα των καὶ ἥγάπων τὴν δόξαν.

4. Καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ ἔπεσεν εἰς τὴν ἔξουσίαν τῶν Ρωμαίων. Διότι τὰ Ἑλληνικὰ βασίλεια, τὰ δόποια ἥσαν ἄλλοτε ἴσχυρά, τώρα εἶχον πέσει εἰς τὴν μαλθακότητα. Ἡ δὲ ἐνδοξός χώρα τῆς Ἑλλάδος δὲν κατώρθωσε ν̄ ἀντισταθῆ, διότι οἱ κάτοικοι ἥσαν διηρημένοι καὶ ἔχανον τὰς δυνάμεις των.

Γ'.-ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

146 π. Χ.-325 π. Χ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

ΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

Εἰς δλον τὸν κόσμον δὲν ὑπῆρχε πλέον καμία δύναμις, ἥδποια νὰ δύναται^{ν'} ἀντισταθῇ εἰς τοὺς Ρωμαίους. Ἡ ἔξουσία τῆς Ρώμης ἔξετείνετο ἀπὸ τὴν Σιρίαν ἕως τὰς στήλας τοῦ Ἡρακλέους (τὸ Γιροαλτάρ). Μὲ θαυμασμὸν ὅμιλει δὲ κόσμος διὰ τὸν ἴσχυρὸν λαὸν τῆς Δύσεως, «δέ δποτος κατέστρεψε δλι τὰ Βασιλεια καὶ καθυπέταξεν δλους τοὺς λαούς».

α'. Ἡ διαφθορὰ εἰς τὴν Ρώμην.

Τὰ παλαιὰ ζῷη.—Οἱ παλαιοὶ Ρωμαῖοι εἶχον μείνει πολὺν καιρὸν χωρικού, καὶ δὲν ἔγγρῳζον παρὰ μόνον νὰ καλλιεργοῦν τοὺς ἀγροὺς των καὶ νὰ πολεμοῦν. «Ολα τὰ ἀλλα ἐπαγγέλματα, δπως τὸ ἐμπόριον, τὰς τέχνας, τὰ ἀφιναν εἰς τοὺς ξένους καὶ εἰς τοὺς δούλους.

Ο Ρωμαῖος ὡς πατήθ, ἥτο εἰς τὴν οἰκίαν του ἀπόλυτος κύριος τῆς οἰκογενείας του. Τὰ παιδία ἀνετρέφοντο ἀπὸ τὴν μητέρα καὶ ἐπειτα ἐπήγαιναν εἰς τὸ σχολεῖον. Ἐκεῖ ἐμάνθανον ν'^ν ἀναγινώσκουν, νὰ γράφοιν καὶ νὰ λογαριάζουν. Ἐπειτα εἰργάζοντο εἰς τοὺς ἀγροὺς μὲ τὸν πατέρα τους ἥ ἐγυμνάζοντο εἰς τὰ δπλα. Ο Ρωμαῖος ἥθελε νὰ είναι τὰ τέκνα του σοβαρὰ καὶ ὑπήκοα.

Οἱ δοῦλοι.—Εἰς κάθε πόλεμον ἐπώλουν οἱ νικηταὶ χιλιά-

δας αἰχμαλώτους, ἄνδρας καὶ γυναικας. Οἱ αἰχμάλωτοι οὗτοι ἦσαν οἱ δοῦλοι, καὶ δικαιός των ἔχει κάθε δικαίωμα ἐπ^τ αὐτῶν, ἀκόμη καὶ νὰ τοὺς φονεύσῃ. "Ολοι οἱ Ρωμαῖοι, ἀκόμη καὶ οἱ πτωχότεροι, εἶχον δούλους. Οἱ πλούσιοι εἶχον παρὰ πολλοὺς (ἔφθαναν νὰ ἔχουν μερικοὶ καὶ ἔως εἴκοσι χιλιάδας δούλους).

Οἱ δοῦλοι ἔκαμνον δλας τὰς ἑργασίας τοῦ οἴκου καὶ κάθε ἄλλην τέχνην. Ἡ ζωὴ των ἥτο πολὺ σκληρὰ καὶ οἱ Ρωμαῖοι τοὺς μετεχειρίζοντο μὲ ἀπανθρωπίαν, ἀντιθέτως πρὸς τοὺς Ἐληνας, οἱ δοποῖοι εἶχον^τ φιλάνθρωπα αἰσθήματα.

Πτωχοὶ καὶ πλούσιοι.—Μὲ τοὺς πολέμους μερικοὶ Ρωμαῖοι ἔγιναν πολὺ πλούσιοι, ὑπῆρχον 200 ἢ 300 οἰκογένειαι μὲ ἑκατομμύρια. "Ολον δὲ τὸν ἄλλον λαὸν ἀπετέλουν πάμπτωχοι ἀνθρωποι. "Ἡτο δὲ ἀπειράριθμος λαὸς ἀπὸ δλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου ("Ἐληνες, Αἰγύπτιοι, Ισπανοί, Γαλάται καὶ ἄλλοι).

Η πολυτέλεια.—"Απὸ τὰς κατακήσεις ἀμέτρητος πλοῦτος συνηθοίσθη εἰς τὴν Ρώμην, καὶ κατέλαβε τοὺς Ρωμαίους ἡ μανία τοῦ χρήματος. Οἱ στρατηγοὶ εἶχον βαρυνθῆ τὸν ἀπλοῦν βίον, τὸν δποῖον διῆγον οἱ πρόγονοι των, καὶ ἥρχισαν νὰ ξοῦν πολυτελῶς. Οἱ πλούσιοι εἶχον εἰς τὴν ἔξοχὴν μεγάλας ἐπαύλεις ὃς ἀνάκτορα, διήρχοντο δὲ τὸν καιρὸν των εἰς συμπόσια καὶ εἰς διασκεδάσεις.

Ο Κίτων καὶ ὁ Λούκουλλος.—Δύο ἀνθρωποι δεικνύουν πολὺ καλὰ τὴν κατάστασιν. "Ο εἰς δεικνύει πῶς ἦσαν οἱ παλαιοὶ Ρωμαῖοι, δ ἄλλος, πῶς ἔγιναν ἀργότερα. "Ο πρῶτος ἥτο δ **Κάτων**, δ δποῖος ἥτο δνομαστὸς διὰ τὴν ἀγάπην του «εἰς τὰς συνηθείας καὶ τὰ ἔθιμα τῶν προγόνων» (ἥκμασε κατὰ τὸ 160).

"Ολος διόλου διαφορετικὸς ἥτο δ **Λούκουλλος**, δ δποῖος ἥκμασε μετὰ ἔνα αἰῶνα (κατὰ τὸ 60 π. Χ.). "Ο Λούκουλλος κατήγετο ἀπὸ πλουσίαν οἰκογένειαν, ἔλαβε καὶ αὐτὸς μεγάλας θέσεις, καὶ ἐπολέμησε γενναίως. "Άλλ^τ ἔβαρυνθη καὶ ἀπεσύρθη νὰ ζῆσῃ εἰς τὴν μοναξιὰν μὲ τὺ ἀπειρα πλούτη του. "Ἐκαμε μεγάλα ἔξοχικὰ παλάτια, ὅπου ἔζη μὲ πρωτοφανῆ πολυτέλειαν, περίφημα

δὲ Ἰδίως διὰ τὴν σπατάλην ἔγιναν τὰ συμπόσια του (Λουκούλεια γρύματα).

Ἡ διεφθορὰ εἰς τὴν Ρώμην.—“Οσον ἐμεγάλωνε τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος, τόσον ὠλιγόστευαν αἱ ἀρεταὶ τῶν Ρωμαίων. Ἡ κατάκτησις τόσων πολλῶν καὶ πλουσίων χωρῶν εἶχε κακὰ ἀποτελέσματα διὰ τὰ ἥμη τῆς Ρώμης.

Οἱ πλούσιοι ἀπετέλουν τὴν ἀριστοκρατίαν, ἢ ὅποια εἶχεν ὅλα τὰ ἀξιώματα. Ἐπήγιαναν ὡς διοίκηταὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, τὰς ἑλήστευον καὶ ἐμάζευαν τὰ πλούτη των. Τὸ ἐναντίον, οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ ἐγίνοντο δλοέν πτωχότεροι. Καὶ οἱ πλούσιοι καὶ οἱ πτωχοὶ ἔχασαν τὰς μεγάλας ἀρετὰς ἀρχαίων Ρωμαίων. Οἱ πλούσιοι δὲν ἐσκέπτοντο παρὰ πῶς να συναθροίζουν καὶ ἄλλα πλούτη διὰ νὰ ζοῦν πολυτελῶς. Οἱ πτωχοὶ ἐπροσπάθουν νὰ ζήσουν.

Ο στρατός.—“Ἡ Ἱδία ἀλλαγή, ὅπως εἰς τὸν λαὸν ἔγινε καὶ εἰς τὸν στρατόν. Οἱ στρατιῶται δὲν ἦσαν πλέον οἱ παλαιοὶ Ρωμαῖοι, οἱ ὅποιοι ἀφιναν τὸ κτῆμά των καὶ ἐπήγιαναν εἰς τὸν πόλεμον διὰ νὰ μεγαλώσουν τὴν Ρώμην. Οἱ στρατηγοὶ ἦσαν ισαν νὰ κάμνουν στρατὸν ἀπὸ τυχοδιώκτας, οἱ ὅποιοι ἐζήτουν νὰ ζήσουν. Οἱ μισθοφόροι οὗτοι δὲν ὑπήκουον εἰς τοὺς νόμους, ἀλλ᾽ ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν στρατηγόν των.

Απὸ τὰς αἰτίας αὐτὰς ἦσαν μεγάλοι ἐμφύλιοι πόλεμοι, δηλαδὴ πόλεμοι μεταξὺ τῶν πολιτῶν. Ἐπὶ ἑνα αἰῶνα οἱ Ρωμαῖοι ἔζησαν ἐν μέσῳ ἀγρίων ἐμφυλίων πολέμων.

β'.—*Oι Γράκχοι. — O Μάριος καὶ ὁ Σύλλας.*

Οἱ Γράκχοι.—“Απὸ μικρὰ παιδία οἱ ἀδελφοὶ Γράκχοι, Τιβέριος καὶ Γάιος, ἀνετράφησαν μὲν μεγάλας ἀρετάς, περίφημος δὲ ἦτο εἰς τὴν Ρώμην ἡ μήτη των **Κορυνηλία** διὰ τὴν ἀρετήν της. Διὰ τὰ τέκνα της ἔλεγεν ὅτι «ἦσαν τὸ πολυτιμότερον κόσμημά της».

“Αν καὶ ἦσαν πλούσιοι οἱ Γράκχοι, ἥγάπων ὅμως τὸν πτω-

χὸν λαόν, δ ὅποιος δὲν εἶχε πλέον κτήματα. Τοῦ τὰ εἰχον πάρει οἱ πλούσιοι τὸν καιρὸν ποῦ ἔκεινος ἦτο εἰς τὸν πόλεμον. «Τὰ θηρία, ἔλεγον οἱ Γράκχοι, ἔχουν μίαν φωλεάν. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ (δ λαὸς τῆς Ρώμης) δὲν ἔχουν οὕτε ἓνα κομμάτι χῶμα διὰ τάφον. Καὶ δικαῖοι τοὺς λέγουν, δτι εἶναι κύριοι τοῦ κόσμου».

“Οταν δ πρεσβύτερος, δ Τιβέριος, ἔγινε δῆμαρχος, δταν δηλυδὴ ἔλαβεν ἀρκετὴν ἔξουσίαν, ἐσκέφθη νὰ διανείμῃ τὰ μεγάλα κτήματα εἰς τοὺς πτωχοὺς (τὸ 132 π. Χ.). Ἀλλ’ οἱ πλούσιοι, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν τὴν Σύγκλητον, διήγειον τὸν λαὸν ἐναντίον του καὶ ἐποκαλεσαν ταραχάς, κατὰ τὰς ὅποιας ἐφονεύθη. Μετὰ δέκα ἔτη δ νεώτερος ἀδελφός του, δ Γάιος Γράκχος, ἐζήτησε νὰ ἐπιτύχῃ τὰ σχέδια τοῦ Τιβερίου, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔχαμη ἀπὸ τὴν ἀντίδρασιν τῶν πλουσίων. Τὰ ἴδια, πρὸ 100 περίπου ἔτῶν, εἶχον προσπαθήσει νὰ κάμουν, καὶ τὰ ἴδια εἶχον πάθει, οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης Ἀγις καὶ Κλεομένης.

Οἱ Κέμβροι καὶ οἱ Τεύτονες.—Τὸν καιρὸν ἔκεινον μέγας κίνδυνος ἦπείλησε τὴν Ρώμην ἀπὸ τὸν Βορρᾶν. Βάρβαροι λαοί, οἱ **Κέμβροι** καὶ οἱ **Τεύτονες**, κατῆλθον ἀπὸ τὰ βόρεια μέρη τῆς Γερμανίας πρὸς Νότον. Ἐφερον μαζὶ καὶ τὰς γυναικας καὶ τὰ τέκνα, τὰ ποίμνια καὶ τὰ ζῷα των εἰς μεγάλας ἀμάξις, τὰς ὅποιας ἔσυρον βόρεις. Ἡσαν περίπου 300.000.

“Ολας τὰς χώρας, ἀπὸ τὰς ὅποιας διῆλθον, τὰς ἡρήμωσαν. Ἐνίκησαν πολλοὺς Ρωμαϊκοὺς στρατούς, διότι οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶται ἐτρόμαζον ἀπὸ τοὺς γίγαντας ἔκεινους. Ἐπὶ τέλους δ γενναῖος στρατηγὸς **Μάριος** ἐπέφερον εἰς αὐτοὺς φοβερὰν καταστοριφὴν (101 π. Χ.) καὶ ἔσωσε τὴν Ἰταλίαν.

‘Απὸ τότε δ **Μάριος** ἔγινε πολὺ δημοτικὸς εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἔλαβε μεγάλας τιμάς. Εἶχε τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ καὶ ἐσκέφθη νὰ γίνῃ αὐτὸς μόνος κύριος εἰς τὴν Ρώμην.

Ο Σύλλας.—‘Αλλ’ δ **Μάριος** εἶχεν ισχυρὸν ἀντίπαλον, τὸν **Σύλλαν**, δ ὅποιος ἦτο ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν. ‘Ο Σύλλας ἔγινεν ἀρχηγὸς τῆς ἀριστοκρατίας, δ **Μάριος** ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ λαοῦ. Οἱ δύο οὗτοι στρατηγοὶ ἥρχισαν ἐμφύλιον πόλεμον μεταξύ

των, καὶ ὁ Σύλλας ἔξεδίωξε τὸν Μάροιον ἀπὸ τὴν Ρώμην. Ὁ ἄλλοτε πανίσχυρος στρατηγὸς ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀφρικήν.

Μόλις δὲ ἀπεβιβάσθη μὲδὲν ὅλιγους ἄλλους (ἔκει ὅπου ἦτο ἄλλοτε ἡ Καιρηδών), ὁ διοικητὴς τῆς Ἀφρικῆς ἔστειλε νὰ τοῦ εἴπουν· «Σοὶ ἀπαγορεύει ὁ διοικητής, ὃ Μάροις, νὰ μείνῃς εἰς τὴν Ἀφρικήν». Ὁ Μάροιος ἐστέναξε βαθειὰ καὶ ἀπῆντησε: «Νὰ εἴπῃς εἰς τὸν διοικητήν, ὅτι εἶδες τὸν Μάροιον νὰ κάθηται φυγὰς εἰς τὰ ἔρείπια τῆς Καιρηδόνος». Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἔφερεν ὡς παράδειγμα τὴν δυστυχίαν του μὲν τὴν δυστυχίαν τῆς μεγάλης ἐκείνης πόλεως» (*Πλοίαρχος*).

Ἀξιογράφῳ.—Κατὰ τὸν ἐμφύλιον ἔκεινον πόλεμον, ὅποιος ἀπὸ τοὺς δύο ἀντιπάλους ἐνίκα, ἔκαμνε μεγάλας σφαγὰς τῶν ἀντιθέτων εἰς τὴν Ρώμην. Τὰς φοιβερωτέρας ἔκαμεν δ Σύλλας, ὅταν ἔγινε δικτάτωρ ἐφ' ὅλης τῆς ζωῆς. Τότε ὁ Σύλλας κατήρτισεν ἔνα κατάλογον τῶν ἐχθρῶν του καὶ ἔδιδε τὸ δικαίωμα εἰς δοποιοδήποτε ἥθελε νὰ τοὺς φονεύουν. Ἐπὶ ἔξι μῆνας οἱ στρατιῶται τοῦ Σύλλα έφόρνευον καὶ ἐλαφυρογάγγον. Αἱ φοβεραὶ αὐταὶ καταδίκαιαι ὠνομάσθησαν *πειρογραφαὶ* (κατὰ τὸ 80 π.Χ.).

γ'. — Ὁ Πομπήιος καὶ ὁ Καῖσαρ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαρίου καὶ τοῦ Σύλλα (79) ἄλλοι πάλιν στρατηγοὶ ἀνεφάνησαν καὶ ἔγιναν κύριοι τῆς Ρώμης.

Ἐπόλεμος τῶν Διούλων καὶ τῶν πειρατῶν.—Ἀπὸ τοὺς πολέμους εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Ρωμαῖοι εἶχον ἀποκτήσει ἀπειρόους δούλους. Ὁ βίος τῶν δούλων ἦτο ἀνυπόφορος, καὶ ἐπὶ τέλους ἦναγκάσθησαν νὰ ἐπαναστατήσουν. Ἀρχηγός των ἦτο εἰς δραστήριος δοῦλος, ὁ Θρᾷξ Σπάρτακος. Οἱ Ρωμαῖοι στρατηγοὶ Κράτσος καὶ Πομπήιος τοὺς ἐνίκησαν. Ὁ δὲ Πομπήιος ἐσωσε τὸ Κράτος καὶ ἀπὸ τοὺς πειρατάς, οἱ δοποῖοι εἶχον λάβει τόσην δύναμιν, ώστε κατήρτιζον δλοκλήρους στόλους. Ἐπίσης ἐνίκησεν ἔνα ἴσχυρὸν βασιλέα εἰς τὴν Ἀσίαν, τὸν Μιθριδάτην. Ἀπέκτησε λοιπὸν ἐνδυξὸν ὀνοματεῖαν εἰς τὴν Ρώμην.

Θ' ΙΟΥΛΙΟΣ Καζαρσοῦ.—Κατὰ τὴν ἵδιαν ἐποχὴν ἥρχισε νὰ γίνεται πολὺ δημοτικὸς εἰς τὴν Ρώμην δὲ Ιούλιος Καῖσαρ, ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους στρατηγούς. Ἀπὸ νέος δὲ Καῖσαρ εἶχε μεγάλην φιλοδοξίαν. Μίαν ἡμέραν διήρχετο ἀπὸ ἐν μικρὸν χωρίον. «Θὰ ἐπροτίμων, εἶπεν εἰς τὸν φίλους του, νὰ εἴμαι δὲ πρῶτος εἰς τὸ χωρίον αὐτὸν παρὰ δὲ δεύτερος εἰς τὴν Ρώμην». Ἄλλοτε πάλιν ἔκλαυσεν ἀναγινώσκων τὴν ἴστορίαν τοῦ Μεγάλου Αλεξάνδρου. «Εἰς τὴν ἡλικίαν μου, εἶπεν, ἔκεινος εἶχε κατακτήσει τὸν κόσμον, καὶ ἐγὼ δὲν ἔκαμα τίποτε ἀκόμη».

Η πρώτη Τριανθρώπεια.—Διὰ νὰ κατορθώσῃ εὐκολώτερον τοὺς σκοπούς του, συνεδυάσθη δὲ Καῖσαρ μὲ τοὺς δύο ἄλλους ἰσχυροὺς ἄνδρας τὸν Πομπήϊον καὶ τὸν Κράσσον. Ὁ σύνδεσμος αὐτὸς τῶν τριῶν ἀνδρῶν διὰ νὰ διοικοῦν τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος, ὧν ομάσθη εἰς τὴν ἴστορίαν τριανθρώπεια.

ΙΙ κατάκτησις τῆς Γαλατίας.—Ο Καῖσαρ, διὰ νὸν ἀποκτήση δόξαν καὶ χρήματα, ἐπῆγε νὰ κατακτήσῃ τὴν Γαλατίαν (τὴν σημερινὴν Γαλλίαν). Ἡ κατάκτησις τῆς χώρας ἔκεινης είναι ἐν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα κατορθώματα τῆς Ρώμης.

Οἱ Γαλάται ἦσαν ἔανθοκόκκινοι, ὑψηλοὶ καὶ ἀτρόμητοι πολεμισταί. Ἐπολέμουν σχεδὸν γυμνοί ἦσαν ὀπλισμένοι μὲ βαρὺν δόρυν καὶ μεγάλην σπάθην. Ἀπὸ τὴν ἵδιαν φυλὴν κατήγοντο οἱ Γαλάται, οἵ δποιοι εἶχον καταστρέψει τὴν Ρώμην, ἐπίσης καὶ ἔκεινοι, οἵ δποιοι εἶχον ἐρημώσει τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Ο Καῖσαρ ἔχοειάσθη δικτῷ ἔτη διὰ νὰ κατακτήσῃ διλόκληρον τὴν χώραν (58—50). Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Γαλατίας δὲ Καῖσαρ ἔπανηλθε δοξασμένος. Οἱ θρίαμβοί του ἔκινησαν τὴν ἀντιζηλίαν τοῦ Πομπηίου. Ἄλλος δὲ Καῖσαρ ἐδίωξε τὸν Πομπήϊον, δὲ δποιος ἦναγκάσθη νὰ καταφύγῃ μὲ στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ο Καῖσαρ τὸν κατεδίωξε καὶ τὸν ἔφθασεν εἰς τὰ Φάρσαλα τῆς Θεσσαλίας. Ἐκεὶ ἔγινε μεγάλη μάχη, κατὰ τὴν δποιαν δὲ πολυάριθμος στρατὸς τοῦ Πομπηίου ἐτράπη εἰς φυγὴν (48 π. Χ.). Καταδιωκόμενος δὲ οὗτος κατέφυγε εἰς τὴν Αἴγυπτον, δπος εῦρε τὸν θάνατον. Ο Καῖσαρ, πρὶν ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ρώμην, ἔκαμε πολὺ

πολέμους, διὰ νὰ εἰρηνεύσῃ τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς. Μὲ τόσην δὲ ταχύτητα ἐτελείωσεν ὅλα, ὥστε εἰς ἕνα φίλον του ἔγραψε μόνον τὰς λέξεις «³Ηλθον, εἶδον, ἐνίκησα».

Τέταρτος πόλεμος τοῦ Καίσαρος.—Ο Καίσαρος ἦτο κύριος τῆς Ρώμης καὶ ὅλου τοῦ κόσμου. ³ Ήτο ἀληθῆς βασιλεὺς χωρὶς νὰ ἔχῃ τὸ ὄνομα. ³ Αλλὰ δὲν ἦτο σκληρός, δρως δὲ Μάριος καὶ δὲ Σύλλας, καὶ ἔκαμε πολλὰ καλὰ κατὰ τὴν διοίκησίν του. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀνοικοδόμησε τὴν Κόρινθον καὶ ἐτακτοποίησε τὸ ἡμερολόγιον (*Ιουλιανὸν* ἡμερολόγιον). Εἶχε δὲ καὶ πολλὰ ἄλλα μεγάλα σχέδια, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ τὰ ἐκτελέσῃ. Διότι οἱ εὐγενεῖς τὸν ἔθεωρουν ὡς τύραννον, ἔκαμαν συνωμοσίαν καὶ τὸν ἐδοιοφόρονταν (44 π. Χ.).

Ο Καίσαρος ἦτο ὡς εἴς Αὐτοκράτωρ. Ο κόσμος ἦθελε τότε νὰ ἔχῃ ἔνα κύριον. Ο Καίσαρος εἶχεν ἀποθάνει, ἀλλ' δὲ ἀνεψιός του Ὁκτάβιος τὸν διεδέχθη καὶ ἵδρυσε τὴν ³Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Η ΡΩΜΑΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

(31—192 μ. Χ.)

α'. Η Ἐγκατάστασις τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ο Αντώνιος καὶ ὁ Οκτάβιος.—Ο λαὸς ἦτο ηὐχαριστημένος μὲ τὴν καλὴν διοίκησίν του Καίσαρος. Διὰ τοῦτο διόρινος αὐτοῦ ἔργωντε τὴν Ρώμην εἰς μεγάλην ταραχήν. Εἴς ἀπὸ τοὺς φίλους του Καίσαρος, δὲ ³πατος **Αντώνιος**, τὴν ἡμέραν τῆς κηδείας ἔξήγειρε τὸν λαὸν τῆς Ρώμης ἐναντίον τῶν δολοφόνων, τὸν διποῖο ήναγκάσθησαν νὰ φύγουν. Ο ἀνεψιός του Καίσαρος

‘Οκτάβιος, ὁ δόποιος εἶχε μεγάλην φιλοδοξίαν, ἥθελε νὰ γίνῃ αὐτὸς διάδοχος τοῦ Καίσαρος καὶ μόνος κύριος τῆς Ρώμης.

Η δευτέρα τριανδρία. **Η μάχη τῶν Φελέππων.** — Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοὺς σκοπούς του ὁ Ὁκτάβιος συνηνώθη μὲ τὸν Ἀντώνιον καὶ μὲ ἕνα ἄλλον ἴσχυρόν, τὸν Λέπιδον. Οὗτως ἀπετελέσθη ἡ δευτέρα τριανδρία. Διὰ γὰρ ἐμπνεύσουν τὸν φόβον οἱ τρεῖς ἀνδρες ἔκαμαν νέας προγοραφάς, δπως εἶχον κάμει ἄλλοτε ὁ Μάριος καὶ ὁ Σύλλας.

‘Ο Ἀντώνιος καὶ ὁ Ὁκτάβιος κατεδίωξαν τοὺς δολοφόνους τοῦ Καίσαρος, οἱ δόποιοι εἶχον καταφύγει μὲ στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τοὺς συνήντησαν εἰς τὴν πόλιν τῆς Μακεδονίας, ἥ δοποία λέγεται Φίλιπποι καὶ τοὺς κατερρόπισαν (42 π. Χ.). Τότε οἱ νικηταὶ ἐμοιράσθησαν τὸν κόσμον. ‘Ο Ὁκτάβιος ἐπῆρε τὴν Δύσιν, ὁ δὲ Ἀντώνιος τὴν Ἀνατολήν, δπου ἔκαμε πρωτεύουσάν του τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

Η Κλεοπάτρα καὶ ὁ Ἀντώνιος. — Η δραιοτάτη βασίλισσα τῆς Αἰγύπτου Κλεοπάτρα, ἀπόγονος τῶν Πτολεμαίων, προσείλκυσε τὸν Ἀντώνιον. Τὸν ἡκολούθη παντοῦ, εἰς τὰς διασκεδάσεις, εἰς τὸ κυνήγιον, ἀκόμη καὶ εἰς τὰ στρατιωτικὰ γυμνάσια. Εἰς τόσον βαθμὸν ἐγοητεύθη ὁ Ἀντώνιος ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν χάριν τῆς Κλεοπάτρας, ὥστε τὴν ἀνεκήρυξε βασίλισσαν τῶν βασιλέων. ‘Ο Ἀντώνιος ὠνειρεύθη νὰ κάμη εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐν ἴσχυρὸν βασίλειον μὲ πρωτεύουσαν τὴν μεγάλην Ἐλληνικὴν πόλιν.

Τὸ τέλος τοῦ βασιλεύοντος τῶν Πτολεμαίων. — Ο Ὁκτάβιος κατηγόρησεν εἰς τὴν Σύγκλητὸν τὸν Ἀντώνιον, δτι ἀτιμάζει τὸ Ρωμαϊκὸν δνομα. Ἀπεφασίσθη ἐκστρατεία «ἐναντίον τῆς γυναικὸς ἐκείνης, ἥ δτοία ὠνειρεύετο νὰ γίνῃ βασίλισσα εἰς τὸ Καπιτώλιον». ‘Ο Ἀντώνιος καὶ ἡ Κλεοπάτρα ἐπερίμεναν τὸν Ὁκτάβιον εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἡπείρου μὲ στόλον καὶ στρατόν. ‘Ἄλλ’ ὁ πολυάριθμος στόλος των ἐνικήθη εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἀκτιον (31 π. Χ.).

‘Η Κλεοπάτρα ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. ‘Ο Ἀντώνιος ἐτρεξεν δπίσω της. ‘Άλλὰ τοὺς ἡκολούθησεν ὁ Ὁκτάβιος. ‘Ο Ἀν-

τώνιος ἐγκατελείφθη ἀπὸ τὸν στρατὸν του καὶ ηὔτοκτόνησεν.
Ἐπίσης καὶ ἡ Κλεοπάτρα, διὰ νὰ μὴ τὴν σύρουν αἰχμάλωτον εἰς τὴν Ρώμην. «Ο Ὁκτάβιος δὲν ἔπειραξε καθόλου τὸν λαόν, οὕτε τὴν πόλιν. Πρῶτον μὲν διότι τὴν ἔκτισεν δ' Ἀλέξανδρος καὶ ἔπειτα διότι ἐθαύμασε τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος αὐτῆς» (Πλούταρχος).

β'. — Ἡ ἐποχὴ τοῦ Αὐγούστου

Αὐτοκράτωρ. — Ο Ὁκτάβιος ἔμεινε μόνος κύριος εἰς τὸ ἀπέραντον Κράτος (30 π. χ.). Ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ **ἐποχὴ τῆς Αὐτοκρατορίας**. Εἶναι οἱ κρόνοι, κατὰ τοὺς δρούσους δῆλη τὴν ἔξουσίαν εἰς τὸ κράτος συγκεντρώνει εἰς μόνος ἄρχων. Ο Ὁκτάβιος εἶχε τὴν ὀνομασίαν **Αὐγούστος**, δηλαδὴ **Σεβαστός**. Ἐπειδὴ δὲ συνεκέντρωνεν δῆλην τὴν ἔξουσίαν, ἐλέγετο καὶ **Αὐτοκράτωρ**.

Ιωρεαξιὴ εἰρήνη. — Ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς ἐμφυλίους πολέμους καὶ τὰς καταστροφὰς δῆλος δὲ κόσμος εἶχεν ἀποκάμει πλέον. Ο Αὐγούστος ἐφρόντιζε νῦν ἀπονέμεται μὲ ἀκρίβειαν ἡ δικαιοσύνη καὶ νὰ ὑπάρχῃ παντοῦ τάξις καὶ ἀσφάλεια.

Μὲ τὴν ἐγκατάστασιν λοιπὸν τῆς Αὐτοκρατορίας ἐκέρδισαν πολὺν αἱ ἐπαρχίαι. Πρωτύτερα οἱ διοικηταὶ τὰς ἐλήστευον. Τώρα δὲ Αὐγούστος ἅρισε διοικητάς, οἱ δροῦσι εἶχον ὑποχρέωσιν νὰ τοῦ δίδουν λόγον καὶ ἐπομένως δὲν εἶχον εὐκολίαν νὰ κλέπτουν καὶ νὰ ἀδικοῦν.

Εἰς δῆλον τὸν κόσμον ἐβασίλευε τότε εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια. Οἱ νικημένοι λαοὶ ἀνεγνώρισαν τὸ μέγα αὐτὸν εὐεργέτημα τῆς Αὐτοκρατορίας. Οἱ ποιηταὶ ἔψαλλον τὴν γαλήνην καὶ τὴν εὐτυχίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Οἱ Αἰδών τοῦ Αὐγούστου. — Αλλ' ἐκεῖνο, ποῦν ἔδωκε μεγαλυτέραν ἀκόμη δόξαν εἰς τὸν Αὐγούστον, ἵτο ἡ προστασία τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Ο πλούσιος φίλος τοῦ Αὐγούστου **Μακρήνας**, προσεύχεται πέριξ αὐτοῦ ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς. Διὰ τοῦτο ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ὠνομάσθη **Χρυσοῦς αἰών τοῦ Αὐγούστου**.

Καὶ ποὺ τοῦ Αὐγούστου ἡκμασαν σπουδαιοὶ Λατῖνοι συγγραφεῖς, ὅπως δὲ μέγας στρατηγὸς **Καῖσαρ**, δὲ διποῖος ἔγραψε τὴν ἴστοριάν τοῦ Γαλατικοῦ πολέμου, δὲ λαμπρὸς δῆτωρ **Κικέρων**. Κατὰ τὸν αἰῶνα δὲ τοῦ Αὐγούστου ἐφάνησαν πολλοὶ ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς. Οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν δὲ ποιητὴς **Οράτιος** καὶ δὲ ἴστορικὸς **Τίτος Λίβιος**.

Οἱ μέγας δὲ ποιητὴς τῶν Ρωμαίων ἦτο δὲ **Βιργίλιος**, δὲ διποῖος ἔγραψεν ἐν μεγαλοπρεπὲς ποίημα, εἰς τὸ διποῖον διηγεῖται τὴν καταγωγὴν τῆς Ἀρχῆς. Τὸ ποίημα τοῦ Βιργίλιου ὀνομάζεται **Αἰνειάς**, διότι ϕάλλει τὸν ἥρωα **Αἰνείαν**, δὲ διποῖος ἦλθεν ἀπὸ τὴν Τροίαν εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Τὰ σύνορα τῆς Αὐτοκρατορίας.—Απέραντος ἦτο ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία. Οἱ Αὐτοκράτορες ἐξηκολούθησαν νὰ πολεμοῦν καὶ μετὰ τὸν Αὐγούστον. Ἐσταμάτησαν μόνον διαν ἐφθασαν ἐμπρὸς εἰς τὴν ἔωμον ἢ ἐμπρὸς εἰς μεγάλους ποταμούς, ἔως τὸν Ῥήνον, καὶ τὸν Δούναβιν, εἰς δὲ τὴν Ἀσίαν ἔως τὸν Εὐφράτην ποταμόν. Ὁλαι αἱ κατακτηθεῖσαι χῶραι ἀπετέλεσαν τὴν **Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν**.

Αἱ χῶραι αὗται ἦσαν ἡ **Δυτικὴ Εὐρώπη**, δηλαδὴ δῆλαι αἱ χῶραι αἱ διποῖαι σήμερον ὀνομάζονται Ἀγγλία, Γαλλία, Ἰσπανία, Πορτογαλλία, Ἐλβετία καὶ μέρος τῆς Γερμανίας. Ἐπειτα πρὸς Ἀνατολὰς δῆλαι αἱ χῶραι τῆς **Ελληνικῆς Χερσονήσου**, δῆλη ἡ Μικρὰ Ἀσία ἔως τὸν Εὐφράτην, προσέτι δῆλη ἡ Βορεία Ἀφρικὴ ἔως τὴν Σαχάραν. Ἡ **Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία** ἦτο τὸ μεγαλύτερον κράτος, τὸ διποῖον εἶχεν ἵδει ποτὲ δὲ κόσμος.

Οἱ Βάρβαροι.—Τὰ φυσικὰ σύνορα τῆς Αὐτοκρατορίας ἦσαν οἱ μεγάλοι ποταμοί, δὲ Ῥήνος, δὲ Δούναβις καὶ δὲ Εὐφράτης. Ἐπειτα αἱ ἔρημοι τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς.

Πέραν, μακρύτερα ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ Κράτους, κατώκουν οἱ **Βάρβαροι** λαοί. Ἡ εὐτυχία τοῦ Κράτους προσείλκυε τὴν ἀπλοτίαν τῶν Βαρβάρων αὐτῶν. Ἐκαμνον διαρκῶς ἐπιδρομάς, ἰδίως ἀπὸ τὸν Βορρᾶν οἱ Γερμανοί, διὰ νὰ λεηλατοῦν τὰς πλουσίας

χώρας του. Διὰ νὰ συγκρατῇ λοιπὸν τοὺς Βαρβάρους ὁ Αὐγούστος εἶχε τοποθετήσει στρατοὺς εἰς ὅλα τὰ σύνορα.

¶ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ. — Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Αὐγούστου ἐγεννήθη εἰς τὴν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας ἐν παιδίον, τὸ ὅποιον ἔμελλε νὰ φέρῃ τὴν χαρὰν καὶ τὴν σωτηρίαν εἰς τὸν κόσμον. Ἡτο ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ ἔφερε μεγάλην ἀλλαγὴν εἰς τὸν κόσμον. Ἀπὸ τότε δὲ ἀλλάσσομεν εἰς τὴν ἴστορίαν χρονολογίαν καὶ μετροῦμεν τὰ ἔτη μετὰ Χριστὸν (μ. Χ.).

β'. — Οἱ δύο πρῶτοι αἰῶνες τῆς Αὐτοκρατορίας.

Οἱ Αὐτοκράτορες τοῦ Α' αἰώνος. — Διάδοχος τοῦ Αὐγούστου ἦτο ὁ ἕικαντος Αὐτοκράτωρ *Τιβέριος* (14—37 μ. Χ.). Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐδίδαξεν ὁ Ἰησοῦς Χριστός, καὶ ἐσταυρώθη (33 μ. Χ.). Ἀπὸ τότε ἥρχισε νὰ διαδίδεται ὁ Χριστιανισμός.

Οἱ Αὐτοκράτορες εἶχον τὴν δύναμιν νὰ κάμνουν ὅ, τι ἥθελον, δλοι ὑπήκουον εἰς αὐτούς. Μερικοὶ μετεχειρίσθησαν τὴν δύναμίν των διὰ νὰ κυβερνήσουν τιμίως τὸ κράτος, οἱ περισσότεροι ὅμως εἶχον μεγάλας κακίας. Ἡσαν φιλάργυροι καὶ σκληροί, ἄλλοι, διὰ νὰ μὴ κοπιάζουν, ἀφινον τοὺς δούλους των νὰ διοικοῦν. Φαντασθῆτε σήμερον ἐνα ὑπουργόν, ὁ δποῖος θὰ ἔκυβερνα τὸν τόπον μὲ τὸν ὑπηρέτην του.

Ο σκληρότερος Αὐτοκράτωρ ὑπῆρξεν ὁ *Νέρων* (κατὰ τὸ 60 μ. Χ.). Ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο σπουδαῖος καλλιτέχνης καὶ παρίστανεν ὁ ἕδιος εἰς τὸ θέατρον διὰ νὰ χειροκροτήται. Ἐπὶ τέλους κατήντησεν ἀνυπόφορος ὁ τρελλὸς ἐκεῖνος τύραννος, κατεδιώχθη ἀπὸ τοὺς στρατιώτας του καὶ ηὗτοκτόνησεν ἀνακράζων: «Ποίον καλλιτέχνην χάνει ὁ κόσμος!»

Αργότερα ἔγινεν Αὐτοκράτωρ ὁ *Τίτος*, ὁ δποῖος ὑπῆρξε περίφημος διὰ τὴν ἀγαθότητά του. Τὸν ωγόμασαν **χαράν τοῦ ἀνθρώπου**

πίνου γένους. "Οταν παρήρχετο καμμία ήμερα χωρὶς νὰ κάμη καλὴν πρᾶξιν, ἔλεγεν «Ἐχασα τὴν ήμέραν μου».

Ἡ καταστροφὴ τῆς Ιερουσαλήμ (70 μ. Χ.). Μέγα γεγονός κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἶναι ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἰουδαίων καὶ ἡ καταστροφὴ τῆς Ιερουσαλήμ. Ο Τίτος εἶχε σταλῇ ὡς στρατηγὸς διὰ νὰ καταστείῃ τὴν ἐπανάστασιν αὐτῆν. Οἱ Ἰουδαῖοι ὑπερησπίσθησαν μὲν ἡρωϊσμὸν τὴν ἀγίαν πόλιν αὐτῶν. Ἐπὶ τέλους δὲ Τίτος τὴν ἐκυρίευσε καὶ ἡ πόλις κατεστράφη τελείως. Ο περίφημος νάδος τοῦ Σολομῶντος ἐπυρπολήθη καὶ δὲ Τίτος ἔφερεν εἰς τὴν Ρώμην πλουσιώτατα λάφυρα.

Ἄπὸ τότε οἱ Ἰουδαῖοι διεσκορπίσθησαν εἰς τὸν κόσμον χωρὶς νὰ ἥμποροῦν νὰ κάμουν ἐν κράτος. Ἐμειναν δύμως πιστοὶ εἰς τὰς συνηθείας καὶ τὴν θρησκείαν των, καὶ περιμένουν πάντοτε τὸν **Μεσσίαν**, δηλαδὴ τὸν ἐλευθερωτήν. Ἄλλος δὲ Μεσσίας ἦτο δὲ Χριστός, δὲ δποῖος εἶχεν ἔλθει εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Αὐγούστου.

Οἱ καλὸι Αὐτοκράτορες. — "Ἐπειτα τὸν Β' αἰῶνα μ. Χ. (96—192) ἀνέβησαν εἰς τὸν ψρόνον πέντε Αὐτοκράτορες, οἱ δποῖοι λέγονται **Ἀντωνῖνοι** καὶ ἡσαν ὑπέροχοι ἀνθρώποι καὶ κυβερνῆται. Ἡ ἐποχὴ αὕτη ὑπῆρξεν ἡ εὐτυχεστέρα περίοδος τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

Ο Τραϊανὸς (κατὰ τὸ 100 μ. Χ.) ἦτο ἕκανδος στρατηγὸς καὶ ἔκαμε νέας κατακτήσεις. Ἄλλος ἔγινε περίφημος διὰ τὴν χρηστότητά του. Ἐζη βίον ἀπλοῦν καὶ δίκαιον : «Θὰ είμαι πρὸς τοὺς ἄλλους, ἔλεγεν, ὅπως, ἀν ἡμην ἀπλοῦς πολίτης, θὰ ἥθελον νὰ εἶναι πρὸς ἐμὲ οἱ Αὐτοκράτορες». Ἡ Σύγκλητος ηὔχετο εἰς κάθε Αὐτοκράτορα : «νὰ εἶναι εὐτυχέστερος ἀπὸ τὸν Αὔγουστον καὶ ἀγαθώτερος ἀπὸ τὸν Τραϊανόν».

Ο δὲ **Ἀδριανὸς** (μετὰ τὸ 120 μ. Χ.) ὑπῆρξε πολὺ μορφωμένος ἀνθρώπος. Ἡτο δὲ καὶ ἀκούραστος περιηγητής. Ἐταξίδευσεν εἰς δλόκληρον τὸν κόσμον, εἰς πολλὰ μέρη ἵδρυσε πόλεις καὶ μεγάλα μνημεῖα, μὲ μεγάλην δὲ χαράν, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἔμενεν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὰς Ἀθήνας.

***Άδαμαντίου Ἐλλ. Ιστορία διὰ τὴν Β'** τοῦ Ἐλλ. ἔκδ. δ'. 6

Ο Μάρκος Αὐρήλιος.—Οι χρηστότεροι Αὐτοκράτορες ήπηρξαν δι' Ἀντωνῖνος δι' Εύσεβης καὶ δι' Μᾶρκος Αὐρήλιος, διποῖος ἐπωνυμάσθη Φιλόδοσφος. Διῆγε πάντοτε αὐστηρότατον βίον, ἔτρωγεν δὲ λίγον, εἰδργάζετο πολὺ καὶ ἔκοιματο πολὺ σκληρά. Δὲν εἶχε καμμίαν ἄλλην διασκέδασιν παρὰ νὰ γράφῃ τὰς σκέψεις του εἰς ἓν ὀραῖον βιβλίον, εἰς τὸ διποῖον μᾶς λέγει πολὺ εὐγενεῖς ἴδεας. Ἐλεγε : «Ποῖον εἶναι τὸ καθῆκον σου ; νὰ τιμᾶς τοὺς θεοὺς καὶ νὰ ἀγαπᾶς τοὺς ἀνθρώπους».

Ἡ ἐποχὴ τῶν Ἀντωνίνων ὥπηρξε σπουδαιοτάτη διὸ δλον τὸν κόσμον. Ἡ Αὐτοκρατορία εἶχε φθάσει τότε εἰς τὴν μεγαλυτέραν ἔκτασίν της. Τὰ ἐσωτερικὰ ἥσαν καλῶς διωργανωμένα, οἱ στρατοὶ ἰσχυροὶ καὶ ἐφύλασσον καλῶς τὰ σύνορα. **Ο κόσμος ἦτο εὐτυχῆς κατὰ τὸν Β' αἰῶνα μετὰ Χριστοῦ.**

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΡΩΜΗ

α'.—**Η Ελλὰς ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους.**

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κυριαρχίας τῶν Ρωμαίων οἱ Ἕλληνες καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα ἥσαν ἥσυχοι. Αἱ Ἕλληνικαὶ πόλεις τῆς Ἀνατολῆς ἥκμαζον. Οἱ Ρωμαῖοι διοικηταί, οἱ διποῖοι ἐστέλλοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐφέροντο καλῶς πρὸς τοὺς Ἑλληνας, διότι ἐτίμων τὴν σοφίαν καὶ τὴν παλαιὰν δόξαν των.

Ο Σύλλας εἰς τὰς Αθήνας (86 π. Χ.).—Ο γενναῖος βασιλεὺς τοῦ Πόντου Μιθραδάτης εἶχε κατορθώσει νὰ συνενωσῃ δλους τοὺς Ἑλληνας καὶ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας ἐναντίον τῶν Ρωμαίων. Ἡ ἐπανάστασις ἥναψεν εἰς δλον τὸν κόσμον τῆς Ἀνατολῆς.

Ἐναντίον τοῦ φοβεροῦ ἔκείνου ἀντιπάλου εἶχε σταλῆ στρατηγὸς δὲ Σύλλας. Οὐ δὲ Μιθραδάτης εἶχε στείλει τοὺς στρατούς του εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τοῦτο δὲ Σύλλας ἐπῆγε καὶ ἐπολιόρκησε τὰς Ἀθήνας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀντεστάθησαν γενναίως. Ἐπὶ τέλους δὲ Ρωμαῖος στρατηγὸς ἐκυρίευσε τὰς Ἀθήνας καὶ ἐκαμε τόσον μεγάλην σφαγὴν τῶν κατοίκων, ὥστε τὸ αἷμα ἔτρεξε, λέγουν, ἀπὸ τὴν ἄγορὸν ἔως τὰ προάστεια. Ὅλοι παρεκάλουν τὸν Σύλλαν νὰ λυπηθῇ τὴν ἔνδοξον πόλιν. Καὶ δὲ Σύλλας, ἀφοῦ ἐκαμε τὸ ἐγκώμιον τῶν παλαιῶν Ἀθηνῶν, εἶπεν διτὶ «συγχωρεῖ τοὺς ζῶντας χάριν ἔκείνων, οἱ δοποῖοι εἶχον ἀποθάνει» (Πλούταρχος).

III. ΕΛΛΑΣ ΚΑΤὴ ΤΟÙ: έΙΜΦΥΛΕΙΟΥΣ: πΟΛΕΙΣ.—
“Οταν ἥχοισαν εἰς τὴν Ρώμην οἱ μεγάλοι ἐμφύλιοι πόλεμοι, ἢ Ἑλλὰς ὑπέστη πολλὰ παθήματα. Διότι καὶ οἱ Ἑλληνες ἐλάμβανον μέρος ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους, ἐπειτα δὲ δι νικητὴς τοὺς ἐξεδικεῖτο. Εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα ἔγιναν, ὡς γνωρίζομεν, τρεῖς μεγάλαι μάχαι μεταξὺ τῶν Ρωμαίων στρατηγῶν: εἰς τὰ **Φάρσαλα**, ὅπου δὲ Καίσαρος ἐνίκησε τὸν Πομπύλιον (38 π. Χ.), εἰς τὸν **Φιλιππούς**, ὅπου ἐνίκησε τοὺς **Ακτιούς**, ὅπου δὲ Αὐγουστος ἐνίκησε τὸν Ἀντώνιον (31 π. Χ.). Μετὰ τὴν νίκην τοῦ Αὐγούστου δῆλος δὲ κόσμος καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ ἀπετέλεσαν τὴν **Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν**.

III. ΕΛΛΑΣ ἐπὶ ΤΩΝ ΑὐΤΟΚΡΑΤΟΡΙΩΝ.—Κατὰ τὴν ἔποχὴν τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἢ Ἑλλὰς προώδευσε καὶ ἐτίμηθη πολὺ ἀπὸ τοὺς Αὐτοκράτορας. Εἰς πολλὰς Ἑλληνικὰς πόλεις οἱ Αὐτοκράτορες εἶχον ἀφῆσει τὴν ἐλευθερίαν των.

Καὶ αὐτὸς δὲ σκληρὸς Νέρων (54-68 μ. Χ.) ἀπὸ φιλοδοξίαν ἐτίμησε τὴν Ἑλλάδα. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἑλληνες εἶχον τὴν φήμην διτὶ ἥσαν οἱ καλύτεροι κριταὶ εἰς τὴν τέχνην, ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ἀκούσουν «τὴν θείαν φωνήν του». Ἐπήγιανεν εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ ἐψαλλεν. Ἐννοεῖται κανεὶς δὲν ἐτόλμα νὰ ἀντείπῃ καὶ δὲ Νέρων ἐπαιρένε τὸ ἄθλον. Ἀφοῦ συνήθοισε 1800 στεφάνους, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην ὡς θριαμβεύων Ὁλυμπιονίκης.

Ο. Αδριανὸς εἰς τὴν Ελλάδα.—Η Ἑλλὰς ἔλαβε πολλὰς εὐεργεσίας ἀπὸ τοὺς καλοὺς Ρωμαίους Αὐτοκράτορας. Ἰδιαιτέρων Ἰδίως ἀγάπην εἶχε διὰ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας δ' Ἀδριανός. Αὐτὸς ἵδοντες τὴν Ἀδριανούπολιν εἰς τὴν Θράκην. Ἐπεσκέφθη προσέτι τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐπήγαινεν εἰς κάθε Ἑλληνικὸν τόπον, ὅπου ὑπῆρχε κάτι τι νὰ θαυμάσῃ. Εἰς τὴν Ἀλεξανδρειαν ἐπεσκέφθη τὸ περίφημον Μουσεῖον καὶ συνωμίλησε μὲ τοὺς Ἑλληνας φιλοσόφους. Εἰς πολλὰς Ἑλληνικὰς πόλεις ἀνήγειρε μεγάλα μνημεῖα (κατὰ τὸ 130 μ. Χ.).

Μ' ἐνθουσιασμὸν Ἰδίως διέμενεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐνεδύετο μὲ τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ἔνδυμα καὶ ἔζη ὡς οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι. Ἐκαμεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὥφελιμα ἔργα (ὡς τὸ λεγόμενον ἀπὸ τὸ ὄνομά του Ἀδριανείον ὑδραγωγεῖον), καὶ τὰς ἐστόλισε μὲ μεγαλοπρεπὴ οἰκοδομήματα. Ἐκτισε δὲ καὶ δλόκληρον νέαν πόλιν πλησίον εἰς τὴν παλαιάν. Μεταξὺ τῶν δύο ἀνήγειρε τὴν θριαμβευτικὴν ἄψιδα, ἥ διοιά σώζεται καὶ σήμερον, μὲ τὴν ἐπιγραφήν: «ἔδω εἶνε ἥ πόλις τοῦ Θησέως» (ἥ παλαιά) ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος: «ἔδω εἶνε ἥ πόλις τοῦ Ἀδριανοῦ».

β'. — Οἱ Ρωμαῖοι τὸν καιρὸν τῇ; Αὐτοκρατορίας.

Η διοίκησις.—Τὸν κόσμον ἐκυβέρνα πρωτύτερα ἡ Σύγκλητος. Ἄλλ' ὁ Αὐτοκράτωρ συνεκέντρωσεν δλην τὴν δύναμιν εἰς τὰς χειράς του. Ἐννοεῖται δμωὶς δτι εἰς ἀνθρωπος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κυβερνᾷ δλον τὸν κόσμον, σχεδὸν 100 ἐκατομμύρια ἀνθρώπους. Εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ βοηθούς. Ἐδιάλεγε λοιπὸν ἀφωσιωμένους ἀνθρώπους, οἱ διοιοι ἦσαν οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Κράτους, δπως λέγομεν σήμερον. Τοὺς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους τοὺς ἔστελλε νὰ διοικοῦν τὰς ἐπαρχίας.

Γὰ Ρωμαῖκὰ μνημεῖα.—Μεγάλην προσοχὴν ἔδιδον οἱ Αὐτοκράτορες νὰ κρατοῦν τὴν ἀσφάλειαν εἰς τὸ κράτος. Κατεσκεύασαν μεγάλας δόδους καὶ μεγάλας γεφύρας διὰ νὰ διευκολύνουν τὴν συγκοινωνίαν.

Καὶ ἄλλα μεγάλα κτίρια ἔκτισαν οἱ Ρωμαῖοι εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Αὐτοκρατορίας, δηλαδὴ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Πολλὰ ἔξαιρτῶν σώζονται καὶ σήμερον, προέενοῦν δὲ τὸν θαυμασμὸν διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν στερεότητά των. Δὲν δμοιάζουν μὲ τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ μνημεῖα, τὰ δποῖα κινοῦν τὸν θαυμασμὸν διὰ τὴν ὁραιότητά των.

Διμήν τῆς Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς (φαίνονται τὰ οἰκοδομήματα, τὰ πλοῖα εἰς τὸν λιμένα, ἡ προκυμαία).

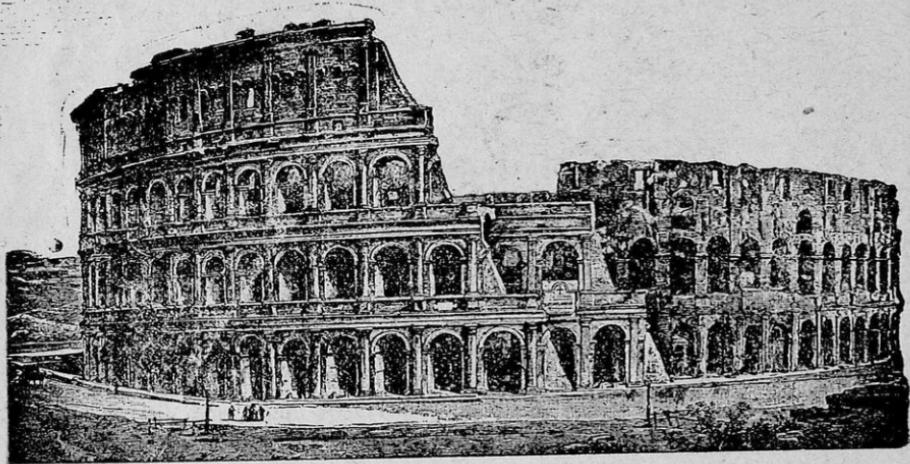
· Ο βέος τῶν πλουσέων.—Οἱ πλούσιοι τῆς Ρώμης ἔζων δπως ὁ Λούκουλλος, μὲ διασκεδάσεις καὶ μὲ ἀφάνταστον πολυτέλειαν εἰς τὰ μεγαλοπρεπῆ παλάτια των. Ἔμειναν ἀλησμόνητα τὰ μεγάλα συμπόσιά των, τὰ δποῖα διήρκουν νύκτας καὶ ημέρας.

Ἄλλο ἔπρεπε νὰ διασκεδάζῃ καὶ ὁ ἀεργος λιαός, ὁ δποῖος ἥρητο ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ Αὐτοκράτορες ἔδιδον τὰ μέσα νὰ διασκεδάζῃ ὁ ὅχλος διὰ νὰ μένῃ ἥσυχος καὶ νὰ μὴ κάμνῃ ἐπαναστάσεις.

Τὰ θεάματα.—Ἡ σπουδαιότερα διασκέδασις ἦσαν τὰ δημόσια θεάματα. Αἱ ἑορταὶ καὶ αἱ πανηγύρεις αὐταὶ ἐστοίχιζον ἀνυπολόγιστα χρήματα. Δὲν δμοιάζουν μὲ τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀρ-

χαίας Ἑλλάδος, οἵ δποῖοι εἶχον ὑψηλὸν σκοπόν, νὰ γίνεται ὁραῖον τὸ σῶμα καὶ νὰ διεγείρεται μὲ τὴν ἀμιλλανή φιλοτιμίᾳ. Ἀλλ᾽ ἥσαν διασκεδάσεις μόνον χάριν ἀπλῆς εὐχαριστήσεως. Ἐγίνοντο πολὺ συχνά, διήρκουν δλόκληρον τὴν ἡμέραν καὶ ἥρχιζον πάλιν τὴν ἔπομένην. Ὁ Αὐτοκράτωρ παθεύοισκετο εἰς τὰς ἑορτὰς καὶ ἐμοίραζεν εἰς τὸν λαὸν διάφορα δῶρα. Αἱ ἑορταὶ αὗται ἐγίνοντο εἰς τὸ **Θέατρον**, εἰς τὸν **Ἐππόδρομον** καὶ εἰς τὸ **Ἀμφιθέατρον**.

Τὸ Θέατρον καὶ ὁ Ἐππόδρομος.— Εἰς τὰ **Θέατρα**

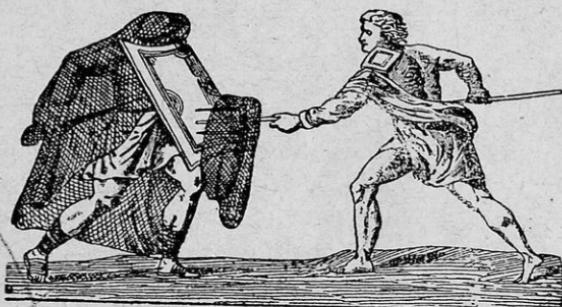

Τὸ Κολοσσαῖον, τεράστιον ἀμφιθέατρον τῆς Ρώμης. Ἐδῶ ἐγίνοντο αἱ μάχαι τῶν μονομάχων καὶ ἐφίπτοντο οἱ χωριστιανοὶ εἰς τὰ ἄγρια θηρία.

τῶν Ρωμαίων παριστάνοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κωμῳδίαι καὶ παντομίμαι διὰ νὺ γελῷ δ ὅχλος. Ὅπηροχε δὲ εἰς τὴν Ρώμην ἐν ἀπέραντον κτίριον, δ μέγας **Ιππόδρομος** (δμοίαζε μὲ τὸ στάδιον τοῦ Ἀβέρωφ), δ δποῖος ἥδύνατο νὰ χωρέσῃ 250.000 θεατάς. Ἐκεῖ ἐγίνοντο **ἀρματηλασίαι**, δηλαδὴ ἔτρεχον τὰ ἀρματα ποῖον θὰ περάσῃ τὸ ἄλλο.

Τὰ ἀμφιθέατρα. **Αἱ μονομάχεαι.**—Ο Ρωμαϊκὸς δῆλος ηὐχαριστεῖτο πολὺ νὰ βλέπῃ ἀνθρώπους, οἵ διοῖοι ἐμάχοντο ἐναντίον ἀλλήλων μέχρι θανάτου. Οἱ αἰματηροὶ αὐτοὶ ἀγῶνες ἐλέγοντο **μονομάχαις**, διότι κατ' ἀρχὰς ἦγωντο εἰς πρὸς ἓνα, ἀργότερα πολλοὶ πρὸς πολλούς.

Αἱ μονομάχαις ἐγίνοντο εἰς ἓν εἶδος ἵπποδρόμων, οἵ διοῖοι

*Ἀγῶνες μονομάχων.

ἥσαν στρογγυλοὶ καὶ ἐλέγοντο **ἀγριθέατρα**. Οἱ μονομάχοι ἥσαν αἰχμάλωτοι καὶ δοῦλοι. "Ἄλλιοτε ἐγίνοντο **θηριομάχαις**, δηλαδὴ ἥναγκάζοντο ὅπλισμένοι ἄνθρωποι νὰ μάχωνται μὲ ἄγρια θηρία, λέοντας, πάνθηρας, ἄρκτους, κροκοδείλους. Τὰ ἄγρια ἔκεινα θεάματα, τὰ διοῖα μᾶς κάμνουν σήμερον νὰ φρίττωμεν, ἥσαν ἡ εὐχαρίστησις τοῦ Ρωμαϊκοῦ λαοῦ.

γ'. — **Η ἐπίδρασις τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.**

Ο Ἑλληνισμὸς εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ Ρωμαῖοι δὲν εἶχον τὰ φιλάνθρωπα αἰσθήματα τῶν Ἑλλήνων. Ἐν γένει δὲ ὁ Ρωμαϊκὸς κόσμος δὲν παρουσιάζει τὸ εὐχάριστον θέαμα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Εἰς τὸν σκληρὸν βίον τῶν Ρωμαίων ἔφερε κάποιαν ἔξημέρωσιν ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμός.

³ Απὸ τότε ποῦ κατέκτησαν οἱ Ῥωμαῖοι τὴν Ἑλλάδα (146 π. X), ἥρχισαν νὰ στέλλουν ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις εἰς τὴν Ῥώμην κατὰ χιλιάδας ἄγαλματα, ζωγραφίας καὶ ἀγγεῖα. ⁴ Ήτο ὑπερηφάνειά των νὰ στολίζουν μὲ τὰ Ἑλληνικὰ ἀριστουργήματα τὰς οἰκίας των. Οἱ Ῥωμαῖοι ἀξιωματικοὶ ἔζων πολὺν καιρὸν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς. ⁵ Επειτα ἐπῆγαν κατὰ χιλιάδας οἱ Ἑλληνες νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Ρώμην καὶ νὰ εῦθουν ἐόγασίαν. ⁶ Ήνοιξαν σχολεῖα, διόπου ἐδίδασκον τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν.

⁷ Απὸ τότε μερικοὶ Ῥωμαῖοι ἤγάπησαν τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα. Ήνχαριστοῦντο νὰ διαβάζουν τὰ ἀθάνατα ἔργα τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων. ⁸ Επροσπάθουν δὲ νὰ μιμοῦνται τοὺς Ἑλληνας, νὰ γίνωνται κομψότεροι εἰς τοὺς τρόπους καὶ νὰ διμιλοῦν Ἑλληνικά. Οἱ Ῥωμαῖοι, οἱ δρόποι πρῶτα ἦσαν χωρικοὶ καὶ στρατιῶται, ἥρχισαν νὰ ἔξευγενεῖσανται. Εἰς ἀπὸ τοὺς ποιητάς των, δ. Ὁράτιος, εἶπεν: **Ἡ Ἑλλάς, τὴν δροῖαν κατεκτήσαμεν, κατέκτησε τὸν ἀγριον νικητὴν καὶ ἔφερε τὰς τέχνας εἰς τὸ ἀγροῦκον Λάτιον.**

Αἱ Ἀθηναῖαι.—⁹ Η φήμη τῶν Ἀθηνῶν, ὡς πόλεως τῆς σοφίας, εἶχεν ἔξαπλωθῆ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐλειτούργουν τότε μεγάλαι Φιλοσοφικαὶ σχολαί, εἰς τὰς δρόπιας συνηθοῦσαντο νέοι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου διὰ ν ἀκούουν τοὺς Ἀθηναίους φιλοσόφους καὶ νὰ μανθάνουν τὴν παλαιὰν σοφίαν τῶν Ἑλλήνων. Οἱ πλούσιοι Ῥωμαῖοι ἔστελλον τὰ τέκνα των νὰ σπουδάσουν εἰς τὰς Ἀθήνας.

Τὰ Λατινικὰ γράμματα.—Οἱ παλαιοὶ Ῥωμαῖοι δὲν εἶχον κλίσιν εἰς τὰ γράμματα, οὔτε ἔγραφον βιβλία. ¹⁰ Επειτα ἥρχισαν νὰ μεταφράζουν Ἑλληνικὰ βιβλία, καὶ εἰς τὸ τέλος ἔγραφον καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν των, τὴν Λατινικήν. Πάντοτε δμως οἱ Λατῖνοι συγγραφεῖς ἦσαν ἀπλοὶ μαθηταὶ τῶν Ἑλλήνων. Μερικοὶ παρήγαγον ὡραῖα ἔργα (ὡς δ ὁ ήτωρ **Κικέρων**, οἱ ποιηταὶ **Βιργίλιος** καὶ **Ὁράτιος**).

Οἱ Ἑλληνες συγγραψεῖς.—Κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν

ἐποχὴν ἡκμασαν σπουδαῖοι Ἐλληνες συγγραφεῖς, εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν δι μέγας ἴστορικὸς **Πολύβιος**, ἀργότερα δι γεωγράφος **Στράβων** καὶ δι ἴστορικὸς **Διοδωρος**. Πολὺ δὲ γνωστὸν ἔργον ἔγιναν οἱ **Πιονίληλοι βίοι** τοῦ Πλουστάρχου, εἰς τοὺς δρποίους διηγεῖται τὸν βίον τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος, καὶ Ἐλλήνων καὶ Ρωμαίων.

III. Ελληνικὴ φιλοσοφία. Οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὸν κόσμον καὶ ἔφεραν τὴν εἰρήνην εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ περίοδος αὐτὴ τῆς εἰρήνης συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ διαδίδεται δι Ἐλληνικὸς πολιτισμός. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν εἶχε διαδοθῆ ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ μεγάλου Ἀλεξανδροῦ, τῷρα διαδίδεται καὶ εἰς τὴν Δύσιν.

Μέγαν ιδίως θαυμασμὸν εἶχον οἱ Ρωμαῖοι πρὸς τὴν Ἐλληνικὴν φιλοσοφίαν. Πολλοὶ ἐπροσπάθουν νὰ μιμοῦνται τοὺς **Στωϊκοὺς** φιλοσόφους, οἱ δρποῖοι ἐδίδασκον, διτι τὸ **ὑψηλότερον ἀγαθὸν εἶναι ή ἀρετή**. Πολὺ δὲ ἀγαπητὸς ἦτο δι φιλόσοφος **Ἐπίκρητος**, δι δρποῖος ἔλεγεν: «**Ο Θεὸς διέταξε νὰ μὴ ἐπιθυμῇς τὰ ἀγαθὰ τοῦ πλησίον σου, ν' ἀγαπᾶς τοὺς ἀνθρώπους, νὰ εἶσαι δίκαιος καὶ πιστός**». Οἱ καλοὶ Αὐτοκράτορες, ἀπὸ τοὺς δρποίους δι εὐγενέστερος ἦτο δι Μᾶρκος Αὐρήλιος, ἥκολούθουν τὰ διδάγματα τῶν Στωϊκῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δι Ἐλληνισμὸς εἶχε κατακτήσει καὶ τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν. Τότε ἔλαμψεν εἰς τὸν κόσμον ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

α'. -- 'Ο Χριστιανισμός.

Ο Ιησοῦς Χριστός. — Ἐκεῖνος, τὸν δποῖον ἐπερίμεναν οἱ Ιουδαῖοι ώς τὸν Μεσσίαν, δηλαδὴ ἐλευθερωτήν, ἐγεννήθη εἰς μίαν μικρὰν πόλιν τῆς Παλαιστίνης, εἰς τὴν Βηθλεέμ, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου. Ὄνομάζεται Ιησοῦς, τὸ δποῖον σημαίνει Σωτήρ. Οἱ Ἑλληνες τὸν ὀνόμασαν Χριστόν, δηλαδὴ βασιλέα χρισμένον μὲ τὸ ἱερὸν ἔλαιον.

Οταν ἔφθασεν εἰς ἡλικίαν ἀνδρός, δ Ἰησοῦς ἐδήλωσεν ὅτι εἶναι δ υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι ἥρχετο εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ σώσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν. Οἱ Ιουδαῖοι ὅμως δὲν ἀνεγνώρισαν ὅτι αὐτὸς ἦτο δ Μεσσίας, τὸν δποῖον ἐπερίμεναν. Οἱ ἕρεις των συνέλαβον τὸν Ιησοῦν καὶ τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον. Ο Ρωμαῖος διοικητὴς τῆς Ιουδαίας Πιλάτος ἥθέλησε νὰ σώσῃ τὸν δίκαιον ἐκεῖνον, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε, καὶ ἐσταυρώθη δ Χριστός. Η θρησκεία, τὴν δποίαν ἴδρυσεν δ Χριστός, εἶναι ἡ θρησκεία μας.

Η εἰδωλολατρεία. — Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες καὶ Ρωμαῖοι ἐπίστευον εἰς πολλοὺς θεοὺς καὶ ἐνόμιζον, ὅτι οἱ θεοὶ είχον μορφὴν ἀνδρὸς ἢ γυναικός, διὰ νὰ παραστήσουν δὲ τοὺς θεοὺς ἔκαμναν εἰδωλα, δηλαδὴ δμοιώματα. Διὰ τοῦτο ἡ θρησκεία τῶν ἀρχαίων λέγεται εἰδωλολατρεία, λατρεία τῶν εἰδώλων. Διὰ νὰ τοὺς εὑχαριστήσουν, τοὺς προσέφερον θυσίας ζώων. Ἀλλὰ δὲν ἐνόμιζον, ὅτι διὰ νὰ ἀρέσκῃ κανεὶς εἰς τοὺς θεούς, ἦτο ἀνάγκη νὰ εἶναι καλὸς καὶ φιλεύστηλαγχος.

Η δεισιδαιμονία τοῦ Χριστιανισμοῦ. — Ο Ιησοῦς Χριστός ἐδίδαξεν ὅτι εἰς Θεὸς μόνον ὑπάρχει, «δ πατὴρ ἡμῶν δ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Η ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, ή ταπείνωσις, ή πτωχεία,

ἡ δικαιοσύνη θὰ ἔργανται μειφθυῦν εἰς τοὺς οὐρανούς. Ἐνώπιον δὲ τοῦ Θεοῦ εἶναι ὅλοι ἵσοι, δὲν ὑπάρχει οὔτε πλούσιος οὔτε πτωχός, οὔτε ἐλεύθερος οὔτε δοῦλος, οὔτε Ἑλλην οὔτε Ἰουδαῖος. Ὅπαρχουν μόνον ἀνθρώποι ἀγαθοί, εἰς τοὺς ὅποιούς εἶναι προωρισμένη θέσις εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ περιέχεται εἰς τὸ ἱερὸν βιβλίον, τὸ ὅποιον ἔγραψαν οἱ μαθηταὶ του καὶ τὸ ὅποιον εἶναι τὸ **Εὐαγγέλιον**, δηλαδὴ ἡ καλὴ ἀγγελία διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου.

Ως Ἀπόστολος.—Ο Χριστὸς εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς του, τοὺς Ἀποστόλους «Ὕπαγετε καὶ διδάξατε ὅλα τὰ ἔθνη». Μὲ ἀπίστευτον ταχύτητα διεδόθη τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὸν κόσμον.

Οἱ μεγαλύτεροι Ἀπόστολοι, οἱ **ορθοφατοί**, εἶναι δὲ Ἡγιος Πέτρος καὶ δὲ Ἡγιος Παῦλος. Οἱ Ἡγιος Πέτρος εἶχε γνωρίσει τὸν Χριστὸν καὶ τὸν εἶχεν ἵδει ν' ἀποθνήσκῃ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ. Οἱ δὲ Ἡγιος Παῦλος ἐκήρυξεν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἐπῆγε καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν Κόρινθον, εἰς τὴν Ρώμην. Μὲ ἱερὸν ἐνθουσιασμὸν ἐδίδασκεν, ἔγραφεν ἐπιστολὰς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, προσείλκυε πιστούς.

Οἱ Ἑλληνες καὶ ἡ νέα θρησκεία.—Ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν, ὥνομάσθησαν **Χριστιανοί**. Οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἦσαν οἱ Ἑλληνες καὶ Ἰουδαῖοι. Οἱ Ἑλληνες φιλόσοφοι εἶχον διδάξει εἰς τὸν κόσμον, διτι δὲ ἀνθρώπος πρέπει νὰ ξῆ συμφώνως μὲ τὰ ἡθικὰ παραγγέλματα. Μὲ τὰ ὑψηλὰ διδάγματα τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, οἱ ἀνθρώποι ἦσαν προητοιμασμένοι νὰ δεχθοῦν τὴν νέαν θρησκείαν.

Τοις Χριστιανοισι.—Ὑπῆρχον τότε εἰς τὸν κόσμον ἀνθρώποι πτωχοὶ καὶ δυστυχεῖς, ἀπειράριθμοι δοῦλοι, τοὺς ὅποιούς ἐβασάνιζον οἱ κύριοι των. Οἱ δυστυχεῖς οὗτοι ἐδέχθησαν μὲ χαρὰν τὴν νέαν θρησκείαν, ἡ δομή τοὺς ἐδίδασκεν, διτι ὅλοι ἦσαν ἵσοι, καὶ τοὺς ὑπέσχετο τὸν οὐρανόν, ἀρκεῖ νὰ ἦσαν ἀγαθοί.

Πολὺ ταχέως λοιπὸν εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Αὐτοκρατορίας ἔγιναν Χριστιανοί, κατ' ἀρχὰς ὀλίγοι καὶ σχεδὸν ὅλοι οἱ πτωχοὶ

ἀνθρωποι. Ἀργότερα προσῆλθον εἰς τὸν Χριστὸν καὶ οἱ πλούσιοι ἀνθρωποι, καὶ ἄλλοι, οἱ δποῖοι κατεῖχον μεγάλην θέσιν εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ εἰς τὸ Κράτος.

II. Εκκλησία — Οἱ παλαιοὶ χριστιανοὶ ἐκράτουν μυστικὴν τὴν θρησκείαν τῶν καὶ ἐλάτορευν τὸν Χριστὸν εἰς κρύπτας, εἰς ὑπόγεια κάτω ἀπὸ τὴν γῆν. Τὰ μεγάλα αὐτὰ ὑπόγεια νεκροταφεῖα λέγονται **κατακόμβαι**. Αἱ σπουδαιότεραι εἶναι τῆς Ρώμης, ὅπου ἦσαν πολλοὶ Χριστιανοί. Ἀργότερα εἰς τὰς πόλεις, εἰς τὰς δποίας οἱ Χριστιανοὶ ἦσαν πολλοί, συνήρχοντο δλοι μαζί, διὰ ν' ἀναγινώσκουν τὸ Εὐαγγέλιον, νὰ ψάλλουν ὑμνους πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ λαμβάνουν τὴν θείαν κοινωνίαν. Ἡ συνάθροισις λέγεται **εκκλησία**, ὅπως ἔλεγον καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες (ἐκκλησία τοῦ δῆμου).

Οἱ διωγμοί. — Οἱ Αὐτοκράτορες καὶ οἱ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν εἶχον διατηρήσει τὴν θρησκείαν τῶν εἰδώλων. Μερικοὶ Αὐτοκράτορες ἔκαμαν μεγάλας καταδιώξεις τῶν Χριστιανῶν, αἱ δποῖαι δνομάζονται **διωγμοί**.

Πολλοὶ ἦσαν οἱ μεγάλοι διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν. Ὁ πρῶτος εἶναι τοῦ **Νέρωνος**, δ ὁ δποῖος κατηγόρησε τοὺς Χριστιανοὺς δτι ἐπυρηπόλησαν τὴν Ρώμην (64 μ. Χ.). Ὁ τελευταῖος ἔγινε τῷ 303 μ. Χ. ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ.

«νέ μαρτυρες. — Οἱ Ρωμαῖοι ἐθανάτων τοὺς Χριστιανοὺς μὲ τρομερὰ βασανιστήρια, καὶ κατὰ διαφόρους τρόπους, ἀκόμη καὶ ζωντανοὺς τοὺς ἔκαιον. Ἐμπρὸς εἰς τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ καὶ εἰς τοὺς ἀρχοντας, οἱ δποῖοι ἔλαμπον ἀπὸ τὰ πλούτη, ἐρρίπτοντο οἱ Χριστιανοὶ γονατισμένοι καὶ ἐπερίμεναν μὲ θάρρος καὶ μὲ πίστιν τὸν θάνατον.

Οἱ Χριστιανοὶ διώρεις ὑπέφερον μὲ χαρὰν τὰ βασανιστήρια. Διότι τοὺς ἐδίδετο εὐκαιρία νὰ δεῖξουν εἰς δλον τὸν κόσμον, νὰ **μαρτυρήσουν** τὴν πίστιν τῶν. Καὶ διὰ τοῦτο λέγονται **μάρτυρες** καὶ τὰ βασανιστήρια τῶν **μαρτύρια**. Πολυάριθμοι ὑπῆρχαν οἱ Χριστιανοί, οἱ δποῖοι ἐμαρτύρησαν εἰς δλην τὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἡ Ἐκκλησία διετήρησε μέγαν σεβασμὸν πρὸς τοὺς μάρτυρας,

Marcus M. P. Kondakov

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ 93

διότι μὲ τὸ αἷμά των ἐστερέωσαν τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Ο βίος καὶ τὰ μαρτύρια των περιγράφονται εἰς διηγήσεις, αἱ δοκοὶ διονυμάζονται **Βίοι Ἀγίων** ή μαρτύρων, καὶ **Συναξάρια**.

β'. Η καταστροφὴ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ἡ πρόοδος τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦτο σωτηρία διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλὰ μέγα κακὸν διὰ τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος, τὸ δοκοῖον ἦτο κράτος εἰδωλολατρῶν. Κατὰ τὴν ἴδιαν ἐπίσης ἐποχὴν ἐπληθύνοντο καὶ οἱ ἔξωτεροι ἔχθροι, οἱ **Βάρβαροι**. Ἐπειτα, ἐκτὸς τούτων, κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα μ. Χ. ἐβασίλευσεν εἰς ὅλον τὸ Κράτος φοβερὰ ἀναρχία, διότι οἱ Αὐτοκράτορες, οἱ δοκοὶ διεδέχθησαν τοὺς Ἀντωνίνους, δὲν ἦσαν ἀξιοί νὰ τὸ κυβερνήσουν. Αὗται ἦσαν αἱ αἰτίαι, αἱ δοκοὶ ἔφερον τὴν καταστροφὴν τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

III Αὐτοκρατορέα τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα.—Οἱ Αὐτοκράτορες κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δὲν ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ κυβερνοῦν οἱ ὄντες. Οἱ στρατιῶται εἶχον γίνει κύροιοι. Ὅταν εἰς Αὐτοκράτωρ δὲν τοὺς ἔδιδεν ἀρκετὰ χοήματα ἢ δὲν ὑπήκουον εἰς αὐτόν, τὸν ἔσφαζον καὶ ἔξελεγον ἄλλον.

Κατὰ τὸν χρόνον ἔκεινον ὑπῆρχον πολλοὶ Ρωμαϊκοὶ στρατοὶ εἰς διάφορα μέρη. Ἄλλος εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἄλλος εἰς τὸν Ρῆνον, ἄλλος εἰς τὴν Ἀνατολήν. Κάθε στρατὸς ἀνεκήρυκτεν ἴδικόν του Αὐτοκράτορα, ἐπειτα ἔκαμνε πόλεμον ἐναντίον τοῦ ἄλλου. Εἰς μίαν περίστασιν τόσον μεγάλη σύγχυσις ἔγινεν, ὥστε ὑπῆρξαν συγχρόνως εἴκοσιν Αὐτοκράτορες. Προσέτι δὲν ἔπαιναν οἱ πόλεμοι μὲ τοὺς Βαρβάρους. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἔκεινην ἀπὸ δύο μέρη ἦτο ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος, ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἀπὸ τὸν Βορρᾶν. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν εἶχον ἰδούσει μέγα κράτος οἱ **Πέρσαι**, ἀπὸ δὲ τὸν Βορρᾶν ἥρχισαν νὰ καταβαίνουν οἱ **Γερμανοί**.

Οἱ γενναῖοι Αὐτοκράτορες.—Ἐν τούτοις ἐφάνησαν μερικοὶ καλοὶ Αὐτοκράτορες. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ **Ἀλέξανδρος Σεβῆρος**, ὃ δοκοὶ εἰς τὴν εῖσοδον τοῦ ταλατίου **Θαψε** τὰ

ξένης: «Κάμνε εἰς τοὺς ἄλλους ὅ,τι θὰ ἥθελες νὰ κάμνουν εἰς σὲ τὸν ἔδιον».

Ο φόβος ἀπὸ τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς Γερμανοὺς ἦνάγκασε τοὺς στρατιώτας, κατὰ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος μ. Χ. νὰ ἐκλέξουν ἵκανοὺς Αὐτοκράτορας. Ἡσαν δὲ οὗτοι, δπως καὶ οἱ στρατιῶται, χωρικοὶ ἀπλοῦκοι καὶ ἀνδρεῖοι. Ἐδίωξαν τοὺς βαρβάρους ἀπὸ τὰ σύνορα καὶ ἔφεραν τὴν τάξιν εἰς τὸ Κράτος. Οἱ Αὐτοκράτορες οὗτοι ἔζων μὲ τὴν σκληραγωγίαν τῶν στρατιωτῶν. Εἰς ἔξ αὐτῶν, δ **Προύτας** (κατὰ τὸ 275 μ. Χ.), ἔτρωγε καθῆμενος κατὰ γῆς καὶ ἡ τροφή του ἦσαν τὰ λάχανα. Οἱ Αὐτοκράτορες οὗτοι ἐπέρασαν τὴν ζωήν των νὰ τρέχουν εἰς ὅλα τὰ σύνορα· ἔτρεχον ἀπὸ τὴν Ἀσίαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔπειτα εἰς τὸν Δούναβιν, ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὸν Ρῆνον.

Διοκλητιανός.—Η **Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία** κατὰ τὸ 300 μ. Χ. ἀπετέλει ἔνα ἀπέραντον κόσμον, δ ὁποῖος ἦτο δύσκολον νὰ προφυλαχθῇ καὶ νὰ διοικηθῇ. Η δυσκολία δὲ αὐτὴ τότε ἦτο πολὺ μεγαλυτέρα ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἦτο σήμερον, διότι δὲν ὑπῆρχον τὰ ταχέα μέσα τῆς συγκοινωνίας (τὰ ἀτμόπλοια, οἱ σιδηρόδρομοι).

Διὰ τοῦτο δ **Διοκλητιανὸς** (284-305) ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ καὶ ἄλλους συνεργάτας. Ἀπὸ τότε ἐπεκράτησε γὰ νπάροχουν καὶ ἄλλοι Αὐτοκράτορες. Πάλιν ὅμως ἥρχισαν πολλοὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Εἰς τὸ τέλος ἔμεινε μόνος Αὐτοκράτωρ δ **Μέγας Κωνσταντῖνος**, δ ὁποῖος ἔκτισε μίαν νέαν πρωτεύουσάν του τὴν Ἀνατολήν, εἰς τὸν Βόσπορον, τὴν **Κωνσταντινούπολιν**. Ἄργότερα ὅμως ἔγιναν πάλιν δύο Αὐτοκράτορες, δ εἰς εἶχε πρωτεύουσάν του τὴν Κωνσταντινούπολιν, δ ἄλλος τὴν Ρώμην, δ εἰς ἐκυβέρνα τὴν Ἀνατολήν, δ ἄλλος τὴν Δύσιν. Τὸ **Ἀνατολικὸν κράτος** διήρκεσε πάρα πολὺν χρόνον (περισσότερον ἀπὸ 1100 ἔτη). Ἀλλὰ τὸ **Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος** κατεστράφη ταχέως ἀπὸ τοὺς Βαρβάρους.

Γερμανοί.—Οἱ σπουδαιότεροι Βάρβαροι ἦσαν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι κατέκουν εἰς τὸν Βορρᾶν, εἰς τὰς χώρας, δπου είναι ἓν σημερινὴ ~~Ελλανία~~. Οἱ Γερμανοὶ ἀπετελοῦντο ἀπὸ πολλοὺς

λαούς, οί δποιοι ἐλέγοντο **Γότθοι**, **Φράγκοι** κλ. Ἡσαν πολὺ γενναῖοι καὶ ἀτρόμητοι πολεμισταί. Ὁ τόπος των ὅμως ἦτο πολὺ πτωχός, καὶ διὰ τοῦτο ἐπήγαιναν κατὰ μεγάλα στίφη νὰ ζητήσουν πλουσιωτέρας χώρας πρὸς Νότον. Ἡρχισαν λοιπὸν νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος μαζὶ μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία καὶ τὰ ζῷα των. Ἡ εἰσοδος τῶν Γερμανῶν εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος ὀνομάζεται εἰς τὴν Ιστορίαν **Ἐπιδρομὴ τῶν Βαρβάρων**.

Οἱ Οὖννοι καὶ ἡ μεγιλη Ἐπιδρομὴ (375 μ. Χ.). — Κατὰ τὸ τέλος τοῦ Δ' αἰῶνος ἥρχισαν ὅλοι οἱ Βάρβαροι νὰ τίθενται εἰς κίνησιν. Ἡ αἰτία ἦτο εἰς φοβερὸς βάρβαρος λαός, οἱ Οὖννοι, οἱ δποιοι ἥλθον εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ασίας. Οἱ Οὖννοι ἦσαν φρικτὰ ὄντα καὶ ἄγριοι πολεμισταί, ἔξων διαρκῶς ἐπάνω εἰς τὸ ἀλογόν των καὶ ἐτρωγον ὁμὸν κρέας. Ἐπεσαν μὲ δρμὴν ἐπάνω εἰς τοὺς Γερμανούς, οἱ δποιοι, διὰ νὰ σωθοῦν, κατέφυγον εἰς τὰς χώρας τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους. Ἀπό τότε ἥρχισεν ἡ μεγάλη **Ἐπιδρομὴ τῶν βαρβάρων**.

Οἱ Γερμανοὶ Βάρβαροι εἰσώρμησαν εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος ἀπὸ ὅλα τὰ σύνορα. Εἰσήρχοντο ἐπὶ ἓνα δλόκληρον αἰῶνα (ἀπὸ τὸ 375 ἔως τὸ 476 μ. Χ.) διαρκῶς καὶ τέλος ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς χώρας του. Ἀπὸ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτὴν τῶν Βαρβάρων εἰς τὰς διαφόρους χώρας προηλθον τὰ σημερινὰ μεγάλα κράτη τῆς Εὐρώπης (ἡ **Γαλλία**, ἡ **Τερεμανία**, ἡ **Ιταλία καλπ.**).

II καταστροφὴ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. — Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατεστράφη τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος (τὸ 476 μ. Χ.) Δὲν ὑπῆρχε πλέον Ρωμαϊκὸν κράτος εἰς τὴν Δύσιν. Ὅπηρχε μόνον εἰς Αὐτοκράτωρ, ἔκεινος, δ δποιος ἥδρευεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ **Ἀνατολικὸν τοῦτο Κράτος** διήρκεσε πολλοὺς αἰῶνας, καὶ θὰ ἴδωμεν ὅτι μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ **Ἐλληνισμοῦ** ἔγινεν ἡ μεγάλη καὶ ἐνδοξος **Ἐλληνικὴ Αὐτοκρατορία**.

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

ΜΕΡΟΣ Γ'.—ΟΙ ΕΛΛΗΝΟ-ΡΩΜΑΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

146 π. Χ.—325 μ. Χ.

Α'. Οι έμφύλιοι πόλεμοι της Ρώμης.—Αἱ ἀρεταὶ τῶν παλαιῶν Ρωμαίων ἔκαμαν μεγάλην τὴν Ρώμην. Αἱ κατακτήσεις δύμως ἔφεραν τὸν πλοῦτον· καὶ ὁ πλοῦτος τὴν διαφθοράν. Μερικοὶ εἶχον γίνει πολὺ πλούσιοι, δῆλοι οἱ ἄλλοι ἦσαν πτωχοί. Δύο ἀδελφοί, ὁ Τιβέριος καὶ ὁ Γάϊος Γράικος, ἥθελησαν νὰ μοιράσουν τὰ μεγάλα κτήματα εἰς τοὺς πτωχούς. Ἀλλ' οἱ πλούσιοι ἔκαμαν ἐπαναστάσεις καὶ οἱ Γράικοι ἐφονεύθησαν.

Μὲ τὴν διαφθορὰν ἥρχισαν καὶ οἱ έμφύλιοι πόλεμοι. Οἱ μεγάλοι στρατηγοὶ ἥθελον νὰ γίνουν μόνοι κύριοι. Οἱ πρῶτοι, οἱ δοποῖοι ἐπολέμησαν μεταξύ των, ἦσαν ὁ Μάριος καὶ ὁ Σύλλας. Ἐνίκησεν ὁ Σύλλας καὶ ἔγινε δικτάτωρ (82 π. Χ.). Κατόπιν ἀνεφάνησαν δύο ἄλλοι στρατηγοί, ὁ Πομπήιος καὶ ὁ Καῖσαρ. Καὶ οἱ δύο ἦσαν ἔνδοξοι, ἀλλ' ὁ Καῖσαρ ἔλαβε μεγαλυτέραν δόξαν καὶ δύναμιν, διότι κατέκτησε τὴν Γαλατίαν. Ὁ Καῖσαρ, ἐνίκησε τοὺς στρατοὺς τοῦ Πομπήιου εἰς τὰ Φάρσαλα (48 π. Χ.) καὶ ἔγινε δικτάτωρ. Ὁ Καῖσαρ ἦτο κύριος τοῦ κόσμου. Εἶχε μεγάλα σχέδια, ἀλλ' ἐμεωρήθη ὡς τύραννος καὶ ἐδολοφονήθη.

I. Η Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία. — Ἐπὶ τέλους ὁ τελευταῖος νικητής, ὁ Ὁντάβιος (31 π.Χ.) ἔλαβεν εἰς χεῖρας του δῆλην τὴν δύναμιν μὲνέους τίτλους, **Αὐγούστος** καὶ **Αὐτοκράτωρ**. Ἀπὸ τότε ἴδούθη ἡ **Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία**, ἡ διοίᾳ ἔκαμε καλὸν εἰς τὸν κόσμον, διότι ἐβασίλευσεν ἡ εἰρήνη. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Αὐγούστου ἐγεννήθη ἐν Βηθλεὲμ ὁ **Χριστός**. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Αὐγούστου ὠνομάσθη **Χρυσοῦς αἰών**, διότι ἤκμασαν τὰ γράμματα.

Οἱ περισσότεροι Αὐτοκράτορες τοῦ Α' αἰῶνος μ. Χ. ἦσαν πολὺ σκληροί, δπως ὁ **Νέρων** καὶ ἄλλοι. Κατόπιν, τὸν Β' αἰῶνα ἥλθον οἱ λαμπρότεροι Αὐτοκράτορες, οἱ διοῖοι λέγονται **Ἀντωνῖνοι**. Ὄνομαστὸς Αὐτοκράτωρ ἦτο ὁ **Ἀδριανός**, ὁ διοῖος διαρκῶς ἐταξίδευεν. Ὁ ἀγαθώτερος δὲ ὑπῆρξεν ὁ φιλόσοφος Αὐτοκράτωρ **Μάρκος Αὐρήλιος**. Οἱ **Ἀντωνῖνοι** ἦσαν δίκαιοι καὶ φιλεύσπλαγχνοι, ἡ δ' ἐποχὴ τῶν **Ἀντωνίνων** ἦτο πολὺ εὔτυχὴς διὰ τὸν κόσμον.

ΙΑ' Ο Ελληνισμὸς καὶ ἡ Ρώμη. — Οἱ Ρωμαῖοι ἡγάπων πολὺ τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα τῆς Ἑλλάδος, ὅλοι δὲ οἱ μεγάλοι ἐτίμησαν τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν παλαιὰν δόξαν αὐτῆς. Ἡ ἐπίδρασις τῆς Ἑλλάδος ἔκαμε τὴν Ρώμην πολιτισμένην. Μεγάλας εὐεργεσίας Ἰδίως ἔκαμεν εἰς αὐτὴν ὁ Αὐτοκράτωρ **Ἀδριανός**, ὁ διοῖος ἦτο εὔτυχὴς νὰ ζῇ εἰς τὸς **Ἀθήνας**.

Οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν ἄνθρωποι σκληροί. Ἀλλ' ἀπὸ τότε ποῦ ἐγνώρισαν τὴν Ἑλλάδα ἥρχισαν νὰ ἐξευγενίζωνται. Ἰδίως ἡγάπων πολὺ τὴν φιλοσοφίαν τῶν **Στωϊ-Ἀδαμαντίου Ελλ.** **Ιστορία διὰ τὴν Β' τοῦ Ελλην.** ἐκδ. δ'. 7

κῶν, ἡ δοπία μὲ τὰ διδάγματά της ἔξησγένεισε τὸν κόσμον καὶ τὸν προητούμασε νὰ δεχθῇ τὸν Χριστιανισμόν.

ΙΒ' Ο Χριστιανισμὸς καὶ τὸ τέλος τῆς Ρώμης.

—Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Αὐτοκρατορίας ὑπῆρχον πολλοὶ ἄνθρωποι δυστυχεῖς. Μὲ τὴν σωτήριον διδασκαλίαν του δ Χριστιανισμὸς διεδόθη ταχέως, οἱ δὲ διωγμοὶ τῶν Αὐτοκρατόρων ἐστερέωσαν τὴν Χριστιανικὴν πίστιν. Ἡ Ρωμαϊκὴ δῆμος Αὐτοκρατορία διαρκῶς κατέπιπτε, διότι οἱ Αὐτοκράτορες ἦσαν εἰδωλολάτραι, ἐνῷ δ Χριστιανισμὸς ἦτο ὀλοὲν νικητής. Ἐξωτερικῶς ἤρχισαν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Βαρβάρων. Μερικοὶ ἀνδρεῖοι Αὐτοκράτορες ἐπολέμησαν γενναίως ἐναντίον τῶν βαρβάρων.

Ἡ ἀναρχία δῆμος ηὔξανεν εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Τότε ἀπεφασίσθη διὰ νὰ προφυλάττεται τὸ κράτος καλύτερα, νὰ γίνουν δύο Αὐτοκράτορες, δ εἰς εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ δ ἄλλος εἰς τὴν Δύσιν. Οἱ Βάρβαροι ἀπὸ παντοῦ εἰσώρμησαν εἰς τὸ Κράτος τῆς Δύσεως, καὶ ἡ Ρώμη κατεστράφη. Τὸ Κράτος τῆς Ἀνατολῆς ἔγινεν ἡ μεγάλη Ἐλληνικὴ Αὐτοκρατορία μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΟ Γ' ΜΕΡΟΣ.—ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

1. "Οταν ἡ Ρώμη ἐκυρίευσε τὸν κόσμον, τὰ παλαιὰ ἔθη τῶν Ρωμαίων ἥρχισαν νὰ διαφθείρωνται. Ἀπὸ τὰς κατακτήσεις συνεσωρεύθη ἀμέτρητος πλοῦτος εἰς τὴν Ρώμην. Τότε ἥρχισαν μιεγάλοι ἐμφύλιοι πόλεμοι, οἵ δποῖοι ἐτάραξαν τὴν Ρώμην περισσότερον ἀπὸ ἕνα αἰῶνα. Ἐφ' ὅσον ἡ Ρώμη εἶχε τὰς ἀρετὰς τῶν παλαιῶν Ρωμαίων ἐμεγάλωνε διαρκῶς, ἀλλ' ἡ φιλοδοξία καὶ ἡ φιλοχρηματία ἔφερε τὴν διαφθορὰν καὶ τοὺς ἐμφυλίους σπαραγμούς.

2. Ἐπὶ τέλους ἔγινεν εἰς τὴν Ρώμην **Αὐτοκρατορία**. Ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία περιελάμβανεν ὅλον τὸν γηγενωστὸν κόσμον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς κοσμοκρατορίας ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς διεδόθη εἰς ὅλον τὸν κόσμον. "Αν καὶ ἡ Ρώμη κατέκτησε τὴν Ἑλλάδα, ὅμως κατεκτήθη καὶ αὐτὴ καὶ ὅλοι οἱ λαοὶ ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν τῆς.

3. Ὁ Χριστιανισμὸς διεδόθη εὐκολώτερον μὲ τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ τὸν πολιτισμόν. Ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία κατεστράφη ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Ἀλλ' ἡ δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔζησε καὶ ἐδημιούργησε μίαν μεγάλην Χριστιανικὴν Αὐτοκρατορίαν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς.

Μ. Μαρασίνη

Μ. Μαρασίνη

Βυζαντινὸν ἔχοσμημα.

Δ'.-Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ (325 - 1204 μ. Χ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Ο ΜΕΓΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

α'.—*Ἡ ἵδρυσις τοῦ Ἀνατολικοῦ Κράτους.*

·Ο θρίαμβος τῆς Ἐκκλησίας.— Εἰς μίαν ἀπὸ της μάχας ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων του ἔξω ἀπὸ τὴν Ρώμην δὲ Κωνσταντῖνος εἶδεν ἐν ὅραμα.

Τὴν παραμονὴν τῆς μάχης, καθὼς δὲ οὐρανὸς ἦτο γεμάτη ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, δὲ Κωνσταντῖνος εἶδεν αἰφνιδίως ἐν φωτεινὸν σταυρόν. Τριγύρῳ εἰς τὸν σταυρὸν ἀνέγνωσε τὴν ἐπιγραφὴν μὲν Ἑλληνικὰ γράμματα : «Ἐν τούτῳ νίκα». Τότε Κωνσταντῖνος διέταξε τοὺς στρατιώτας του καὶ ἔκαμαν σημαῖα εἰς τὰς δύο ίσας ἡτοι ζωγραφισμένον τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ. Οἱ Χριστιανοὶ στρατιώται ὥρμησαν μὲν ἐνθουσιασμὸν· εἰς τὴν μάχην.

Ο Κωνσταντῖνος ἐνίκησε μὲν τὴν βοήθειαν τοῦ Σταυροῦ· διὸ τοῦτο εὐγνωμονῶν ἔγινεν δὲ ὑπερασπιστὴς τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας. Μετὰ τοὺς σκληροὺς διωγμούς, τοὺς δύοις διάστηματα τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τρεῖς αἰώνας. τώρα θριαμβεύει.

χριστού τῆς Ἐκκλησίας ἐπανηγυρίσθη ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς εἰς δόλον τὸν κόσμον μὲ μεγάλην ἀγαλλίασιν.

Μὲ στενοχωρίαν δὲ Κωνσταντῖνος ἔμενεν εἰς τὴν Ρώμην, διότι ἦν μεγάλη ἐκείνη πόλις ἥτο τὴν πόλις τῶν εἰδώλων. Ἐπειτα ἥτο μακρὰν ἀπὸ τὰ σύνορα, τὰ δυτὶα ἥτο ἀνάγκη νὰ φυλάσσωνται ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Διὰ ταῦτα δὲ Κωνσταντῖνος ἔξελεξεν ὡς πρωτεύουσαν τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον εἰς τὰς ὅχθας τοῦ Βοσπόρου. Ἡ νέα πρωτεύουσα ὠνομάσθη ἀπὸ τὸ ὄνομά του **Κωνσταντινούπολις** (325).

Τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ.

Τὸ Κοίτοςκαὶ ἡ Ἐκκλησία. Ἀλλο σπουδαῖον ζηγον τοῦ Κωνσταντίνου ἥτο τὴν Κράτους. Οὐδὲν τοῦ Κωνσταντίνου ἥτο τὸ Παλάτιον τοὺς μεγάλους ἀρχοντας καὶ εὐγενεῖς, οἵ δποιοὶ ἦσαν ἡ αὐλὴ αὐτοῦ. Οὐδὲν τὴν ἰδιαιτέραν τάξιν καὶ τίτλον, ἐλέγοντο εὐγενέστατοι, ἐκλαμπρότατοι κλπ. Τοιουτοτόπως ἀπετελεῖτο μία κλῆμαξ τῶν διαφόρων τάξεων, ἡ δποία λέγεται **ιεραρχία**.

Ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὑπῆρχεν **ιεραρχία**. Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις δὲ ἐπίσκοπος ἐπιβλέπει (ἐπισκοπεῖ) τὰς ἐκκλησίας τῆς περιφερείας του. Αἱ μεγαλύτεραι πόλεις λέγονται **μητροπόλεις** καὶ οἱ ἐπίσκοποί των **μητροπολῖται**.

Εἰς τὰς τέσσαρας δὲ πρωτευούσας πόλεις τῆς Ἀνατολῆς είναι οἱ **πατριάρχαι**, εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, τὴν Ἀντιόχειαν, τὴν Ἀλεξανδρειαν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Διὰ τὴν Δύσιν εἶς μόνος είναι δὲ πατριάρχης, δὲ **πάπας** τῆς Ρώμης.

Ο Κωνσταντῖνος καὶ ἡ Ἐλένη.—Η μήτηρ τοῦ Κωνσταντίνου Ἐλένη ἔγινε περίφημος διὰ τὴν εὑσέβειάν της. Ἐπῆγεν εἰς τὰ **Ιεροσόλυμα** καὶ ἔκαμεν ἀνασκαφάς, διὰ ν' ἀνακαλύψῃ τὸν Ἅγιον Τάφον καὶ τὸν τίμιον Σταυρόν. Ἐν μεγάλῃ

πομπῇ ἔστησε τὸν τίμιον Σταυρὸν εἰς τὸν Γολγοθᾶν, τὸν τόπον τοῦ Κρανίου. Εἰς δὲ τὴν Αὐτοκρατορίαν ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ἡ μήτηρ του Ἐλένη ἔκτισαν μεγαλοπρεπεῖς ἐκκλησίας, ἵδιως δὲ εἰς τοὺς Ἅγιους τόπους, «ὅπου ἐπάτησεν ὁ ποῦς τοῦ Κυρίου».

Ἡ ἐν Νίκαιᾳ Σύνοδος.—Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἀνεφάνησαν ψευδεῖς θρησκευτικὰ διδασκαλίαι, τὰς δποίας πολλοὶ ἥκολούθουν ἀπὸ ἄγνοιαν. Ἡγέρθη λοιπὸν μεγάλη διχόνοια μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀπεφάσισε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν εἰρήνην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Πρὸς τοῦτο συνεκάλεσεν δῆλους τοὺς

Ο Μέγας Κωνσταντῖνος (νόμισμα)

ἐπισκόπους εἰς τὴν **Νίκαιαν** τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου ἔγινε μέγα συμβούλιον αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ εἶχον αληθῆ δῆλοι οἱ ἰεράρχαι τῆς οἰκουμένης, διὰ τοῦτο ὀνομάσθη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, η πρώτη ἀγία ἐν Νίκαιᾳ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (325).

Ο δῆλος ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπῆγεν εἰς τὴν Σύνοδον μὲν μεγάλην ἐπισημότητα καὶ ἐξεφώνησε λόγον. Κατόπιν οἱ ἰεράρχαι συνεζήτησαν καὶ ἐκανόνισαν δοριστικῶς ποία εἶναι ἡ δραδὴ δοξα, δηλαδὴ ἡ δραδὴ διδασκαλία. Ἀπὸ τότε ἡ γνησία πίστις λέγεται **Ορθοδοξία**. Ο νόμος τῆς Ἐκκλησίας περιέχεται εἰς τὸ ἱερὸν **Σύμβολον** τῆς πίστεως, τὸ δποῖον δφείλει νὰ πιστεύῃ πᾶς Χριστιανός, ἂν θέλῃ νὰ εἶναι ἀληθινὸς Χριστιανός. «Πιστεύω εἰς ἓν Θεὸν» κτλ.

Διὰ τὰ μεγάλα ἔργα, τὰ δποῖα ἔκαμεν ὁ Κωνσταντῖνος, ἡ ιστορία τοῦ ἔδωκε τὴν δνομασίαν **Μέγας**. Διὰ τὴν ὑποστήριξιν δὲ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ Ἐκκλησία ἐτίμησε καὶ αὐτὸν καὶ τὴν μητέρα του ὡς **Ἄγιοντος**, καὶ ἔօρτάζομεν τὴν ἱερὰν μνήμην των

τὴν 21 ἑκάστου Μαΐου. Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τιμῆ Ἰδιαιτέρως τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον, διότι εἶναι ὁ πρῶτος Αὐτοκράτωρ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ὁ πρῶτος Χριστιανὸς Αὐτοκράτωρ.

Οἱ Χριστιανοὶ ήμῶν οἱ Αὐτοκράτορες ἀρχίζουν ἀπὸ τὸν Μέγαν

‘Ο Μέγας Κωνσταντῖνος.

Κωνσταντῖνον καὶ τελείωνουν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Παλαιολόγον (325 — 1453).

Τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος τῆς Ἀνατολῆς. — Μὲ τὴν Ἰδρυσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ μέγας Κωνσταντῖνος συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ δημιουργηθῇ ἐν μέγα Ελληνικὸν κράτος. Διότι ὅλαι αἱ χῶραι γύρω εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν, εἶναι Ελληνικαί.

Τὸ κράτος ἐκεῖνο τῆς Ἀνατολῆς ὀνομάζεται εἰς τὴν ἴστορίαν **Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία**, διότι εἶχε πρωτεύουσαν τὸ ἀρχαῖον **Βυζάντιον**. “Οταν λέγωμεν Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, ἐννοοῦμεν Μεσαιωνικὴν Ελληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Διότι εἶναι κράτος Ελληνικόν, καὶ ἥκμασε κατὰ τὸν Μεσαιῶνα, δηλαδὴ μεταξὺ τῆς Ἀρχαιότητος καὶ τῶν Νεωτέρων χρόνων.

Η Κωνσταντινούπολις. — Η πρωτεύουσα, εἰς τὴν δόποιαν ὁ Κωνσταντῖνος ἔδωκε τὸ ὄνομά του, κείται ἐκεῖ, ὃπου ἡ Εὐρώπη ἐνώνεται μὲ τὴν Ἀσίαν. Αἱ δύο μεγάλαι ἥπειροι χωρίζονται ἀπὸ ἓνα στενὸν πορθμόν, ὃ δποῖος λέγεται **Βόσπορος**.

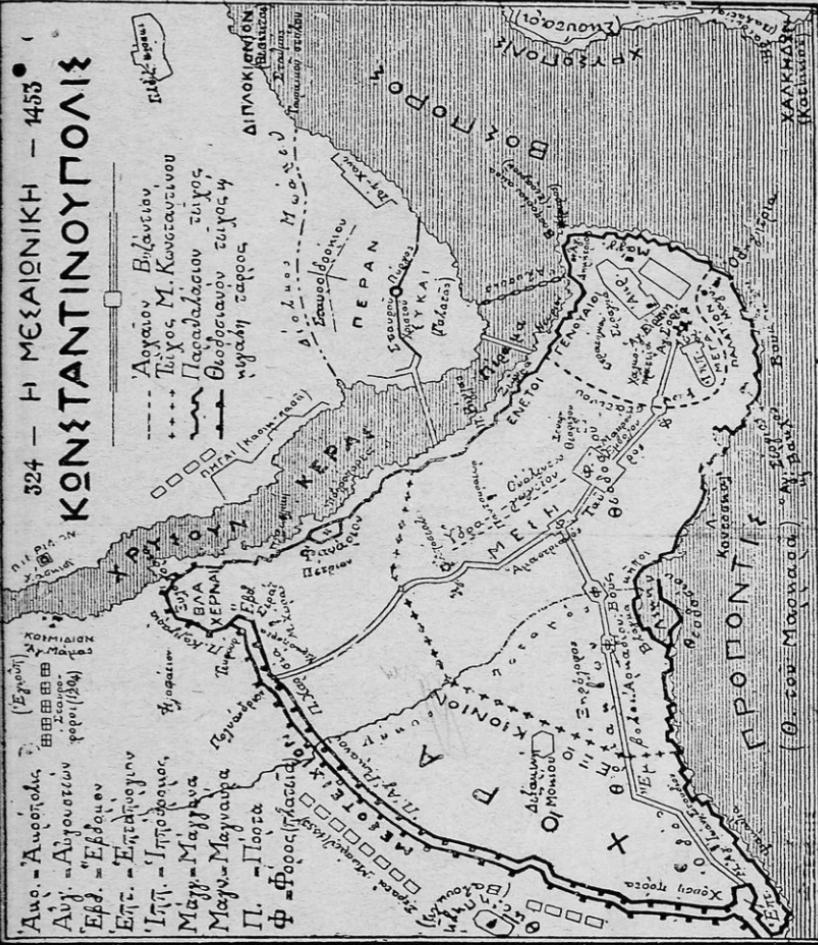
Η Θράκη καὶ ὁ Βόσπορος (ἢ θέσις ποῦ κείται ἡ Κωνσταντινούπολις).

Εἰς τὸ Βόρειον μέρος τῆς πόλεως ἡ θάλασσα εἰσχωρεῖ βαθέως εἰς τὴν ἔηρὰν τῆς Ευρώπης καὶ σχηματίζει τὸν **Κεράτιον κόλπον** ἢ **Χρυσοσοῦν κέρας**.

Η Κωνσταντινούπολις ἦτο περιτριγυρισμένη μὲ μεγάλα τείχη. Ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς περιεῖχε θαυμάσια κτίρια καὶ μνημεῖα. Ἐξω δὲ ἡ φύσις εἶναι μαγευτικὴ καὶ ἡ γῆ παράγει ὅλα τὰ ἀγαθά. Ἡ μοναδικὴ θέσις ἔκαμεν ὥστε ἡ Κωνσταντινούπολις νὰ συγκεντρώσῃ τὸ ἐμπόριον ὅλου τοῦ κόσμου. Ἔγινε μεγάλη καὶ δυνατή, ἡ κατ' ἔξοχὴν πόλις τῆς οἰκουμένης, ἡ ἀγαπητὴ πόλις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Αἱ χώραι τοῦ Κράτους. — Εἰς τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν ὑπήγοντο μεγάλαι χῶραι, αἱ δποῖαι ἀνήκουν καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἥπειρους :

324 - Η ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ - 453
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

***Η Κωνσταντινούπολις.** Άι συνοικίαι τῆς πόλεως, τὰ τεῖχη, τὰ πλάτα κ.λ.π.

1ον. **Εἰς τὴν Εύρωπην** : "Ολαι αἱ χῶραι ἀπὸ τὸν Δούναβιν ἔως τὸ Ταίναρον (αἱ σημεριναὶ Ρουμανία, Σερβία, Βόουλγαρία καὶ αἱ κυρίως Ἑλληνικαὶ χῶραι).

2ον. **Εἰς τὴν Ἀσέαν** : 'Ολόκληρος ἡ Μικρὰ Ἀσία ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἔως τὸν Εύφρατην ποταμόν. Πρὸς Νότον ἡ Συρία καὶ Παλαιστίνη.

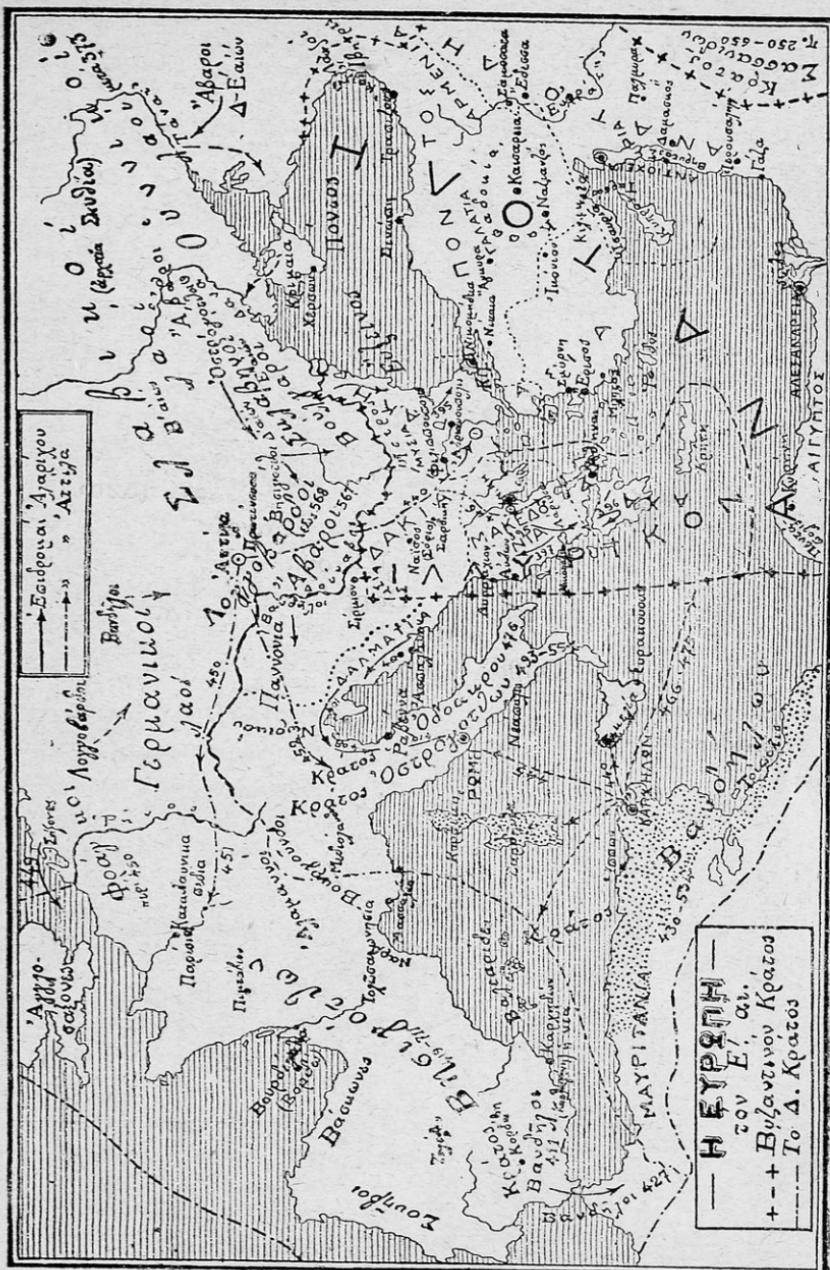
3ον. Εἰς τὴν Ἀφρικήν : Πολὺν καιρὸν ἀνῆκον εἰς τὸ Κράτος ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Βορεία Ἀφρική.

Ο Ἐλληνισμός.—Κατὰ τὴν ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἴδρυθη ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία (τὸν Δ' αἰῶνα), ἡ Ἀνατολὴ ἦτο τὸ μόνον πολιτισμένον μέρος τοῦ κόσμου. Εἰς τὴν Ἀσίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Αἴγυπτον ἥκμαζε τότε μέγας Ἑλληνικὸς πολιτισμός, ἐκεῖνος τὸν ὅποιον διέδωκαν τὰ Ἑλληνικὰ Βασίλεια τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξανδρου. Αἱ μεγάλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις ἦσαν ἡ Ἀντιόχεια καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια, λαμπρότατα κέντρα Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ο Χριστιανικὸς Ἐλληνισμός.—Μὲ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ πολιτισμὸν διεδόθη ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὸν κόσμον. Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐγράφησαν τὰ Εὐαγγέλια, Ἐλληνες Ἠσαὶ οἱ Χριστιανοὶ συγγραφεῖς.

Τότε διέλαμψαν οἱ μεγάλοι *Ιεράρχαι καὶ πατέρες τῆς Εκκλησίας*. Οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ *Τρεῖς Ιεράρχαι, οἱ τρεῖς μεγάλοι διδάσκαλοι τῆς Εκκλησίας*, ὁ Ἀγιος Βασίλειος, ὁ Ἀγιος Γρηγόριος, ὁ Ἀγιος Ιωάννης ὁ Χρυσόστομος. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἔλαμψαν μὲ τόσον δυνατὴν λάμψιν ὥστε ὁ Δ' καὶ ὁ Ε' μ. Χ. αἰώνι λέγεται ὁ Χριστιανικὸς *χρυσοῦς αἰών*.

Αἱ μεγάλαι δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἐμεγάλωσαν τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν, Ἠσαὶ ἡ *Ωρθοδοξία* καὶ ὁ *Ἑλληνισμός*. Μὲ τὰς δυνάμεις αὐτὰς ἤγωνται ἐναντίον δλων τῶν βαρβάρων καὶ διετηρήθη 1.100^ζετη.

Τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν καὶ τὸ Ανατολικὸν Κράτος.

**β'. — Τὸ Ἀνατολικὸν κράτος κατὰ τοὺς δύο πρώτους
αιῶνας (τὸν Δ' καὶ Ε')**

Οἱ πρῶτοι Αὐτοκράτορες. — Ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν ὁ Ἰουλιανὸς καὶ ὁ Θεοδόσιος ὁ Μέγας.

Οἱ Ἰουλιανὸς (361), ἀν καὶ ἀνετράφη ὡς Χριστιανός, ἐξῆτησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν. Ὁνομάσθη Ἀποστάτης, διότι ἀπηρονήθη τὸν Χριστιανισμόν. Υπῆρξεν ὅμως ἀνθρώπος μὲ μεγάλην παιδείαν καὶ ἡθικήν. Εἶχε σπουδάσει εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ είχε συμμαθητὰς τοὺς μεγάλους Χριστιανοὺς συγγραφεῖς Γρηγόριον Ναζιανῆνὸν καὶ μέγαν Βασίλειον.

Κατόπιν ἤχοισεν ἡ μεγάλη Ἐπιδρομὴ τῶν Βαρβάρων. Οἱ ἀνδρεῖοι Αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος (κατὰ τὸ 390) ἀπέκρουσε τοὺς Βαρβάρους. Ἐπίσης ὑπεστήσθη τὴν Ὁρθοδοξίαν. Ὅταν ἀπέθανεν (τὸ 395), ἔχώρισεν ὁριστικῶς τὸ ἀπέραντον Κράτος εἰς τοὺς δύο υἱούς του. Οἱ Ἀρκάδιος ἐβασίλευσεν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὁ Ὄντωριος ἐβασίλευσεν εἰς τὴν Δύσιν.

Ἀπὸ τότε (ἀπὸ 395) τὸ Κράτος τῆς Ἀνατολῆς εἶναι ἐντελῶς χωριστὸν κράτος. Τὸν Ἀρκάδιον διεδέχησαν Αὐτοκράτορες, οἱ διποῖοι δὲν ἦσαν μεγάλοι, ἀλλ᾽ ἦσαν γενναιοί καὶ ἀφωσιωμένοι εἰς τὸ καθῆκόν των. Ἐπολέμουν ἀκούραστοι ἐναντίον τῶν ἔχθρῶν. Μὲ τοὺς πολέμους των δὲ ἔσωσαν τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὸ Κράτος. Συγχρόνως δὲ εἰργάσθησαν διὰ νὰ ἔξελληνίσουν αὐτό. Οἱ Ἑλληνισμὸς ἔλαβε μεγάλην δύναμιν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ Ἀνατολικὸν Κράτος ἔγινε μία μεγάλη Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία.

Οἱ Ἀγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. — Ἐπὶ τοῦ Ἀρκαδίου πατριάρχης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἦτο ὁ Ἀγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ ὅποιος ἔγινε περίφημος διὰ τὴν εὔσεβειαν καὶ διὰ τὴν παιδείαν του. Αἱ δμιλίαι, τὰς διποίας ἔξεφώνει ἀπὸ τὸν ἄμβωνα τῆς Ἐκκλησίας, ἦσαν ὑπέροχοι διὰ τὴν

δύναμιν των. Μὲ τὴν δῷμητικὴν εὐγλωττίαν του προσεύλκυε τὰ πλήθη καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάσθη **Χρυσόστομος**.

Κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἐπεκράτει εἰς τὸ Παλάτιον μεγάλη πολυτέλεια. Ὁ Χρυσόστομος ἤθελε νὰ ζοῦν ὅλοι ὡς ἀληθινοὶ χριστιανοί, καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὰς διμιλίας του δὲν ἔπαυε νὰ δίδῃ συμβουλάς. Ἐτόλμησε μάλιστα νὰ ἐλέγῃ καὶ αὐτὴν τὴν Αὐτοκράτειραν, τὴν σύζυγον τοῦ Ἀρχαδίου διὰ τὴν πολυτέλειαν. Ἡ Αὐτοκράτειρα τὸν ἔστειλεν εἰς μακρινὴν ἔξορίαν, ὅπου ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς κακουχίας. Μὲ τοιούτους ἀγῶνας οἱ ἄγιοι ἐκεῖνοι ἄνδρες ἐστερέωσαν τὴν ἀληθινὴν πίστιν, ἥ ὅποια ᾦτο ἥ Ὁρθοδοξία.

Ἄγγελος ἐντὸς κύκλου
(ἀπὸ ψηφιδωτὸν εἰς Βυζαντινὴν Ἐκκλησίαν).

"Αγιαι γυναῖκες, ἐγδεδυμέναι ώς ἀρχόντισσαι τῆς Βυζαντινῆς Αὐλῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Ο ΜΕΓΑΣ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ

(527—565)

a'.—*Oι πόλεμοι.*

Ο Ιουστινιανὸς καὶ ἡ Θεοδώρα.—Τὰς ἀρχὰς τοῦ
ς' αἰῶνος (τὸ 527) ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἰουστινιανός. Ἡ
δραστηριότης καὶ ἡ θέλησις τοῦ^ν Ἰουστινιανοῦ προξενοῦν τὴν
κατάπληξιν. Εἶχεν ἔξαιρετικὴν ἀντοχὴν εἰς τοὺς κόπους, ἡ τροφή
του ἦτο δλίγα χόρτα, καὶ μιᾶς ὥρας ὅπνος τοῦ ἦτο ἀρκετός.
Μεγάλοι στρατηγοί, μεγάλοι σοφοί καὶ ἀρχιτέκτονες ἐλάμπουναν
τὴν βασιλείαν του.

Ἡ δὲ σύνυγός του Θεοδώρα κατήγετο ἀπὸ τὰ χαμηλότερα
στρώματα τῆς κοινωνίας. Ἄλλ^ο δταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν λαμπρότε-
ρον θρόνον τῆς οἰκουμένης, ἐδείχθη ἀνταεία βασίλισσα. Ἡ Θεο-
δώρα εἶχε μεγάλην ὠδαιότητα, ἀλλ^ο ἐπίσης καὶ μεγάλην κρίσιν.
ἷτο δ καλύτερος σύμβουλος τοῦ^ν Ἰουστινιανοῦ.

Ο Ιππόδρομος.—Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦσαν
πολὺ ἀγαπηταὶ αἱ ἀρματηλασίαι. Ἐτελοῦντο δὲ αὗται εἰς τὸν
Ιππόδρομον, ἐν ἀπέραντον μνημεῖον, τὸ δποῖον ὠμοίαζε μὲ
στάδιον. Ἐκεὶ συνήρχοντο οἱ ἀρχοντες καὶ ἀπειρος λαός. Οἱ

Ο Αύτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (ἀπὸ παλαιὸν ψηφιδωτόν).

ἀρματηλάται ἔτρεχον μὲ τὰ ἀρματά των καὶ ὁ καθεὶς εἶχεν ἴδιαί-
τερον χρῶμα διὰ νὰ γνωρίζεται. Ὁ λαὸς ἐλάμβανε τὸ μέρος τοῦ
ἔνδος ἢ τοῦ ἄλλου ἦνιόχου. Ὄλοι ἐφανατίζοντο φοβερὰ καὶ ὁ λαὸς
ἐχωρίζετο εἰς κόμματα, φατοίας. Αἱ σπουδαιότεραι φατοίαι
ἦσαν, κατὰ τὸ χρῶμα τοῦ ἦνιόχου, οἱ Πράσινοι καὶ οἱ Βένετοι
(γαλάζιοι).

Η στάσις τοῦ Νέκα.—Πολλάκις τόσον μέγας ἦτο ὁ
φανατισμός, ὥστε συχνὰ ἐγίνοντο ταραχαὶ εἰς τὸν Ἰππόδρομον.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἔγινε μία φοβερὰ ἐπανάστασις, ἥ στάσις τοῦ **Νίκα**. Ὡνομάσθη δὲ οὗτω ἀπὸ τὴν φωνὴν τοῦ λαοῦ πρὸς τοὺς ἀρματηλάτας «**νίκα, νίκα**». Οἱ ἐπαναστάται διεσκορπίσθησαν εἰς τὴν πόλιν, ἐλεηλάτουν, ἐφόνευον, ἐπυρπόλουν. Ὁ Ἰουστινιανὸς φοβεῖται καὶ συγκαλεῖ συμβούλιον, εἰς τὸ δποῖον, ὅπως πάντοτε, παρίστατο καὶ ἡ Θεοδώρα. Στρατηγοὶ **ἀτρόμητοι** εἰς τοὺς πολέμους, συμβουλεύουν τὸν Αὐτοκράτορα νὰ φύγῃ. Αἱ φυνιδίως ἔγειρεται ἥ ὑπερήφανος Θεοδώρα καὶ λέγει ὠραίους λόγους, οἵ δποῖοι ἔμειναν ἀθάνατοι εἰς τὴν ἴστορίαν :

Νὰ μὴ ξήσω ποτὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ποῦ θὰ παύσουν νὰ μὲ δνομάξουν βασίλισσαν. *Ἄν δέλης νὰ φύγης, βασιλεῦ, εὔκολον εἶναι. Ἄλλ' εἰς ἐμὲ ἀρέσκει εἰς παλαιὸς λόγος, δ δποῖος λέγει, δτι ἡ βασιλεία εἶναι καλὸν σάβανον».*

Τότε ὅλοι ἔλαβον θάρρος. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε τοὺς στρατηγούς του εἰς τὸν Ἰππόδρομον καὶ διεσκόρπισαν τὸ πλῆθος.

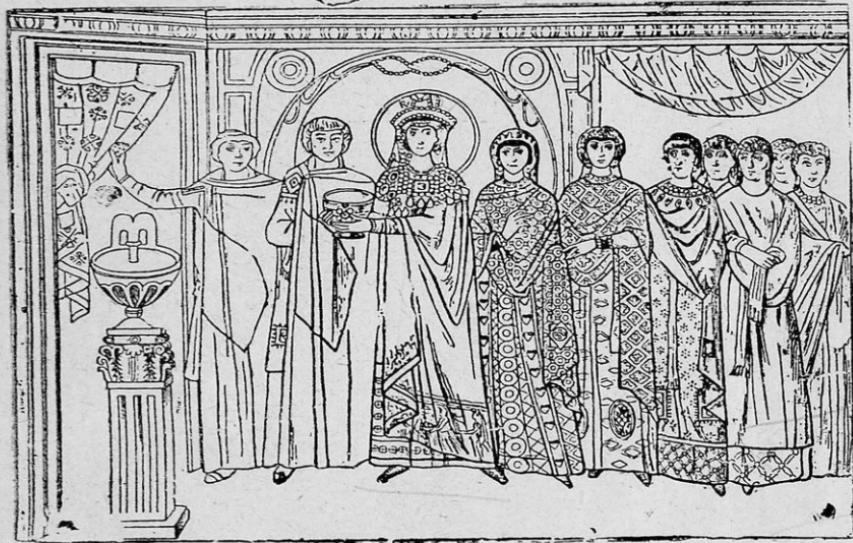
Πόλεμοι κατακτήσεων.— Ἀμέσως ἔπειτα ὁ Ἰουστινιανὸς ἔβαλεν εἰς ἐνέργειαν ἐν μέγα σχέδιον. *Ἡθελε ν ἀνακτήση τὰς χώρας, τὰς δποίας οἱ Βάρβαροι εἶχον ἀρπάσει ἀπὸ τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος τῆς Δύσεως. Διὰ νὰ κατορθώσῃ δὲ τοῦτο ἔκαμε δύο μεγάλους πολέμους.*

Οἱ βάρβαροι **Βανδῆλοι**, οἵ δποῖοι ἦσαν Γερμανικὸς λαός, εἶχον ἰδρύσει εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἐν δυνατὸν κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Καρχηδόνα. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἀνέθεσε τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῆς ἐκστρατείας εἰς τὸν ἡρωϊκὸν στρατηγὸν **Βελισάριον**.

Τρεῖς μῆνες ἤρκεσαν εἰς τὸν Βελισάριον διὰ νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἀφρικήν. Ὁ Βελισάριος ἦχμαλώτισε τὸν Βασιλέα τῶν Βανδήλων καὶ τὸν ἔφερεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐτέλεσε θρίαμβον. Μὲ τὰ λάφυρὰ καὶ τοὺς αἰχμαλώτους τοῦ πολέμου ὁ Βελισάριος διέρχεται ἐν πομπῇ διὰ μέσου τῆς πόλεως. Ὁ βασιλεὺς τῶν Βανδήλων μὲ τὴν οἰκογένειαν καὶ τοὺς μεγιστᾶνάς του ἀκολουθεῖ πεζὸς τὸν θρίαμβον. *Οταν ἔφθασεν εἰς τὸν Ἰππόδρομον καὶ εἶδε τὸν λαὸν καὶ τὸν Αὐτοκράτορα, καὶ εἶδε τὸν*

ἔαυτόν του εἰς ποίαν δυστυχίαν κατήντησεν, ἀνέκραξε: «Ματαιότης ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης».

Οἱ δὲ Ὀστρογότθοι, ἄλλος Γερμανικὸς λαός, εἶχον κατέκτησει τὴν Ἰταλίαν. Ὁ πόλεμος ἐναντίον αὐτῶν ὑπῆρξε δύσκολος, διήρκεσεν εἴκοσι ἔτη. Ὁ Βελισάριος πάλιν κατετρόπωσε τοὺς ἔχθρούς, καὶ ἔσυρεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν αἰχμάλωτον τὸν

“Η Αὐτοκράτειρα Θεοδώρα μετὰ κυριῶν τῆς αὐλῆς της.

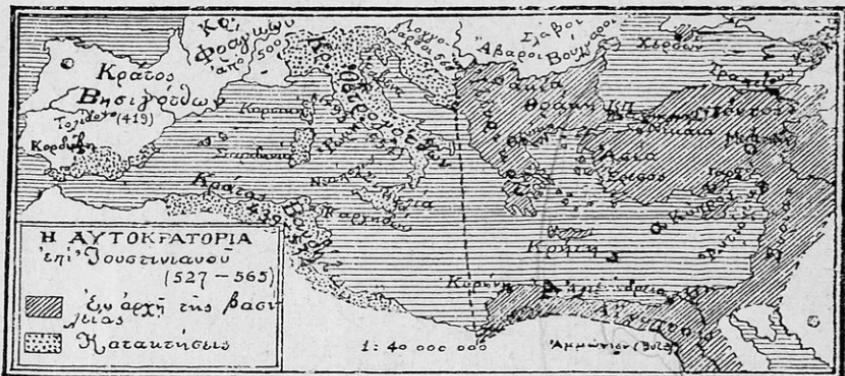
βασιλέα των. Ἔπειτα ὁ γενναῖος στρατηγός, ὁ Ναρσῖς, κατέκτησεν ἐντελῶς τὴν Ἰταλίαν.

Το Βυζαντεῖνον Κράτος.— Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Ἑλληνικοὶ στρατοὶ κατέστρεψαν δύο μεγάλα βασίλεια. Δύο βασιλεῖς ἐσύρθησαν δέσμιοι εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἡ Ἄφρικὴ καὶ ἡ Ἰταλία ἔγιναν μεγάλαι ἐπαρχίαι τῆς Αὐτοκρατορίας. Αἱ πρωτεύουσαι ἦσαν εἰς τὴν Ἄφρικὴν ἡ **Καρχηδὼν** καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἡ **Ραβέννα**.

‘Ἀδαμαντίου Ἐλλ. Ἰστορία διὰ τὴν Β' τοῦ Ἐλλ. ἔκδ. δ'.

8

Τὸ Βυζαντινὸν κράτος λοιπὸν ἔξετείνετο τότε ἀπὸ τὰς Ἡρακλείας στήλας ἕως τὴν Κασπίαν θάλασσαν. "Ολαι αἱ χῶραι τῆς Μεσογείου θαλάσσης ἀνῆκον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν, καὶ ἡ Μεσόγειος ἦτο πάλιν Ἑλληνικὴ θάλασσα, δπως καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους.

Αἱ κατακτήσεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

⁶ Η μεγαλυτέρα ἔκτασις τῆς Αὐτοκρατορίας.

• Ο πόλεμος ἐναντίον τῶν Ηερσῶν. - Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν **Χοσρόης δ' Α'** εἶχεν ὑψώσει τὴν Περσίαν εἰς μεγάλην δύναμιν καὶ ὥνειρενέτο ν' ἀνακτήσῃ τὴν δόξαν τῶν ἀρχαίων μεγάλων βασιλέων. Ὁ στρατός του εἰσέβαλεν αἱφνιδίως εἰς τὰς Ἐλληνικὰς χώρας τῆς Ἀσίας. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐστειλε τὸν Βελισάριον καὶ ὁ ἔνδοξος στρατηγὸς κατώρθωσε μὲν μεγάλους ἀγῶνας νὰ ἀποκρούσῃ τοὺς Πέρσας.

Ἄλλα καὶ πολλοί ἄλλοι βάρβαροι ἔκαμαν καὶ ἐκεῖνον τὸν χρόνον φοβερὰς ἐπιδομὰς ἀπὸ τὸν Βορρᾶν. Τότε ἐπίσης ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον δύο λαοί, τοὺς δόπιούς θαῦ γνωρίσωμεν καὶ λῶς ὑστερώτερα καὶ οἱ δόποι οἱ ἔκαμαν

μεγάλα κακὰ εἰς τὸν Ἐλληνισμόν, οἱ **Σλάβοι** καὶ οἱ **Βούλγαροι.**

β' — Τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ πολιτισμοῦ

‘**Η ἀρχαία Ἑλλάς** ἔφθασεν εἰς τὸ ὑψηστὸν σημεῖον τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους τὸν **Ε' αἰώνα π. Χ.** Μετὰ δέκα αἰώνων, τὸν **ΣΤ' αἰώνα μ. Χ.** ἔφθασε πάλιν ἡ **Χριστιανική Ἑλλάς**, δηλαδὴ ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, εἰς τὸ ὑψηστὸν σημεῖον τοῦ πολιτισμοῦ.

Καθ' ὅλην τὴν μακροτάτην βασιλείαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ οἱ Ἑλληνικοὶ στρατοὶ ἐμάχοντο καὶ ἐθριάμβευνον μακρὰν καὶ εἰς τὰς τρεῖς Ἡπείρους τοῦ κόσμου, εἰς τὴν Ἀφρικήν, εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν. Κατὰ τὸν ἥδιον χρόνον δὲ Ἰουστινιανὸς μὲ τὴν σύντροφόν του τὴν Θεοδώραν, ἐδημιούργησεν εἰς τὸ ἔσωτερικὸν ἀνθάνατα ἔργα εἰρήνης καὶ πολιτισμοῦ.

Εἰς γόμων. — Κατέκεινον τὸν χρόνον ἡ δικαιοσύνη ἀπενέμετο συμφώνως μὲ νόμους, οἱ δποίοι ἦσαν σκορπισμένοι εἰς πολλὰ παλαιὰ βιβλία. ‘Ο Ἰουστινιανὸς ἡθέλησε νὰ τακτοποιήσῃ τοὺς νόμους. ‘Ἡθελε νὰ εὐκολύνῃ τοὺς δικαστὰς διὰ νὰ ενδισκουν τοὺς νόμους καὶ τοὺς σπουδαστὰς διὰ νὰ τοὺς μανθάνουν εὐκόλως. ‘Ανέθεσε λοιπὸν εἰς νομοδιδασκάλους νὰ ξεκαθαρίσουν καὶ νὰ περισυλλέξουν αὐτούς.

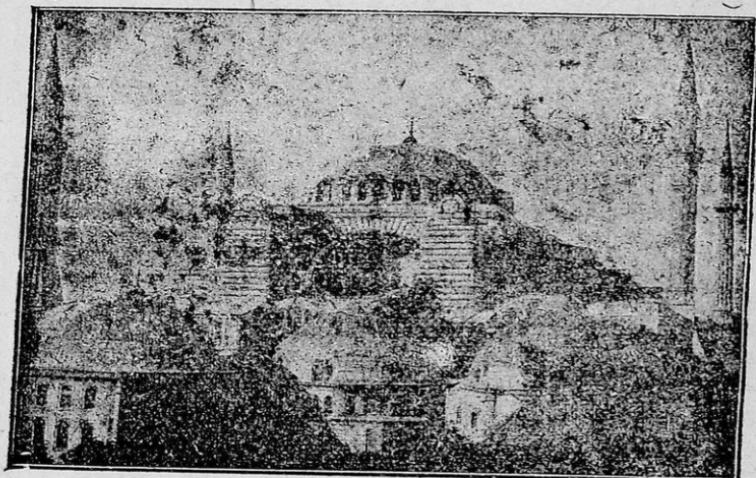
Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγιναν μεγάλαι Συλλογαὶ γόμων, διὰ τὰς δποίας δὲ Ἰουστινιανὸς ἀπέκτησε τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς ἀνθρωπότητος. ‘Εγιναν δὲ καὶ νέοι νόμοι περισσότερον φιλάνθρωποι διὰ τοὺς ἀδυνάτους καὶ δυστυχεῖς. Τόσον μέγα εἶναι τὸ ἔργον τοῦτο, ὃστε ἀκόμη καὶ σήμερον ἰσχύει ἡ νομοθεσία τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ σπουδάζεται εἰς ὅλα τὰ Πανεπιστήμια.

Η δεκάδης τωῦ Χριστιανισμοῦ. — ‘Ο Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ Θεοδώρα διέδωκαν τὴν Χριστιανικὴν πίστιν εἰς τὰ εἰδωλολατρικὰ ἔθνη ἕως τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Τολμηροὶ Ἱεραπόστολοι ἐπῆγαν εἰς τοὺς βαρβάρους λαοὺς εἰς τὰ βάθη τῆς

Ἄσιας μὲν ἡρωϊσμὸν καὶ μὲ αὐτοθυσίαν, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ εἰς τὴν Κίναν. Μὲ τὸν Χριστιανισμὸν διεδόθη μακρὰν καὶ δὲ Ἑλληνικὸς πολιτισμός.

Προσέτι οἱ ἀείμνηστοι ἐκεῖνοι βασιλεῖς ἐσκόρπισαν εἰς δἰλους τοὺς ὑπηκόους των ἀγαθοεργίας. Ἐκτισαν παντοῦ νοσοκομεῖα, πτωχοκομεῖα καὶ παντὸς εἴδους φιλανθρωπικὰ ἴδρυματα.

····· **Ἀγία Σοφία;** — Οἱ Ἰουστινιανὸς ἀπεφάσισε νῦν ἀνεγείρῃ μίαν μεγάλην ἐκκλησίαν, τὴν **Ἀγίαν τοῦ Θεοῦ**

····· **Ἀγία Σοφία** (ἐξωτερικόν).

Σοφίαν. Ἀνέθηκε δὲ τὸ ἔργον εἰς δύο μεγαλοφυεῖς Ἑλληνας μηχανικοὺς ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τοὺς ἔδωκε χρήματα μὲ ἀτελείωτον ἀφθονίαν. Δέκα χιλιάδες ἔργαται εἰργάσθησαν. Οἱ διόδιοι δὲ Αὐτοκράτωρ ἐπίγιανε κάθε ἡμέραν διὰ νὰ ἐπιβλέπῃ καὶ δίδῃ συμβουλάς. Αἱ ἔργασίαι ἔγιναν μὲ τόσην δραστηριότητα, «ῶπτε» ἡ μεγάλη ἐκκλησία εἰς πέντε ἥτο ἐτοίμη (537).

····· **Ἀγία Σοφία** εἶναι τὸ μεγαλοπρεπέστατον δημιούργημα.

τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, θαῦμα στερεότητος καὶ τελειότητος. Πρὸς στολισμὸν αὐτῆς δὲ Ἰουστινιανὸς ἐσπατάλησεν ἀφθόνως τὸν χρυσόν, τὸν ἄργυρον, τὸ ἐλεφαντοστοῦν, τοὺς πολυτίμους λίθους. Τὴν ἡμέραν τῶν ἔγκαινίων δὲ Ἰουστινιανὸς ὑψώσε τὰς χεῖρας καὶ ἔφωναξε : «Νενίκηκά σε Σολομών».

Οἱ ἀρχαῖοι καὶ οἱ μεταγενέστεροι δὲν ἔπαινσαν νὰ θαυμάζουν

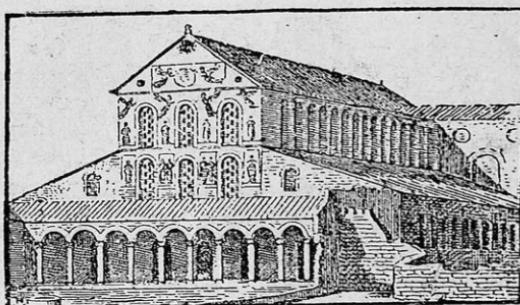
Η Ἁγία Σοφία (ἐσωτερικόν).

τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. «Οὐδεὶς ποτὲ ἔχόρτασε νὰ βλέπῃ τὸ θέαμα τοῦτο». Ἡ Ἁγία Σοφία εἶναι, δπως δὲ Παρθενών διὰ τὴν ἀρχαιότητα, τὸ αἰώνιον μνημεῖον τῆς Ἐλληνικῆς τέχνης. Προσέτι εἶναι δὲ σεβαστότατος ναὸς τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν ἔξεκίνουν οἱ Αὐτοκράτορες μὲ τὸν σταυρὸν εἰς τὰς χεῖρας διὰ τὸν πόλεμον. Ἐκεῖ ἐπέστρεφον θριαμβεύοντες καὶ ἀνέπεμπον τὰ ἔνχαριστήρια διὰ τὰς «νίκας κατὰ βαρβάρων».

Ἐπιχειρήσεις τέχνης. — «Οπως δὲ αἰών τοῦ Περικλέους, ἐπίσης καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἦτο μεγάλη εἰς τὴν τέχνην.

Ο Ἰουστινιανὸς ἔκτισε πάρα πολλὰ κτίσια διὰ διαφόρους ὀψευσμούς σκοπούς, καὶ στρα, ὑδραγωγεῖα κλπ. Ἐκτισε δὲ καὶ πολλὰς ἐκκλησίας.

Αἱ παλαιαι Χριστιανικαι ἐκκλησίαι ἐλέγοντο **Βασιλικαὶ** (δηλαδὴ οἰκίαι). Ἡ βασιλικὴ ἦτο μία μεγάλη ἐπιμήκης αἴθουσα μὲ σειρὰς κιόνων. Ἐμπροσθεν εἶχεν ἕνα προθάλαμον, δ ὅποιος ἐλέ-

Ἡ βασιλικὴ (τὸ παλαιὸν σχέδιον τῆς ἐκκλησίας).

γετο νάρθηξ. Ἀπὸ τὸν νάρθηκα εἰσερχόμενα εἰς τὸν κυρίως ναόν, εἰς τὸ βάθος βλέπομεν τὸ **Ἄγιο Βῆμα**, τὸ ιερόν, ὃπου δὲ ιερεὺς τελεῖ τὴν θείαν λειτουργίαν.

Μὲ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν ἐδημιούργησεν δὲ Ἰουστινιανὸς ἐναντίον ρυθμόν. Εἰς τὸ μέσον ἦ ἐκκλησία σκεπάζεται ἀπὸ ἕνα θόλον ἡμισφαιρικόν, δ ὅποιος λέγεται **τρούλλος**. Ἀπὸ τότε ἔως σήμερον αἱ ἐκκλησίαι τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν κτίζονται μὲ τρούλλον κατὰ τὸ σχέδιον τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Αἱ ἐκκλησίαι ἐστολίζοντο εἰς τοὺς τοίχους ἀπὸ ζωγραφίας μὲ μικρὰ χρωματιστὰ λιθάρια. Αἱ ζωγραφίαι αὐταὶ λέγονται **ψηφιδωτὰ** (ψηφιδες=λιθάρια). Ἐπίσης κατεσκευάζοντο τότε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁραιότατα κομψοτεχνήματα ἀπὸ μέταλλον καὶ ἐλεφαντοστοῦν, ὅπως σταυροί, πολυκάνδηλα κλπ. Τὰ

ἔργα τῆς Βυζαντινῆς τέχνης διεδίδοντο μακρὰν εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

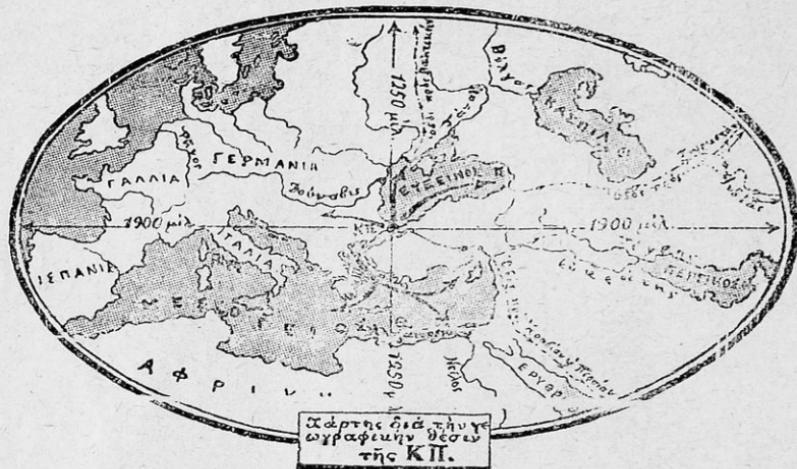
Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία.—Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ιουστινιανοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶχε συγκεντρωθῆ

Ἐκκλησία μὲ τρυπανίῳ (τὸ ἐπικρατήσαν σχέδιον τῆς ἐκκλησίας).
Ο Ἀγιος Ἐλευθέριος ἐν Ἀθήναις.

τὸ ἐμπόριον ὅλου τοῦ κόσμου. Ἡ μέταξι ἥρχετο ἐτοίμῃ ἀπὸ τὴν Κίναν, ἀλλ᾽ οἱ Βυζαντινοὶ ἔμαθον τότε νὰ κατασκευάζουν τὴν μέταξιν καὶ συνήρθοιζον ἀφθονα πλούτη.

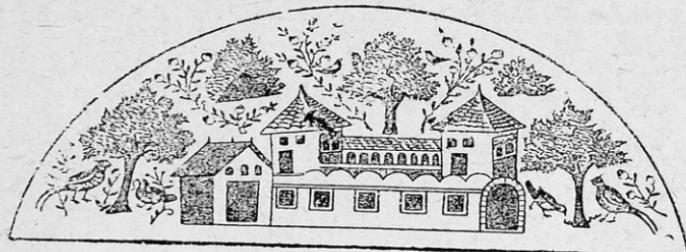
Ο Ιουστινιανὸς ἔχει μεγάλην τιμὴν ὅτι ἔδωκεν ὠθησιν εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ ἐν γένει εἰς τὴν ἔργασίαν καὶ τὸν πολιτισμόν. Ἡ μνήμη τοῦ Ιουστινιανοῦ καὶ τῆς Θεοδώρας θὰ μείνῃ εἰς τοὺς αἰῶνας. Διότι διέδωκαν μακρὰν εἰς τὸν κόσμον τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὸν πολιτισμόν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀειμνήστων ἐκείνων βασιλέων τὸ Βυζαντινὸν Κοίτος εἶχε γίνει πιγκόσμιος Χριστιανικὴ Αὐτοκρατορία.

Ἡ θέσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὅποια ἦτο τὸ κέντρον
ὅλου τοῦ κόσμου.

*Μετάλλιον Βυζαντινόν, τὸ ὅποιον παριστάνει τὸν Ἰουστινιανὸν
ἀπὸ τὸ ἐν μέρος ἐν προτομῇ καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἔφιππον.
Πλησίον του βαδίζει ἡ πτερωτὴ Νίκη.*

Βυζαντινή ξπανλις - Ἀπὸ παλαιὸν ψηφιδωτόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'

Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ

Τὸν μέγαν Ἰουστινιανὸν διεδέχθησαν μέτοιοι Αὐτοκράτορες καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία ἤσχισε νὰ καταπίπῃ. Κατὰ τὸ **600 μ. X.** εὑρίσκετο εἰς πολὺ δεινὴν θέσιν καὶ πολλοὶ ἔχθροι εἰσώρουν εἰς τὰς χώρας της ἀπὸ δλα τὰ σύνορα.

Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἦλθον ἀπὸ τὴν Ἀσίαν φοβεροὶ λαοί, οἱ **Βούλγαροι** καὶ οἱ **Ἀβαροι**. Ἐκτὸς αὐτῶν εἶχον καταβῆ ἀπὸ τὸν Βορρᾶν οἱ **Σλάβοι**. Οἱ ἄγροι λαοὶ ἀπὸ τὸν Δούναβιν κατέβαινον πρὸς Νότον καὶ ἔκαμνον φοβερὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Ἐλεηλάτουν, ἔκαιον, ἔσφαζον, δλα τὰ κατέστρεφαν. Πολὺ συχνὰ θὰ ἰδωμεν εἰς τὴν ἴστοριαν μας τοὺς Σλάβους καὶ ἴδιως τοὺς Βουλγάρους, οἱ δποῖοι ἔγιναν φοβεροὶ ἔχθροὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἄλλὰ τώρα μεγαλύτεροι ἔχθροι εἶναι οἱ **Πέρσαι** εἰς τὴν Ἀνατολήν, οἱ δποῖοι δλοὲν ἐπροχώρουν καὶ ἔκυριευον τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Ἡ Αὐτοκρατορία ἔρχεται εἰς μέγαν κίνδυνον. Εἰς τὴν φοβερὰν ἐκείνην στιγμὴν καταλαμβάνει τὸν ψρόνον δ ἥρωῆς Αὐτοκράτωρ, δ **Ηράκλειος**, δ δποῖος ἐδόξασε τὸν Μεσαιωνικὸν Ἑλληνισμὸν (610—641 μ. X.).

α' — Αἱ νῖκαι τοῦ Ἡρακλείου.

Οἱ Πέρσαι εἶχον κυριεύσει τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην. Τέλος εἰσῆλθον εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν τῆς Ἱερουσαλήμ. Ὁ τίμιος Σταυρός, ἐπὶ τοῦ δυποίου ἀπέθανεν ὁ Σωτήρ, ἦτο εἰς τὰς χεῖρας των. Ὁ δὲ βασιλεὺς των Χοσρόης ὁ Β' ἔφθασε πλησίον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Αἱ ἐκστρατεῖαι τοῦ Ἡρακλείου. — Ἐφοῦ ἥτοι μάσθη ὁ Ἡράκλειος διὰ τὴν ἐκστρατείαν, ἐπῆγεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας. Πίπτει προηνῆς ἐμπρὸς εἰς τὸ ίερὸν καὶ ἀνακράζει : «Δέσποτα Θεὲ καὶ Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, μὴ παραδώσῃς ἡμᾶς ὅνειδος εἰς τοὺς ἔχθρούς σου διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, ἀλλὰ ἐπιβλέψας ἐλέησον, καὶ τὴν κατὰ τῶν ἔχθρῶν σου νίκην δῶσε εἰς ἡμᾶς». Κατόπιν πορεύεται εἰς τὴν παραλίαν καὶ ἐπιβιβάζεται ἐπὶ τοῦ στόλου αὐτοῦ. Ἀναρίθμητος λαὸς ἐπευφημεῖ καὶ εὐλογεῖ τὸν βασιλέα.

Οἱ Ἡράκλειοι ἀποβιβάζεται μὲ τὸν στόλον του εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, νικᾶ τὸν Πέρσας, καὶ ἀπελευθερώνει τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Κατόπιν εἰσχωρεῖ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Περσικοῦ Κράτους. Παντοῦ κερδίζει ὁ Χριστιανὸς Αὐτοκράτωρ μεγάλας νίκας, ἀπελευθερώνει αἰχμαλώτους, ἐκδικεῖται διὰ τὰς καταστροφὰς τῶν Χριστιανῶν.

III πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. — Ἄλλα καὶ οἱ Πέρσαι δὲν ἀφιναν τὸν ἀγῶνα χωρὶς ἀντίστασιν. Οἱ Χοσρόης συνεννοήθη μὲ τοὺς ἀγρίους τοῦ Δουνάβεως, ἔστειλε στρατὸν καὶ ἐτολιόρκησε μὲ τοὺς Ἀβάρους τὴν Κωνσταντινούπολιν.

«Ἄλλος οἱ κάτοικοι ὑπερησπίσθησαν μὲ ἡρωϊσμὸν τὴν πόλιν των. Οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἀβάροι ἀποκρύονται καὶ σώζεται ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς ἔχθροὺς (626).

III νέκη τοῦ Σταυροῦ. — Μόλις ἔμαθεν ὁ Ἡράκλειος ὅτι ἐλυτρώθη ἡ πόλις, δομῇ ἐναντίον τῶν Περσῶν, τοὺς ενοίσκει πλησίον τῆς αὐγαίας Νινευῆς καὶ τοὺς κατατροπώνει (627).

Οἱ Πέρσαι ἡναγκάσθησαν ταπεινωμένοι νὰ ζητήσουν εἰρήνην. Αἱ Ἑλληνικαὶ χῶραι, τὰς δποίας εἶχον κατακτήσει, ἐπιστρέφουνται εἰς τοὺς Ἐλληνας. Ἐπιστρέφεται καὶ ὁ τίμιος Σταυρός (628).

Θρέαμβος τοῦ Ἡρακλείου.—Ο Χριστιανισμὸς εἶχε νικήσει, καὶ οὐδέποτε πλέον οἱ Πέρσαι ἡνόχλησαν τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Ο νικηφόρος βασιλεὺς ἐπιστρέφει εἰς τὴν πρωτεύουσάν του. Ἐξέοχονται νὰ τὸν προϋπαντήσουν ὁ λαός, ὁ πατριάρχης καὶ οἱ μεγιστᾶνες τοῦ Κράτους, «βαστάζοντες κλάδους ἐλαιῶν καὶ λαμπάδας καὶ εὐφημοῦντες αὐτὸν μετὰ χαρᾶς καὶ δακρύων. Ὅλοι μαζὶ ἀναπέμπουσιν εὐχαριστηρίους ὅμνους εἰς τὸν Θεόν». Ἐν θριάμβῳ εἰσέρχεται ὁ Βασιλεὺς εἰς τὴν πόλιν, προπορεύονται ἀνδρες, οἱ δποῖοι κρατοῦνται ὑψηλὰ τὸν τίμιον Σταυρόν.

Τοῦ Ψωσεὶ τοῦ τεμένου Σταυροῦ.—Τὸ ἐπόμενον ἔτος (629) ὁ βασιλεὺς Ἡράκλειος ἔφερεν εἰς τὴν Ιερουσαλὴμ τὸν τίμιον Σταυρὸν καὶ τὸν ὄψιν πανηγυρικῶς ἐκεῖ, ὅπου ἀλλοτε τὸν εἶχε στήσει τὴν ἴδιαν ἡμέραν ἡ Ἀγία Ἐλένη. Καὶ ἐπῆγεν δὲ ἕδιος εἰς τὸν Κρανίου τόπον βαστάζων τὸν Σταυρόν, καὶ καθ' ὅν χρόνον ἔψαλλον οἱ ἰερεῖς· «Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου, νίκας τοῖς Βασιλεῦσι κατὰ βασιθάρων δωρούμενος». Κάθε ἔτος, εἰς τὰς 14 Σεπτεμβρίου, ἡ Ἐκκλησία μας πανηγυρίζει τὴν μνήμην τῆς μεγάλης ἡμέρας.

Νέος ἔχθρος.—Αἱ φυιδίως ὅμως εἰς νέος ἔχθρος τῆς πίστεως πίπτει ως κεραυνός. Ἀπὸ τὰ Νότια μέρη ὅρμῃ εἴς πολεμικωτατὸς λαός, οἱ *Ἀραβεῖς*.

Β'. — Οἱ Αραβεῖς. — Ο Αραβικὸς πολιτισμός.

Τὰς ἀρχὰς τοῦ Ζ' αἰῶνος ἔγεννηθη εἰς τὴν Ἀραβίαν μία νέα θρησκεία, ἡ δποία λέγεται *Ισλαμισμὸς* (*Ισλάμ* σημαίνει ὑποταγὴν εἰς τὸν Θεόν). Οἱ πιστοὶ εἰς τὸ Ισλάμ λέγονται Μουσουλμᾶνοι. Ἡ νέα θρησκεία κατέκτησε μέχρια μέρος τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς.

Οἱ Ἀραβεῖς καὶ ὁ Μωάμεθ — Ἡ Ἀραβικὴ Χερσόνησος εἶναι ἔρημος, μόνον εἰς τὰς ἀκτὰς ὑπάρχουν πόλεις, ἡ **Μέκηα**, ἡ **Μεδίνα**. Οἱ Ἀραβεῖς ἦσαν ωμαλέοι καὶ ἥγαπων πολὺ τὸν πόλεμον. Ἡσαν ὠπλισμένοι μὲ μίαν ἐλαφρὰν λόγχην, μὲ τόξον καὶ μὲ μικρὰν στρογγυλὴν ἀσπίδα.

Εἰς πτωχὸς ποιμὴν Ἀραψ, ὁ Μωάμεθ, μίαν ἡμέραν, κατὰ τὴν δοπίαν ἔβοσκε τὰ πρόβατά του, εἶδεν ἐν ὅραμα. Ἡτο ἐν ὑπερφυὲς ὅν, δ ἄγγελος Γαβριήλ, τὸ δποῖον τοῦ εἶπε : «**κήρυξε !**». Καὶ ἀπὸ τότε ὁ Μωάμεθ ἐνόμισεν ὅτι ἡτο προφήτης καὶ ὥφειλε νὰ ἀποκαλύψῃ εἰς τοὺς ὅμοεθνεῖς του τὴν ἀληθινὴν πίστιν.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Μωάμεθ περιέχεται εἰς τὸ ἱερὸν βιβλίον **Κοράνιον** : «**Δὲν ὑπάρχει παρὰ εἰς μόνος Θεός, δ Ἄλλαχ, καὶ ὁ Μωάμεθ εἶναι δ προφήτης τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ**».

Αἱ κατακτήσεις. — Ὁ Μωάμεθ εἶχεν εἶπε : «**Κάμετε τὸν πόλεμον ἐναντίον ἐκείνων, οἱ δποῖοι δὲν πιστεύουν εἰς τὸν Θεόν καὶ εἰς τὸν προφήτην του**».

Εἰς στρατὸς δρμᾶ καὶ καθυποτάσσει ἀμέσως τὴν Περσίαν, ἄλλος δρμᾶ εἰς τὴν Συρίαν, τρίτος στρατὸς διευθύνεται πρὸς Δυσμὰς εἰς τὴν Ἀφρικήν. Μόλις δο ἔτη εἶχον περάσει ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ, καὶ οἱ Ἀραβεῖς εἶχον φθάσει εἰς τὸν Ὡκεανόν. Ἐπειτα ἐπέρασαν τὸν πορθμὸν τοῦ Γιβραλτάρ καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Ισπανίαν.

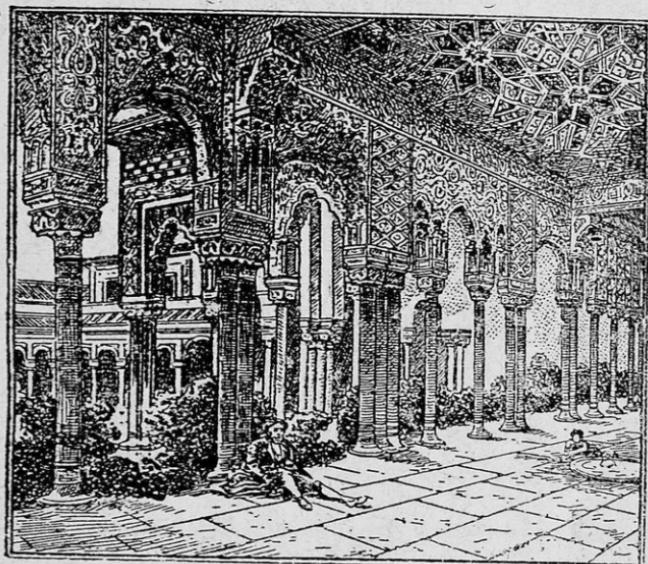
Τὰ Ἀραβικὰ Ερήμα. — Ἀπέραντον ἡτο τὸ κράτος τῶν Ἀράβων μετὰ τὰς κατακτήσεις. Ἐξετείνετο ἀπὸ τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν ἔως τὸν Ἀτλαντικὸν Ὡκεανόν. Οἱ πρῶτοι διάδοχοι τοῦ Μωάμεθ ἐλαβον τὸν τίτλον **Καλίφαι** (τοποτηρηταὶ τοῦ προφήτου). Τὸ ἀπέραντον ὅμως κράτος ταχέως διεμελίσθη, καὶ ἐξ αὐτοῦ παρήγθησαν διάφορα Ἀραβικά κράτη.

Οἱ Ἀραβικὸς πολεῖτεσμαδο; — Οἱ Ἀραβεῖς ἦσαν πολὺ εὐφυῆς λαός. Ἀνέπτυξαν λοιπόν, δπως καὶ οἱ Ἐλληνες καὶ οἱ Πέρσαι, λαμπρὸν πολιτισμόν.

Τὰ σπουδαιότερα κέντρα τοῦ Ἀραβικοῦ πολιτισμοῦ ὑπῆρξαν αἱ τρεῖς πρωτεύουσαι τῶν μεγάλων Ἀραβικῶν κρατῶν, τὰ δποῖα

ἐλέγοντο **Καλιφᾶτα**, ἡ **Βαγδάτη**, εἰς τὴν Ἀσίαν, τὸ **Κάρυον** εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ ἡ **Κορδούνη** εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Πολλοὶ καλίφαι ἔγιναν περίφημοι διὰ τὴν δύναμιν καὶ τὴν παιδείαν αὐτῶν. Περίφημος ἦτο δὲ **Άρούν ἀλ Ρασίν** (κατὰ τὸ 800 μ. Χ.).

Οἱ Ἄραβες κατεσκεύαζον ὁραιότατα μεταξωτὰ καὶ τάπητας. Μὲ μεγάλην τέχνην κατειργάζοντο, τὰ δέρματα, ἥγαπων πολὺ τὰ ωραῖα ὅπλα, ἵδιως ξίφη (**Δαμασκηνά**, ἀπὸ τὴν Δαμασκὸν). Ἐξαί-

Η Άλαμπρα (παλαιὸν παλάτιον τῶν Ἄραβων εἰς τὴν Ἰσπανίαν).

σια δὲ εἶναι τὰ κομψοτεχνήματα μὲ ἐλεφαντοστοῦν καὶ μάργαρον (σιντέφι). Ἐκτιζον δὲ ὁραῖα παλάτια καὶ ωραῖα τεμένη, τζαμιά, διὰ τὴν προσευχήν των.

Ἐπίσης διέπρεψαν οἱ Ἄραβες καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας, τὰ μαθηματικά, τὴν ἀστρονομίαν, τὴν γεωγραφίαν. Ἀπέκτησαν δὲ μεγάλην φήμην εἰς τὴν Ἱατρικήν. Ἰδουσαν πολυάριθμα σχολεῖα,

πανεπιστήμια, βιβλιοθήκας. Είς δηλην ὅμως τὴν πρόοδον αὐτήν, καὶ εἰς τὰς τέχνας καὶ Ἰδίως εἰς τὰς ἐπιστήμας, ἐμμηθῆσαν τοὺς Ἑλληνας καὶ ἡσαν μαθητάι των.

Βυζαντινοὶ καὶ "Αρχεῖς". — Αἱ πρῶται χῶραι, τὰς δοπίας οἱ Ἀραβες κατέκτησαν, ἡσαν χῶραι Ἐλληνικαί, ἥ **Συρία** καὶ ἥ **Ἀιγυπτο**. Αἱ ἔνδοξοι αὗται χῶραι τοῦ Ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ αἱ μεγάλαι Ἐλληνικαὶ πόλεις, ἥ Ἀντιόχεια καὶ ἥ Ἀλεξάνδρεια, εἴχον χαθῆ διὰ τὴν Αὐτοκρατορίαν.

Ἄλλῃ εἰς τὰς χώρας αὐτὰς εῦρον οἱ Ἀραβες Ἐλληνικὰ βιβλία, τὰ μετέφρασαν καὶ οὔτως ἐγνώρισαν τὰς Ἐλληνικὰς ἐπιστήμας. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀραβες διεύλουν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς τὴν πρόοδον των εἰς τὰ γράμματα, εἰς τὴν τέχνην καὶ εἰς ὅλον ἐν γένει τὸν πολιτισμόν των.

γ'. — *Αἱ πολιορκίαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως.*

Απὸ τὴν ἐποχὴν ποῦ ἐφάνησαν οἱ Ἀραβες (640) ἔως τὸν ΙΑ' αἰῶνα, δηλαδὴ ἐπὶ τέσσαρας διλοχλήσους αἰῶνας, οἱ Ἐλληνες ἡσαν εἰς ἄγωνα ἐναντίον των.

Αἱ πολιορκίαι τῆς πόλεως. — Η Κωνσταντινούπολις ὑπέστη πολλὰς πολιορκίας. Απὸ τὴν ἵδρυσιν αὐτῆς ἔως τὴν καταστροφὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων (325—1453) εἴκοσι φορὰς τούλαχιστον τὴν ἐποιλόρκησαν οἱ βάρβαροι λαοί, Πέρσαι, Ἀραβες, Βούλγαροι, Ρῶσοι καὶ ἄλλοι βάρβαροι. Πολλάκις ἡ Πόλις ἦλθεν εἰς κίνδυνον. Άλλῃ ἔσωζεν αὐτὴν ἡ ἀνδρεία τῶν κατοίκων καὶ τοῦ στρατοῦ, τὴν δοπίαν ἐμεγάλωνεν ἡ βαθεῖα πίστις.

Ιδίως οἱ Ἀραβες μὲν λύσσαν ἡγωνίσθησαν νὰ κυριεύσουν τὴν πρωτεύουσαν τῶν Χριστιανῶν. Ο προφῆτης των εἶχεν εἶπει, δτι θὰ γίνῃ ἴδική των «ἡ μεγάλη πόλις, τὴν δοπίαν περιβάλλει ἀπὸ τὸ ἐν μέρος ἡ ἔηρα καὶ ἀπὸ δύο μέρη ἡ θάλασσα».

Η πρώτη πολιορκία ὑπὸ τῶν Ἀράβων. — Ο καλίφης Μωαβίας εἶχε κατακτήσει ὅλας σχεδὸν τὰς

χώρας τῆς Ἀσίας ἔως τὸ Αἴγαῖον πέλαγος. Κάθε χρόνον μὲ πολυάριθμον στρατὸν ἐπολιόρκει τὴν Κωνσταντινούπολιν (ἀπὸ τὸ 672).

Αὐτοκράτωρ τότε τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἦτο εἰς ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ Ἡρακλείου, ὁ γενναῖος **Κωνσταντῖνος ὁ Πιωγωνᾶτος**. Μὲ ἀνδρείαν ὑπερησπίσθη ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ οἱ κάτοικοι τὴν πρωτεύουσαν των. Ἐπὶ ἐπτὰ διλόκληρα ἔτη ἐξηκολούθει ὁ Μωαβίας μὲ μανίαν τὴν πολιορκίαν καὶ διὰ ἔηρας καὶ διὰ θαλάσσης.

Ο Θρέαμβος τῶν Χριστιανῶν. — Ἐκεῖνον τὸν καιρὸν εἰς Ἑλλην μηχανικὸς ἀπὸ τὴν Συρίαν, ὁ **Καλλίνικος**, εἶχεν ἐφεύρει ἐν ὑγρόν, τὸ δποῖον κατέκαιε τὰ πάντα, ἀκόμη καὶ τοὺς λίθους καὶ τὸν σίδηρον, ἔκαιε δὲ καὶ εἰς τὸ ὕδωρ, διὰ τοῦτο ὀνομάσθη **ὑγρὸν πέριοδον**. Τὸ ἐξηκόντιζον διὰ σιδηρῶν σωλήνων ἐναντίον τοῦ ἐχθροικοῦ στόλου καὶ στρατοῦ.

Ἐπὶ τέλους οἵ Αραβεῖς δὲν ἥδυνήθησαν νὰ ἀνθέξουν. Οἱ σχυρὸὶ στόλοις κατεστράφη δλοσχερῶς, ἡ πεζικὴ δύναμις των ἐξωλοθρεύθη. Ο δὲ ἀγέρωχος Μωαβίας ἥναγκάσθη νὰ διαλύῃ τὴν πολιορκίαν.

Τὸ μέγα ἐκεῖνο Ἑλληνικὸν κατόρθωμα τὸ ἀνεγγνώρισεν δλόκληρος ὁ κόσμος. Πολυάριθμοι πρεσβεῖαι τῆς Δύσεως ἥλθον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ συγχαροῦν τὸν Αὐτοκράτορα τῶν Χριστιανῶν.

Η Θεσσαλονέκη καὶ οἱ Σλάβοι. — Κατὰ τοὺς ἰδίους χρόνους ἐσώθη ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους τοῦ Δουνάβεως. Κάθε ἔτος σχεδὸν ἡ Θεσσαλονίκη ἐπολιορκεῖτο μὲ μανίαν ἀπὸ τοὺς Σλάβους «καὶ ἄλλους ἀναριθμήτους βαρβαρικοὺς καὶ ἀνημέρους λαούς». Ἡ γενναιότης τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν κατοίκων ἐσωζε τὴν πόλιν. Ὁπως ἡ Παναγία ἐβοήθει τὴν Κωνσταντινούπολιν, δμοίως καὶ ἡ Θεσσαλονίκη εἶχε προστάτην καὶ σωτῆρα τὸν Ἀγιον Δημήτριον.

Ἀπὸ τότε ἡ Θεσσαλονίκη ἥρχισε νὰ γίνεται μεγάλη. Διὰ νὰ δεῖξουν τὴν εὐγνωμοσύνην των οἱ κάτοικοι ἀνήγειραν τότε τὸν

μεγαλοπρεπῆ ναὸν τοῦ Μεγαλομάρτυρος Ἀγίου Δημητρίου καὶ τὸν ἐστόλισαν μὲν δραιότατα ψηφιδωτά.

Νέας προετοιμασέας τῶν Ἀράβων.— "Ἐπέιτα ἥλθον Αὐτοκράτορες χωρὶς ἀξίαν. Οἱ Ἀραβεῖς ἐπωφελοῦντο ἀπὸ τὴν ἀνικανότητά των καὶ ἐλεηλάτουν τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἔκαμνον δὲ φοβερὰς προετοιμασίας διὰ νὰ κυριεύσουν τὴν Κων-

Σκηνὴ μάχης. Εἰς τὸ ιέσσν ἐ Ειζοιτινὸς στεγῶν, ἐς
(ἀπὸ μικρογραφίαν ἀρχαίου κειρογράφου).

σταντινούπολιν. Μὲ τρόμον ἔμάνθανον οἱ κάτοικοι τῆς Κων-
σταντινουπόλεως τὰς φοβερὰς δυνάμεις ποῦ συνήθοιζον.

Οὐδεμίᾳ ἀνθρωπίνῃ δύναμις ἐφαίνετο ἵκανὴ νὰ σώσῃ τὸν Χριστιανισμόν. Οἱ κάτοικοι τῆς πρωτευούσης ἐτοιμάζονται δύσον ἥμποροῦν νὰ ὑπερασπισθοῦν τὴν πόλιν των. Ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχεν ἀκόμη μεγάλας δυνάμεις, ἀλλὰ τοῦ ἐχρειάζετο δὲ κατιάλληλος ἄνθρωπος νὰ ὁδηγήσῃ τὰς δυνάμεις του. Ὁ ἀνθρωπὸς ἐκεῖνος ἐμφανίζεται, εἶναι δὲ στρατηγὸς **Δέων** δὲ **"Ισανρος**, δὲ δοποῖος ἀναβαίνει εἰς τὸν θρόνον μὲν τὴν ἀπόφασιν νὰ σώσῃ τὸ Χριστιανικὸν Βασίλειον.

Τῇ δευτέρᾳ πολεορχέᾳ.— Μόλις ἀνῆλθεν δὲ Λέων εἰς τὸν θρόνον, οἱ Ἀραβεῖς περιεκύλωσαν μὲν στρατὸν καὶ στόλον τὴν πρωτεύουσαν. Οἱ στρατοὶ τῶν Ἀράβων ἐσκέπασαν τοὺς λόφους; δὲ στόλος τῶν ἐσκέπασε τὴν Θάλασσαν, «ὅπως ἀλλοτε δὲ στόλος τοῦ Ξέρξου».

Ἐπὶ δύο ἔτη ἐπέπιπτον οἱ Ἡρακλεῖς μὲν μανίαν ἐναντίον τῆς Πόλεως καὶ ἀπὸ τὴν Ἑηρὰν καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Μὲν ἀκαταδάμαστον θάρρος ὑπερησπίζοντο οἱ κάτοικοι τὴν ἀγαπητήν των πόλιν. Ἐπὶ τέλους κατέκαυσαν τὸν ἔχθρικὸν στόλον μὲ τὸ ὑγρὸν πῦρ, ἐπειτα κατετρόπωσαν καὶ τὸν στρατόν. Οἱ Ἡρακλεῖς ἦναγκάσθησαν πάλιν νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγουν. Φοβερὰ ἦτο ἡ πανωλεθρία των, ἔχασαν 2.500 πλοῖα καὶ 500.000 ἄνδρας (τὸ 717).

III Διάσωσις τῆς πόλεως.— Οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Ἑλληνικὸς στρατός, ὁ Αὐτοκράτωρ, εἰχον καὶ

Η Παναγία ἡ Πλατυτέρα, ὥπως εἰκονίζεται
ἀπὸ αἰῶνας εἰς τὸ ιερόν.

πάλιν σώσει τὸν Ἑλληνισμόν, τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὸν πολιτισμόν. Οὐδέποτε ὁ θρίαμβος τοῦ Σταυροῦ ὑπῆρξε λαμπρότερος. Οἱ γενναῖοι καὶ εὐσεβεῖς κάτοικοι ἔτρεξαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὴν Παναγίαν, τὴν ὑπέρμαχον στρατηγὸν τῆς πόλεως. Οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἀνεγνώρισαν, ὅτι ἡ Εὐρώπη δφεύλει τὴν σωτηρίαν τῆς εἰς τοὺς μεγάλους ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων. Όπατὰς τῆς Ρώμης, διὰ νὰ δείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του, ἔστειλε τὰς εἰκόνας τοῦ Λέοντος εἰς τοὺς Χριστιανὸν βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης.

Ἀδαμαντίου Ἑλλ. Ἰστορία διὰ τὴν Β' τοῦ Ἑλλ. ἔκδ. δ'

9

‘Ο Ἀκάθιστος ὅμινος. — Καὶ ἀπὸ ἄλλους πολλοὺς κινδύνους ἐσώθη ἀργότερα ἡ Πόλις. Ἐάλλ’ αἱ πρῶται τρεῖς μεγάλαι πολιορκίαι δὲν ἐλησμονήθησαν. Καὶ οἱ τρεῖς Χοιστιανοὶ βασιλεῖς, δὲ **Ἡράκλειος**, δὲ **Πωγωνᾶτος** καὶ δὲ **Λέων** **Ἴσαυρος** ἀφῆκαν ἀλησμόνητον μνήμην.

Ἡ ἐκκλησία μας πανηγυρίζει ἀπὸ τότε ἕως σήμερον τὴν λύτρωσιν τῆς πόλεως ἀπὸ τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς Ἀραβίας. Μὲ τοὺς **Χαιρετισμοὺς** τῆς Θεοτόκου ψάλλεται καὶ δὲ **Ἀκάθιστος ὅμινος** (διότι δὲν κάθηνται οἱ ἐκκλησιαζόμενοι) κάθε Παρασκευὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Ως νικητήριος παιάνιος ἀντηχεῖ εἰς τὰς ἐκκλησίας μας ἐπὶ 1200 ἔτη δὲν εὐχαριστήριος ὅμινος.

«Τῇ ὑπεράχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια
Ως λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια
Ἄναγράφω σοι ἡ πόλις σου, Θεοτόκε».

«Ο Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου (μικρογραφία
ἀπὸ ἀρχαῖον χειρόγραφον)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ.

ΟΙ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ

Η' καὶ Θ' αἰών

α'. Οι "Ισαυροί. — Οι "Αραβες καὶ οἱ Βούλγαροι.

Οἱ Αὐτοκράτορες, οἵ δποῖοι ἥρχισαν μὲ τὸν Λέοντα Γ', ὡνομάζοντο **"Ισαυροί**, διότι κατήγοντο ἀπὸ τὸν Ἰσαυρίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Τὰς ἀρχὰς τοῦ Η' αἰῶνος ἡ Αὐτοκρατορία ἐφαίνετο ὅτι ἦτο εἰς τὰς παραμονὰς τῆς καταστροφῆς. Ἡ Συρία καὶ ἡ Αἴγυπτος εἶχε χαθῆ διὰ τοὺς Ἐλληνας, οἱ **"Αραβες** ἔκαμνον τακτικὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὰς δὲ Εὐρωπαϊκὰς χώρας διαρκῶς ἐλεημάτουν οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Βούλγαροι.

Εἶχεν δόμως ἀκόμη μεγάλας χώρας τὸ Κράτος : ἡ Θράκη, ἡ Μακεδονία, ἡ παλαιὰ Ἐλλὰς καὶ ὅλαι αἱ νῆσοι ἀντίκον εἰς τὸ Ἐλληνικὸν κράτος. Εἶχε δὲ μέγαν πλοῦτον καὶ ἀρκετὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις.

¶ δύο πρώτοις "Ισαυροί. — Μόλις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον δ ἀρχηγὸς τῆς δυναστείας δ **Λέων Γ' **"Ισαυρος** (717) ξεσωσε τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τὴν φοβεράν πολιορκίαν τῶν Ἀράβων. Τὸ Κράτος ἥρχισε ν ἀναλαμβάνῃ τὰς δυνάμεις του. Ἐπίσης γενναῖος ἦτο καὶ δ ὑῖος του **Κωνσταντῖος δ Ε'**, δ ὅποιος κατετρόπωσε καὶ τοὺς **"Αραβες** καὶ τοὺς Βουλγάρους.**

Βίρηνη ἡ **Αθηναένα.** — **"Αργότερα** ἀνέλαβε τὴν βασιλείαν ἡ **Ειρήνη ἡ Αθηναία**. Ἡ βασιλεία της συνέπεσε μὲ μεγάλα γεγονότα τῆς παγκοσμίου ἴστορίας. Γύρω εἰς τὸ 800 μ. Χ. ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ἦτο εἰς τὸ μέσον δύο μεγάλων λαῶν καὶ κρατῶν. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν οἱ **"Αραβες** μὲ τὸν Καλίφην αὐτῶν **"Αραούν-ἀλ-Ρασίδ** ἔφθασαν εἰς τὸ ὄψιστον σημείον

τοῦ πολιτισμοῦ των. Εἰς δὲ τὴν Δύσιν ὁ **Κάρολος δ** μέγας ἴδουσε τὸ μέγα Φραγκικὸν κράτος.

Οἱ Σλάβοις εἰς τὴν Πελοπόννησον.— Εἴδομεν, ὅτι ἀπὸ τὸ 600 περίου μεγάλα στίφη Σλάβων εἶχον εἰσοδήμησει εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Ἡ Ἑλλὰς διέτρεξε τότε μέγαν κίνδυνον νὰ ἐκσλαβισθῇ, δηλαδὴ νὰ γίνουν οἱ κάτοικοι τῆς Σλάβοι. Ἄλλος δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἦτο πολὺ μεγάλη καὶ ἀντέδρασεν εἰς τὸ πλῆθος τῶν Σλάβων.

Οἱ Ἰσαυροὶ ἔκαμαν πολλὰς ἐκστρατείας, διὰ νὰ καθυποτάξουν τοὺς Σλάβους ἔκεινους. Προπύργιον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔγινεν εἰς τὴν Πελοπόννησον αἱ Πάτραι, δπως ἡ Θεσσαλονίκη εἰς τὴν Μακεδονίαν. Οἱ Σλάβοι τῆς Πελοποννήσου ἐπετέθησαν ὅλοι μαζὶ ἐναντίον τῶν Πατρῶν. Ἄλλοι οἱ κάτοικοι ἐπεξέρχονται γενναίως ἐναντίον των, τοὺς τρέπουν εἰς φυγὴν καὶ σώζουν τὴν πόλιν (807). Οἱ εὐσεβεῖς κάτοικοι ἀπέδωκαν τὴν νίκην των εἰς τὸν Ἀγιον Ἀνδρέαν, ὃ δποῖος ἦτο ὃ προστάτης τῆς πόλεως.

Οἱ Βούλγαροι.— Φοβεροὶ ὅμως ἔχθροι ἔγιναν οἱ Βούλγαροι. Καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸ 600 εἶχον διαβῆ τὸν Δούναβιν, καὶ εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν χώραν, ἡ δποία εἶναι ἡ σημερινὴ Βουλγαρία. Ἀπὸ τότε δὲν ἔπαυσαν νὰ εἶναι οἱ ἄσπονδοι ἔχθροὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

β'. Ἡ Εἰκονομαχία.

Οἱ ἐξωτερικοὶ τύποι τῆς λατρείας.— Οἱ Βυζαντινοὶ εἶχον πολὺ βαθεῖαν πίστιν. Ἐσυνήθιζον ὅμως νὰ ἐκδηλώνουν μὲν ἐξωτερικὰ σημεῖα τὴν πίστιν αὐτῶν. Ἐπροσκύνουν τὰς ἀγίας εἰκόνας, τὰ ἄγια λείψανα, ἔκαμναν πολλὰς νηστείας, αἱ ἐκδηλώσεις δὲ αὐταὶ τῆς εὐλαβείας λέγονται ἐξωτερικοὶ τύποι τῆς λατρείας.

Ἄπο παλαιοὺς χρόνους ὁ Χριστιανὸς κατεσκεύαζον κινητὰς εἰκόνας ἀπὸ ξύλου. Εἰς αὐτὰς ἐξωγράφιζον, δπως καὶ εἰς τοὺς τοίχους τῶν ἐκκλησιῶν, τὸν Σωτῆρα, τὴν Παναγίαν, τοὺς Ἅγι-

ους, τὰ θαύματά των. Προσέτι ἐφύλαττον τὰ ἄγια λείψανά των μὲ μεγάλην εὐλάβειαν. Πολλοὶ δὲ θεοσεβεῖς ἀνθρωποι ἐνόμισαν δτὶ ἡ λατρεία των θὰ ἦτο ἀγνοτέοα, ἀν ἔξων μακρὰν ἀπὸ τὸν κόσμον. Διὰ τοῦτο ἐπήγαιναν εἰς **μοναστήρια**, τὰ ὅποια ἦσαν κτισμένα εἰς ἑρημικὰ μέρη.

Τὰ ἄτοπα τῶν ἐξωτερικῶν τύπων.—Μὲ τὸν καιρὸν ἔκτισθησαν πολυάριθμα μοναστήρια καὶ πάρα πολλοὶ ἐτρεχον νὰ κλεισθοῦν εἰς αὐτά. Πολλοὶ ἀνθρωποι λοιπόν, οἱ δοποῖοι ὥφειλον νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν, νὰ ἐργάζωνται εἰς τὴν κοινωνίαν, ἐγίνοντο ἀχρηστοί. Ἐπίσης οἱ ἀπλοϊκοὶ ἀνθρωποι ἐνόμιζον, δτὶ αἱ εἰκόνες καὶ τὰ ἄγια λείψανα ἔχουν θαυματουργὸν δύναμιν, καὶ δτὶ ἦτο ἀρχετὸν νὰ τὰ προσκυνοῦν διὰ νὰ εἶναι τέλειοι Χριστιανοί. Αἱ ὑπερθερμαὶ αὐταὶ εἶχον καταντήσει νὰ εἶναι δεισιδαιμονίαι. Διὰ τοῦτο μερικοὶ ἀνεπτυγμένοι ἀνθρωποι ἔσκεψαν, δτὶ ἐπρεπε νὰ διορθωθοῦν τὰ ἄτοπα αὐτά, καὶ δτὶ ἐπρεπε νὰ πολεμηθοῦν αἱ δεισιδαιμονίαι καὶ τὰ κακὰ ἀποτελέσματά των. Τότε ἡ Ἐκκλησία θὰ ἐπανήρχετο εἰς τὴν παλαιὰν ἀπλότητα. Τοῦτο λέγεται **μεταρρύθμισις**, ἐπεχείρησαν δὲ αὐτὴν οἱ Ἰσαυροί.

Η Μεταρρύθμισις.—Οἱ δύο πρῶτοι Ἰσαυροί, ὁ Λέων Γ' καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Ε', ἐξέδωκαν ἀντίστημα διατάγματα ἐναντίον τῶν εἰκόνων καὶ τῶν μοναστηρίων. Ἐπειδή, ἔλεγον, ἡ λατρεία τῶν εἰκόνων είχε καταντήσει εἰδωλολατρεία, ἐπρεπε νὰ καταργηθῇ. Ἐπίσης ἐπρεπε νὰ περιορισθοῦν τὰ μοναστήρια.

Αἱ διαταγαὶ αὐταὶ ἐπέφερον ἀληθινὴν ἀναστάτωσιν εἰς τὴν κοινωνίαν. Ὁ ἀπλοὺς λαὸς καὶ οἱ μοναχοὶ τὰς ἐθεώρησαν ὡς ἀσέβειαν καὶ ἐξηγέρθησαν. Ἡ κοινωνία διηρέθη τότε εἰς δύο στρατόπεδα. Ἀπὸ τὸ ἐν μέρος ἦσαν οἱ καταδιώκοντες τὰς εἰκόνας, οἱ **εἰκονομάχοι**, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος οἱ ἐμμένοντες εἰς τὰ παλαιά, οἱ **εἰκονολάτραι**. Τὰ δύο στρατόπεδα ἦσαν πολὺ φανατισμένα καὶ ἔγιναν μεγάλαι ταραχαὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτῆν, ἡ δποία ὠνομάσθη **Εἰκονομαχία**. Οἱ δύο πρῶτοι Ἰσαυροί, οἱ σπουδαιότεροι **Εἰκονομάχοι βασιλεῖς** δὲν ἔζήτησαν μόνον τὴν

κατάργησιν τῶν εἰκόνων ἀλλ᾽ ἔζήτουν νὰ βελτιώσουν δλόκληρον τὴν κοινωνίαν. Διώρθωσαν τὰ οἰκονομικὰ καὶ στρατιωτικά, ἔκαμπαν διαφόρους νόμους μὲ ἀρχὰς φιλανθρωπίας καὶ ἰσότητος.

Ο τελευταῖος εἰκονομάχος βασιλεὺς ἦτο ὁ **Θεόφιλος** (829 - 842), δ ὅποιος ἐπροστάτευε τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Ο Θεόφιλος ἐπήγαινε τακτικὰ εἰς τὴν λειτουργίαν καὶ διήρχετο ἐπίτηδες ἀπὸ τὴν ἀγοράν. "Ἐψαλλεν δ Ἰδιος εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἔκαμνεν ὕμνους, διότι ἥθελε νὰ δείξῃ δτι αἱ ἵδεαι του ἐναντίον τῶν εἰκόνων δὲν ἀπέκλειον τὴν ἀληθινὴν εὐλάβειαν.

III ἡναστήλωσις τῶν εἰκόνων. Η δικόνοια αὕτη εἰς τὸ κράτος καὶ ἡ ἡναστάτωσις τῆς κοινωνίας διήρκεσε περισσότερον ἀπὸ ἔνα αἰῶνα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοφίλου ἡ σύζυγός του **Θεοδώρα** ἐκάλεσε Σύνοδον, ἡ ὅποια ἐπανέφερε τὴν τιμὴν καὶ προσκύνησιν τῶν εἰκόνων. Διὰνὰ ἐօρτασθῇ ἡ **ἡναστήλωσις**, ὅπως ἔλεγον, τῶν εἰκόνων ἔγινε μία μεγάλη ἐκκλησιαστικὴ πανήγυρις (843). Ἀπὸ τότε ἡ ἐκκλησία μας ἐօρτάζει τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς τὸν θρίαμβον τῆς ὁρθῆς πίστεως, καὶ διὰ τοῦτο ἡ Κυριακὴ αὕτη λέγεται **Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας**.

γ' — **Ο πατριάρχης Φώτιος. — Οι Φράγκοι.**

(κατὰ τὸ ΑΝΝΟ)

Οἱ Ρῶσοι. — Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀναφαίνεται εἰς νέος ἐχθρός, δ ὅποιος ἤλθε κατόπιν εἰς μεγάλας σχέσεις μὲ τὸν Ἐλληνισμόν. Ο λαὸς οὗτος εἶναι οἱ **Ρῶσοι**, οἱ ὅποιοι ἐπέρασαν τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ ἤλθον αἰφνηδίως ἐνώπιον τῆς πρωτεύούσης μὲ 200. μονοχιλα. Ἐτρόμαξαν οἱ κάτοικοι, ἀλλὰ μὲ τὴν γενναίαν ἀμυνάν των καὶ μὲ τὸ ὑγρὸν πῦρ ἐσωσαν τὴν πρωτεύουσαν (860). Οἱ εὐσεβεῖς κάτοικοι ἀπέδυσαν πάλιν τὴν σωτηρίαν των εἰς τὴν βοήθειαν τῆς Παναγίας, ἡ ὅποια εἶχε σώσει τὴν πόλιν ἀπὸ τὸν Χοσρόην καὶ τὸν Μωαβίαν. Μὲ τὸν πατριάρχην των

Φώτιον τρέχουν εἰς τοὺς ναοὺς καὶ ἀναπέμπουν εὐχαριστήρια διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως των.

Ο Κύριελλος καὶ ὁ Μεθόδιος.— Οἱ Ρῶσοι εἶναι Σλαβικὸς λαός, ὃς καὶ οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Βούλγαροι, οἱ δποῖοι ἔξεσλαβίσθησαν καὶ αὐτοί. Μερικοὶ Σλάβοι ἐστειλαν καὶ ἔζητησαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἱεραποστόλους. «*Ἡμεῖς οἱ Σλάβοι, εἶπον, εἴμεθα εἴς ἀπλοῦς λαὸς καὶ δὲν ἔχομεν κανένα νὰ μᾶς διδάξῃ ποῦ εἶνε ἡ ἀλήθεια. Δόσατέ μας λοιπὸν ἵνα ἀνθρώπον νὰ μᾶς διμιλήσῃ φρόνιμα, διότι ἀπὸ σᾶς βγαίνει δ καλὸς νόμος καὶ διαδίδεται εἰς διάκλησον τὸν κόσμον*», Τότε δύο μοναχοὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην ἐπῆγαν εἰς τοὺς Σλάβους διὰ νὰ κηρυξουν τὸ Εὐαγγέλιον.

Οἱ δύο οὗτοι μοναχοὶ εἶναι ὁ **Μεθόδιος** καὶ ὁ **Κύριλλος**, καὶ ἔγιναν δι' ὅλους τοὺς Σλαβικοὺς λαοὺς μεγάλοι ἀπόστολοι. Οἱ ἄγιοι ἐκεῖνοι ἀνδρες ἔφερον τὴν ἔξημέρωσιν εἰς τοὺς ἀπολιτίστους καὶ ἀναλφαβήτους ἐκείνους λαούς.

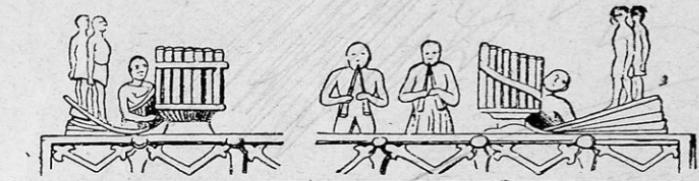
Ο πατριάρχης Φώτιος.— Τὸ σχέσιμα μὲ τὴν **Δύσιν**.— Ἀπὸ αἰῶνας οἱ πάπαι τῆς Ρώμης εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ ἐπιβάλλουν τὴν γνώμην των εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πατριάρχης ἦτο ὁ **Φώτιος**, εἰς ἀπὸ τοὺς σπουδαιοτέρους ἀνδρας, τοὺς δποίους παρήγαγε τὸ ἔθνος ἥμιν. Ὁ πάπας τῆς Ρώμης δὲν ἦθέλησε ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν Φώτιον ὡς πατριάρχην, τὸν ἐκήρυξεν ἔκπτωτον ἀπὸ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, τὸν καθήρεσεν, ὅπως λέγομεν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Φώτιος καθήρεσε τὸν πάπαν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διετηροῦθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Τὰ γεγονότα αὗτὰ ἔφερον τὸ **σχίσμα**, δηλαδὴ τὴν διαίρεσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν (867).

Τὸ ἀνάπτυξις; τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης.— Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μέγας ἦτο ὁ ζῆλος διὰ τὰ γράμματα καὶ τὴν παιδείαν. Εἰς πολλὰ διδακτήρια ἐδιδάσκοντο μὲ ἐπιμέλειαν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς. Τότε μάλιστα ἴδρυθη ἐν μέγα Πανεπιστήμιον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου σοφοὶ καθηγηταὶ

ἔδίδασκον ὅλας τὰς ἐπιστήμας. Τότε ἡκμασαν σπουδαῖοι λόγιοι, φιλόσοφοι καὶ μαθηματικοί. Ὁ λαμπρότερος ἀπὸ τοὺς σοφούς, ἦτο δὲ πατριάρχης Φώτιος, δὲ διοῖος ἔγραψε μεγάλα συγγράμματα.

Ἐπίσης ἡκμασε τότε καὶ ἡ τέχνη. Ἔγιναν λαμπρὰ ὄργα ἀρχιτεκτονικῆς, ζωγραφικῆς καὶ μηχανικῆς. Ἐκτίσθησαν ὠραιῖα παλάτια, ἐκκλησίαι καὶ πολλὰ ἄλλα κτίρια. Εἶχε δὲ πολὺ προοδεύσει καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσική. Τότε κατεσκευάσθησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ πολυτελέστατα μουσικὰ ὄργανα, ἀπὸ τὰ διοῖα προηλθον τὰ σημερινὰ ὄργανα ποῦ ἔχουν οἱ Φράγκοι εἰς τὰς ἐκκλησίας των.

“Οργανον. — Σκλάβοι πατοῦν εἰς τὰ φυσερὰ καὶ τὸ ὄργανον παιζει.

Οἱ Φράγκοι. — Κατὰ τὴν περίοδον τῆς Εἰκονομαχίας (τὸν Η' καὶ Θ' αἰῶνα) συνέβησαν εἰς τὴν Εὐρώπην μεγάλα γεγονότα. Δύο σπουδαῖαι δυνάμεις ἐμεγάλωσαν εἰς τὴν Δύσιν, αἱ διοῖαι ἦσαν οἱ Φράγκοι καὶ ὁ πάπας. Τὸν ὄδιον χρόνον συνέπεσε καὶ ἡ ἀκμὴ τῶν Ἀράβων εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Βαρβάρων Γερμανῶν εἶχε φέρει πολλὰς ἀλλαγὰς εἰς τὴν Εὐρώπην. Πρὸ τῆς ἐπιδρομῆς ὑπῆρχεν ἐν μόνον Ρωμαϊκὸν Κράτος. Κατόπιν ἔγιναν πολλὰ βαρβαρικὰ βασίλεια (ἀπὸ τὸν Ε' αἰῶνα μ. Χ.).

Κατ' ἀρχὰς οἱ Βάρβαροι ἦσαν εἰδωλολάτραι. Ἄλλ' ὅσοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς χώρας τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἔγιναν Χριστιανοί. Ἀπὸ ὅλους δὲ τοὺς Γερμανικοὺς λαοὺς δὲ σπουδαιότερος ἦσαν οἱ Φράγκοι, οἵ διοῖοι εἶχον καταλάβει τὴν ἀρχαίαν

Γαλατίαν, τὴν σημερινὴν Γαλλίαν. Τόσον σπουδαῖοι ἔγιναν οἱ Φράγκοι, ὅστε δλοὺς τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως οἱ Βυζαντινοὶ τοὺς ὠνόμαζον Φράγκους.

Ο Κάρολος ὁ μέγας. — Ο μεγαλύτερος βασιλεὺς τῶν Φράγκων ὑπῆρχεν ὁ **Κάρολος**, ὁ δοποῖος ἐπωνομάσθη εἰς τὴν ἴστορίαν **μέγας**. Ο Κάρολος ἐδημιούργησεν ἐν ἀπέρσοντον Κράτος εἰς τὴν Δύσιν. Τὸ Φραγκικὸν Κράτος περιελάμβανεν δλας τὰς χώρας, αἱ δοποῖαι σήμερον εἶναι ἡ Ἰσπανία, Γαλλία, Γερμανία, Αὐστρία, Ἰταλία. Ο Κάρολος ὁ μέγας ἐπῆγεν εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἐστέφθη Αὐτοκράτωρ ὑπὸ τοῦ Πάπα (800).

Ἡ δύναμις τοῦ Πάπα. — Κατὰ τοὺς ἰδίους ἔκείνους χρόνους ὁ Πάπας ἔλαβε πολὺ μεγάλην δύναμιν, ἔγινεν δὲ ὑπέρ-

Σκηνὴ πολιορκίας — Οἱ Σαρακηνοὶ ἐπιτίθενται ἐναντίον μιᾶς Ἑλληνικῆς πόλεως (μικρογραφία).

τατος ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας εἰς ὅλην τὴν Δύσιν. Οἱ πάπαι ἐξήτησαν νὰ γίνουν ἀνώτεροι καὶ ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς. Φυσικὰ οἱ βασιλεῖς δὲν τὸ ἐδέχθησαν. Ἀπὸ τὴν αἰτίαν αὐτὴν προέκυψαν εἰς τὴν Δύσιν μεγάλοι πόλεμοι μεταξὺ τῶν παπῶν καὶ τῶν βασιλέων.

Οἱ Νορμανδοί. — Μόλις ἀπέθανεν ὁ Κάρολος ὁ μέγας ἥ ἀπέραντος αὐτοκρατορίᾳ του διεμελίσθη εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη. Εἰς τὸν διαμελισμὸν αὐτὸν συνετέλεσαν αἱ ἐπιδρομαὶ νέων βαρβάρων, οἱ δοποῖοι ἥρχοντο ἀπὸ τὴν Σκανδιναβικὴν Χερσόνησον καὶ ἐλέγοντο **Νορμανδοὶ** (ἀνθρωποι τοῦ Βορρᾶ). Ἀπὸ τὸν Θ' αἰῶνα ἥρχισαν φοβερὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὰς χώρας τῆς Εἰρηνῆς. Ἔπλεον μὲν μικρὰ πλοῖα καὶ ὑπήκουον εἰς ἀρχηγούς, τοὺς δοποῖους ὠνόμαζον **Βασιλεῖς τῆς θαλάσσης**.

Οι Νορμανδοί ἔγκατεστάθησαν εἰς τὴν Γαλλικὴν χώραν, ἥδποία ἀπὸ τότε ὠνομάσθη *Νορμανδία*. Ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν Νορμανδίαν ὁρμησαν εἰς κατάκτησιν τῆς Ἀγγλίας. Ἀργότερα ἥρπασαν τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Κάτω Ἰταλίαν. Ἐνταῦθα ἰδουσαν ἐν ἴσχυρὸν Νορμανδικὸν βασίλειον, τὸ ὅποῖον ἐποιοσπάθησε νὰ κατακτήσῃ καὶ αὐτὴν τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν.

Ἡ Γεωργανε· ἡ Αὐτοκρατορία· — Μετὰ πολλοὺς πολέμους οἱ διάδοχοι τοῦ Καρόλου τοῦ μεγάλου ἐμοιράσθησαν τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Ἀπὸ τὰ κράτη, ποῦ ἐδημιουργήθησαν τότε, ἔγιναν μὲ τὸν καιρὸν τὰ μεγάλα σημερινὰ κράτη τῆς Εὐρώπης.

Μόνον τὸ βασίλειον τῆς Γερμανίας ἔγινεν ἴσχυρὸν τὸν I' αἰῶνα. Οἱ μεγαλύτεροι βασιλεὺς τῆς Γερμανίας ἦτο ὁ *"Οθων ὁ Α'*, ὁ ὅποιος, ὅπως καὶ ὁ Κάρολος ὁ μέγας, ἐστέφθη εἰς τὴν Τρόμην Αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'.

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ

ΡΩΣΟΙ — ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ

Εἰς τὴν μεγαλυτέραν δύναμιν καὶ λάμψιν αὐτῆς ἔφθασεν ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία κατὰ τὸν I' αἰῶνα. Ἰσχυρότερον κράτος κατὰ τὸ 1000 μ. Χ. δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸν κόσμον, οὔτε εἰς τὴν Ἀνατολὴν οὔτε εἰς τὴν Δύσιν.

Εἰς τὴν μεγάλην αἰτιὴν δύναμιν ἔφθασεν ἡ Βυζαντινὴ Αὐτο-

κρατορία, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἔκεινην εἶχε τὸ εὐτύχημα νὰ κυριερνᾶται ἀπὸ μεγάλους Αὐτοκράτορας. Ἡ δυναστεία τῶν Αὐτοκρατόρων ἔκεινων λέγεται *Μακεδονικὴ δυναστεία*, διότι δὲ ιδουτῆς αὐτῆς *Βασίλειος δὲ Α'* ἦτο εἰς χωρικὸς ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν.

α'. — *Oἱ μεγάλοι κατακτηταὶ. — Ο Φωκᾶς καὶ δὲ Τσιμισκῆς.*

Οἱ ἥρωες βασιλεῖς. — Οἱ μεγάλοι ἥρωες καὶ κατακτηταὶ εἶναι οἱ τρεῖς Αὐτοκράτορες: δὲ *Νικηφόρος Φωκᾶς*, δὲ *Ιωάννης Τσιμισκῆς* καὶ δὲ *Βασίλειος δὲ Βουλγαροπότονος*. Εἰς κανὲν κράτος τοῦ κόσμου δὲν ἔβασιλευσαν ποτὲ τόσον μεγάλοι βασιλεῖς, χωρὶς διακοπῆν, δὲ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου.

Οἱ τρεῖς ἀνίκητοι βασιλεῖς ἔτρεχον ἀκούραστοι παντοῦ, διπού ἥσαν ἔχθροι. Μὲ τὰς μεγάλας νίκας των ἔκαμαν τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν νὰ τρέμουν καὶ δόλους τοὺς λαοὺς νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Ὁφείλομεν νὰ εἴμεθα εὐγνώμονες εἰς τὴν μνήμην αὐτῶν, διότι ἔσωσαν τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν ἀπὸ φοβεροὺς ἔχθρούς.

Οἱ "Αραβες πειραταί. — Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἔκεινην φοβεράς καταστροφὰς ἔκαμνον εἰς τὰ Ἑλληνικὰ παράλια οἱ Ἀραβες πειραταὶ (*Σαρακηνοὶ ἢ Ἀγαρηνοί*). Εἶχον καταρτίσει δυνατοὺς στόλους, οἱ διοποῖοι ἔκούπτοντο εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Ἀπὸ ἔκει ἀλφιδίως ἔξωθιμων, ἐπέπιπτον ἐναντίον μιᾶς πλουσίας πόλεως καὶ εἰς μίαν στιγμὴν τὴν μετέβαλλον εἰς φοικώδη ἔρημιάν.

Οἱ αἰμοχαρεῖς ἔκεινοι Σαρακηνοὶ εἶχον κυριεύσει τὴν μεγάλην νῆσον Κρήτην καὶ εἶχον ίδρυσει ἔκει ἐν ἀληθινὸν πειρατικὸν βασίλειον. Οἱ Αὐτοκράτορες ἐπεχείρησαν μεγάλας ἐκστρατείας, διὰ νὰ λυτρώσουν τὴν χώραν των. Ἄλλοι ὅλαι εἶχον ἀποτύχει

Ο Νικηφόρος; Φωκᾶς; — Ἐπὶ τέλους ἀπεστάλη ὁ στρατηγὸς Νικηφόρος Φωκᾶς διὰ νὰ καταστρέψῃ τὸ πειρατικὸν βασίλειον. Ὁ Φωκᾶς ἐπῆγε μὲ τὰς εὐλογίας τῆς Ἐκκλησίας ν' ἀπελευθερώσῃ τοὺς Χριστιανοὺς ἀπὸ τοὺς ἀπίστους. Ὡς ἀστραπὴ ἔφθασε καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Κρήτην καὶ τὴν ἀπηλευθέρωσεν. Μεγαλοπεπεστάτη τοῦ ἔγινεν ὑποδοχή, ἀμύθητα πλούτη καὶ λάφυρα, πολυπληθέστατοι αἰχμάλωτοι ἡκολούθουν τὸν θρίαμβόν του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἄμεσως τότε ἔτρεξεν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ κατέτροπωσε τοὺς Ἄραβας τῆς Ἑρᾶς. Ὅταν ἔγυριζεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν δὲ λαὸς τὸν ἀνεκήρυξε μὲ ἐνθουσιασμὸν Αὔτοκρατορα.

Ο Φωκᾶς Αύτοκράτωρ. — Ὄπως ἔζησεν ὁ Νικηφόρος ὃς ἀρχιστράτηγος, διμοίως ἔζησε καὶ ὃς Αύτοκράτωρ. Ὁλην τοῦ τὴν βασιλείαν τὴν ἐπέρασεν εἰς τὸν πόλεμον : «Τότε ἔφάνη ὁ Φωκᾶς ὥσπερ ἀστραπὴ καὶ ἔδραμεν εἰς τοὺς ἔχθρον τῶν Ρωμαίων, καὶ κατέκοπτε καὶ ἔξωλόθρευε καὶ ὥχμαλώτιζε καὶ ἔχάλα πόλεις καὶ χώρας βαρβαρικάς. Ἐτρόμαξαν οἱ Ἄραβες, ἔφριξαν οἱ Ἀρμένιοι καὶ οἱ Σύριοι, ἐδειλιασαν οἱ Σαρακηνοί, καὶ τὸ δνομα τοῦ Φωκᾶ ἥτο φοβερὸν εἰς πάντας».

Ο Νικηφόρος Φωκᾶς ἥτο πολὺ αὐστηρός, διὰ τοῦτο ἀπέκτησε πολλοὺς ἔχθρούς. Ἔγινε συνωμοσία ἐναντίον του καὶ ἐδολοφονήθη. Εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθε τότε ὁ ἀνεψιός του Ἰωάννης δ Τσιμισκῆς.

Ο Τσιμισκῆς. Μὲ θαυμασμὸν διμιοῦν οἱ παλαιοὶ ἴστοροι διὰ τὸν Τσιμισκῆν, τὸν κῦρο Γιάννην, ὅπως τὸν λέγουν. Εἶχεν ἀνάστημα μέτριον, ἀλλὰ ρώμην γίγαντος. «Ἐστρατευσε κατὰ τῶν Ἄραβων καὶ κατὰ παντὸς ἔχθροῦ τῶν Ρωμαίων. Καὶ ἐφοβήθησαν τὰ ἔθνη ἀπὸ τὴν δρμὴν τοῦ Τσιμισκῆ φόβον μέγαν, καὶ τὸ σπαθὶ τῶν Χριστιανῶν ἐπλευσεν ὥσπερ δρέπανον καὶ ἐστράτευσεν ἐώς τὸν Δούναβιν καὶ κατέκοψε μυριάδας πολλὰς Ρώσων καὶ Βουλγάρων.

Τότε ἐνεφανίσθη εἴς ἄλλος ἔχθρος. Οἱ Ρῶσοι εἶχον κατέλθει

ἀπὸ τὸν Βορρᾶν καὶ εἰχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Βουλγαρίαν.
Ο κίνδυνος ἦτο φοβερός καὶ πολὺ πλησίον.

Οἱ Ρῶσοι καὶ οἱ Βυζαντινοί. — Ο Τσιμισκῆς ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ δ ὄντος μὲ δόλον τὸν στρατόν του. Πρὸν ἀναχωρήσῃ δ βασιλεύς, κρατῶν εἰς τὰς χεῖρας τὸν σταυρόν, ἐπῆγε νὰ προσκυνήσῃ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἔπειτα καὶ εἰς τὸν ἄλλους μεγάλους ναούς. Τὸν ἥκιολούθει δ κλῆρος καὶ δ λαός καὶ δ στρατός του.

Εἰς ὀλίγας ἡμέρας, ἀφοῦ διῆλθεν δ Τσιμισκῆς τὰ στενὰ τοῦ Αἴμου, φθάνει εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ συντρίβει τὸν Ρώσους καὶ τὸν Βουλγάρους. Ἀλλ ὁ φοβερός ἀρχηγὸς τῶν Ρώσων, δ Σβιατοσλάβος, πηγαίνει νὰ δχυρωθῇ εἰς τὰς ὅχθας τοῦ Δουνάβεως. Ἀκράτητος ἐπέρχεται ἐναντίον του δ Τσιμισκῆς. Οἱ ἀντίπαλοι μάχονται μὲ ἀγρίαν ωμῷν. Ἐπὶ μῆνας ἔξακολουθοῦν αἱ μεγάλαι μάχαι. Ἐπὶ τέλους δ Σβιατοσλάβος στέλλει πρέσβεις καὶ ζητεῖ νὰ συναντηθῇ μὲ τὸν Αὐτοκράτορα. Εἰς τὴν ὅχθην τοῦ Δουνάβεως ἔρχεται ἔφιππος δ Ἐλλην βασιλεὺς «ώπλισμένος μὲ κατάχρυσον πανοπλίαν, ἐν μέσῳ χρυσοστολίστων ἵππεων. Ο Ρῶσος ἀρχηγὸς φθάνει ἀοπλος ἐπὶ ἑνὸς ἀκατίου κωπηλατῶν καὶ αὐτός, δπως καὶ οἱ ἄλλοι». Οἱ Ρῶσοι περνοῦν τὸν Δούναβιν καὶ φεύγουν.

Μεγαλοπρεπέστατος ἦτο δ θρίαμβος τοῦ ἥρωος βασιλέως, δταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Αἱ οἰκίαι ἐκοσμήθησαν μὲ πολύχρωμα ὑφάσματα, οἱ δρόμοι μὲ κλάδους δάφνης καὶ μὲ χρυσοκεντήτους πέπλους. Ο βασιλεὺς μὲ τὸν λαὸν καὶ τὸν στρατόν του προπορεύεται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἀναπέμπει τὰ εὐχαριστήρια διὰ τὰς νίκας καὶ τὴν διάσωσιν τοῦ Χριστιανικοῦ Βασιλείου.

Κατακτήσεις εἰς τὴν Ἀσίαν. — Αμέσως ἔπειτα ἔπιπτει δ Τσιμισκῆς ὡς κεραυνὸς εἰς τὴν Ἀσίαν ἐναντίον τῶν Ἀράβων. Ἐξακολουθεῖ τὴν ἔνδοξον ἐκστρατείαν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ. Τριακοσίας πόλεις καὶ κάστρα κατέστρεψε καὶ προχωρεῖ νικηφόρος εἰς τὴν Συρίαν. Κινεῖ τέλος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν

πρωτεύουσαν. Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἀπέθανεν αἰφνιδίως ὁ λαμπρὸς ἥρως.

β'—*Oι μεγάλοι κατακτηται. — Ο Βασίλειος Β'
ο Βουλγαροκτόνος. Ο μέγας πόλεμος
κατὰ τῶν Βουλγάρων.*

Κατὰ τὸ 1000.

Μόλις εἴκοσιν ἔτῶν ἦτο ὁ Βασίλειος ὁ Β', ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον. «Τὴν ἀνάπαυσιν, λέγοντας οἱ παλαιοὶ, ἐντελῶς ἔμισησεν ἀπὸ καρδίας Ἡγάπησε δὲ τοὺς ιόπους καὶ τὰ ἀρματα καὶ τοὺς πολέμους. Φορέματα δὲ εὔμορφα ἢ κρεββάτια χωριστικῶτα δὲν ἤθελεν. Ἄλλ' ἐπεδύμει σκουταρίων κτύπους καὶ ἄλλογα πολεμικὰ καὶ ἡκονισμένα σπαθία».

Οἱ πόλεμοι τοῦ Βασιλείου Β'.—«Ο στρατιώτης βασιλεὺς ἔχει καταπληκτικὴν δραστηριότητα. Παντοῦ διευθύνεται εἰς ὅλα τὰ σύνορα τοῦ Κράτους. Ἀκούοαστος περονᾶ διὰ μίαν στιγμὴν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν Ἀσίαν. Πολεμεῖ ἐναντίον τῶν Ἀράβων εἰς τὴν Ἀσίαν. Τρέχει εἰς τὴν Εὐρώπην, δπου διεξάγει φοβερὸν πόλεμον κατὰ τῶν Βουλγάρων: «καὶ ἐποίησε τοὺς ἔχθροὺς αὐτοῦ νὰ τρέμωσι τὴν σπάθην τῶν Ρωμαίων».

Ο μέγας Βουλγαροκόπολεμος.—«Ο ἀκούμητος, δι φοβερὸς ἔχθρος ἦσαν οἱ Βουλγαροί, οἵ δποιοι εἴχον πολὺ μεγαλώσει. Εἶχον βασιλεῖς πολὺ γενναίους πολεμιστάς, τὸν **Συμεὼν**, καὶ τώρα τὸν **Σάμουνήλ**. Ο Ἐλλην Αὐτοκράτωρ ὀνέλαβε μέγαν πόλεμον ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Ο ἀγὼν ὑπῆρξε σκληρὸς: καὶ εἰς ἀπὸ τοὺς μᾶλλον αἰματηροὺς πολέμους τοὺς δποίους ἀναφέρει ἡ ἴστορία. Ἡτο ἀγὼν διὰ τὴν ὑπαρξίαν τῆς φυλῆς ἡμῶν. Τὸν διεξήγαγεν δι σιδηροῦς βασιλεὺς χωρὶς ἀνάπαυσιν 40 ἔτη, τὸν ἥρχισε νέος καὶ τὸν ἐτελείωσε γέρων.

Αἱ κατακτήσεις τῶν Βουλγάρων.—Εἰς διάγον χρόνον δι Σάμουνήλ ἔγινε κύριος δῆλων σχεδὸν τῶν Ἐλληνικῶν

χωρῶν ἀπὸ τὸν Δούναβιν ἔως τὴν Θεσσαλίαν. Μία πρὸς μίαν πίπτουν αἱ Ἑλληνικὰ πόλεις καὶ τὰ κάστρα εἰς τὴν ἔξουσίαν του. Ἐπειτα δρμᾶ πρὸς Νότον καὶ φθάνει ἔως τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Σαμουὴλ ἤθελε νὰ καθυποτάξῃ δλόκληρον τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον. Ὁ στρατός του ἐπροχώρει μὲ λεηλασίας καὶ πυροπολήσεις, τρόμος καὶ ἀπελπισία ἔχει καταλάβει τοὺς κατοίκους.

Καταστροφὴ τῶν Βουλγάρων.— Ὁ πόλεμος ἔξηκολούθει πολλὰ ἔτη. Κάθε ἔτος ὁ Αὐτοκράτωρ εἰσβάλλει εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ Σαμουὴλ ἐπροσπάθει νὰ σταματήσῃ τὸ Βασίλειον εἰς τὸ **Κλειδίον** (Δεμίο-Ισάρο), εἰς τὴν δόδον ἀπὸ τὰς Σέρρας πρὸς τὸ Μελένικον. Εἰς τὰ στενὰ ἔκεινα, τὰ δυοῖς ἔμελλε νὰ δοξάσῃ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς μετὰ ἐννέα πάλιν αἰῶνας (τὸ 1913), ἔγινε μία φοβερὰ μάχη. Οἱ Βούλγαροι περικυλώνονται, κατακόπτονται, μόλις διαφεύγει καὶ τώρα ὁ Σαμουὴλ.

Ο Αὐτοκράτωρ ἔδεικθη πολὺ σκληρός. Λέγεται ὅτι ἔτυφλωσε 15000 αἰχμαλώτους καὶ ἀφῆκεν εἰς 100 ἄνδρας ἀπὸ ἕνα μονόφθαλμον διὰ νὰ τοὺς δόηγῃ. Χάριν τῆς ὑπάρχεως τοῦ Κράτους ὁ Βασίλειος ἤθέλησε νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς ἔχθροὺς τὸν τρόμον. Ὁταν τὸ πλῆθος τῶν δυστυχῶν ἔκεινων ἀνθρώπων ἔφθασεν ἐνώπιον τοῦ Σαμουὴλ, ὁ γέρων πολεμιστὴς ἔπεισε λιπόθυμος καὶ ἔπειτα ἀπέθανεν.

Η κατάκτησις τῆς Βουλγαρίας.— Κατόπιν ἔξηκολούθησεν ἀκόμη ὁ ἀγὼν εἰς τὰ δρεινὰ μέρη. Ὁ Αὐτοκράτωρ διατρέχει τὴν ἀγρίαν χώραν καὶ καταδαμάζει τὴν ἀντίστασιν. Τόσος εἶναι ὁ τρόμος, τὸν δποῖον ἐμπνέει, ὥστε ὅταν τὸν βλέπουν ἀπὸ μακρὰν οἱ Βούλγαροι, φωνάζουν «φύγετε, φύγετε, ἔρχεται ὁ Αὐτοκράτωρ».

Ο Βασίλειος προχωρεῖ καὶ θριαμβεύει παντοῦ. Ἐκεῖ, ὅπου σταθμεύει προσέρχονται οἱ Βούλγαροι στρατηγοὶ καὶ ἀρχοντες νὰ παραδοθοῦν. Φθάνει εἰς τὴν **Αχρίδα**, ὅπου ὁ Σαμουὴλ εἶχε τὰ παλάτια του. Ὁ λαὸς ἔξέρχεται εἰς προϋπάντησιν τοῦ βασιλέως «μὲ παιᾶνας καὶ ἀλαλαγμοὺς καὶ ἐπευφημίας». Ἐκεῖ εὗρι-

σκει ὁ Αὐτοκράτωρ μεγάλους θησαυρούς. Βάλλει φρουροὺς εἰς τὰ κάστρα καὶ στερεώνει τὴν δύναμίν του εἰς τὰς μακρινὰς ἐκείνας χώρας, δῆπον κανεὶς ἄλλος οὔτε πρίν, οὕτε ὕστερα ἀπὸ αὐτὸν δὲν κατώρθωσε νὰ κυριαρχήσῃ (1018).

Ο Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος. — Εἰκονίζεται μὲν μεγάλην στρατιωτικὴν στολὴν (ἀπὸ χρωματιστὴν μικρογραφίαν ἐνὸς πολυτελεστάτου χειρογράφου τοῦ ΙΕ' αἰῶνος). Βουλγαροὶ μεγιστᾶνες πίπτουν εἰς τοὺς πόδας καὶ τὸν προσκυνοῦν.

Οἱ δύο θρέαμβοι τοῦ κατακτητοῦ. — Ἡ ἐπίφοβος Βουλγαρία δὲν ὑπῆρχε πλέον, ἔγινεν Ἐλληνικὴ ἐπαρχία καὶ κυρεγνᾶται ἀπὸ Ἐλληνας διοικητάς.

Τότε ὁ Χριστιανὸς βασιλεὺς ἀρχίζει θριαμβευτικὴν περιοδίαν εἰς τὴν Ἐλληνικὴν Χερσόνησον. Κατέρχεται πρὸς Νότον καὶ ἔρχεται εἰς τὰς Ἀθήνας ν' ἀναπέμψῃ τὰ εὐχαριστήρια εἰς τὸν Παρθενῶνα, ὃ ὅποιος εἶναι τῶρα Χριστιανικὴ ἐκκλησία τῆς

Παναγίας. Ἐπειτα, ἀπὸ τὴν παλαιὰν πρωτεύουσαν τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου, πηγαίνει εἰς τὴν νέαν, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸν ἀκολουθοῦν εἰς τὸν θρίαμβόν του ἄμαξαι φορτωμέναι μὲ λάφυρα καὶ θησαυρούς, βαδίζουν πεζοὶ πλησίον τοῦ ἀρματός του οἱ υἱοὶ καὶ αἱ κόραι τῶν βασιλέων τῆς Βουλγαρίας καὶ οἱ μεγιστᾶνες αὐτῆς. Ἀπὸ τὸν θριαμβεύοντα λαόν του ἐπευφημεῖται ὁ νικητὴς βασιλεὺς **Βασίλειος δ' Βουλγαροκτόνος.**

••• Βυζαντινὴ Ἰταλία. Καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βουλγαροκτόνου (1025) οἱ Ἑλληνικοὶ στρατοὶ πολεμοῦν γενναίως. Ὁ Ιουστινιανὸς εἶχε κάμει τὴν Ἰταλίαν Βυζαντινὴν ἐπαρχίαν. Ἀλλὰ πρὸ καιροῦ οἱ Λομβαρδοὶ εἶχον κατακήσει τὴν Ἰταλίαν, πρὸ δὲ λίγου δὲ χρόνου οἱ Ἄραβες τὴν Σικελίαν.

Ἡ κυβέρνησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔστειλε στρατούς, οἱ δποῖοι ἀνέκτησαν τὴν Σικελίαν. Πάλιν ἡ μεγάλη νῆσος καὶ ἡ Κάτω Ἰταλία ἔγιναν Ἑλληνικαί. Ἡ ἀνάκτησις τῆς Σικελίας καὶ Νοτίας Ἰταλίας εἶναι μέγα κατόρθωμα τῆς ἡρωϊκῆς δυναστείας τῶν Μακεδόνων. Ἀπὸ τότε ὁ Ἑλληνισμὸς διετηρήθη ἀκμαῖος ἐπὶ πολλοὺς αἰώνας εἰς τὰς χώρας ἐκείνας. Ἀκόμη καὶ σήμερον εὑρίσκομεν τὰ ἔχνη αὐτοῦ εἰς τοὺς κατοίκους.

γ'. — Ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία κατὰ τὸ 1000.

Ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ ποτὲ ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία δὲν εἶχε φθάσει εἰς τόσον μεγάλην δύναμιν, ὅπως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας. Κατὰ τοὺς δύο ἐκείνους αἰώνας (γύρω εἰς τὸ 1000) δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸν κόσμον, οὔτε εἰς τὴν Ἀνατολήν, οὔτε εἰς τὴν Δύσιν, μεγαλύτερον καὶ ἴσχυρότερον κράτος ἀπὸ τὸ Ἑλληνικόν.

Ἡ χώρα, ἡ δποία ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν, ἥτο ἀπέδραντος. Ἡρχιζεν ἀπὸ τὸν Δούναβιν καὶ ἐτελείωνεν εἰς τὴν Συρίαν, ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν ἔως τὸν Εὐφράτην ποταμόν. Ἄλλο ἐκτὸς τῶν χωρῶν τούτων πολλοὶ ἄλλοι λαοὶ ἦσαν ὑπετελεῖς εἰς αὐτήν.

Ἄδαμαντίου Ἑλλ. Ἰστ. διὰ τὴν Β' τοῦ Ἑλλ. ἔκδ. δ'

Οἱ ὑπητελεῖς λαοί.—Γύρω εἰς τὰ σύνορα τῆς Αὐτοκρατορίας ὑπῆρχον πολλὰ μικρὰ κράτη. Οἱ Αὐτοκράτορες ἔκαμψαν τὰ κράτη αὐτὰ ὑποτελῆ, δηλαδὴ ὑπήκοα τοῦ ἴδιου τῶν μεγάλου κράτους. Ἐδιδον στρατὸν καὶ στόλον, ὃ δὲ Αὐτοκράτωρ ἦτο προστάτης των. Ἡσαν λοιπὸν ὡς προπύργιον ἐναντίον τῶν βαρβάρων. Τοιουτοτόπως ἦ χώρα τῆς Αὐτοκρατορίας ἦτο ἀσφαλέστερον προφυλαγμένη.

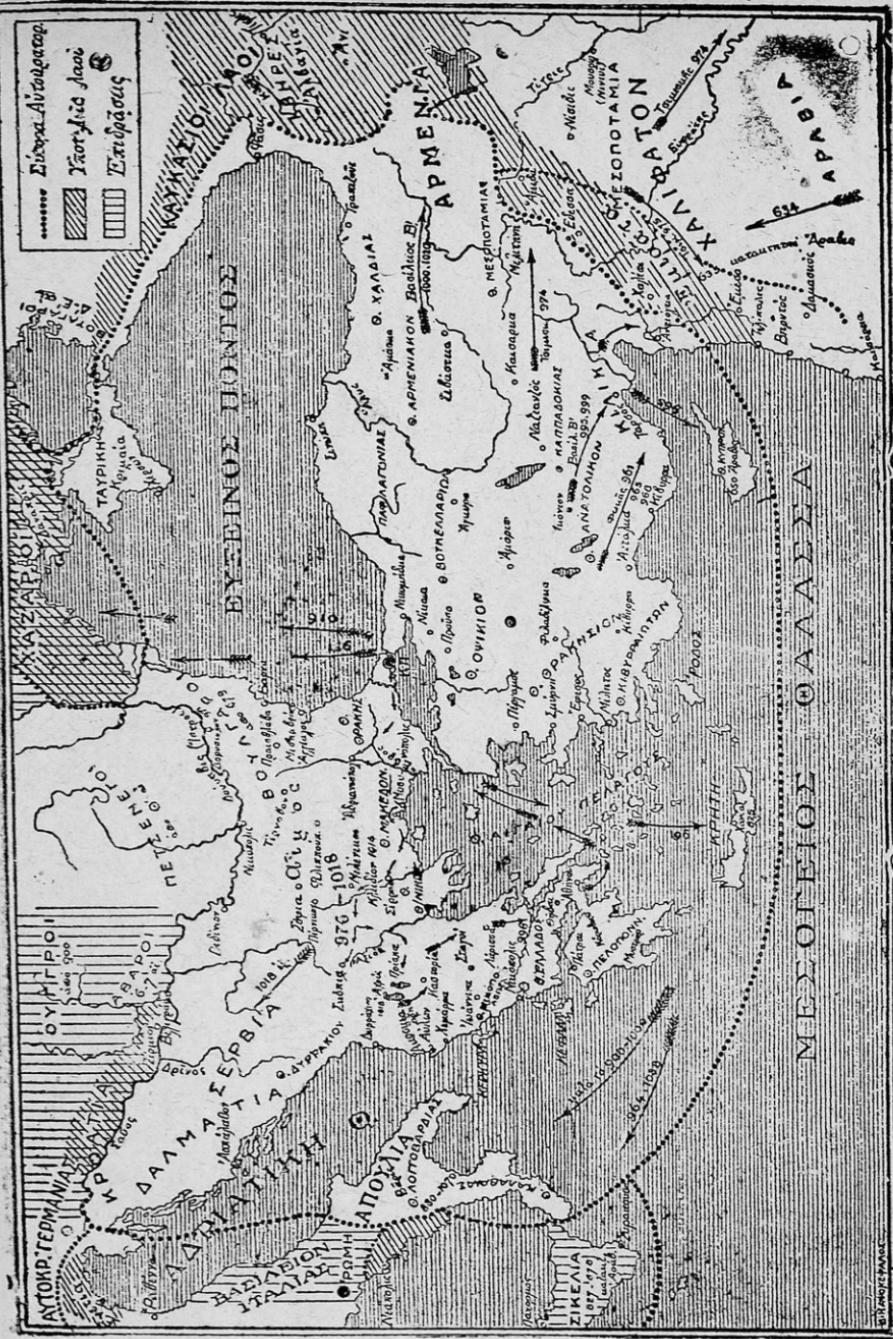
Τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ κρατίδια αὐτὰ εὑρίσκονται εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἡσαν δὲ διάφορα κράτη Ἀραβικά, Ἰδίως οἱ Ἀρμενιοί καὶ οἱ λαοὶ τοῦ Καυκάσου. Ἡ Ἀρμενία ἦτο σχεδὸν Βυζαντινή. Οἱ εὐγενεῖς Ἀρμένιοι ἐπήγαινον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ εὔρουν θέσεις. Πολλοὶ σπουδαῖοι στρατηγοί, ἀκόμη καὶ Αὐτοκράτορες κατήγοντο ἀπὸ τὴν Ἀρμενίαν. Εἰς δὲ τὴν Εὐρώπην ἥ Σερβία καὶ ἥ Βουλγαρία ἀπετέλουν μέρος τοῦ Ἐλληνικοῦ Κράτους.

Εἰς δὲ τὴν Ἰταλίαν πολλοὶ λαοί, καὶ Ἰδίως οἱ Ἐνετοὶ ἥθελον νὰ εἶναι «δοῦλοι τοῦ βασιλέως». Οἱ εὐγενεῖς τῆς Ἐνετίας ἐπήγαινον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, οἱ δόγαι (δοῦκες) τῆς Ἐνετίας ἐπροσπάθουν νὰ μιμοῦνται τὴν Αὐτοκρατορικὴν αὐλῆν. Ἡ μεγαλοπρεπῆς ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Μάρκου εἰς τὴν Ἐνετίαν ἦτο Βυζαντινὴ ἐκκλησία.

Οἱ Ρῶσοι.—Ἀφ' ὅτου οἱ Χριστιανοὶ Αὐτοκράτορες ἔστειλαν ἱεραποστόλους εἰς τοὺς Σλάβους, ἥρχισαν οὗτοι νὰ ἔχησερώνωνται καὶ νὰ λαμβάνουν δλίγον πολιτισμόν. Οἱ Ρῶσοι, οἱ Σέρβοι, οἱ Βούλγαροι διφεύλουν εἰς τὴν Ἐλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν τὴν ὑπαρξίν των.

Ίδίως οἱ Ρῶσοι ἔγιναν πιστοὶ δοῦλοι τοῦ Βυζαντίου. Ἡ πρωτεύουσά των τὸ **Κιεβον** ἦτο, ὅπως καὶ ἡ Ἐνετία, μία μικρὰ Κωνσταντινούπολις. Οἱ Ἐλληνες ἰερεῖς, Μητροπολῖται, λόγιοι, καλλιτέχναι ἐπήγαινον εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ εἰς ὅλας τὰς χώρας τῶν Σλάβων. Ἡ Ῥωσία ἔγινε ὡς μία ἀποικία τοῦ Βυζαντίου.

Οἱ Ἀραβεῖς.—Ἀκόμη καὶ οἱ ἀσπονδοὶ ἔχθροι, οἱ Ἀραβεῖς, ἐμιμοῦντο τοὺς Βυζαντινούς. Ἡ μεγάλη πόλις τῶν Ἀρά-

βων ἥτο ἡ Βαγδάτη «τὸ μαργαριτάρι τῆς Ἀνατολῆς». Καὶ οἱ Ἡρακλεῖς ἦσαν πολιτισμένοι. Ἐγνώριζον ὅμως ὅτι μόνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπάρχει ἡ ἀληθινὴ σοφία. Οἱ Καλίφαι ἦσαν ὑπερήφανοι, ὅταν εἶχον σοφοὺς καὶ καλλιτέχνας ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Οἱ Φράγκοι. — «Ολοι οἱ λαοί, οἱ δποῖοι κατώκουν εἰς τὴν Δύσιν, ἐλέγοντο ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς **Φράγκοι**. Καὶ εἰς τοὺς λαοὺς ἔκείνους, εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν Γερμανίαν, ἔχει φθάσει ἡ Βυζαντινὴ ἐπίδρασις. Οἱ Φράγκοι βασιλεῖς ὀνομάζονται ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς **οῆγες** (οὴγε=βασιλεύς). Δὲν εἶναι Αὐτοκράτορες. Διότι εἰς μόνος **Αὐτοκράτωρ** ὑπάρχει, ἔκεινος, ὁ δποῖος κάθηται εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Οἱ κυπριακοί τορες. — Οἱ Ἕλληνες Αὐτοκράτορες, ὡς ὑπερασπισταὶ τῆς δρμῆς πίστεως, θεωροῦνται, ὅτι εἶναι κύριοι τοῦ κόσμου, εἶναι **κοσμοκράτορες**. Εἰς τὰ νομίσματα, ὅπου ἔξεικονίζεται ὁ Αὐτοκράτωρ, κρατεῖ εἰς τὴν μίαν χεῖρα σταυρόν, εἰς τὴν ἄλλην τὴν σφαῖραν τοῦ κόσμου.

Τὰ τέκνα τῶν Αὐτοκρατόρων ὠνομάζοντο **πορφυρογέννητοι** (διότι ἀνῆκον εἰς τὴν **πορφύραν**, δηλαδὴ εἰς τὸν θρόνον). Εἰς ὅλον τὸν κόσμον ἦσαν ἔξακουστοὶ οἱ πορφυρογέννητοι. Οἱ οῆγες τῆς Εὐρώπης ὠνειρεύοντο νὰ νυμφευθοῦν μίαν πορφυρογέννητον. «Ολοι δὲ οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως εἶχον ἐστραμμένα τὰ βλέμματα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἥτις δποία ἥτο «δ ὀφθαλμὸς τῆς οἰκουμένης».

Νόμισμα Βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορος. Εἰς τὴν μίαν δψιν κρατεῖ σταυρὸν (ὧς Χριστιανὸς Βασιλεύς). Εἰς τὴν ἄλλην κρατεῖ τὴν σφαῖραν τοῦ κόσμου (ὧς **κοσμοκράτωρ**).

Διακόσμησις ἀπὸ Βυζαντινὸν χειρόγραφον. Εἰς τὰ φύλλα
ζωγραφίζονται πτηνά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

Ο ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ — ΚΟΙΝΩΝΙΑ — ΤΕΧΝΗ — ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Πολετειαὶ τὴς Βυζαντινῆς. Εἶναι δὲ πολιτισμὸς τῆς Μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος προέρχεται δὲ ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀρχαιότητος, ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρώμης. Ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία εἶναι διάδοχος τῆς Ρωμαϊκῆς καὶ συγχρόνως τῶν Ἑλληνικῶν βασιλείων τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες ἔτιμων ὡς προσόντους ἦσαν Μέγαν Αλέξανδρον καὶ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον.

α'. Ὁ Αὐτοκράτωρ. Ἡ Βυζαντινὴ αὐλή

Τὸ μέγα παλάτιον. — Ἡ διοίκησις τοῦ μεγάλου Βυζαντινοῦ κράτους ἐγίνετο ἀπὸ τὸ Μέγα παλάτιον, δπου διέμενον δ Αὐτοκράτωρ καὶ οἱ ἄρχοντες. Ἀφάνταστος ἦτο ἡ πολυτέλεια τῶν Αὐτοκρατορικῶν παλατίων. Οἱ τοῖχοι καὶ αἱ δροφαὶ ἔλαμπον ἀπὸ τὰ ψηφιδωτά, τὸ ἔδαιφος ἦτο στρωμένον μὲ πολύχρωμα μάρμαρα. Βαρύτιμοι δὲ τάπητες καὶ παραπετάσματα ἐστόλιζον τὰ δωμάτια. Αἱ αἴθουσαι περιεῖχον «σωροὺς ἀπὸ ἀργυροῦ, χρυσούς, πολυτίμους λίθους καὶ μαργαρίτας».

Εἰς τὸ Παλάτιον ἦτο ἡ αὐλή, δηλαδὴ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ μεγιστᾶνες, οἱ ὅποιοι ἐπεριτριγύριζον τὸν Αὐτοκράτορα. Ἐκεῖ

ἔγινοντο συχνότατα μεγαλοπρεπέσταται ἔοισται, ἵδιως [κατὰ τὰς μεγάλις θρησκευτικὰς ἔοιστάς. Διότι τὸ Παλάιον τοῦ Χριστιανοῦ βασιλέως ἦτο τὸ κέντρον τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου. Λαμπρότατη ἀκολουθία ἀρχόντων συνάδευε τὸν Ἀντοκράτορα. "Οἱοι μαζὶ ἐπευφήμουν αὐτὸν καὶ ἔψαλλον: « ὅλος ὁ μὲν χρόνος, Ἀντοκράτορες Ρωμαίων. Σῶσαν, Κύριε, τὸ Χριστιανικὸν Βασίλειον».

III Κυβέρνησις. Κάθε εἷς ἀπὸ τοὺς λαμπροὺς ἐκείνου

Βυζαντινὸς Αὐτοκράτορος. Κρατεῖ τὸ λάβαρον δηλαδὴ τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ.

ἀρχοντας εἶχεν ὠρισμένην τάξιν, τὴν ἱεραρχίαν του. Εἰς τὸ Παλάτιον ἐπίσης ἦτο ἡ κυβέρνησις. Ἐπὶ κεφαλῆς ἦτο ὁ μέγας Δογοθέτης, ὁ Πρωθυπουργός, ἃς εἴπωμεν. Οἱ ἄλλοι Δογοθέται (ὑπουργοὶ) διηγήθησαν τὰς μεγάλας δημοσίας ὑπηρεσίας (τῶν στρατιωτικῶν, τῶν ναυτικῶν, τῆς συγκοινωνίας κλπ.).

III Ἐκκλησία. — Οἱ πρέστατος ἀρχηγὸς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριαρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ Νέας Ρώμης. Τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον ἐδόξασαν ἄνδρες μὲν ὑπέροχον ἥμικην καὶ δύναμιν (ὁ Χρυσόστομος, ὁ Φωτιος καὶ πολλοὶ ἄλλοι). Τοιοῦτοι πατριαρχικοὶ δὲν ἐφιβήθησαν νὰ ἐλέγξουν πανισχύρους Αὐτοκράτορας. Οἱ Χρυσόστομος ἤλεγξε τὴν Αὐτοκράτειραν Εὐδοκίαν, διότι ἐζη μὲν μεγάλην πολυτέλειαν.

Τὸ θρησκευτικὸν δὲ κέντρον τοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ ἦτο «ἡ μεγάλη ἐκκλησία» αὐτοῦ, ἡ Ἀγία Σοφία Παρομοία ἐκκλησία ὡς πρὸς τὸ κάλλος καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν δὲν ὑπάρ-

χει εἰς τὸν κόσμον. Εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν ἐτελοῦντο μὲν ἀφάνταστον μεγαλοπρέπειαν αἱ μεγάλαι φροντίδες τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας. Εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν δὲ Πατριάρχης ἔστεφε τὸν «*Ορθόδοξον βασιλέα*»· ἐκεῖ ἐτρεχεν δὲ Ὁρθόδοξος λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ηὐχαρίστει τὸν Θεὸν διὰ τὰς «νίκας κατὰ βαρβάρων».

Ο Ιππόδρομος.— Ο λαὸς διεσκέδαζεν εἰς ἐν κτίοιν, τὸ δποῖον ἥτο δύμοιον πρὸς στάδιον καὶ ἐλέγετο Ιππόδρομος. Ἡδύνατο δὲ νὰ χωρέσῃ περὶ τοὺς 100,000 ἀνθρώπους. Τὸ πλῆθος παρηκολούθει μὲν πάθος τὰς ἀρματηλασίας καὶ τὰ ἄλλα θεάματα, τὰ δποῖα ἥ διοίκησις ἔδιδεν εἰς αὐτό.

Αἱ φατρίαι τοῦ Ιπποδρόμου, οἱ *Πράσινοι* καὶ οἱ *Βένετοι* (γαλάζιοι), ἥσαν σπουδαῖα πολιτικὰ σωματεῖα. Ὡνομάζοντο *δῆμοι*, καὶ ἔστελλον ἀντιπροσώπους εἰς τὸ Παλάτιον, διὰ νὰ λάβουν μέρος μαζὶ μὲ τοὺς ἀρχοντας εἰς τὰς μεγάλας τελετάς.

Ο θρέαμβος.— Οταν δὲ Αὐτοκράτωρ ἥ δ στρατηγὸς ἐπέστρεφε νικητὴς μὲ τὸν στρατὸν του, ἐτέλει φρίαμβον, ὅπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι στρατηγοί. Ἐν μέσω τοῦ στρατοῦ, τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ πλήθους, διήρχετο τὴν μεγάλην δδὸν καὶ ἐπήγαινεν εἰς τὸν Ιππόδρομον. Ἡκολούθουν ἄμαξαι, φορτωμέναι μὲ πλούσια λάφυρα καὶ τὰ πλήθη τῶν αἰχμαλώτων. Ἐπροπορεύοντο οἱ ταπεινωμένοι βασιλεῖς καὶ ἀρχηγοὶ τῶν νικημένων λαῶν. Ο δὲ λαός, οἱ δῆμοι ἔκραζον: «*Ορθόδοξων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη. Αὔξει ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν. Αὔξει ἡ βασιλεία τῶν Ρωμαίων, αὔξει ἡ ἀνδρεία τοῦ λαοῦ τοῦ Κυρίου*».

Αὐτοκράτειρα μὲν πολυτελεστάτην ἀμφίσειν.

III ἐξουσία τοῦ βασιλέως. — 'Ο Αὐτοκράτωρ ἐλέγετο καὶ **Βασιλεύς.** Εἶχε δὲ μεγάλην δύναμιν. Ἀλλὰ δὲν ἦδύνατο νὰ κάμηνη κατάχρησιν τῆς δυνάμεώς του. 'Ο λαὸς καὶ Ἰδίως ἡ Ἐκκλησία δὲν τὸν ἄφινον νὰ παρεκτρέπεται. Δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπερηφανεύεται διὰ τὸ ὑψος τῆς βασιλείας, ἔπρεπε νὰ ἐνθυμῇ τοῦ ἥτο, τί ἔγινε καὶ νὰ μὴ λησμονῇ ὅτι εἶναι θνητός. Τὴν ἡμέραν τῆς στέφεως δίδει εἰς τὸν Πατοιάρχην ἰδιοχείρως γραμμένην τὴν **δμολογίαν τῆς πιστεως.** Εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦτο δὲ **Βασιλεὺς** γράφει τὸ «Πιστεύω εἰς ἓν Θεὸν» κ.λ. Ἔπειτα προσθέτει :

«Στέργω καὶ δμολογῶ τὰς θείας παραδόσεις καὶ τὰς διατάξεις τῶν Ἐπτὰ Ἅγιων Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ωσαύτως ὑπισχνοῦμαι νὰ εἴμαι γνήσιος δοῦλος καὶ υἱὸς τῆς Ἅγιας Ἐκκλησίας. Πρὸς τούτοις νὰ εἴμαι ὑπερασπιστής αὐτῆς καὶ νὰ εἴμαι εἰς τοὺς ὑπηκόους μους εὑμενῆς καὶ φιλάνθρωπος, καὶ νὰ ὑ τακούω εἰς πᾶσαν ἀλήθειαν καὶ δικαιοσύνην».

β'. Οἱ ὑπήκοοι καὶ οἱ ξένοι λαοί.

'Ο Χριστιανὸς Αὐτοκράτωρ ὁφείλει νὰ εἶναι φιλάνθρωπος καὶ ἀγαθῷοιδες πρὸς τοὺς ὑπηκόους του. Συγχρόνως δῆμος ὁφείλει νὰ ὑπερασπίζεται τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὸ κράτος ἐναντίον τῶν Βαρβάρων καὶ νὰ διασώζῃ τὸ **Χριστιανικὸν Βασιλείον.**

III δικαιοσύνη καὶ οἱ νόμοι. — Εἰς τὸ κράτος ὑπῆρχον πολυπληθῆ δικαστήρια. Η δικαιοσύνη ἀπεδίδετο μὲ μεγάλην ἀκρίβειαν. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐλειτούργει τὸ **Βασιλικὸν δικιστήριον.**

Μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν οἱ Αὐτοκράτορες παρεσκεύαζον καὶ διώρθωνον τὴν νομοθεσίαν. 'Ο **Ιουστινιανὸς** ἔκαμνεν, ὡς γνωρίζομεν, μεγάλας Συλλογὰς τῶν νόμων. Ἔπειτα διαρκῶς συνεπλήρων καὶ ἔκαμνον φιλανθρώπους τοὺς νόμους οἱ ἄλλοι Αὐτοκράτορες. "Ολοι οἱ ἀνθρώποι ἔγιναν ἐλεύθεροι καὶ δὲν ὑπῆρχον πλέον δοῦλοι εἰς τὴν Χριστιανικὴν Αὐτοκρατορίαν.

ΒΙΩΩΣΤΑΤΕ ΕΥΤΕΛΗ Μέτρα. — Οι φιλάνθρωποι βασιλεῖς ἐποροστάτευσον πάντοτε τὰς μικρὰς ἐργαζομένας τάξεις τῆς κοινωνίας. Οἱ τεχνῖται, οἱ ἔμποροι, οἱ βιομήχανοι ἥσαν διωργανωμένοι εἰς **συντεχνίας**. Εἶχον ὑποχρέωσιν νὰ πωλοῦν εἰς μικρὰς τιμὰς τὰ προϊόντα. Ἡ αἰσχροκέρδεια ἐτιμωρεῖτο ἀμειλίκτως.

Ἐπίσης ἐποροστάτευσαν οἱ βασιλεῖς διὰ νόμων τοὺς μικροὺς κτηματίας ἐναντίον τῶν μεγάλων. Διότι οἱ πλούσιοι γαιοκτήμονες κατεπίζουν τὸν μικρούς. Τοὺς ἐδάνειζον χοήματα καὶ εἰς τὸ τέλος τοὺς ἔπαιρναν τὸ κτημά των. Πρὸ χιλίων διακοσίων ἑτῶν εἶχον καθιερωθῆ εἰς τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν ἀρχαὶ δικαιοσύνης καὶ φιλανθρωπίας αἱ δποῖαι μόλις πρὸ ὅλης πολιτείας κατίσχυσαν εἰς τὴν Εὐρώπην.

ΒΙΩΣΤΑΤΕ ΆΓΑΘΟΙΣ ΕΡΓΑ. — Μεγάλα ἥσαν τὰ κακά, ἀπὸ τὰ δποῖα ὑπέφερον οἱ ἀνθρώποι κατὰ τὸν Μεσαιῶνα. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐγίνοντο συχνὰ θεομηνίαι, σιτοδεῖαι, ἀσθένειαι. Τὸ μεγαλύτερον κακὸν ἥσαν οἱ πόλεμοι καὶ αἱ καταστροφαὶ τῶν βαρβάρων. Ἡ πολιτεία εἰς τὸ Βυζαντιον διαρκῶς ἐποσπάθει ν' ἀνακουφίζῃ τὴν πάσχουσαν κοινωνίαν. Ἐκαστον τιμῆμα τῆς πόλεως εἶχεν ίατρόν, δ δποῖος ἐθεράπευε δωρεὰν τοὺς πτωχούς. Οἱ βασιλεῖς, οἱ ἄρχοντες συχνὰ ἔκαμναν «πολλὰς ἐλεημοσύνας».

Ίδιαιτέρα δὲ ὑπηρεσία ὑπῆρχε διὰ τὰ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα. Ἡσαν ταῦτα πολυάριθμα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς ἄλλας μεγάλας πόλεις. Εἰς τὰ πτωχοκομεῖα, τοὺς **ξενῶνας** (ξενοδοχεῖα) ἐπήγαιναν οἱ πτωχοὶ τῆς πόλεως, οἱ ταξιδιῶται καὶ εὑδισκον δωρεὰν τροφὴν καὶ κλίνην. Εἰς τὰ **γηροκομεῖα**, δρεφαντροφεῖα, βρεφικομεῖα ἐνοσηλεύοντο οἱ διάφοροι ἀσθενεῖς. Οἱ μεγιστᾶνες, οἱ πλούσιοι, οἱ Αὐτοκράτορες πολὺ συχνὰ ἀνήγειρον φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα καὶ τὰ ἐπροικοδότουν πλουσιώτατα.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΟΙ. — Τοιουτοτρόπως ἐφέροντο πρὸς τοὺς ὑπόκοινος των οἱ Αὐτοκράτορες. Ἀλλ' ἐπρεπε νὰ εἴναι καὶ ίσχυροί, διὰ νὰ τοὺς προφυλάττουν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς.

Τὸ πρῶτον λοιπὸν καθῆκον τοῦ Κράτους ἦτο νὰ φροντίζῃ

διὰ τὸν στρατόν. Ὁ Αὐτοκράτωρ δταν ἔχαιρεται τοὺς στρατιώτας του, ἔλεγε τὰ ἔξῆς : «*Ἄγωνίσασθε τοῦ Χριστοῦ Στρατῶται καὶ παιδία ἐμά, οὐα ἀποδείξησθε τὴν ἀνδρείαν ὑμῶν, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν δρόθην καὶ τὴν πρὸς τὴν βασιλείαν ἀγάπην.*».

Ο δπλισμὸς ὠμοιάζει μὲ τὸν παλαιὸν Ἑλληνορωμαϊκόν. Εἶχον ἀλυσιδωτὸν θώρακα, περικεφαλαίαν καὶ περικνήμιδας.

Στρατιῶται τῆς Αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς.

Στρατιώτης μὲ τὸ σκούτάριν καὶ τὸ κοντάριον.

Τὸ κύριον ἀμυντικὸν ὅπλον ἦτο ἡ ἀσπίς (σκουτάριον). Ο πολεμιστὴς ἔφερε τὸ σπάθιον καὶ πολὺ μακρὸν τὴν λόγκην (*κοντάριον*).

Οἱ Βυζαντινοὶ ἦσαν πολὺ προωδευμένοι εἰς τὴν στρατιωτικὴν τέχνην. Ἔφθασαν εἰς τόσον μεγάλην τελειότητα, ὥστε εἶχον τὸν σπουδαιότερον στρατὸν τοῦ κόσμου. Η στρατιωτικὴ τέχνη τῆς Εὐρώπης ἔμεινεν ὅπως τὴν ἐτελειοποίησαν οἱ Βυζαντινοί, ἔως τὸ 1500.

Ἐτὰ κιστούς καὶ τὰ στρατόπεδα. — Εἰς τὰ σύνορα τοῦ

Κράτους ἥσαν κτισμένα πολλὰ κάστρα, ὅπου ἔμενε πάντοτε στρατός. Ἡ πρωτεύουσα συνεκοινώνει μὲ τὰ κάστρα διὰ μεγάλων στρατιωτικῶν ὁδῶν. Εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὁρέων ἥσαν κτισμένοι ὑψηλοὶ πύργοι (βίγλαι) καὶ ἐν καιρῷ κινδύνου ἤναπτον οἱ φρουροὶ πυράς. Τοιουτορόπως ἐγίνετο ἐν εἴδος ὀπτικοῦ τηλεγράφου. Μόλις οἱ Ἀραβεῖς ἔκαμνον ἐπιδρομήν, οἱ φύλακες

Ἀραβεῖς (Σαρακηνοί) αἰχμάλωτοι τοὺς ὅποιους σύρει εἰς στρατηγὸς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα (Βυζαντινὴ μικρογραφία).

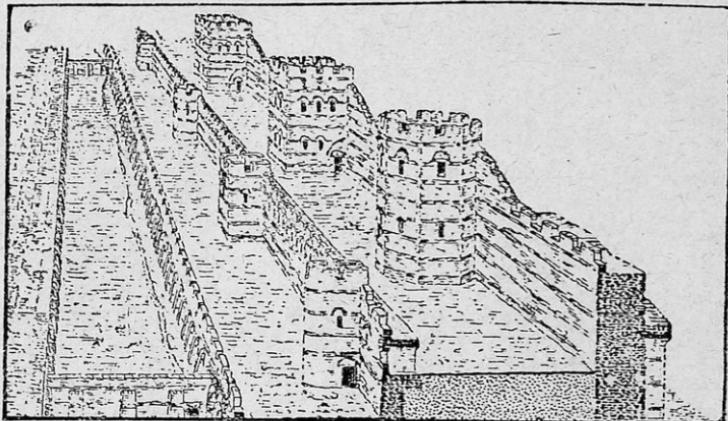
ῆναπτον τὰ πυρά ἀμέσως ἀπὸ πύργον εἰς πύργον καὶ ἡ εἴδησις ἔφθανεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Οἱ βασιλεὺς ἔξεκίνει ἀμέσως μὲ τὸν στρατόν του ἐναντίον τῶν ἀπίστων.

Τὸ πολεμικὸν ναυτικόν.—Εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον ὑπῆρχον μεγάλοι ναύσταθμοι διὰ τοὺς πολεμικοὺς στόλους. Τὰ μεγάλα πλοῖα ἐλέγοντο κάραβοι. Τὰ καλύτερα πολεμικὰ ἥσαν οἱ δρόσμωνες, πλοῖα στενὰ καὶ ταχύπλοα.

Τὰ πολεμικὰ πλοῖα ἥσαν ἐφωδιασμένα μὲ παντὸς εἰδούς ἐφόδια, ὅπλα καὶ μηχανήματα. Τὸ σπουδαιότερον ὅπλον αὐτῶν ἦτο τὸ δηρὸν πῦρ. Τρόμον ἐπροέξενει εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἡ μοῖρα τῶν πυροπολικῶν, τὰ πυροπόλα πλοῖα. Εἰς τοὺς ναυστάθμους ἥσαν ἀποθηκευμέναι μεγάλαι ποσότητες ξυλείας πλοίων, σχοινίων,

ίστιών, παντὸς ἄλλου χρησίμου ὑλικοῦ. Ἐντὸς δὲ λίγου χρόνου ἥδυναντο οἱ Αὐτοκράτορες νὰ ἔτοιμάσουν μεγάλους στόλους ἔτοιμους νὰ πλεύσουν ἐναντίον τῶν βαρβάρων.

Αἱ σχέσεις μὲ τοὺς ξένους λαούς. — Οἱ Βυζαντινοὶ

Tὰ μεγάλα τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

ἐγνώριζον πολὺ καλῶς δὲ λους τοὺς λαούς. Εἶχον δὲ τελειοτάτην ὑπηρεσίαν μὲ σοφὴν διπλωματίαν, ἡ ὅποια ὠμοίαζε μὲ τὸ σημερινὸν Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν.

Τὸ δραιότερον τῶν Αὐτοκρατόρων ἦτο ἡ ἀποστολὴ ἵεραποστόλων, διὰ νὰ διαδώσουν μακρὰν εἰς τοὺς βαρβάρους λαοὺς τὸν Χριστιανισμόν. Ἀξιοὶ μεγάλης τιμῆς εἶναι καὶ οἱ Αὐτοκράτορες καὶ ἱεραπόστολοι ἔκεινοι. Ἐπήγαιναν εἰς τὰ βόρεια τῆς Ρωσίας, εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας, εἰς τὴν Ἀβυσσηνίαν. Ἐπήγαιναν εἰς χώρας μακρινὰς καὶ ἀγρίους λαοὺς μὲ ἀξιοθαύμαστον ἡρωϊσμόν.

γ'. Ἡ Βυζαντινὴ κοινωνία.

Εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον, δηλαδὴ τὸν οἰκογενειακόν, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἔμειναν αἱ ἀρχαῖαι συνήθειαι. Αἱ ἐνδυμασίαι καὶ ἀρχὰς ἥσαν πολὺ δύμοιαι μὲ τὰς ἀρχαῖας. Κατόπιν ἔγιναν τροποποιήσεις. Συνήθως ἐφόρουν κοντὸν χιτῶνα μὲ χειροῖδας, τὸν δοποῖον ἔσφιγγον εἰς τὴν μέσην μὲ ζώνην. Ἐπάνω ἔρριπτον ἐν εἴδος χλαμύδος. Αἱ δὲ γυναικες εἶχον στενὸν μακρὸν χιτῶνα, δὲ δοποῖος ἔξωνετο πολὺ ὑψηλὰ εἰς τὸ στῆθος. Ἀνω αὐτοῦ ἔρριπτον ἐν

Kαι ἄρματά μηδεπάσι τέρας μητε παρέβαντο
δέ οὐδὲ οὐδὲν τελεῖ δέ μητε οὐδὲν. Λαζαρός

Ἐργασίαι εἰς τοὺς ἀγροὺς (δὲν διαφέρουν πολὺ^{τότε} απὸ τὰς σημερινάς). Μικρογραφία ἀπὸ χειρόγραφον.

εὐρύχωρον ἐπανωφόριον. Μὲ τὸν καιρὸν τὰ ἐνδύματα ἔγιναν στενώτερα καὶ ώμοίασαν περισσότερον μὲ τὰ σημερινά.

Αἱ κοινωνικαὶ τάξεις. — Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν^{τότε} κοινωνία ἦτο δημοκρατική, ἐνῷ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ρώμην καὶ εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς ὑπῆρχον χωρισταὶ κοινωνικά^{τότε} τάξεις. Ἡ μεγάλη τάξις τῆς Βυζαντινῆς κοινωνίας ἦτο ἡ μεσαία τάξις, ἡ ἀστικὴ λεγομένη τάξις. Ἀπὸ τὴν ἀστικὴν αὐτὴν τάξιν τὸ Κράτος ἐλάμβανε τοὺς κατωτέρους ὑπαλλήλους, οἱ δὲ μικροὶ^{τότε} ἰδιοκτῆται καὶ διαδίδον εἰς τὸ Κράτος τοὺς στρατιώτας.

Ἡ ἀνατροφὴ. — **Ἡ ἀγροτικὴ τέχνη.** — "Οταν τὸ

παιδὶ ἐμάνθανεν δὲ λίγα γράμματα, οἵ γονεῖς του τοῦ εὑρισκον καμμίαν τέχνην διὰ νὰ ζήσῃ. Ἀν εἶχε προχωρήσει δὲ λίγον εἰς τὴν ἐκπαίδευσίν του, εὗρισκε καμμίαν θέσιν ὑπαλλήλου.

Οστις εἶχε φοιτήσει καὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἀν ἦτο ἄξιος, ἡδύνατο νὰ φθάσῃ πολὺ ὑψηλά, εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα τοῦ Κράτους. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πολλοὶ μεγάλοι ἄνδρες κατήγοντο ἀπὸ ταπεινοτάτην οἰκογένειαν. Ἀκόμη καὶ μεγάλοι Αὐτοκράτορες (δ Ἰουστινιανός, δ Βασίλειος δ Α') ἦσαν χωρικοί. Ἄρκει νὰ ἦτο κανεὶς εὐφυὴς καὶ ἡδύνατο νὰ φθάσῃ εἰς πολὺ μεγάλας θέσεις.

Ἐκκλησίας βέβαιος. — Εἰς τὰς οἰκογενείας εὑρίσκομεν πολλὰς ἀρετάς. Ὁ θεός ἐπήγανεν εἰς τὸ σχολεῖον. Ἡ κόρη ἐμάνθανεν δὲ λίγα γράμματα κατ' οἶκον, ἀλλὰ τὸν περισσότερον καιρὸν ἡσχολεῖτο μὲ τὴν μητέρα της εἰς τὰ οἰκιακὰ ἔργα, καὶ εἰς τὸ νὰ νήθῃ, νὰ κεντᾶ καὶ νὰ ὑφαίνῃ. Οἱ ἄνδρες εἰργάζοντο τὴν ήμέραν ἔξω τοῦ οἴκου. Ἐν γένει δοικογενειακὸς βίος δὲν διέφερε πολὺ ἀπὸ τὸν σημερινόν.

Ἐκκλησίας ἐν τῇ κοινωνέᾳ. — Ἡ καθημερινὴ ἀπασχόλησις τῶν Βυζαντινῶν ἦτο ἡ Ἐκκλησία. Εἰς τὰς ἐκκλησίας συνέρρεον ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ μὲ μεγάλην κατάνυξιν καὶ παρηκολούθουν τὴν θείαν λειτουργίαν. Ἡγχαριστοῦντο πολὺ μὲ τὰς θρησκευτικὰς πανηγύρεις. Διὰ τοῦτο πολὺ μεγάλη ἦτο ἡ ἐπιδρασίς τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Βυζαντινὴν κοινωνίαν.

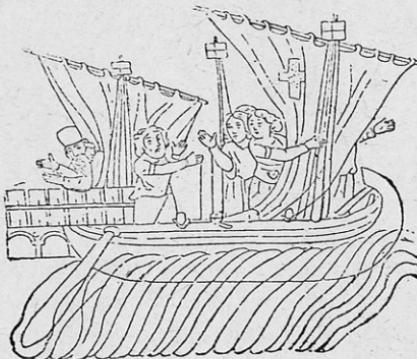
Ἡ δύναμις τῆς Ἐκκλησίας ἐφαίνετο ἵδιως εἰς τὰ μοναστήρια, τὰ δποῖα ἥσαν ἀπειροπληθῆ, παρέσχον δὲ ταῦτα μεγάλην εὐεργεσίαν εἰς τὴν κοινωνίαν. Τὰ μοναστήρια ἐφρόντιζον πρὸς ἀνακούφισιν τῶν δυστυχῶν, πρὸς ἐκπαίδευσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ. Ἡσαν δὲ συγχρόνως τὰ κέντρα τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης.

Τὸ ἐπόρειον καὶ ἡ βιομηχανία. — Ἔως τὸ τέλος σχεδὸν τοῦ Μεσαιωνος τὸ ἐμπόριον τοῦ κόσμου ἐγίνετο ἀπὸ τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκομιζοντο τὰ ἐμπορεύματα καὶ τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα. Ἀπὸ τούτης

διεσπείροντο εἰς ὅλεν τὸν κόσμον. Αἱ μεγάλαι ἀγοραὶ τῆς πρωτευόσης ἦσαν γεμάται μὲν παντὸς εἴδους ἐμπορεύματα καὶ ἐμπόρους ἀπὸ τὸν Βορρᾶν, τὴν Ἀνατολήν καὶ τὴν Εὐρώπην.

Εἰς τὰ περίφημα δὲ βιοτεχνικὰ ἔργοστάσια κατεσκευάζοντο παμποίκιλα εἴδη πολυτελείας καὶ βιωτικῆς ἐν γένει χρήσεως: χουσᾶ, ἀργυρᾶ, χάλκινα, πήλινα σκεύη καὶ διάφορα καλλιτεχνικὰ ἔπιπλα.

Περίφημα δὲ ἵδιως ἦσαν τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα, οἱ τάπτες καὶ τὰ παραπετάσματα. Τὰ θαυμαστὰ ταῦτα ἔργα ἐπωλοῦντο πολὺ ἀκριβὰ καὶ ἔφερον κολοσσιαῖα κέρδη εἰς τὸ Κράτος.

Βυζαντινὸν ἐμπορικὸν πλοῖον.

Η εὐημερέα εἰς τὰς ἐπαρχίας.—Δὲν περιωρίζετο δὲ ὁ πλοῦτος μόνον εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ἐπίσης σπουδαῖον ἐμπόριον εἶχεν ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ Τραπεζοῦς, καὶ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις. Διὰ νὰ εὐκολύνωνται τὰ μέσα τῆς ἀνταλλαγῆς ἐμπορευμάτων, ἐγίνοντο εἰς πολλὰ μέρη πανηγύρεις, δπως καὶ σήμερον. Ἄλλὰ ἦσαν μεγάλαι, διήρκουν δὲ πολλὰς ἡμέρας. Αἱ ἐμπορικαὶ αὗται συγκεντρώσεις ἦσαν ἀναγκαῖαι τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ποῦ δὲν ὑπῆρχεν εὔκολος συγκοινωνία.

Ἀκόμη καὶ εἰς τὰς ἐνδόξους χώρας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἥκμαζον πολλαὶ πόλεις, ὡς ἡ Κόρινθος, αἱ Θῆραι, αἱ Πάτραι. Ή

δὲ πόλις τῆς ἀρχαίας σοφίας, αἱ Ἀθῆναι, εἶχον πάντοτε τὴν δόξαν των καὶ κατὰ τὸν Μεσαιῶνα. Ωραιόταται Βυζαντιναὶ ἐκκλησίαι σώζονται ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ο πλοῦτος τῆς Αὐτοκρατορίας. — Μέγας ἦτο ὁ πλοῦτος, δὲ διποῖς συνηθοίζετο εἰς τὰ ταμεῖα τοῦ Κράτους ἀπὸ τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Πολὺ δὲ πλούσιοι ἦσαν οἱ ἀρχοντες καὶ ἄλλοι Ἰδιωται. Ἐκτὸς τῶν Αὐτοκρατορικῶν παλατίων ὑπῆρχον πολυάριθμα ἄλλα παλάτια τῶν πλουσίων, τὰ διποῖα ἦσαν στολισμένα μὲ πολύτιμα ἔπιπλα, μὲ λαμπροὺς τάπητας. Οἱ ἀρχοντες ἐνεδύοντο μὲ μεγαλοπρέπειαν, αἱ ἐκκλησίαι, τὰ ἀρχοντικὰ παλάτια εἶχον ἀτελείωτα πλούτη.

δ'. — Η Βυζαντινὴ τέχνη.

Τὰ μνημεῖα τῆς τέχνης. — Ή λαμπρότης καὶ ὁ πλοῦτος τῆς Αὐτοκρατορίας ἦτο φανερὸς Ἰδίως εἰς τὰ δημόσια οἰκοδομήματα, τὰ παλάτια, τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια. Πολλὰ ἀπὸ τὰ κτίρια αὐτά, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκκλησίαι, ὑπάρχουν καὶ σήμερον μὲ τὴν γλυπτικὴν ἢ ζωγραφικὴν των διακόσμησιν. Εἴναι τὰ ὁραῖα *Βυζαντινά* μας *μνημεῖα*, τὰ διποῖα μὲ εὐλάβειαν προσπαθοῦμεν νὰ συντηροῦμεν.

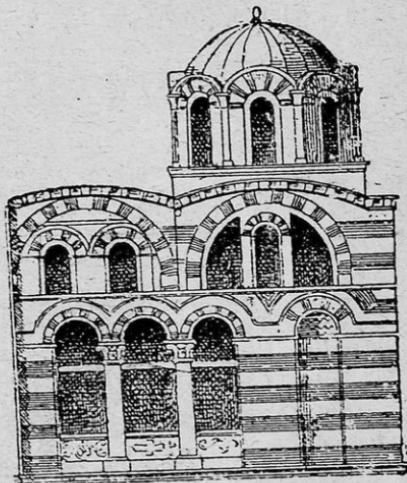
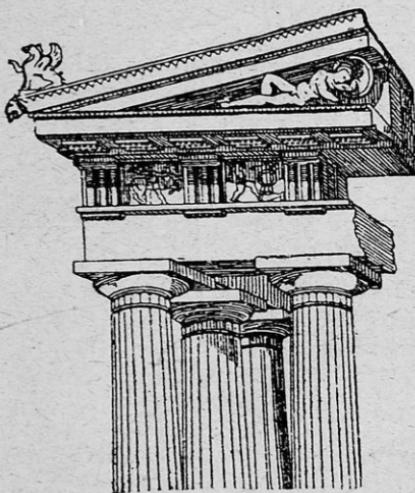
Αἱ Βυζαντινὰ πόλεις. — Αἱ πόλεις κατὰ τὸν Μεσαιῶνα ἦσαν περικλεισμέναι μὲ τείχη. Αἱ μεγάλαι Βυζαντιναὶ πόλεις, ἡ *Κωνσταντινούπολις*, ἡ *Ἀντιόχεια*, ἡ *Θεοσσαλονίκη* ἐνέπνεον τρόδομον εἰς τὸν ἐπιδρομεῖς μὲ τὰ ὑψηλὰ καὶ ἰσχυρὰ τείχη αὐτῶν. Εἶχον πολλὰς μεγάλας πλατείας, εἰς τὰς διποίας συνηθοίζετο ὁ κόσμος πρὸς διασκέδασιν ἢ διὰ τὰς ἐργασίας του. Αἱ Βυζαντιναὶ πόλεις περιείχον πολλὰ μοναστήρια καὶ διάφορα φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα. Ἐπίσης καὶ διάφορα ἔργα δημοσίας ὁφελείας, ὡς *ὑδραγωγεῖα*, *λουτρῶνας*, *δεξαμενάς*.

Η Κωνσταντινούπολις. — Ή πρωτεύουσα ἦτο ἡ *βασιλίς τῶν πόλεων*, ἡ *βασιλεύουσα*. Ήτο ἡ *Πόλις* ἡ ἔξα-

κουστὴ εἰς δῆλογ τὸν κόσμον, ἀπὸ τότε ποῦ τὴν ἔκτισε ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἥως σήμερον.

Τὸ μεγαλοπρεπέστατον μέρος τῆς πόλεως, τὸ ὅποιον ἐπροκάλει τὴν ὑπερηφάνειαν τῶν κατοίκων καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν ἔνεων, ἔκειτο πρὸς τὴν ἄκραν τοῦ Βοσπόρου. Ἐκεῖ ἦσαν πολλὰ μεγαλοπρεπῆ μνημεῖα, ἔκει ἦσαν τὰ **Παλάτια**, ἡ **Ἄγια Σοφία**, δὲ **Τιππόδρομος**.

‘**Τ**ό δὲ γεμάτη ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπὸ παλάτια καὶ ἐκκλησίας, αἱ ὅποιαι ἐπροκάλουν τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου

Γονία Βυζαντινῆς ἐκκλησίας καὶ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ναοῦ.—**Η** Βυζαντινὴ ἀρχιτεκτονικὴ εἶχε πολλὰς καμπύλας, ἡ ἀρχαία εἶχεν εὐθείας γραμμάς.

‘Οσοι ξένοι τὰ ἔβλεπον ἔμενον «μὲ ἀνοικτὸν τὸ στόμα ἐμπρὸς εἰς τὰ θαυμάσια ἐκεῖνα θεάματα». Εἶχον δὲ στολίσει οἱ Αὐτοκράτορες τὴν πρωτεύουσάν των μὲ τὰ ὄραιότερα ἀγάλματα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τέχνης. Οἱ Ἑλληνες δὲ τοῦ Μεσαιώνος, οἱ Βυζαντινοί, εἶχον δημιουργήσει πολὺ σπουδαίαν τέχνην.

‘**Άδαμαντίου Ἑλλ.** **Ιστορία διὰ τὴν Β' τοῦ Ἑλλην.** ἐκδ. δ’.

11

Ἡ Βυζαντινὴ τέχνη ἥκμαζε καθ' ὅλον τὸ μέγα διάστημα, κατὰ τὸ δποῖον διήρκεσεν ἡ Αὐτοκρατορία. Κατὰ τρεῖς δὲ μεγάλας ἔποχὰς ἐφθασεν εἰς ὑψίστην ἀκμήν :

Ιη ἔποχή. — Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ **Ιουστινιανοῦ τὸν Σ' αἰῶνα.** — Τὴν ἔποχὴν ἔκεινην ἔκτισθη τὸ μεγαλοπρεπέστατον οἰκοδόμημα τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, ἡ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς **Ἀγίας Σοφίας.**

Σα ἔποχή. — Κατὰ τὸν **Ι' αἰῶνα** ἔλαμψε πάλιν ἡ Βυζαντινὴ τέχνη. Τότε ἡ Αὐτοκρατορία ἐφθασεν εἰς τὸν μεγαλύτερον πλοῦτον καὶ δύναμιν ἐπὶ τῆς **Μακεδονικῆς Δυναστείας.**

Βυζαντινὴ ἐκκλησία μὲ τρούλλους (τοῦ ΙΒ' αἰῶνος).

Ξη ἔποχή. — Τέλος ἀκόμη καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, τὸν **ΙΔ' - ΙΕ' αἰῶνα**, τὴν ἔποχὴν τῶν **Παλαιολόγων**, ἔρριψε πάλιν νέαν λαμπρότητα ἡ Ἐλληνικὴ τέχνη.

Η ἀρχιτεκτονική. — Απειροπληθεῖς ἐκκλησίαι ἔκτιζοντο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς ὅλον τὸ Κράτος. Τὸ γνώρισμα μιᾶς Βυζαντινῆς ἐκκλησίας είναι ὁ **τρούλλος**, δηλαδὴ θολωτὸν ἐπιστέγασμα, τὸ δποῖον σκεπάζει τὸ μέσον αὐτῆς. Ἔπειτα αἱ **καμάραι**, αἱ δποῖαι δίδουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν **σταυροειδὲς σχῆμα**.

II ζωγραφική. — Η διακόσμησις τῶν ἐκκλησιῶν ἦτα πολυτελής. Τὸν σπουδαιότερον στολισμὸν ἀπετέλουν τὰ ψηφισταρά. Ἄργοτερα, χάριν οἰκονομίας, ἥρχισαν (ἀπὸ τὸν ΙΒ' αἰώνα) νὰ ζωγραφίζουν τοὺς τοίχους διὰ χωστῆρος. Αἱ ζωγραφίαι αὗται ἔλεγοντο τοιχογραφίαι.

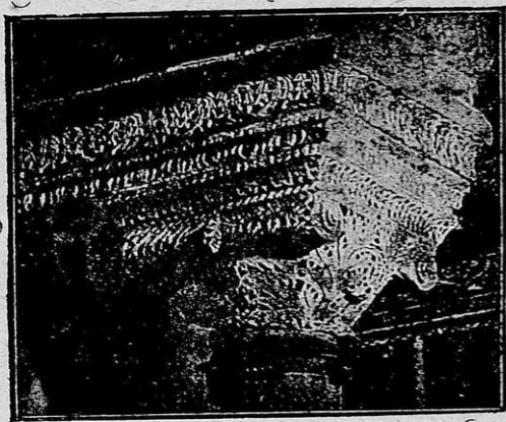

Η μία εἰκὼν εἶναι ψηφιδωτὸν μὲν χρωματιστὰ λιθάρια, ἡ ἄλλη εἶναι τοιχογραφία μὲν χρώματά.

Αἱ μεταγενέστεραι ἐκκλησίαι εἶναι μικρότεραι μέν, ἀλλὰ στολισμέναι ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ τρούλλου ἕως τὸ ἔδαφος μὲ λαμπρὰς ζωγραφίας. Εἰς τὸν τρούλλον ζωγραφίζεται ὁ Παντοκράτωρ καὶ οἱ Εὐαγγελισταί. Εἰς τὴν κόγχην τοῦ ἰεροῦ ζωγραφίζεται ἡ Παναγία ἡ Πλατυτέρα. Ἐπειτα εἰς τοὺς τοίχους αἱ μεγάλαι ἔορται τῆς ἐκκλησίας μας, ὁ Εὐαγγελισμός, ἡ Γέννησις, ἡ Βάπτισις κλ. Ομοίας ζωγραφίας ἔκαμνον οἱ Βυζαντῖνοι καὶ εἰς εἰκόνας ἀπὸ ἔύλον, δποίας καὶ σήμερον ἔχομεν.

Η γλυπτική. — Η Βυζαντινὴ γλυπτικὴ δὲν δμοιάζει μὲ τὴν ἀρχαίαν, ἵ δποια παρήγαγε θαυμάσια ἀγάλματα. Κατὰ τὸν Μεσαίωνα οἱ Ἕλληνες ἔκαμνον γλυπτὰ ἔργα μόνον πρὸς διακόσμησιν καὶ στολισμὸν τῶν ἐκκλησιῶν.

Τὰ γλυπτὰ μάρμαρα ἔχοησίμευον εἰς τοὺς ναοὺς ώς κιονόκρανα, ώς πλάκες πρὸς στολισμὸν τοῦ ἀμβωνος, τοῦ τέμπλου. Παρίστανον δὲ διάφορα σχέδια, εἴτε κύκλους, τετράγωνα καὶ

Κιονόκρανον ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν. Τὸ γλυπτὸν κόσμημα εἶναι ώς μία δαντέλλα.

ἄλλα γέωμετρικὰ σχήματα, εἴτε διάφορα φυτά, ἵδιως ἄκανθαν καὶ ἄμπελον.

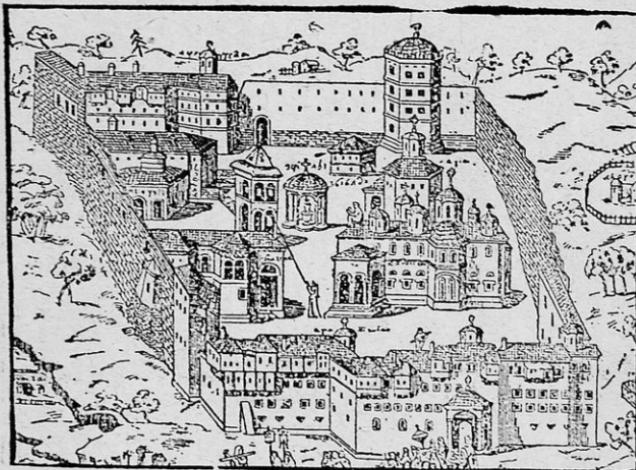
Τὰ κομψοτεχνήματα. — Μὲ μεγάλην τέχνην κατεσκεύαζον οἱ Βυζαντινοὶ μικρὰ καλλιτεχνήματα ἀπὸ ἐλεφαντοστοῦν, ἀπὸ μάρμαρα, ἀπὸ μέταλλον καὶ ξύλον. Ἡσαν δὲ ταῦτα προωρισμένα διὰ διαφόρους χρήσεις καὶ ἐλέγοντο **τρίπτυχα** (ἀπὸ δύο ἢ τρία φύλλα), **κιβώτια** (πρὸς ἐνάποθεσιν τῶν ἀγίων λειψάνων ἢ κοσμημάτων), **ἔγκολπια** (φυλακτά). Διὰ τὰς ἐκκλησίας κατεσκευάζοντο **πολυκάνδηλα, σταυροί.** Θαυμάσια δὲ ἡσαν, ώς γνωρίζομεν, τὰ διάφορα κοσμήματα καὶ τὰ κεντημένα ὑφάσματα, δπως καὶ τὰ **ἴερα ἄμφια**

· Η ἐπέδρασις τῆς Βυζαντινῆς τέχνης. — Κατὰ τὸν Μεσαιώνα δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη τέχνη εἰς τὸν κόσμον παρὰ μόνον

ἡ Βυζαντινή. Ἰδίως ἡ Ῥωσικὴ τέχνη καὶ ὅλων τῶν ἄλλων Σλαβικῶν λαῶν εἶναι ἐντελῶς Βυζαντινή. Ἐπίσης καὶ ἡ τέχνη τῆς Ἀρμενίας καὶ τῶν λαῶν τοῦ Καυκάσου. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἔχθροι, οἱ Ἀραβεῖς, ὡς πρὸς τὴν τέχνην καὶ τὴν ἐπιστήμην, ἥσαν ὑπόδουλοι εἰς τὸ Βυζαντιον. Ἐν γένει καὶ ἡ Ἀνατολὴ καὶ ἡ Δύσις ἐμπούντο τὰ περίφημα Βυζαντινὰ καλλιτεχνήματα.

ε'. — **Ἡ παιδεία καὶ ἡ λογοτεχνία.**

Ἡ ἐκπαίδευσις καὶ τὰ σχολεῖα. — Διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ ἐφορόντιζον παρὰ πολὺ τὸ Κράτος καὶ ἡ Ἐκκλησία:

Παλαιὸν Βυζαντινὸν μοναστήριον εἰς τὸ Ἀγιον Ὄρος.

«Οφείλεις νὰ διδάξῃς, ἔλεγον οἱ Αὐτοκράτορες, τὸν ἀγράμματον λαόν». Τὰ γράμματα ἐκαλλιεργοῦντο, ἵδιως εἰς τὰ μοναστήρια. Ἐκάστη μεγάλη μονὴ εἶχε τὸ σχολεῖον αὐτῆς. Εἰς τὰ κατώτερα σχολεῖα, τὰ δημοτικά, ἦσαν εἴπωμεν, ἐμάνθανεν ὁ παῖς ἀνάγνωσιν

καὶ γραφήν. Ἐπειτα δὲ λίγην ἀριθμητικήν, τὴν οὐράνιαν ιστορίαν καὶ ἐκκλησιαστικὸς ὑμνους. Εἰς δὲ τὰ ἀνώτερα σχολεῖα, τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, ἃς εἴπωμεν, ἐδιδάσκοντο τελείως τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικά. Εἰς καλὸς μαθητὴς ἔπρεπε νὰ γνωρίζῃ ἀπ' ἔξω καὶ νὰ ἐρμηνεύῃ καλῶς τὸν Ὁμηρον.

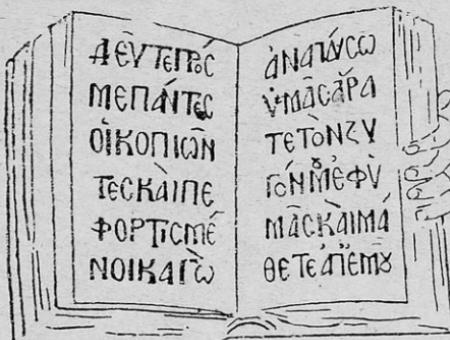
Τὸ Πανεπιστήμιον.— Ἐπίσης μεγάλας προσπαθείας ἔκαμψε τὸ Κράτος διὰ τὴν ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν. Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἐδιδάσκοντο τὰ ἴδια σχεδὸν μαθήματα, τὰ δποῖα διδάσκονται καὶ σήμερον. Ἐδιδάσκοντο ἡ Θεολογία, ἡ Φιλοσοφία, τὰ Μαθηματικά καὶ τὸ Δίκαιον. Μὲ ἴδιαιτέραν δὲ φροντίδα ἐδιδάσκετο ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡ θρησκεία τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχε πολλοὺς σοφοὺς καθηγητάς. Διὰ νὰ τοὺς ἀκούουν ἥρχοντο ἀκροαταὶ ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν.

Ἡ δὲ πολιτεία ὑπεστήριζε μὲ κάθε τρόπον τὰ γράμματα. Οἱ φοιτηταὶ ἥσαν δωρεὰν δεκτοὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ὅσοι δὲ εἰργάζοντο, ἥσαν βέβαιοι ὅτι θὰ ἔπιστύρουν τὴν εὔνοιαν καὶ προστασίαν τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον ἐλαμβάνοντο οἱ ἀνώτεροι λειτουργοὶ καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν διοίκησιν.

Τὰ βιβλία καὶ αἱ βιβλιοθῆκαι.—Κατὰ τὸν Μεσαιωνα, δπως καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ἔγραφον ἐπὶ περγαμηνῆς. Ὁ χάρτης οὗτος ἐστοίχιζε πάρα πολύ. Ἐπειτα ἔπρεπε νὰ ἀντιγράφωνται τὰ βιβλίσ διὰ τῆς χειρός, καὶ διὰ τοῦτο ἐλέγοντο **χειρόγραφα**. Μεγάλη λοιπὸν ἦτο ἡ δυσκολία καὶ ὁ κόπος διὰ νὰ ἔχῃ κανεὶς βιβλία, μέγισται δὲ δαπάναι ἀπητοῦντο, διὰ νὰ καταρτισθοῦν βιβλιοθῆκαι. Ἐν τούτοις ὑπῆρχον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μεγάλαι βιβλιοθῆκαι.

Ἡ λογοτεχνέα.— Οἱ Βυζαντινοὶ ηὐχαριστοῦντο πολὺ νὰ γράφουν βιβλία. Εἰς οὐδεμίαν ἄλλην ἐποχὴν εὑρίσκοντο τόσοι σπουδαῖοι συγγραφεῖς βασιλεῖς, καὶ βασίλισσαι ἀκόμη. Κατὰ τὴν ἴδιαν ἐποχὴν οἱ βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης δὲν ἤξευραν νὰ βάλουν τὴν ὑπογραφήν των. Οἱ Βυζαντινοὶ δημως Αὐτοκράτορες ἥσαν

«Δεῦτε πρός
με πάντες
οι κοπιῶν-
τες, καὶ πε-
φροτισμέ-
νοι, κάγω

ἀναπαύσω
ὑμᾶς· ἄρα-
τε τὸν ζυ-
γόν μου ἐφ' ὑ-
μᾶς καὶ μά-
θετε ἀπ' ἐμοῦ.

Δεῖγμα βιβλαιώδους γραφῆς ἀπὸ Εὐαγγέλιον.

σοφοί. "Εως τὴν ἡμέραν τῆς καταστοφῆς (1456 μ. Χ.) ἡ ἀνθη-
σις τῶν γραμμάτων δὲν διεκόπη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Αἱ ἐπιστήμαι.—Η Φιλοσοφία κατὰ τὸν Μεσαιῶνα πε-
ριωρίζετο εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν δύο μεγάλων φιλοσόφων τῆς
ἀρχαιότητος, τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Αριστοτέλους. Περισσότε-
ρον δύμας ἀπὸ κάθε ἄλλην ἐπιστήμην ἐκαλλιέργουν οἱ Βυζαντινοὶ
τὴν Θεολογίαν. Τὰ συνηθέστερα ἔργα των ἡσαν λόγοι εἰς ἄγιους,
εἰς μάρτυρας, ἐρμηνεῖαι περικοπῶν τοῦ Εὐαγγελίου. Ό δὲ λαὸς
ἡνχαριστεῖτο πολὺ νὰ διαβάζῃ τὰ **Συναξάρια** ή **βίους τῶν Ἅγιων**.

"Ιδίως οἱ Βυζαντινοὶ σοφοὶ ἐνησχολοῦντο μὲ τοὺς ἀρχαίους
"Ελληνας συγγραφεῖς καὶ ποιητάς. Κατήρτιζον πολλὰς περιλήψεις
ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα συγγράμματα, αἵ διοῖαι λέγονται **Ἐπιτομαὶ** ή
Ἀνθολογίαι.

"Ο μεγαλύτερος σοφὸς τοῦ Βυζαντίου ἦτο ὁ πατριάρχης Φώ-
τιος, ὁ διοῖος εἶχεν εἰς τὴν κεφαλήν του διόκλητον τὴν ἀρχαίαν
σοφίαν (τὸν Θ' αἰῶνα). Κατόπιν διέλαμψαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι.
Εἰς κανὲν ἔθνος δὲν εὑρίσκεται τόσον μεγάλη σωρεία σοφῶν,
ὅπως εἰς τὸ Έλληνικὸν κράτος τοῦ Μεσαιῶνος. Τὰ βιβλία καὶ
τὰ σχολεῖα, τὰ διοῖα ὑπῆρχον μόνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν,
δὲν εὑρίσκοντο εἰς ὅλον τὸν ἄλλον κόσμον.

Ωραιοτάτη μικρογραφία. Πολλὰ Βυζαντινὰ χειρόγραφα
έχουν καὶ μικρὰς εἰκόνας, αἱ δποῖαι λέγονται **μικρογραφίαι**.

Η ἐστοριογραφέα. — Οἱ Βυζαντινοὶ διέπρεψαν ἵδιως
εἰς τὴν ἰστορίαν. "Ολοι οἱ ἰστορικοί, ἀπὸ τὸν ἰστοριογράφον τοῦ
Ἰουστινιανοῦ, τὸν **Προκόπιον**, ἕως τὸν τελευταῖον ἐμιμοῦντο
τοὺς ἀρχαίους μεγάλους ἰστορικούς, τὸν Ἡρόδοτον, τὸν Θουκυ-
δίδην.

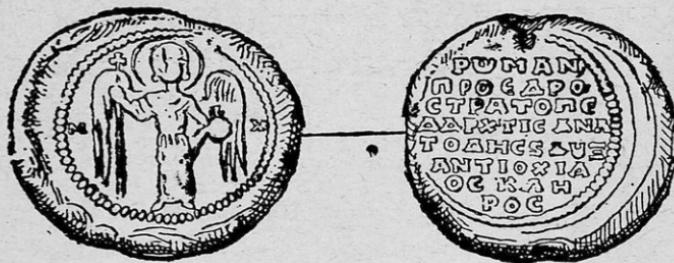
Οἱ Βυζαντινοὶ ἰστορικοὶ διηγοῦνται γεγονότα τῶν χρόνων,
κατὰ τοὺς δποίους ἔξησαν. "Υπῆρξαν καὶ ἄλλοι, οἱ δποῖοι διη-
γοῦνται παλαιὰ γεγονότα, δπώς αἱ ἰστορίαι, τὰς δποίας διδασκό-
μεθα σήμερον. Αὗτοὶ δνομάζονται **Χρονογράφοι** καὶ τὰ ἔργα
των **Χρονικὰ ἢ Χρονογραφίαι**. Οἱ Βυζαντινοὶ ἔγραψαν πολ-
λὰς χρονογραφίας καὶ δ λαὸς ηὐχαριστεῖτο πολὺ νὰ τὰς διαβάζῃ.

Η ἐκκλησιαστικὴ ποίησις.— Κυρίως δὲ διέπρεψαν οἱ Βυζαντινοὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ποίησιν, δηλαδὴ εἰς τοὺς ὑμνούς, οἱ δποῖοι ψάλλονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν μας. Γνωρίζομεν πόσον βαθεῖα ἡτο ἡ εὐλάβεια τῶν πρὸς τὴν θρησκείαν. Διὰ τοῦτο οἱ θρησκευτικοὶ ὕμνοι ἐκφράζουν μὲ μεγάλην εἰλικρίνειαν τὰ αἰσθήματά των.

Οἱ Βυζαντινοὶ ὑμνογράφοι ἐλέγοντο καὶ **μελῳδοί**, διότι οἱ ἴδιοι συνέθετον καὶ τὸ ποίημα καὶ τὸ μέλος αὐτοῦ. Οἱ μεγαλύτεροι ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαστικὸς ποιητὰς ὅλων τῶν αἰώνων είναι ὁ **Ρωμανὸς δ Μελῳδὸς** (κατὰ τὸ 600). Ἡ Ἐκκλησία μας τὸν ἔτιμησεν ὡς **Ἄγιον**.

Οἱ **Ρωμανὸς** ἐπόίησε τὸν ὑπέροχον ὕμνον :

«**Ἡ Παρθένος σήμερον
Τὸν ὑπερούσιον τίκτει,
Καὶ ἡ γῆ τὸ σπῆλαιον
Τῷ ἀπροστίτῳ προσάγει**».

Βυζαντινὸν **μολυβδὸν λογοτεχνίαν**.— Εἰς τὴν μίαν ὄψιν παριστάνεται ἄγγελος, ὁ δποῖος κρατεῖ εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα τὴν σφαῖραν τοῦ κόσμου. Εἰς τὴν ἄλλην ὄψιν είναι ἐπιγραφή.

“**Ἄλλοι ὥραῖοι ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι εἶναι δ. Ἀκάθιστος ὕμνος** καὶ ἡ ἀκολουθία τῆς **Ὑψώσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ**. **Ἀκόμη** καὶ σήμερον οἱ ὑψηλοὶ ἐκεῖνοι ὕμνοι, τοὺς δποίους ἀκούομεν εἰς τὰς ἐκκλησίας, μετὰ τόσους πολλοὺς αἰώνας, συγκρινοῦντα βαθύτατὰ τὴν ψυχήν μας.

Βυζαντινοὶ Ἅγιοι μὲ διακοσμήσεις.

Τὰ ἡρωϊκὰ ποιήματα.— Κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα, ὃς ἐμάθομεν, εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Ἐλληνικοὶ στρατοὶ ἐπολέμουν χωρὶς διάλειμμα ἐναντίον τῶν Ἀράβων. Μεγάλοι ἀγῶνες καὶ ἡρωϊσμοὶ ἔγινοντο ἐκεῖ μακρὰν εἰς τὸν Εὐφράτην. Οἱ στρατιῶται ἐκεῖνοι ἔλεγοντο **ἀκρίται**, διότι ἐφύλασσον τὰ **ἄκρα**, δηλαδὴ τὰ σύνορα. Ἀπὸ τότε δὲ λαὸς ἡρχισε νὰ ψάλλῃ τὰ κατορθώματα τῶν ἀκριτῶν εἰς τὴν ἀπλοῦχήν του γλῶσσαν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶχον γίνει, δύο χιλιάδες ἔτη πρωτύτερα, καὶ τὰ ἡρωϊκὰ ποιήματα τοῦ Ομήρου. Ἐπλασε λοιπὸν μὲ τὴν φαντασίαν του δὲ λαός, ἔνα θαυμαστὸν ἥρωα, δὲ δοποῖος λέγεται **Ἀκρίτας** καὶ δὲ δοποῖος ὑπερασπίζεται ἐναντίον τῶν ἀπίστων τὸ **Χριστιανικὸν βασίλειον**.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ.—ΑΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑΙ

α'. — *Oι νέοι ἔχθροι. — Oι Τοῦροι. — Oι Φράγκοι καὶ αἱ Σταυροφορίαι.*

Αἱ νῖκαι τοῦ Φωκᾶ, τοῦ Τριμισκῆ καὶ τοῦ Βουλγαροκτόνου ἀνύψωσαν εἰς τὸν κολοφῶνα τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμιν τῆς Ἐλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Τὸ Ελληνικὸν κράτος ἐξετείνετο **ἀπὸ τὸν Τίγρητα ποταμὸν ἕως τὴν Ρώμην**.

°Άλλ^ο από τὰ μέσα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος (κατὰ τὸ 1050) ἀλλάσσει ἡ κατάστασις. Καὶ ἀπὸ τὴν °Ανατολὴν καὶ ἀπὸ τὴν Δύσιν ἐμφανίζονται νέοι φοβεροὶ ἔχθροι. °Απὸ τὴν °Ανατολὴν ἐμφανίζονται οἱ **Τούρκοι**, ἀπὸ τὴν Δύσιν οἱ **Φράγκοι**.

Οἱ Φράγκοι.—“Ολοι οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως δύνομάζονται ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς **Φράγκοι**. Διότι οἱ Φράγκοι, οἱ ὅποιοι κατέλαβον τὴν Γαλλίαν καὶ τῆς ἔδωκαν καὶ τὸ δύνομά των, ἥσαν δὲ μεγαλύτερος λαός.

Κατὰ τὴν ἐποχήν, εἰς τὴν δροῖαν ενφισκόμενα, ἥρχιζον οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως νὰ γίνωνται δυνατοί. Οἱ σπουδαιότεροι ἥσαν οἱ **Ἐνετοί**, **Νορμανδοί**, **Γερμανοί καὶ Γάλλοι**. °Ολοι οἱ λαοὶ αὐτοὶ ἔζηλευν τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμιν τῆς Ἐλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. °Ολοι ἔζητον ἀφορμὴν νὰ καταστρέψουν καὶ ν' ἀρπάσουν τὰ πλούτη καὶ τὰς χώρας τῶν Ἐλλήνων.

Εἰς Τούρκοι.—**Οἱ ἡρωëκοὶ ἄγνεες τῶν Ἐλλήνων.**—Εἰς τὸ ἔσωτεροικὸν τῆς °Ασίας ἔζων πολεμικαὶ φυλαί, αἱ δροῖαι μὲ ἔνα δύνομα ἐλέγοντο **Τούρκοι**. Μία δυνατὴ φυλὴ τῶν Τούρκων, οἱ **Σελιζούνκοι**, κατὰ τὸ 1050, κατέβησαν πρὸς Νότον, κατέκτησαν τὰς χώρας τῶν °Αράβων καὶ ἔλαβον τὴν θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ. °Επειτα ἔξηπλώθησαν εἰς τὰς Ἐλληνικὰς χώρας τῆς °Ανατολῆς.

Οἱ Ἐλληνικοὶ στρατοὶ ἐπολέμουν γενναιότατα διὰ ν' ἀναχαιτίσουν τὴν δρμητικὴν προέλασιν τῶν Τούρκων. °Η ἀνδρεία τῶν Ἐλλήνων, λέγουν οἱ Βυζαντινοί ίστορικοί, ἐνθυμίζει τὴν δόξαν τοῦ Μεγάλου °Αλεξάνδρου. °Ο Αὐτοκράτωρ **Ρωμανὸς** δὲ **Διογένης** μάχεται ἐναντίον αὐτῶν ὡς λέων διὰ νὰ σώσῃ τὴν Μικρὰν °Ασίαν. Πολλὰς φορᾶς νικᾷ τοὺς °ἔχθρούς, ἥ φήμη του διαδίδεται μακρὰν καὶ τὸ δύνομά του ἐμποιεῖ τρόμον εἰς τοὺς Τούρκους. °Άλλ^ο εἰς μίαν φοβερὰν μάχην συλλαμβάνεται αἰχμάλωτος. °Απὸ τὴν ἀπαισίαν ἔκεινην ἡμέραν (1071) δὲ βάρβαρος λαός τῶν Τούρκων ἔβαλε τὸν πόδα του εἰς τὴν °Μικρὰν °Ασίαν.

Τὰ Εύρωπακὰ κράτη.—Κατὰ τὴν λαμπρὰν ἐποχὴν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἥ Εὐρώπη ἥτο βυθισμένη εἰς τὴν

βαρβαρότητα καὶ τὴν ἀμάθειαν. Τὰ βασίλεια τῆς Εὐρώπης τὴν ἔποχὴν ἐκείνην (κατὰ τὸ 1000) δὲν δυοιάζουν μὲ τὴν Ἐλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἡσαν μοιρασμένα εἰς πολλοὺς μεγιστᾶνας, οἱ δύοιοι ἐλέγοντο **αὐθένται**, καὶ ὥνομάζοντο κατὰ τὴν τάξιν τῆς εὐγενείας **δοῦκες, κόμιτες, βαρῶνοι**.

Οἱ μόνοι ἄνθρωποι, οἱ δύοιοι εἰχον σημασίαν εἰς τὴν Εὐρώπην τότε, Ἡσαν οἱ πολεμισταί. Οἱ αὐθένται ἐπολέμουν ἔφιπποι, βαρύτατα ὥπλισμένοι, καὶ ἐλέγοντο **ἱππόται**, ὅπως καὶ οἱ ἐπι-

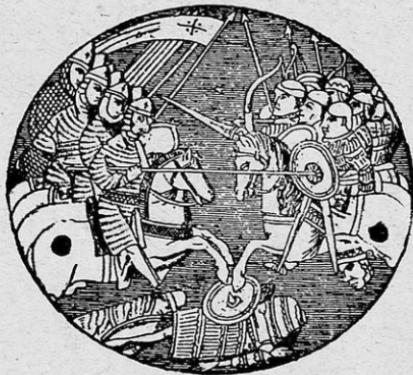
Σταυροφόρος πάνοπλος (ἐσωτερικῶς φέρει φοιλιδωτὸν ἔνδυμα μέχρι γονάτων).

φανεῖς ἥρωες τοῦ Ὁμήρου. Ὁ βίος τῶν ἵπποτῶν διηρχετο εἰς τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὸ κυνήγιον. Ὁλον τὸν ἄλλον καιρὸν Ἡσαν κλεισμένοι εἰς τὰ ἴσχυρὰ κάστρα των.

Αἱ Σταυροφόρες.—Κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον οἱ Τοῦροι Σελτζοῦκοι εἰχον κυριεύσει τὴν Παλαιστίνην, ὅπου Ἡσαν οἱ Ἀγιοι Τόποι (1074), τοὺς δύοιος ἐπήγαιναν ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον οἱ Χριστιανοὶ διὰ νὰ προσκυνήσουν. Τώρα δύως ὑπέφε-

οον ἀπὸ τοὺς Σελτζούκους πολλὰς ταλαιπωρίας. Οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἐπεχείρησαν τότε μεγάλας ἐκστρατείας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἀγίων τόπων. Τὰς ἐκστρατείας αὐτὰς δονομάζει ἡ ιστορία **Σταυροφορίας**.

Εἰς μοναχός, ὁ δοποῖος ἐλέγετο **Πέτρος Κονκούπετρος**, ἐγύριζεν εἰς δῆλας τὰς χώρας, διηγεῖτο τὰ βάσανα τῶν Χριστιανῶν καὶ διήγειρε παντοῦ τὸν ἐνθουσιασμόν. Ὁ πάπας **Προέτρεπε** τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς ἱππότας νὰ γίνουν ἀρχηγοί. **Οσοι** ἀνε-

Σταυροφόροι συμπλεκόμενοι μὲ Σαρακηνοὺς (Τούρκους).

Ζωγραφία εἰς ὑαλοπαράθυρον Φραγκικῆς ἐκκλησίας.

λάμβανον τὴν μακρινὴν ἔκεινην ἐκστρατείαν, ἔβαλλον ἔνα σταυρὸν ἀπὸ ὅφασμα εἰς τὸν ὕμον καὶ ἔγίνοντο **Σταυροφόροι**.

Η πρώτη Σταυροφορία (1097).—Πολλαὶ Σταυροφορίαι ἔγιναν. Κατὰ τὴν πρώτην οἱ στρατοὶ τῶν Σταυροφόρων, 500,000 περίπου, συνηθροίσθησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Ἐλλην Ἀντοκράτωρ Ἀλέξιος Α' Κομνηνὸς τοὺς ἐπέρασε μὲ πλοῖα εἰς τὴν Ἀσίαν.

Οἱ Σταυροφόροι ἔπαθον φρικτὰς καταστροφὰς ἀπὸ τὸν Τούρκους. Ἐπὶ τέλους μετὰ τοία ἔτη ὅσοι ἐσώθησαν, μόνον 25,000 πολεμισταί, εἶδον τὴν Ιερουσαλήμ. Ἐπεσαν γονυκλινεῖς,

ἔκλαιον ἀπὸ χαρὰν καὶ ηὐχαρίστουν τὸν Θεόν, διότι τοὺς ἡξίωσε νὰ ἴδουν τὴν Ἀγίαν πόλιν (1099).

Αἱ Φραγκικὲς ἡγεμονές. — Ἀφοῦ ἐκυρίευσαν οἱ Σταυροφόροι τὴν Ἱερουσαλήμ, κατέκτησαν τὴν χώραν καὶ ἴδρυσαν πολλὰ κράτη εἰς τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην. Τὸ σπουδαιότερον ἦτο τὸ **Βασίλειον τῆς Ἱερουσαλήμ**· τὰ ἄλλα ἥσαν μικρότεραὶ ἡγεμονίαι.

Τὰ Φραγκικὰ κράτη τῆς Ἀνατολῆς κατέπεσαν πολὺ ταχέως· διότι οἱ διάφοροι αὐθένται (πρίγκηπες, βαρόνοι κ.λ.) εἶχον ἔριδας ἀναμεταξύ των. Διὰ τοῦτο ἡ Εὐρώπη ἥναγκάσθη νὰ κάμῃ καὶ ἄλλας πολλὰς Σταυροφορίας.

β'. — Οἱ μεγάλοι Κομνηνοί.

Ἡ ἐποχὴ τῶν Σταυροφοριῶν ὑπῆρξε καταστρεπτικὴ δὰ τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Οἱ Γοῦρκοι κατεπάτησαν τὴν Μικρὰν Ασίαν. Οἱ Σταυροφόροι διήρχοντο ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας καὶ τὰς κατέστρεψαν. Κατὰ τοὺς χρόνους ὅμως ἐκείνους ἐκάθηντο εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως μεγάλοι Αὐτοκράτορες ἀπὸ τὸν οἶκον τῶν Κομνηνῶν.

Οἱ Αλέξιοι Κομνηνοὶ (κατὰ τὸ Ι Ι Ο Ο). — Εἰς τὸν καιρὸν τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου ἔγινεν ἡ Σταυροφορία καὶ ἤχισαν νὰ κυλίωνται ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὰ κύματα τῶν Σταυροφόρων. «**Ἡσαν ἀναρίθμητος στρατός, δσοι εἰναι οι ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ** ἡ ἡ ἀμμος τῆς θαλάσσης».

Οἱ Σταυροφόροι συνηθροίσθησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ ἵπποι, οἱ δρόποι δὲν εἶχον εἰς τὸν τόπον των παρὰ ἔλεεινὰ χωρία, ἔμειναν καταθαμβωμένοι, ὅταν εἶδον τὰ μαρμάρινα παλάτια, τὰς μεγάλας ἐκκλησίας μὲ τοὺς χρυσοῦς τρούλλους, τοὺς δρόμους γεμάτους ἀνθρώπους. «Ολος ἐκεῖνος δ πλοῦτος διήγειρε τὸν θαυμασμόν, ἔλλα καὶ συγρόνως τὸν φθόνον. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος οἱ Ἑλληνες ἐθεώρουν τοὺς Φράγκους ὡς ἐπιδρομεῖς καὶ ὡς αἰρετικοὺς.

Οἱ ἵπποτας καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ. — Χωρὶς τὴν συνδρομὴν τοῦ Ἐλληνος Αὐτοκράτορος οἱ Σταυροφόροι δὲν ἦδύναντο νὰ προχωρήσουν. Ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ Αὐτοκράτορος. Ὁ Ἀλέξιος ἀπήτησεν ἀπὸ τοὺς ἵπποτας νὰ δώσουν εἰς αὐτὸν δόκον ὑποτελείας, διτὶ θὰ ἦσαν «δοῦλοι τῆς βασιλείας του».

Ἡ τελετὴ, ἡ δροῖα ἔγινεν εἰς τὸ Βυζαντινὸν παλάτιον, γεμίζει μὲ ὑπερηφάνειαν τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν. Ἰσχυρότατοι ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης πηγαίνουν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Ἐλληνος Βασιλέως. Πολλοὶ ἔξι αὐτῶν ἦσαν περιβόητοι διὰ τὰ κατορθώματά των. Οἱ ἀγέρωχοι ἵπποται πλησιάζουν τὸν Αὐτοκράτορα, κλίνουν τὸ γόνυ καὶ προσκυνοῦν. Ἀσπάζονται πρῶτον τὸν πόδα, ἔπειτα τὰ γόνατα τοῦ βασιλέως καὶ ὅμνύουν πίστιν εἰς αὐτὸν ὡς ὑποτελεῖς καὶ ὑπήκοοι.

Ο Ιωάννης Κομνηνός (κατὰ τὸ 1125). — «Ολοι οἱ παλαιοὶ ἴστορικοὶ ἔγκωμιάζουν τὸν υἱὸν τοῦ Ἀλεξίου Ἰωάννην. Μὲ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἀγαθότητά του ἐκέρδισε τὰς καρδίας τῶν ὑπηκόων του, ἀπὸ τοὺς δροῖους ὀνομάζετο Καλοῖωάννης. Καθ' ὅλον του τὸν βίον δὲν ἔπαυσε νὰ πολεμῇ καὶ νὰ καταρρωψῇ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Κράτους. Ἀκούραστος ἔτρεχε μὲ τοὺς στρατούς του ἀπὸ τὰ Ἀσιατικὰ σύνορα εἰς τὰ Εὐρωπαϊκά.

Ο Μανουὴλ Κομνηνός (κατὰ τὸ 1150). — Ο ἀνδρείτερος δὲ ἀπὸ τοὺς Κομνηνοὺς ἦτο διάδοχός των Μανουὴλ. Εἶχεν ἀθλητικὸν ἀνάστημα, καὶ μοναδικὴν γενναιότητα ψυχῆς.

Ο Αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος Α' Κομνηνός (ἀπὸ Βυζαντινὴν μικρογραφίαν).

Κανεὶς ἄλλος δὲν εἶχε δύναμιν νὰ μεταχειρισθῇ τὸ δόρυ καὶ τὴν ἀσπίδα του. Τὸν ἐφοβοῦντο καὶ τὸν ἔθαύμαζον ὅλοι, πρὸ παντὸς οἵ γενναῖοι πολεμισταὶ τῆς Δύσεως.

Ἄκονθαστος ἐπέρασεν δὲ ἡρως ἐκεῖνος τὴν βασιλείαν αὐτοῦ διηνεκῶς μαχόμενος καὶ εἰς τὰς δύο ἡπείρους. Ἀπὸ τὴν Ἄσιαν ἔτρεχεν εἰς τὰς ὁχθας τοῦ Δουνάβεως. Εἰς τὰς μάχας ἥγωνταις ετο πρῶτος καὶ ἔξετέλει ὑπεράνθρωπα κατορθώματα ἡρωϊσμοῦ. Μὲ τὰς μεγάλας νίκας ἔκαμε σεβαστὸν τὸ Κράτος του καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν.

Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ (1180) μεγάλα δυστυχήματα ἔγιναν εἰς τὸ Κράτος. Οἱ Τοῦρκοι δλοὲν ἐπροχώρουν εἰς τὴν Μικρὰν Ἄσιαν. Οἱ Σταυροφόροι κατέστρεψαν πάντοτε τὰς Ἐλληνικὰς χώρας. Φρικώδεις δὲ λεηλασίας ἔκαμαν οἱ Νορμανδοί, οἱ ὅποιοι ἔξεκίνουν ἀπὸ τὴν Σικελίαν, ὅπου εἶχον κάμει ἰσχυρὸν Νορμανδικὸν βασίλειον. Οἱ δὲ Ἐνετοὶ ἔξεμεταλλεύοντο τὸ ἐμπόριον τῶν Ἐλλήνων. Οἱ πολυνάριθμοι ἔχθροι τοῦ Κράτους εὗρον εὐκαιρίαν νὰ ἐπιφέρουν μεγάλας καταστροφάς.

δ' - 'Ο αἰώνιον Κομνηνῶν. — 'Ο Βυζαντινὸς πολιτισμὸς τοῦ IB' αἰῶνος.

Ἡ ἡρωϊκὴ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν εἶχεν ἀνυψώσει τὴν Ἐλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν εἰς μεγάλην δύναμιν. Ἐξωτερικῶς εἶχον κατατροπωθῆ ὅλοι οἱ ἔχθροι Μὲ τὴν δύναμιν δὲ ἔρχεται καὶ μία μεγάλη πνευματικὴ ἀνθησις. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν ἔγινεν ἀληθινὴ ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων.

Η Ισχὺς τοῦ Κράτους. — Πολὺ ὑψηλὴ ἡ τοῦ ιδέας τοῦ Κράτους. Μεγάλοι Φράγκοι ήγειμόνες ἐπιπτον καὶ ἐπροσκύνουν τοὺς Ἐλληνας Αὐτοκράτορας.

Ίδιως ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ τὸ Κράτος ἐφθασεν εἰς ἀληθινὸν μεγαλεῖον. Ο ποίγκηψ τῆς Ἀντιοχείας, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ

τὴν συγγνώμην τοῦ Μανουήλ, πηγαίνει πρὸς αὐτὸν ἡμίγυμνος καὶ ἀνυπόδητος, ἔχει δεμένον τὸν λαιμόν του μὲ σχοινίον, δεικνύων οὕτω τὴν ταπείνωσιν καὶ ὑποταγήν του. Τὰ πλήθη τοῦ λαιοῦ καὶ οἱ ἔνοι πρέσβεις Χριστιανικῶν καὶ Μωαμεθανικῶν κρατῶν βλέπονταν μὲ ἐκπληξίν τὸν ἔξευτελισμὸν τοῦ ἀγερώχου πρίγκηπος καὶ θαυμάζονταν τὴν δύναμιν τοῦ Ἑλληνος μονάρχου τῆς Ἀνατολῆς.

Κατὰ τὸν IB' αἰῶνα (ἰδίως ἐπὶ τοῦ Μανουήλ Κομνηνοῦ, κατὰ τὸ 1150) ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία εἶχε φθάσει εἰς τόσην δύναμιν, ὅσην εἶχεν ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (τὸν σ' αἰῶνα) καὶ ἐπὶ τοῦ Βασιλείου Β' (τὸ 1000).

III ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων. — Οἱ αἰῶν τῶν Κομνηνῶν εἶναι ἐπίσης ὀνομαστὸς διὰ τὴν λαμπρότητά του εἰς τὰ γράμματα. Πολλοὶ ἴστορικοὶ διέπρεψαν. Πρώτη εἶναι ἡ κόρη τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Α', **Ἀννα ἡ Κομνηνή**, ἡ ὁποία ἐξιστόησε τὰς πράξεις τοῦ πατρὸς αὐτῆς, καθὼς καὶ τὴν πρώτην Σταυροφορίαν. Γράφει ὡς ἀληθῆς Ἑλληνὶς βασιλόπαις, ἡ ὁποία εἶναι ὑπερήφανος διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος της.

Δύο μητροπολῖται, ὁ **Ἐνστάθιος** Θεσσαλονίκης καὶ ὁ **Μιχαὴλ Ἀκομινάτος** Ἀθηνῶν, ἔγραψαν ~~οὐαὶ μαῖα~~ συγγράμματα. Ἀλλοι ἡσχολοῦντο μὲ τὴν ποίησιν, ~~οὐαὶ μαῖα~~ σοφὸς **Τζέτζης**. Πολὺ δὲ περίεργα ποιήματα ἔγραψεν ὁ **Πταχοπορόδορος**.

Ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία εἶχε γίνει πολὺ δυνατὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν. Κατὰ τὴν ἰδίαν ὅμως ἐποχὴν ἐμεγάλωσαν καὶ ἄλλοι λαοί, ἔγιναν καὶ ἄλλα κράτη εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου.

Οἱ Βλάχοις ούλγαροι. — Η κατάκτησις τοῦ Βασιλείου τοῦ Β' εἶχεν ἐπιφέρει τέλος εἰς τὸ Βουλγαρικὸν βασίλειον. Ἀλλὰ κατὰ τὸν IB' αἰῶνα ἐμφανίζεται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Χερσόνησον εἴς νέος λαός. Εἶναι οἱ **Βλάχοι**, ὅπως ἐλεγον τότε, οἱ **Ρουμᾶνοι**, ὅπως τοὺς λέγομεν σήμερον.

Η Ἐνετία. — Εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους ἡ Ἐνετία ἦτο ὑποτελής τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ οἱ Ἐνετοὶ ἐθεῶ-**Ἀδαμαντίου** Ελλ. **Ιστορία διὰ τὴν Β'** τοῦ Ελλ. ἐκδ. δ'.

ρουν ὑπερηφάνειάν των «νὰ εἶναι δοῦλοι τοῦ Αὐτοκράτορος». Τώρα δὲ οἵτινες ή 'Ενετία ἔχει γίνει μεγάλη. Οἱ 'Ενετοὶ διατρέχουν μὲ τοὺς στόλους των τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας, συναθρούσουν πλούτη μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ γίνονται πολὺ ἵσχυροι. Εἶναι καὶ αὐτοὶ μέγας ἔχθρος τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Ο πάπας καὶ οἱ Σταυροφόροι.— Αἱ δύο Ἐκκλησίαι, ἡ Ἀνατολικὴ καὶ ἡ Δυτικὴ, ἥσαν ἀπὸ καιρὸν χωρισμέναι. 'Ο πάπας εἶχε πάντοτε ὅνειρόν του νὰ καθυποτάξῃ τὴν Ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν εἰς τὴν Ρώμην.

Ἐπίσης καὶ ἄλλοι λαοὶ τῆς Δύσεως ἥθελον νὰ καταστρέψουν τὸ Ἑλληνικὸν κράτος. Πρῶτοι ἥσαν οἱ Νορμανδοί, ἄλλα καὶ οἱ ἄλλοι Σταυροφόροι, οἱ δποῖοι ἥρχοντο εἰς τὴν Ἀνατολὴν μὲ τὴν πρόφασιν νὰ ἀπελευθερώσουν τοὺς Ἀγίους τόπους, πραγματικῶς δὲ οἵτινες ἥθελον νὰ κυριεύσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ Αὐτοκράτορες μας, ὡς Χριστιανοὶ βασιλεῖς, ἐδέχθησαν μὲ φιλανθρωπίαν τοὺς Σταυροφόρους, τοὺς ἐβοήθησαν, τοὺς ἔθρεψαν. Ἄλλα, καὶ ὡς Ἑλληνες βασιλεῖς, ἔλαβον μέτρα διὰ νὰ σώσουν τὴν χώραν των. Διότι οἱ Σταυροφόροι κατέστρεφον τὰ πάντα εἰς τὸν δρόμον των.

ε'.—**Η καταστροφὴ ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων.**

Μετὰ τοὺς Κομνηνοὺς ἀρχίζει νὰ καταπίπῃ ταχέως ἡ Αὐτοκρατορία. Οἱ διάδοχοί των δὲν κατώρθωσαν νὰ σταματήσουν τὴν πτῶσιν. Ἡσαν καὶ αὐτοὶ ἀσήμαντοι Αὐτοκράτορες, ἄλλα καὶ ἡ κατάστασις ἦτο φοβερά.

Αἱ καταστροφαί.— Ἀπὸ παντοῦ οἱ ἔχθροὶ τριγυρίζουν τὸ Κράτος καὶ καταστρέφουν τὰς χώρας τους. Εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν οἱ Σελτζοῦκοι δὲν συγκρατοῦνται πλέον. Εἰς δὲ τὴν Εὐρώπην οἱ Βλάχοι καὶ οἱ Βούλγαροι ἐπιφέρουν ἀνηλεῖς καταστροφὰς εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας. Ἐχουν ἔνα φρικτὸν βασιλέα, τὸν Ἰωαννίσην, δ ὅποιος ἐπωνομάσθη **Σκυλογιάννης** καὶ διέποκτε φρικιαστικὰς ὁμότητας.

Οἱ Ἀγγελοι.—Κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἐποχὴν εἰς τὸν θρόνον κάθηνται ἀνίκανοι Αὐτοκράτορες. Τὴν ἡρωϊκὴν δυναστείαν τῶν Κομνηνῶν διεδέχθησαν οἱ Ἀγγελοι καὶ πρῶτος ὁ Ἰσαάκιος Ἀγγελος (1185). Οἱ Ἀγγελοι δὲν εἶναι ἄξιοι νὰ ἀποκρούσουν τοὺς ἔχθρούς. Αἱ συμφοραὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ φέρουν καὶ ἐσωτερικὰς ταραχάς. Γίνεται ἐπανάστασις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Ἰσαάκιος Ἀγγελος ἔκθρονίζεται ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του, ὁ δοπῖος γίνεται Αὐτοκράτωρ καὶ τὸ Κράτος περιέρχεται εἰς τὴν παραλυσίαν. Οἱ ἔχθροι ἀπὸ παντοῦ παραμονεύουν νὰ ἐπιπέσουν ἐναντίον τῆς λείας.

Οἱ Σταυροφόροι.—Ο χειρότερος ἔχθρος, οἱ Σταυροφόροι, συνηθοίσιθησαν εἰς τὴν Ἐνετίαν. Ο γηραιὸς δόγης Δάνδολος (ἥτο 90 ἔτῶν) τοὺς δανείζει χρήματα καὶ τοὺς δίδει τὰ πλοῖα του διὰ νὰ κάμουν τὴν Σταυροφορίαν. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Δάνδολος ἥμπορει νὰ μεταχειρισθῇ τοὺς Σταυροφόρους διὰ τὰ συμφέροντά του. Ἡ Δ’ αὖτη Σταυροφορία, ἀντὶ νὰ διευθυνθῇ εἰς τοὺς Ἅγιους Τόπους, πηγαίνει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ πολεορκέα τῆς Πόλεως.—Ο Αὐτοκράτωρ εἶχε συναθροίσει ἀρκετὸν στρατὸν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ο Ἐνετικὸς στόλος ἥγκυροβόλησεν ἐμπρόδεις εἰς τὰ τείχη καὶ ἤρχισε τὴν ἐπίθεσιν. Συγχρόνως ἀπεβιβάσθησαν οἱ Σταυροφόροι καὶ ἐπετέθησαν ἀπὸ τὴν ἔηράν. Οἱ Ἑλληνες ὑπερασπίζονται μὲν ἡρωϊσμὸν τὴν πόλιν αὐτῶν, ἀλλ’ εἰς μάτην, ὁ Αὐτοκράτωρ φεύγει διὰ νυκτός. Τότε οἱ Σταυροφόροι ἀναβιβάζουν εἰς τὸν θρόνον τὸν Ἰσαάκιον Ἀγγελον μὲ τὸν υἱόν του Ἀλέξιον Δ’. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ἀναγκάζεται νὰ φύγῃ. Μεγάλη σύγχυσις ἐπέρχεται εἰς τὸν λαὸν καὶ εἰς τὸν στρατόν. Εἰς τολμηρός, ὁ δοπῖος λέγεται **Μούρτζουφλος**, κατορθώνει νὰ στεφθῇ Αὐτοκράτωρ. Ἀμέσως διατάσσει τοὺς Σταυροφόρους ν’ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν χώραν.

Ἡ ἄλωσις τῆς Πόλεως.—Τότε ἀρχίζει δυνατὸς πόλεμος. Ο Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ στρατός του μάχονται μὲ γενναιότητα. Ἀλλὰ πίπτουν οἱ πύργοι, ὁ εἰς ὕστερα ἀπὸ τὸν ἄλλον. Ο

Μούρτζουφλος δὲν κατορθώνει νὰ σταματήσῃ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ στρατοῦ του καὶ ἀναγκάζεται νὰ φύγῃ.

Μερικοὶ πατριῶται, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχον χάσει κάθετε ἐλπίδα, συνέρχονται εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν καὶ ἀνακηρύσσουν Αὐτοκράτορα τὸν Θεόδωρον Δάσκαλην, ὃ ὅποιος ἦτο ἕκανδος καὶ γενναῖος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲν κατορθώνει νὰ δώσῃ ζωὴν εἰς ἐν σῶμα. Οἱ Σταυροφόροι βάλλουν πυρκαϊάν εἰς τὴν πόλιν, ἀναγκάζεται δὲ καὶ ὁ Λάσκαρης νὰ φύγῃ. Ἡ μεγάλη Πόλις εἶναι εἰς τὰς χειρας τῶν λαῶν τῆς Δύσεως (1204).

Αἱ ἀνοσιουργέαι τῶν Σταυροφόρων. — Ἔν μέσῳ τῶν φλογῶν τῆς καιομένης πόλεως οἱ Σταυροφόροι ὥρμησαν εἰς φοιβερὰν λεηλασίαν. Γάλλοι, Γερμανοί, Ἐνετοί, ὁρίπονται ἀκράτητοι εἰς τὴν διαδραγήν. «Καὶ ἡσαν τόσον μεγάλα τὰ κέρδη, ὥστε κανεὶς δὲν ἡμπορεῖται νὰ εἴπῃ τὸ πλῆθος τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ τῶν πολυτίμων λίθων καὶ τῶν μεταξωτῶν ὑφασμάτων καὶ τῶν ἄλλων πολυτίμων πραγμάτων. Ἀπὸ τότε ποῦ ἔγινεν ὁ κόσμος ποτὲ δὲν εὑρέθησαν εἰς τὴν γῆν τόσα μεγάλα πλούτη» (*Βιλαρδουνίνος* Γάλλος Σταυροφόρος καὶ ἴστορικός).

Εἰς μάτην οἱ κάτοικοι ἐπικαλοῦνται τὸ ἔλεος. Οὐδεμία φωνὴ οἴκτου. «Οσοι ἐπιζήσουν εἶναι δυστυχέστεροι ἀπὸ τοὺς φονευμένους. Οὔτε τοὺς γέροντας, οὔτε τὰς γυναικας δὲν ἐσεβάσθησαν οἱ Χριστιανοὶ κατατηταί, οὔτε θρησκείαν, οὔτε ιερά. Εἰς τὸ μέγα ιερὸν τῆς Ὁρθοδοξίας, εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, διέπραξαν οἱ μαχηταὶ τοῦ Σταυροῦ φοιβερὰ ἀνοσιουργήματα.

Ἡ καταστροφή. — Ἡ τετάρτη Σταυροφορία κατέστρεψε διὰ παντὸς τὴν λαμπρότητα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ Σταυροφόροι εἶχον πυρπολήσει τὴν Πόλιν. Ἐπὶ ἐννέα αἰῶνας βάρβαροι δὲν εἶχον πατήσει τὸ ἔδαφος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπὶ 900 ἔτη ἡ βασιλὶς τῶν πόλεων εἶχε συγκεντρώσει τὰ πλούτη δλου τοῦ κόσμου, τὰ πολυτιμότερα κειμήλια τῆς τέχνης καὶ τοῦ πνεύματος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Εἰς τέσσαρας ἡμέρας τὰ πάντα διηρπάγησαν καὶ κατεστράφησαν. Ἀπαράμιλλα ἔργα τῆς Ἑλλη-

νικῆς τέχνης, ἀγάλματα, ἔφιπποι ἀνδριάντες κατεκερματίσθησαν. Ἀπειρα χειρόγραφα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἐσκορπίσθησαν καὶ ἔχάθησαν. Ὁλόκληρος ἡ ἀνθρωπότης ὑπέστη μεγάλην ζημίαν ἀπὸ τὴν ἀπώλειαν τῶν ἔργων τῆς τέχνης καὶ τῶν συγγραμμάτων τῆς ἀρχαιότητος.

Ἄπο τότε οἱ Φράγκοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἀρχίζει μία νέα περίοδος τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας.

“Ο Δικέφαλος ἀετός, σύμβολον τῶν Αὐτοκρατόρων κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας.

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

ΜΕΡΟΣ Δ'.—Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

325—1204 μ. Χ.

ΙΓ'. **Οἱ πρῶτοι αἰῶνες (Δ' καὶ Ε' αἰών) .—** Ο Μέγας Κωνσταντῖνος, ἰδρύσας τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐδημιούργησε μίαν Χριστιανικὴν Αὐτοκρατορίαν, ἡ δοιά ἔγινε μὲ τὸν καιρὸν Ἑλληνικὸν Κράτος.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου (395) ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχεν ἴδιαίτερον Αὐτοκράτορα, διότι τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος ἔχωρίσθη εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικόν. Η Ῥώμη κατεστράφη ἀπὸ τοὺς βαρβάρους μετ' ὀλίγον (466). Ἄλλα τὸ Ἀνατολικὸν κράτος διήρκεσεν ἀκόμη δέκα σχεδὸν αἰῶνας, διότι εἶχε μεγάλας δυνάμεις, τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὸν Ἑλληνισμόν.

ΙΔ'. **Οἱ Ιουστινιανός.** — Ο Γ' αἰώνι ἐλαμπρύνθη μὲ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Οἱ Ἑλληνικοὶ στρατοὶ ἀνέκτησαν ἀπὸ τοὺς Βαρβάρους τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἀφρικήν. Εἰς δὲ τὴν Ἀνατολὴν οἱ Πέρσαι εἶχον λάβει μεγάλην δύναμιν καὶ ἔζήτουν νὰ καταστρέψουν τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν. Οἱ Ἑλληνικοὶ στρατοὶ ἀπέκρουσαν καὶ τοὺς Πέρσας εἰς τὴν Ἀνατολὴν, εἰς δὲ τὴν Εὐρώπην ἄλλους βαρβάρους, οἱ δοιοὶ ἔκαμνον ἐπιδρομὰς ἀπὸ τὸν Δούναβιν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἔκείνην

(κατὰ τὸ 550) ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ἔφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δυνάμεως αὐτῆς.

Ἄλλ' ἡ ἀδάνατος δόξα τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι τὰ μεγάλα του ἔργα διὰ τὸν πολιτισμόν. Ἐκτισε τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, ἐτακτοποίησε τὴν νομοθεσίαν καὶ διέδωκεν εἰς μακρινὰς χώρας τὸν Χριστιανισμόν. Ἡ Ἀγία Σοφία ἔγινεν ἡ μεγάλη ἐκκλησία τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ δὲ νομοθεσία, τὴν δποίαν κατήρτισεν διὰ τοῦτον τὸν Ιουστινιανό, διδάσκεται, ἀκόμη καὶ σήμερον, εἰς τὰ πανεπιστήμια.

ΙΕ'. Ο Ηράκλειος. — Αργότερα οἱ Πέρσαι ἐκυρίευσαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἐποιόρκησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ο βασιλεὺς Ἡράκλειος συνέτριψε τὸ Περσικὸν αράτος. Ἡ δὲ Κωνσταντινούπολις ἐσώθη ἀπὸ τὴν μεγάλην πολιορκίαν αὐτῶν καὶ ἄλλων βαρβάρων (626).

Αἰφνιδίως ὅμως ἐφάνη ἄλλος φοβερὸς ἔχθρος, οἱ **Ἀραβεῖς**. Ἐντὸς ὀλίγου κατέκτησαν τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Ἐποιόρκησαν εἰς μάτην δύο φορὰς τὴν πρωτεύουσαν. Ἡ Πόλις ἐλυτρώθη καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀραβίας (675 καὶ 717). Οὕτως οἱ Ἑλληνες Αὐτοκράτορες ἐσώσαν τὴν Εὐρώπην, τὸν Χριστιανισμὸν, καὶ τὸν πολιτισμόν.

ΙΣΤ'. Η Εἰκονομαχία. — Κατὰ τὸν Η' αἰῶνα (ἀπὸ τὸ 717) οἱ Αὐτοκράτορες **Ισαυροί** ἐπάλαισαν ἡρωϊκῶς ἐναντίον ὅλων τῶν ἔχθρῶν, ἐναντίον τῶν Ἀράβων, τῶν Βουλγάρων, τῶν Ρώσων. Ἐγιναν δὲ ὀνομαστοί, ἰδίως οἱ πρῶτοι **Ισαυροί**, διά τι ἥμέλησαν νὰ ἀναμορφώσουν τὴν ἐκκλη-

σίαν καὶ τὴν κοινωνίαν. Ἡ μεταρρύθμισις αὕτη ὀνομάζεται εἰς τὴν ἰστορίαν *Εἰκονομάχια*, διότι οἱ Αὐτοκράτορες κατεδίωκον τὰς ἀγίας εἰκόνας. Ὁ λαὸς καὶ οἱ μοναχοὶ ὑπεροχησίσθησαν τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων, καὶ προέκυψαν μεγάλαι ταραχαὶ εἰς τὴν κοινωνίαν, αἱ δοποῖαι διήρκεσαν ἔνα αἰῶνα καὶ περισσότερον. Ἐπὶ τέλους ἔγιγε σύνοδος, ἡ δοπία παρεδέχθη τὴν προσκύνησιν αὐτῶν (843). Οἱ Εἰκονομάχοι Βασιλεῖς διώρθωσαν τὰ οἰκονομικά, ἔκαμαν φιλανθρωπούς νόμους, καὶ ἐν γένει ἐβελτίωσαν τὴν κοινωνίαν. Ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία ἔφθασεν εἰς πολὺ μεγάλην ἀκμὴν καὶ δύναμιν.

I^Z. *Οἱ μεγάλοι κατακτηταί.* — Κατὰ τὸν Θ' καὶ Ι' αἰῶνα ἐβασίλευσεν ἡ *Μακεδονικὴ δυναστεία*, τὴν δοποῖαν ἀπετέλεσαν πολὺ μεγάλοι Αὐτοκράτορες. Οἱ σπουδαιότατοι ἥσαν οἱ τρεῖς ἥρωες βασιλεῖς, ὁ *Νικηφόρος Φωκᾶς*, ἢ *Ιωάννης Τσιμισκῆς* καὶ ὁ *Βασίλειος Β'* ὁ *Βουλγαροκτόνος*. Ὄλοι οἱ ἔχθροὶ τοῦ κράτους συνετρίβησαν ἀπὸ τοὺς ἥρωας ἐκείνους, οἱ "Αραβεῖς, οἱ "Ρῶσοι, οἱ Βούλγαροι. Μὲ τὰς μεγάλας νίκας αὐτῶν ἀνυψώθη ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία εἰς μεγίστην δύναμιν καὶ ἐσώθη ἡ Ἑλληνικὴ φυλή. Κατὰ τὸ 1000 δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸν κόσμον ἵσχυρότερον κράτος ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν κράτος τοῦ Μεσαιώνος.

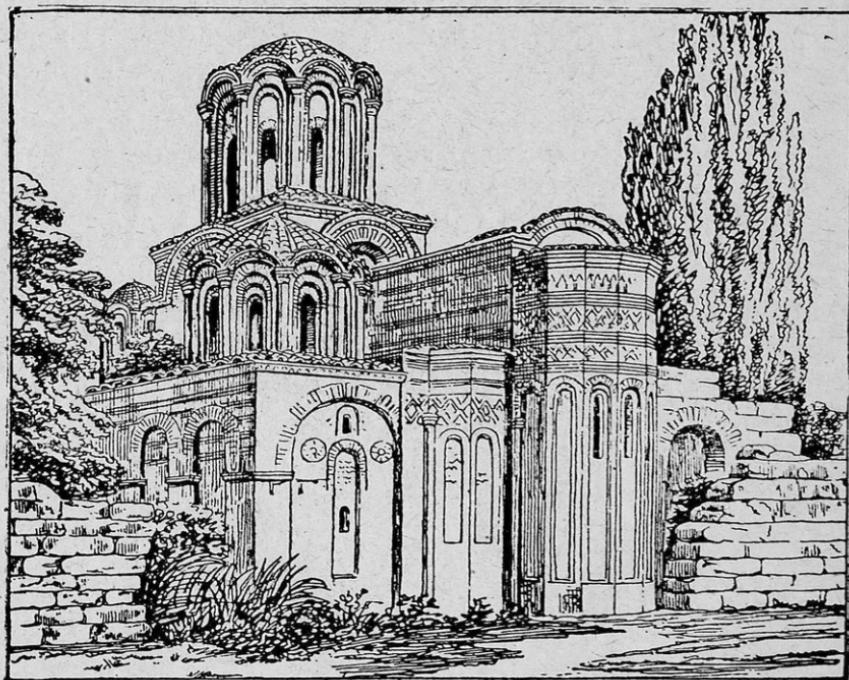
I^H. *Οἱ Βυζαντινὸι πολιτισμός.* — Κατὰ τὸν Μεσαιώνα ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία ἥτο τὸ μόνον πολιτισμένον κράτος εἰς τὸν κόσμον. Ὁ "Ἑλλην Αὐτοκράτωρ εἶχε καθῆκον νὰ διασώσῃ «τὸ Χριστιανικὸν Βασίλειον» καὶ νὰ διαδίδῃ τὸν Χριστιανισμόν. "Ολαι αἱ τά-

ξεις τῆς κοινωνίας, καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ ὁ λαός, εἰργάζοντο διὰ νὰ μεγαλώσουν τὸ Κράτος. Τὸ Κράτος εἶχεν ἴσχυρὸν κυβέρνησιν, στρατὸν καὶ ναυτικόν. Μὲ τὸ ἐμπόριον συνηθοίεντο μεγάλα πλούτη, καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἡ μεγαλυτέρα πόλις τοῦ κόσμου. Ἡ δὲ τέχνη καὶ τὰ γράμματα ἔρριπτον μεγάλην λάμψιν. Ὁ Ἐλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ τέχνη διεδόθησαν μαρῷαν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν. Ὁ νεώτερος Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς διεμορφώθη ἀπὸ τὸν Βυζαντινὸν πολιτισμόν.

Οἱ Κουμηνηνοί.—Τοὺς Μακεδόνας βασιλεῖς διεδέχθησαν ἄλλοι, ἐπίσης μεγάλοι Αὐτοκράτορες, οἱ **Κουμηνοί** (τὸν ΙΒ' αἰῶνα). Ἄλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Κομηνῶν νέοι φοβεροὶ ἐχθροὶ ἀνεφάνησαν. Ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν οἱ Τοῦρκοι, ἀπὸ τὴν Δύσιν οἱ Νορμανδοί, οἱ Ἐνετοὶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον οἱ Τοῦρκοι Σελτζοῦκοι εἶχον κατακτήσει τοὺς Ἀγίους Τόπους. Τότε ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἔκαμαν μεγάλας ἐκστρατείας, διὰ ν' ἀπελευθερώσουν ἀπὸ τοὺς ἀπίστους τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἡ πρώτη **Σταυροφρούρια** ἔγινεν ἐπὶ τοῦ Α. Κομηνοῦ, τοῦ Ἀλεξίου Κομηνοῦ (1097). Οἱ **Φράγκοι**, δπως ἐλέγοντο οἱ λαοὶ τῆς δύσεως, ἀπηλευθέρωσαν τοὺς Ἀγίους Τόπους καὶ ἔκαμαν Φραγκικὰ κράτη εἰς τὴν Συρίαν.

Μὲ τὴν πρόφασιν νὰ ἀπελευθερώσουν τοὺς Ἀγίους Τόπους οἱ **Σταυροφόροι** ἐξήτουν νὰ καταστρέψουν τὴν Ἐλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Διότι ἦθελον ν' ἀρπάσουν τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ πλούτη αὐτῆς. Κατὰ τὰς Σταυ-

οφορικάς ἐκστρατείας αἱ Ἑλληνικαὶ χῶραι ἔπαθον πολλὰ κακά. Ἡ Δ' Σταυροφορία εἶχε ἀποτέλεσμα τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Φράγκων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν (1204 μ. Χ.). Ἀπὸ τότε ἀρχίζει νέα περίοδος τῆς Ἑλληνικῆς ιστορίας.

Μία ἀπὸ τὰς ὀραιοτέρας Βυζαντινὰς Ἐκκλησίας (οἱ "Ἄγιοι Ἀπόστολοι" τῆς Θεσσαλονίκης, τοῦ ΙΓ' αἰώνος).

ΓΕΝΙΚΟΝ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ BYZANTINΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Α. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν κατακήσεων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου διηρκεσαν ἐπὶ αἰῶνας. Ἡ Ἑλληνικὴ γῆσσα διεδόθη εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς κατέκτησεν ὅλους τοὺς λαούς. Οἱ Ἑλληνιστικοὶ ἔκεινοι χρόνοι, ὡς λέγονται, εἶναι πολὺ σπουδαῖοι. διότι ὁ πολιτισμὸς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἔγινε παγκόσμιος πολιτισμός.

Β. Κατ’ ἔκεινην τὴν ἐποχὴν ἡ *Ρώμη* εἶχε γίνει μεγάλη δύναμις. Οἱ *Ρωμαῖοι* δὲν εἶχον τὴν λαμπρὰν φαντασίαν τῶν Ἑλλήνων, δὲν ἔδιξασθησαν ὡς ποιηταὶ καὶ ὡς καλλιτέχναι. Ἄλλ’ ἔδιδαξαν εἰς τὸν κόσμον τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν ὑποταγὴν εἰς τοὺς νόμους. Μὲ τὰ ὅπλα κατέκτησαν ὀλόκληρον τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Ἐχασε καὶ ἡ Ἑλλὰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀπὸ τοὺς *Ρωμαίους*. Ἄλλὰ κατέκτησε τὴν *Ρώμην* μὲ τὸν πολιτισμόν της. Εἰς τὴν παγκόσμιον *Ρωμαϊκὴν* Αὐτοκρατορίαν δὲ *Χριστιανισμὸς* διεδόθη μαζὶ μὲ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν.

Γ. Ὁ θρίαμβος τῆς Ἑκκλησίας μετὰ τὴν μονοκρατορίαν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ ἡ κτίσις τῆς Κωνσταντινούπολεως ἔκαμαν νὰ δημιουργηθῇ εἰς τὴν Ἀνατολὴν μία μεγάλη Χριστιανικὴ Αὐτοκρατορία. Ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, ὡς ἐλέγετο, ίδρυθη ὡς συνέχεια τῆς *Ρωμαϊκῆς*, ἀλλ’ ἀμέσως ἔγινεν Ἑλληνικὸν κράτος. Αἱ χῶραι αὐτῆς ἦσαν Ἑλληνικαί, μεγάλαι δυνάμεις αὐτῆς ἦσαν δὲ *Ἑλληνισμὸς* καὶ ἡ *Ορθοδοξία*.

Δ. Εἰς τὴν Δύσιν οἱ Βάρβαροι, οἱ Γερμανοί, κατέστρεψαν ταχέως τὸ *Ρωμαϊκὸν* κράτος. Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων δὲν ἔπαυσαν καθ’ ὅλον τὸν Μασαιῶνα εἰς

τὴν Ἀνατολήν: Οἱ Γότθοι, οἱ Οῦννοι, οἱ Σλάβοι, οἱ Πέρσαι, οἱ Ἄραβες, οἱ Βούλγαροι, οἱ Τούρκοι δλοι διαδοχικῶς ἔζητησαν νὰ καταστρέψουν τὴν Ἐλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Οἱ ὑπήκοοι τοῦ Ἐλληνικοῦ κράτους μὲ ἥρωϊσμὸν ὑπερησπίζοντο τὴν μεγάλην πόλιν των, τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ τὸ «Χριστιανικὸν Βασίλειον». Διότι ἡ ὑπαρξία τῆς Ἐλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἦτο ἡ σωτηρία τοῦ Πολιτισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ε. Οἱ Βάρβαροι, οἱ δόποῖοι εἶχον καταστρέψει τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος, ὑδρυσαν εἰς τὴν θέσιν του πολλὰ Χριστιανικὰ βασίλεια. Τότε ἡ Εὐρώπη ἐπεσε πάλιν εἰς τὴν βαρβαρότητα.

Κατὰ τὸν ἕδιον χρόνον ἡ *Bυζαντινὴ Αὐτοκρατορία* εἶχε φθάσει εἰς ὑψηστὸν σημεῖον δυνάμεως καὶ δόξης. Ἡτο δὲ ὑπερασπιστὴς τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐπὶ χίλια ἔτη ἀπέκρουε τοὺς βαρβάρους καὶ διέδιδεν εἰς δλους τοὺς λαοὺς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὸν πολιτισμόν. Ἡ Εὐρώπη τότε εὑρίσκετο εἰς τὴν βαρβαρότητα. Ἀλλ' ἡ Κωνσταντινούπολις διεφύλαξε τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν καὶ τὸν μετέδωκεν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Αὐτὸς εἶναι τὸ μέγα ἔργον τοῦ Μεσαιωνικοῦ πολιτισμοῦ.

Πρῶται αἱ Ἀθῆναι, μετ' αὐτὴν ἡ Ἀλεξανδρεία, καὶ ἔπειτα ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπῆρξαν αἱ μεγάλαι πρωτεύουσαι τοῦ κόσμου εἰς τὸν πολιτισμόν. Ἡ Ἐλληνικὴ ἴστορία κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸν μεσαιώνα εἶναι ἡ ἴστορία τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

Α'.—Οἱ Ἑλληνιστικοὶ χρόνοι.

301-146 π. X.

301 π. X. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἰδρύονται δριστικῶς τὰ Βασί-
λεια τῶν Διαδόχων.

200   Ἀκμὴ τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας.

146   Ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν Ρωμαίον.

Β'. Η παλαιὰ Ρώμη.

753-146 π. X.

753 π. X. Ἰδρυσις τῆς Ρώμης. Οἱ ἐπτὰ βασιλεῖς.

510   Κατάργησις τῆς βασιλείας. Δύο ὑπατοι. Σύγκλητος.

300   Τελεία ἔξισωσις τῶν τάξεων.

200   Ἡ Ρώμη κυρίαρχος εἰς τὴν Δύσιν.

Γ'.—Οἱ Ἑλληνορωμαϊκοὶ χρόνοι.

146 π. X. - 325 μ. X.

100 π. X.   Ἡ Ρώμη κυρίαρχος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνα-
τολήν.

30   Ἡ ναυμαχία τοῦ Ἀκτίου. Ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτο-
κρατορία.

Γέννησις τοῦ Χριστοῦ.

100 μ. X.   Οἱ Ἀντωνῖνοι. Εὐτυχὴ ἐποχὴ τοῦ κόσμου.

300   Οἱ μάρτυρες. Οἱ Βάρβαροι.

Δ'.—Η Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία.

325 - 1204 μ. X.

225 μ. X.   Ἰδρυσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ Σύμβο-
λον τῆς Νικαίας.

395   Τὸ Ἀνατολικὸν Κράτος. Τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκόν.

530   Ὁ μέγας Ἰουστινιανός. Πόλεμοι. Ἐργα πολι-
τισμοῦ.

800   Εἰκονομαχία. Ἀραβεῖς. Φράγκοι.

1000   Κατασύντριψις τῶν ἐχθρῶν. Μεγάλη ἀκμὴ
τοῦ Κράτους.

1204   Ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν
Σταύροφόρων.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Α—Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

301-146 π. X.

ΚΕΦ. Α'.—**Η Μακεδονία καὶ ἡ Ἑλλάς . . . σελ. 5**

α'. Ο διαιμελισμὸς τοῦ Ἐλληνομακεδονικοῦ κράτους. — β'. Δύο μεγάλοι στρατηγοί.

ΚΕΦ. Β'.—**Ἐλληνικὴ Ἀνατολή . . . . . » 9**

α'. Τὰ Ἐλληνικὰ βασίλεια. — β'. Τὰ ἐξελληνισθέντα βασίλεια. Ἡ Ιουδαία.

ΚΕΦ. Γ'.—**Ο Ἐλληνιστικὸς πολετεσμός . . . » 14**

α'. Οἱ σοφοὶ καὶ οἱ καλλιτέχναι. — β'. Τὰ Βασίλεια τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας. — γ'. Ο Ἀλεξανδρινὸς πολιτισμός.

ΚΕΦ. Δ'.—**Οἱ τελευταῖοι ἀγῶνες τῆς Ἑλλάδος. . . . . » 23**

α'. Η παρακμὴ καὶ αἱ προσπάθειαι πρὸς ἔνωσιν. — β'. Η Ἀχαικὴ Συμπολιτεία. — γ'. Η Σπάρτη—δ'. Η Ἀχαικὴ Συμπολιτεία καὶ οἱ Ρωμαῖοι.

Περίληψις . . . . . » 32

Β.—Η ΠΑΛΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

753-146 π. X.

ΚΕΦ. Ε'.—**Οἱ πρώτοι αἰῶνες . . . . . » 39**

α'. Περιγραφὴ τῆς Ἰταλίας. — β'. Η Ῥωμαϊκὴ Δημοκρατία

ΚΕΦ. ΣΤ'.—**Αἱ κατάκτησεις τῆς Ρώμης . . . » 45**

α'. Η κατάκτησις τῆς Ἰταλίας. — β'. Οἱ παλαιοὶ Ρωμαῖοι. Ο βίος των.

ΚΕΦ. Ζ'.—**Η κατάκτησις τοῦ κόσμου. Οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Ἐλληνες τῆς Δύσεως . . . σελ. 52**

α'. Η μεγάλη Ἐλλάς. — β'. Οἱ Ρωμαῖοι καὶ δύναμος. — γ'. Οἱ Καρχηδονιακοὶ πόλεμοι.

αγ καὶ ζευς καὶ αἴτιος σιδηρού

- ΚΕΦ. Η'.—**Η κατάκτησις του κόσμου. Οι Ρωμαῖοι καὶ οἱ Ἑλληνες τῆς Ἀνατολῆς . . .** σελ. 62
 α'. Τὰ Ἑλληνικὰ βασίλεια τῆς Ἀνατολῆς.
 β'. **Η κατάκτησις τῆς Ἑλλάδος.**
Περέληψις 67

Γ.—ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

146 π. Χ. 325 μ. Χ.

- ΚΕΦ. Θ'.—**Οι ἐμφύλιοι πόλεμοι τῆς Ρώμης . . .** 70
 α'. **Η διαφορὰ εἰς τὴν Ρώμην.—β'. Οι Γράκχοι. Ο Μάριος καὶ ὁ Σύλλας.—γ' Ο Πομπήιος καὶ ὁ Καίσαρ.**
 ΚΕΦ. Ι'.—**Η Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία . . .** 76
 α'. **Ο Ἀντώνιος καὶ ἡ Κλεοπάτρα. Η ἐγκατάστασις τῆς Αὐτοκρατορίας. β'. Οι δύο πρῶτοι αἰῶνες τῆς Αὐτοκρατορίας.**
 ΚΕΦ. ΙΑ'.—**Ο Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ Ρώμη . . .** 82
 α'. **Η Ἑλλὰς ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους.—β'. Οι Ρωμαῖοι τὸν καιρὸν τῆς Αὐτοκρατορίας. γ'. Η ἐπίδρασις τοῦ Ἑλληνικοῦ πλησισμοῦ.**
 ΚΕΦ. ΙΒ'.—**Ο Χριστιανισμὸς καὶ τὸ τέλος τῆς Ρώμης . . . . .** 90
 α'. **Ο Χριστιανισμός.—β'. Η καταστροφὴ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.**
Περέληψις 96

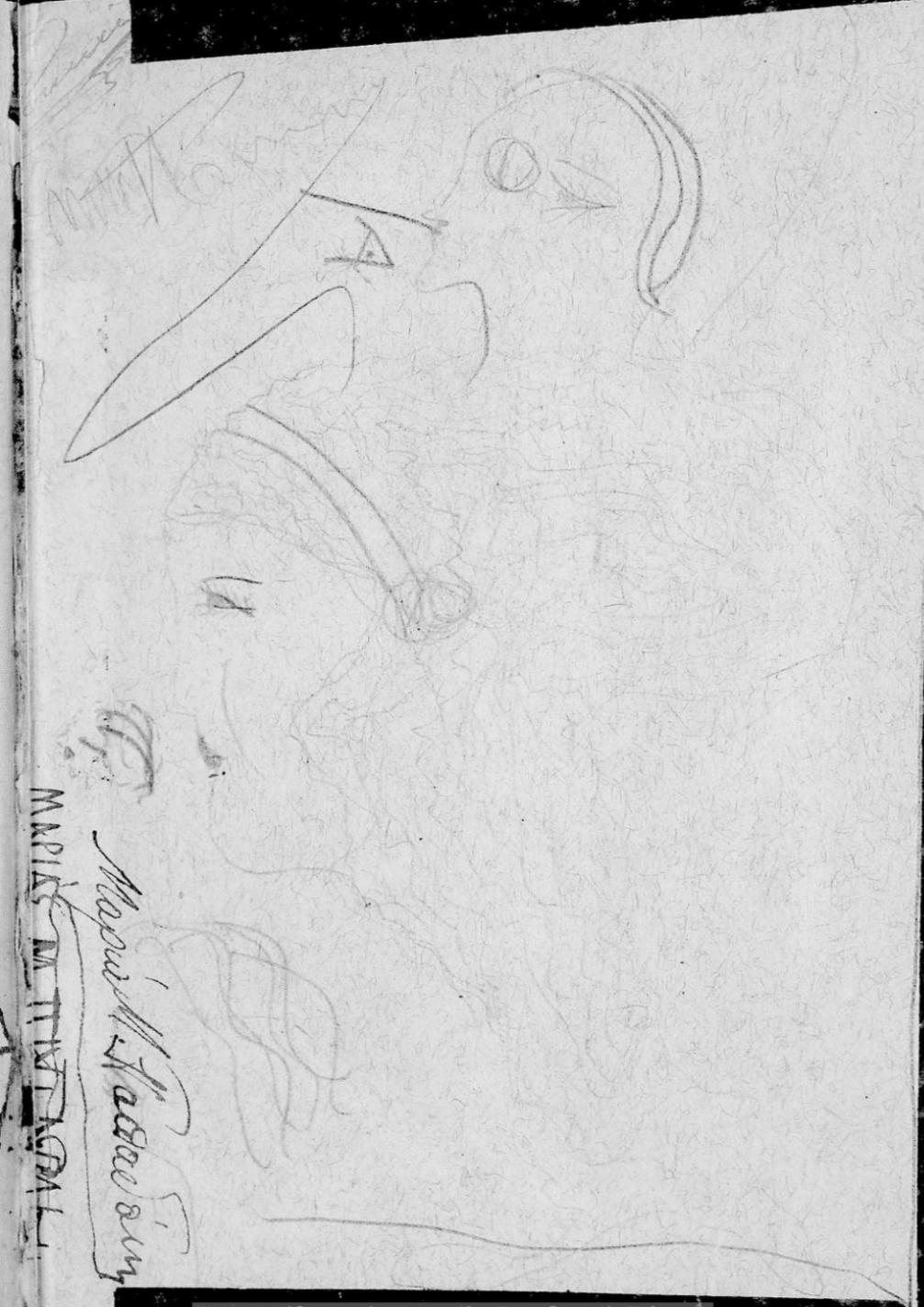
Δ.—Η BYZANTINΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

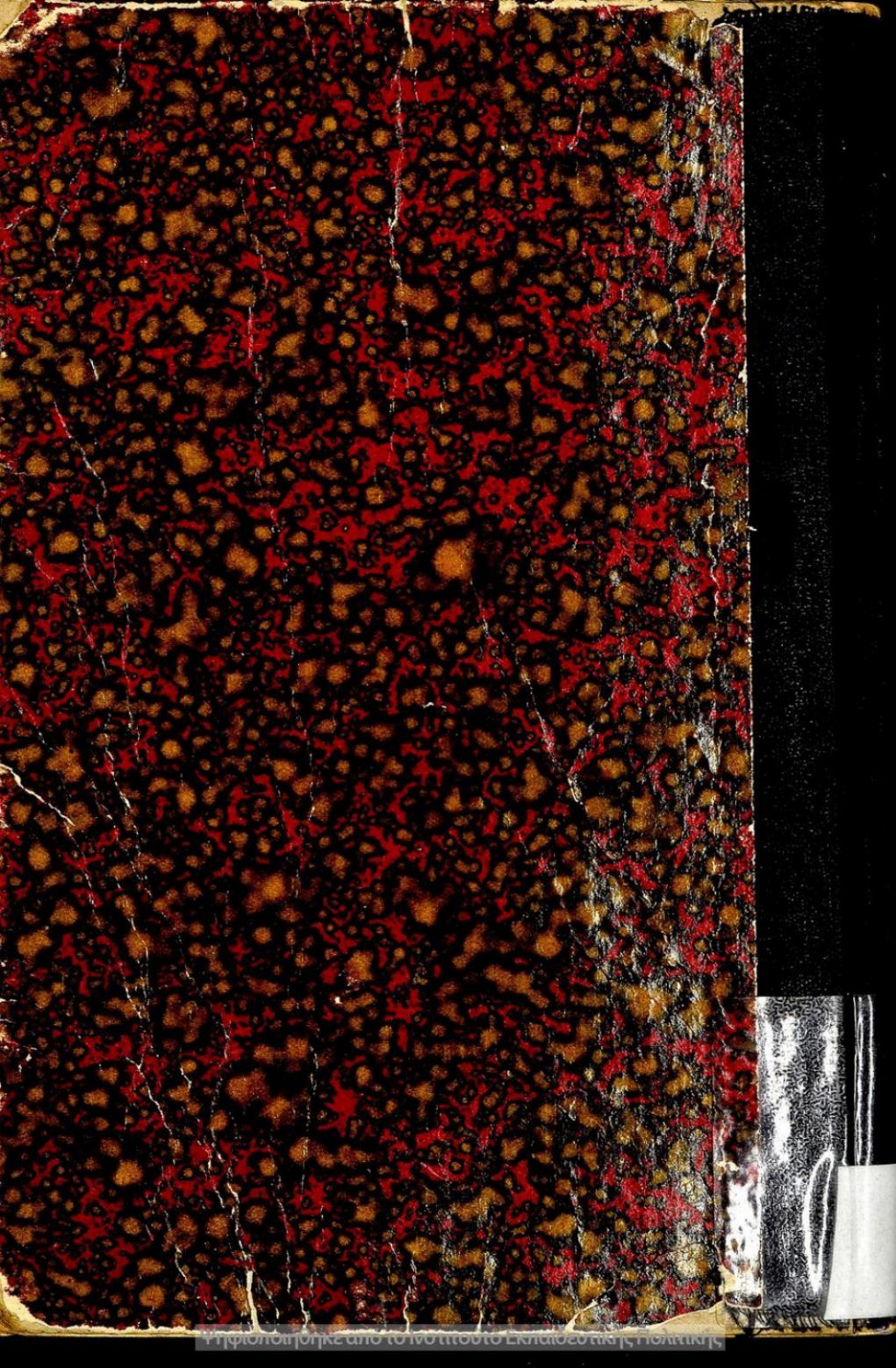
23—1204 μ. Χ.

- ΚΕΦ. ΙΓ'.—**Ο Μέγας Κωνσταντῖνος. Οι δύο πρώτοι αἰῶνες (325—527) . . .** σελ. 100
 α'. **Η Ἰδρυσις τοῦ Ἀνατολικοῦ Κράτους.—β'. Τὸ Ἀνατολικὸν Κράτος κατὰ τοὺς δύο πρῶτους αἰῶνας (τὸν Δ' καὶ Ε').**

- ΚΕΦ. ΙΔ'.—**Ο μέγας Ιουστινιανός . . . .** σελ. 110
 α'. Οι πόλεμοι.—β'. Τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ πολιτισμοῦ.
- ΚΕΦ. ΙΕ'.—**Ο Βασιλεὺς Ηρακλείος . . . .** » 121
 α'. Αἱ νῆσαι τοῦ Ἡρακλείου.—β'. Οἱ "Ἀραβεῖς, Ὁ Ἀραβικὸς πολιτισμός,—γ'. Αἱ πολιορκίαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
- ΚΕΦ. ΙΣΤ'.—**Οἱ εἰκονομάχοι βασιλεῖς . . . .** » 131
 α'. Οἱ "Ισαρροί. Οἱ "Ἀρσεβεῖς καὶ οἱ Βούλγαροι.—β'. Η Εἰκονομάχια, γ' Ὁ πατριάρχης Φώτιος. Οἱ Φράγκοι.
- ΚΕΦ. ΙΖ'.—**Η Μακεδονική δυναστεία . . . .** » 138
 α'. Οἱ μεγάλοι κατακτηταί. Ὁ Φωκᾶς καὶ διατυμπάκης.—β'. Ο Βασιλεὺς Β' ὁ Βουλγαροκτόνος—γ'. Η Ελληνική Αντοκατοφία κατὰ τὸ 1000.
- ΚΕΦ. ΙΗ'.—**Ο Βυζαντινὸς πολιτισμὸς . . . .** » 149
 α'. Ο Αντοκράτωρ. Η Βυζαντινὴ αὐλὴ.—β'. Οἱ ὑπήκοοι καὶ οἱ ἔνοι λαοί—γ', Η Βυζαντινὴ κοινωνία—δ'. Η Βυζαντινὴ τέχνη.—ε'. Η παιδεία καὶ ἡ λογοτεχνία.
- ΚΕΦ. ΙΘ'.—**Οἱ Κομνηνοί. Άἱ Σταυροφορέαι** » 170
 α'. Οἱ νέοι ἔχθροι. Οἱ Τοῦρκοι. Οἱ Φράγκοι καὶ αἱ Σταυροφορέαι.—β'. Οἱ μεγάλοι Κομνηνοί.—γ'. Οἱ αἰώνια τῶν Κομνηνῶν.—δ'. Η καταστροφὴ ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων (1204).

Τη φιλοποιητική από το Ιωάννου Εκδασεων ή πολεμικής